

ƏLİ HƏSƏNOV

XOICALI SOYQIRIMI

**SƏBƏBLƏRİ, NƏTİCƏLƏRİ
VƏ BEYNƏLXALQ
ALƏMDƏ TANINMASI**

Azərbaycan, türk, rus, ingilis, fransız, alman, ərəb və çin dillərində

ƏLİ HƏSƏNOV

**Xocalı soyqırımı: Səbəbləri, nəticələri
və beynəlxalq aləmdə tanınması**

ALİ HASANOV

**Hocalı Soyqırımı: Nedenleri, Sonuçları ve Uluslararası
Arenada Tanınması**

АЛИ ГАСАНОВ

**Ходжалинский геноцид: Причины, последствия и
признание на международной арене**

ALI HASANOV

**Khojaly genocide: Causes, consequences
and international recognition**

ALI HASSANOV

**Le génocide de Khodjaly: Ses causes, ses conséquences
et sa reconnaissance à l'échelle internationale**

ALI HASANOV

**Völkermord von Chodschali: Ursachen, Folgen
und seine internationale Anerkennung**

علي حسنوف

مجزرة خوجالي: أسبابها وعواقبها واعترافها الدولي

阿里·哈桑诺夫

**霍贾雷种族大屠杀的原因、后果以及
在国际社会上得到的认可**

Bakı - 2017

**F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI**

INV. № 103320

fund

fund

Buraxılışa məsul:

Aslan Aslanov

Azərbaycan Dövlət İnformasiya
Agentliyinin (AZƏRTAC)
baş direktoru

Elmi redaktor:

Elçin Əhmədov

siyasi elmlər doktoru

Ə.M.HƏSƏNOV. Xocalı soyqırımı: Səbəbləri, nəticələri və beynəlxalq aləmdə tanınması (Azərbaycan, türk, rus, ingilis, fransız, alman, ərəb və Çin dillərində). Bakı, “Zərdabi LTD” MMC, 2017, 464 s.

Səkkiz dildə nəşr edilmiş kitabda son iki əsrdə azərbaycanlılara qarşı erməni millətçiləri tərəfindən məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilən etnik təmizləmə, soyqırımı və təcavüzkarlıq siyasəti təhlil edilir. XX əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısından başlayaraq Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları və işğalçılıq siyasəti, o cümlədən 1988-1993-cü illərdə azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasəti elmi mənbələrə əsasən araşdırılır, xüsusilə, XX əsrin sonunda ermənilərin Xocalıda törətdikləri soyqırımı aktı bütün insanlığa və bəşəriyyətə qarşı yönəldilmiş ən ağır cinayətlərdən biri kimi qiymətləndirilir.

Kitabda 1992-ci il fevralın 26-da Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən şəhərin işğalı zamanı həyata keçirilən cinayətlər, xüsusilə dinc əhaliyə qarşı törədilən vandalizm aktları xarici mənbələrə əsasən geniş təhlil edilir. Xocalı soyqırımının dünyaya çatdırılması, ona siyasi-hüquqi qiymət verilməsi istiqamətində görülən işlər, eləcə də Xocalı faciəsinin beynəlxalq aləmdə soyqırımı aktı kimi tanınması məsələləri geniş tədqiq edilir. Xüsusilə, kitabda Xocalı soyqırımının tanınması ilə bağlı qəbul edilən sənədlər müxtəlif dillərdə verilmişdir. Kitab xarici siyasət məsələləri ilə məşğul olan mütəxəssislər, həmçinin geniş oxucu auditoriyası üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ISBN 978 9952 504 64 4

© Ə.M. Həsənov, 2017

© “Zərdabi LTD” MMC, 2017

MÜƏLLİFDƏN

XX əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısında Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları və hərbi təcavüzü, eləcə də azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdiyi etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin sistemli şəkildə öyrənilməsinə çox böyük ehtiyac duyulur. Bu problem indiyədək alimlər və mütəxəssislər tərəfindən araşdırılmış, bir sıra müxtəlif elmi əsərlər, monoqrafiyalar yazılmışdır.

XX əsrin sonunda ermənilərin Xocalıda törətdikləri soyqırımı dünya tarixində yaddaşlardan heç vaxt silinməyən Xatın, Ruanda, Srebrenitsa və Holokost kimi dəhşətli faciələrdən heç də geri qalmır. Hazırda Xocalı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması və beynəlxalq aləmdə daha geniş yayılması, eləcə də qətləmə obyektiv siyasi-hüquqi qiymət verilməsi istiqamətində atılan addımlar Heydər Əliyev Fondu tərəfindən çox uğurla davam etdirilir. Fondun bu istiqamətdə fəaliyyəti nəticəsində dünya ölkələri erməni işğalçılarının Xocalıda insanlığa sığmayan qətləri haqqında daha geniş məlumatlandırılır.

Azərbaycan, türk, rus, ingilis, fransız, alman, ərəb və Çin dillərində təqdim edilən kitabın əsas məqsədi Xocalı soyqırımının səbəbləri, nəticələri və beynəlxalq aləmdə tanınması məsələlərinin daha dolğun və sistemli şəkildə öyrənilməsidir. Bu baxımdan kitabda Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Xocalı şəhərinin işğalı zamanı dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilən vəhşiliklər xarici mənbələrə əsasən təhlil edilir, eləcə də Xocalı soyqırımı ermənilərin

azərbaycanlılara qarşı məqsədyönlü şəkildə həyata keçirdiyi ən ağır cinayət kimi araşdırılır. Həmçinin Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində bu strateji əhəmiyyətli ərazinin tarixinə nəzər salınır, Xocalı şəhərinin əhəmiyyətini artıran səbəblər göstərilir.

Kitabda Xocalı soyqırımının dünyaya çatdırılması, ona siyasi-hüquqi qiymət verilməsi istiqamətində Azərbaycan dövlətinin gördüyü işlər, eləcə də Xocalı faciəsinin beynəlxalq aləmdə soyqırımı aktı kimi daha geniş tanınması məsələləri tədqiq edilir, bir sıra dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul edilmiş sənədlər araşdırılır. Xüsusilə, bu qırğını soyqırımı və insanlığa qarşı cinayət kimi tanıyan İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) toplantılarında qəbul edilən sənədlər də ayrıca təhlil edilir.

Kitabda Xocalı şəhərinin tarixi, coğrafi mövqeyi, işğal statistikasına da verilmişdir ki, bu da Dağlıq Qarabağda strateji əhəmiyyətli və əhalisi soyqırımına məruz qalmış ərazi haqqında daha ətraflı məlumat almaq istəyən hər bir insanda geniş təsəvvür yaradacaq. Bununla yanaşı, kitabda bir sıra dövlətlərin və İƏT-in müxtəlif qurumları tərəfindən Xocalı soyqırımının tanınması ilə bağlı qəbul edilmiş sənədlər, həmçinin BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi ilə qəbul olunmuş və 1951-ci ildən qüvvəyə minən “Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” Konvensiya müxtəlif dillərdə verilmişdir. Hesab edirik ki, kitab xarici siyasət məsələləri ilə məşğul olan mütəxəssislər, həmçinin geniş oxucu auditoriyası üçün faydalı olacaqdır.

**Xocalı soyqırımı: Səbəbləri, nəticələri
və beynəlxalq aləmdə tanınması**

XX əsrin əvvəllərində ermənilərin azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasəti

Tarixi faktlar göstərir ki, strateji baxımdan mühüm əhəmiyyətə malik olan Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinin dağlıq hissəsinə İrandan və Türkiyədən çoxlu sayda erməni əhalisinin köçürülməsinə XIX əsrin əvvəllərində başlanmışdır. Ermənilərin bu bölgədə süni surətdə çoxaldılması onların XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları və təcavüzkarlıq siyasətinin baş qaldırmasına səbəb olmuşdur.

Azərbaycan xalqı son 200 il ərzində erməni millətçilərinin davamlı olaraq etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinə məruz qalaraq, öz tarixi torpaqlarından didərgin salınmış, qaçqın və məcburi köçkünə çevrilmişlər. XX əsrin əvvəllərində erməni millətçiləri “Daşnaksütyun” partiyasının proqramında irəli sürülən “Böyük Ermənistan” ideyasını reallaşdırmaq istiqamətində fəaliyyətini genişləndirərək öz tarixi torpaqlarında yaşayan azərbaycanlıları planlı surətdə doğma yurdlarından qovmaqla etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətini həyata keçirməyə başladılar.

1905-1906-cı illərdə ermənilər Bakıda, Gəncədə, Qarabağda, İrəvanda, Naxçıvanda, Ordubadda, Şərur-Dərələyəzdə, Tiflisdə, Zəngəzurda, Qazaxda və başqa yerlərdə dinc azərbaycanlılara qarşı qırğınlar törətmiş, əhali amansızlıqla qətlə yetirilmiş, şəhər və kəndlər yandırılmış və dağıdılmışdır. Erməni silahlı dəstələri Şuşa, Zəngəzur və Cəbrayıl qəzalarında, İrəvan və Gəncə quberniyalarında azərbaycanlılar yaşayan 200-dən artıq yaşayış məntəqəsini viran qoymuş, on minlərlə soydaşı-

mız öz doğma yurdlarından qaçqın və məcburi köçkün düşmüşlər (2, s.14). Ermənilər 200 mindən artıq azərbaycanlı (uşaq, qadın, qoca) fərq qoymadan qətlə yetirməklə həmin ərazilərdə çar Rusiyasının onlara vəd etdiyi “Ermənistan dövləti”ni qurmaq üçün etnik təmizləmə aparmışlar.

Bu siyasətin davamı olaraq, erməni silahlı qüvvələri tərəfindən 1917-ci ilin əvvəllərindən 1918-ci ilin mart ayına qədər olan dövrdə İrəvan quberniyasında 197 kənd, Zəngəzur qəzasında 109, Qarabağda 157 kənd dağıdılmış, digər bölgələrdə 60 yaşayış məskəni məhv edilmiş, yandırılmış və viran qoyulmuşdur. 1918-ci il martın 31-də və aprelin ilk günlərində erməni-bolşevik birləşmələri Bakıda 12 min dinc azərbaycanlıyı qətlə yetirdilər. Bu qanlı hadisələr zamanı insanlar evlərində diri-diri yandırılmış, eləcə də xüsusi işgəncələrlə və amansızlıqla öldürülmüşdür (3, s.176). Ermənilərin silahlı hücumu nəticəsində 1918-ci ilin ilk beş ayı ərzində Quba qəzasında 16 mindən çox insan xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmiş, 167 kənd dağıdılmışdır ki, onlardan 35-i hazırda mövcud deyil (19, s.47).

Ümumilikdə, 1918-1920-ci illərdə ermənilər tərəfindən törədilmiş kütləvi qırğınların Bakı, Quba, Şamaxı, Kürdəmir, Lənkəranla yanaşı, Şuşada, İrəvan quberniyası ərazisində, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Şərurda, Ordubadda, Qarsda və başqa bölgələrdə amansız şəkildə davam etdirilməsi nəticəsində on minlərlə azərbaycanlı ən qəddar üsullarla qətlə yetirilmiş, bir milyondan çox əhali öz doğma torpaqlarından didərgin salınmışdır. Tarixi Azərbaycan torpaqlarında ermənilər tərəfindən bu vəhşiliklər törədilərkən məktəblər, məscidlər yandırılmış, maddi-mədəniyyət nümunələri məhv edilmişdir.

Cənubi Qafqazın sovetləşməsindən öz məqsədləri üçün

istifadə edən ermənilər 1920-ci ildə Zəngəzuru və Azərbaycanın bir sıra torpaqlarını Ermənistan SSR-yə daxil etməyə nail oldular. Bununla da, Naxçıvanın Azərbaycandan ayrı salınması və quru əlaqələrin kəsilməsi baş vermişdir. Sonrakı dövrlərdə isə ermənilər Ermənistana verilmiş Zəngəzurda və digər ərazilərdə də tarixən yaşamış azərbaycanlıların deportasiya edilməsi siyasətini daha da genişləndirdilər. Bu siyasətin davamı olaraq Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinin dağlıq hissəsinə XIX əsrdə köçürülən ermənilərə 1923-cü il iyulun 7-də muxtar vilayət statusu verildi (22, s.152-153). Bu qərar sovet Rusiyasının himayəsi və iştirakı ilə həyata keçirildi. Halbuki, keçmiş SSRİ məkanındakı digər respublikalarda Qarabağda yaşayan ermənilərdən daha çox erməni yaşayırdı. Bundan başqa, Ermənistanda tarixən yaşayan azərbaycanlıların sayının Qarabağ ermənilərindən dəfələrlə çox olmasına baxmayaraq, Azərbaycan onlar üçün Ermənistandan milli-dövlət qurumu yaradılmasını heç vaxt tələb etməmişdi.

Nəticədə, Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Qarabağ süni şəkildə aran və dağlıq hissələrinə bölünmüş və Azərbaycan rəhbərliyi Qarabağın dağlıq hissəsində sonradan məskunlaşmış ermənilərə muxtariyyət statusu verməyə məcbur edilmişdi. Eyni zamanda, bu muxtariyyət statusu Dağlıq Qarabağda tarixən yaşayan azərbaycanlıların rəyi nəzərə alınmadan və onların hüquqları kobudcasına pozularaq həyata keçirilmişdi.

Bu hadisə təkcə Azərbaycanın inzibati-ərazi bölgüsünün pozulması deyil, həm də ermənilərin ölkəmizə qarşı gələcək ərazi iddiaları üçün bir vasitə olmuş və elə o vaxtdan da Dağlıq Qarabağ termini meydana çıxmışdır. Muxtariyyətin yaradılması haqqında qəbul edilən dekretə vilayət mər-

kəzinin Xankəndi olması göstərilə də, az sonra 1923-cü il sentyabrın 18-də Dağlıq Qarabağ vilayət partiya komitəsinin qərarı ilə Xankəndinin adı dəyişdirilib S.Şaumyanın şərəfinə Stepanakert adlandırıldı (22, s.187-188).

Sovet dövründə Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinin dağlıq hissəsində yaşayan erməni icması bütün siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni məsələləri əhatə edən muxtariyyətə malik olsa da, Ermənistan öz ərazi iddialarını bir neçə dəfə ortaya atmış, ancaq istəyinə nail ola bilməmişdir. Lakin, bunun əvəzində 1947-ci il dekabrın 23-də SSRİ Nazirlər Sovetinin “Ermənistan SSR-dən kolxozçu və digər azərbaycanlı əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında” qərarına əsasən 1948-53-cü illərdə azərbaycanlıların tarixi torpaqlarından, xüsusilə də İrəvan və onun ətraf rayonlarından kütləvi şəkildə deportasiya olunması nəticəsində 150 minə yaxın soydaşımız zorakılıqla Azərbaycanın aran rayonlarına köçürülmüşdür (30, 31).

XX əsrin sonlarında Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları və hərbi təcavüzü

XX əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısında ermənilər özlərinin yaxın və uzaq xaricdəki himayədarlarının köməkliyi ilə “Böyük Ermənistan” ideyasını həyata keçirmək üçün yaranmış vəziyyətdən istifadə edərək yenidən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinə dair ərazi iddiaları irəli sürdülər. Hər dəfə Dağlıq Qarabağa dair ərazi iddiaları kənardan, məhz Ermənistanın təbliği, təhriki və təzyiqi ilə ortaya atılmışdır.

1988-ci il hadisələri başlananda ilk vaxtlar vəziyyəti son dərəcə gərginləşdirməyə, ictimai rəyi öz tərəflərinə çəkməyə

çalışan erməni siyasətçiləri və onların himayədarları tərəfindən vilayətin iqtisadi geriliyi pərdəsi altında Dağlıq Qarabağın Ermənistana birləşdirilməsi üçün uzun müddətdən bəri hazırlanmış plan üzrə Xankəndidə və Yerevanda davamlı tətillər keçirilir, müəssisələr dayandırılır və kütləvi mitinqlər təşkil edilirdi. Lakin baş verən sonrakı hadisələr DQMV-nin sosial-iqtisadi geriliyi barədə erməni siyasətçiləri və onların Mərkəzdəki himayədarlarının irəli sürdükləri bu saxta tezisə yalnız bəhanə, əsas məqsədin isə Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiası olduğunu göstərdi.

Artıq ilin ikinci yarısında vəziyyət o qədər mürəkkəbləşdi ki, DQMV-nin azərbaycanlı əhalisinə qarşı silahlı təcavüz oldu. Belə ki, avqustun axırı və sentyabrın əvvəllərində Kərkicahan və Xocalı üzərinə ermənilərin kütləvi hücumu baş verdi. Sentyabrın 18-də ermənilər Xankəndidə yaşayan 15 minə qədər azərbaycanlıni şəhərdən zorakılıqla çıxardılar, onların evləri yandırıldı (6, s.57).

Bununla yanaşı, Ermənistan SSR Ali Soveti 1989-cu il dekabrın 1-də Azərbaycanın suverenliyini kobud surətdə pozaraq DQMV-nin Ermənistan SSR-ə birləşdirilməsi haqqında Konstitusiyaya zidd qərar qəbul etdi (8, s.45). Sovet rəhbərliyinin çox ciddi və bağışlanılmaz səhvləri və ermənipərəst siyasəti 1990-cı ilin sonu – 1991-ci ilin əvvəllərində vəziyyətin getdikcə kəskinləşməsinə gətirib çıxardı, DQMV və Azərbaycanın Ermənistanla həmsərhəd bölgələrində erməni təcavüzü daha geniş miqyas aldı.

Bu illərdə Moskva-Bakı sərnəşin qatarlarında, Tbilisi-Bakı, Tbilisi-Ağdam, Ağdam-Şuşa, Ağdam-Xocalı marşrutları üzrə avtomobillərdə törədilən terror aktları nəticəsində yüzlərlə azərbaycanlının həyatına son qoyuldu. Minlərlə

azərbaycanlı SSRİ-nin hakim dairələri tərəfindən himayə edilən ermənilərin işğalçılıq siyasətinin qurbanı oldu. Təəsüf ki, hadisələrin başlanğıcında erməni separatçılarının qarşısının alınmaması vəziyyəti get-gedə kəskinləşdirirdi. Nəticədə, Ermənistandan göndərilən silahlı dəstələr və hərbi texnikanın köməyi ilə azərbaycanlılara qarşı daha qanlı cinayətlər törətdilər ki, bu da münafiqşənin böyüyüb irimiqyaslı müharibəyə çevrilməsinə səbəb oldu.

1991-ci ildən Qarabağın dağlıq hissəsində baş verən hadisələrin gərginliyi get-gedə artırdı. Həmin ilin iyun-dekabr aylarında erməni silahlı qüvvələrinin Xocavəndin Qaradağlı və Əsgəran rayonunun Meşəli kəndinə hücumu nəticəsində 12 nəfər öldürüldü, 15 nəfər isə yaralandı (6, s.87). Həmin ilin avqust və sentyabr aylarında Şuşa-Cəmilli, Ağdam-Xocavənd və Ağdam-Qaradağlı avtobuslarının erməni silahlı dəstələri tərəfindən atəşə tutulması nəticəsində 17 nəfər həlak oldu, 90 nəfərə qədər azərbaycanlı yaralandı (6, s.77-78). 1991-ci il oktyabrın sonunda və noyabr ayı ərzində Qarabağın dağlıq hissəsindəki 30-dan çox yaşayış məntəqəsi, o cümlədən Tuğ, İmarət-Qərvənd, Sırxavənd, Meşəli, Cəmilli, Umudlu, Qaradağlı, Kərkicahan və s. bu kimi digər strateji əhəmiyyətə malik kəndlərimiz ermənilər tərəfindən yandırıldı, dağıdıldı və talan edildi.

1992-ci ilin əvvəllərindən başlayaraq Ermənistan ordusu bir-birinin ardınca yuxarı Qarabağda azərbaycanlılar yaşayan sonuncu yaşayış məntəqələrini də işğal etdi. Belə ki, fevral ayının 12-də Şuşanın Malibəyli və Quşçular kəndləri Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən zəbt olundu. Fevralın 13-dən 17-dək Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndinə silahlı hücum zamanı 118 nəfər (uşaq, qadın, qoca) əsir götürü-

rülmüş, 33 nəfər ermənilər tərəfindən güllələnmiş, eyni zamanda, öldürülən və yaralı halda olanları bir yerdə təsərrüfat quyusuna tökərək basdırmışlar. Əsir götürülənlərdən 68 nəfəri amansızlıqla öldürülmüş, 50 nəfəri isə böyük çətinliklə əsirlikdən azad edilmişdir. Azad olunanların 18 nəfəri aldıkları sağalmaz yaralardan sonra vəfat etmişdir. Əsirlikdə saxlanılanlara qarşı vəhşi, vandalizm hərəkətləri ilə davranılması, insanların başlarının kəsilməsi, diri-diri basdırılması, dişlərinin zorla çıxarılması, ac-susuz saxlanması, işgəncə verilərək öldürülməsi insanlığa qarşı törədilmiş ən ağır cinayət hadisəsi idi. Qaradağlı kəndində 2 ailənin hər birindən 4 nəfər öldürülmüş, 42 ailə öz başçısını itirmiş, 140-a yaxın uşaq yetim qalmışdır. Ümumilikdə, əhalisi ermənilər tərəfindən əsl soyqırımına məruz qalmış bu kənddə 91 nəfər, yəni kənd sakinlərinin hər 10 nəfərindən biri qətlə yetirilmişdir (6, s.93).

**Xocalı soyqırımı – XX əsrin sonunda
ermənilərin azərbaycanlılara qarşı həyata
keçirdiyi ən ağır cinayətdir**

XX əsrin sonunda ermənilərin Xocalıda törətdikləri soyqırımı indiyədək bəşəriyyətə qarşı yönəldilmiş ən ağır cinayətlərdən biri kimi qiymətləndirilir. Xocalı faciəsi tarixi yaddaşlardan heç vaxt silinməyən Xatın, Liditsa, Oradur, Xolokost, Sonqmi, Ruanda və Srebrenitsa kimi dəhşətli faciələrdən heç də fərqlənmir. Adı çəkilən hadisələr müharibələr tarixinə dinc əhalinin soyqırımı olaraq daxil olmuş və bütün dünyada geniş əks-səda doğurmuşdur.

Xocalı şəhəri Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində

strateji əhəmiyyətli ərazi kimi ermənilərin işğalçılıq planlarına mane olurdu. Çünki Xocalı Xankəndidən 12 km şimal-şərqdə, Ağdam-Şuşa və Əsgəran-Xankəndi yollarının arasında yerləşirdi (5, s.10). Şəhərin əhəmiyyətini artıran səbəblərdən biri də Dağlıq Qarabağın yeganə hava limanının məhz burada yerləşməsi idi. Buna görə Ermənistan silahlı qüvvələrinin əsas məqsədi Xocalıdan keçən Əsgəran-Xankəndi yoluna nəzarət etmək və Xocalıda yerləşən aeroportu ələ keçirmək idi.

Bununla yanaşı, xüsusi qəddarlıqla həyata keçirilən Xocalı soyqırımının törədilməsi zamanı ermənilər Azərbaycanın bu qədim yaşayış məskəninin yer üzündən silinməsinə qarşıya məqsəd kimi qoymuşdular. Çünki Xocalı Azərbaycanın qədim dövrlərinə aid ərazilərdən biri kimi tarix və mədəniyyət abidələri ilə seçilirdi. Azərbaycanlılardan ibarət 7 min nəfərdən çox əhalisi olan Xocalı (ərazisi: 926 kv.km.) ermənilər yaşayan kəndlərin əhatəsində ən böyük və qədim yaşayış məskəni olmuşdur (5, s.10). Burada qədim tarixi abidələr müasir dövrə qədər qalmaqda idi.

Məlumdur ki, Xocalı yaxınlığında bizim eradan əvvəl XIV-VII əsrə aid edilən Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinin nümunələri mövcud idi. 1992-ci ilin fevralında erməni silahlı qüvvələri keçmiş sovet ordusuna məxsus 366-cı motoatıcı alayının köməyi ilə Xocalı əhalisini vəhşicəsinə qırarkən, soyqırımın ən iyrənc mərhələsi olan izi itirmək kimi mənfur hərəkətlərə də əl atmış və Azərbaycan xalqı, eləcə də bəşəriyyət üçün nadir abidələr nümunəsi olan Xocalı abidələrini də dağıtmışlar.

Hələ faciədən 4 ay əvvəl, yəni 1991-ci il oktyabrın sonundan şəhərə gedən bütün avtomobil yolları bağlanmış və

Xocalı faktiki olaraq mühasirəyə alınmışdı. Bununla yanaşı, yanvarın 2-dən Xocalıya verilən elektrik enerjisi də kəsilmişdi. Beləliklə, artıq Xocalının Azərbaycanın digər bölgələri ilə bütün əlaqələri kəsilmiş, yalnız yeganə nəqliyyat vasitəsi vertolyot qalmışdı. Ancaq bir neçə ay sonra Xocalı ilə vertolyot əlaqəsi də kəsildi. Yəni, 1992-ci ilin yanvarın 28-də Ağdamdan Şuşaya uçan Mİ-8 vertolyotu şəhərə çatmamış, Xəlfəli kəndinin üzərində Xankəndi tərəfindən raketlə partladıldı, içərisində olan 3 nəfər heyət üzvü və 41 sərnişin həlak oldu (32, s.282). Bundan sonra isə Ermənistan ordusu bir-birinin ardınca yuxarı Qarabağda azərbaycanlılar yaşayan sonuncu yaşayış məntəqələrini də işğal etdilər. 1991-ci ilin sonunda Qarabağın dağlıq hissəsindəki 30-dan çox yaşayış məntəqəsi, o cümlədən Tuğ, İmarət-Qərvənd, Sırxavənd, Meşəli, Cəmilli, Umudlu, Kərkicahan və digər strateji əhəmiyyətə malik Azərbaycanlılar yaşayan kəndlər ermənilər tərəfindən yandırıldı, dağıdıldı və talan edildi (8, s.63).

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri Xankəndində yerləşən keçmiş SSRİ-nin 4-cü ordusunun 23-cü diviziyasına daxil olan 366-cı motoatıcı alayın 10 tankı, 16 zirehli transpartyoru, 9 piyadaların döyüş maşını, 180 nəfər hərbi mütəxəssisi və xeyli canlı qüvvəsi ilə Xocalını mühasirəyə aldı (32, c.284-286). Ermənilər ən müasir silahlarla şəhərə hücum edərək Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər. Çoxsaylı ağır texnika ilə şəhər tamamilə dağıdılmış, yandırılmış və insanlar xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilmişdir (38, s.8). Onların içərisində başları kəsilən, gözləri çıxarılan, dərisi soyulan, diri-diri yandırılan və digər şəkllə salınanlar çoxluq təşkil edirdi.

Bu soyqırımı nəticəsində, rəsmi rəqəmlərə görə, 613

nəfər öldürülmüşdür ki, onlardan 63 nəfəri uşaq, 106 nəfəri qadın, 70 nəfəri isə qocalar idi. Bunların içərisində

- 8 ailə tamamilə məhv edilmişdir;
- 56 insan işgəncə ilə öldürülmüşdür;
- 27 ailənin yalnız 1 üzvü qalmışdır;
- 25 uşaq hər iki valideynini itirmişdir;
- 130 uşaq valideynlərindən birini itirmişdir;
- 230 ailə öz başçısını itirmişdir;
- 487 insan şikəst olmuşdur (onlardan 76 nəfər həddi-buluğa çatmamışlardır);
- 1275 insan əsir götürülmüşdür;
- 1165 insan girovluqdan azad edilmişdir;
- 150 nəfərin taleyindən indiyə kimi heç bir məlumat yoxdur (8, s.67-68).

Qüvvələr nisbəti qeyri-bərabər olan döyüşlərdən sonra Xocalıda olan özünümüdafiə qüvvələri son nəfərinə qədər vuruşaraq düşməne çox ciddi müqavimət göstərdilər. Bunun özü də o dövrdə şəhəri müdafiə edən insanların göstərdiyi ən böyük qəhrəmanlıq nümunəsi idi. Xocalıya hücum zamanı erməni kəndlərinin mühasirəsində qalmış şəhərin 3000 nəfərədək silahsız mülki əhalisi düşməndən xilas olmaq üçün şəhəri tərk etdi. Çox təəssüf ki, o dövrdə Xocalıya heç bir kömək olmadığından həmin əhalinin demək olar ki, böyük bir hissəsi erməni vəhşiliyindən xilas ola bilmədi.

İstintaq materiallarından məlum olur ki, hücumda rəhbərlik edən və Ermənistanın müdafiə naziri olmuş Seyran Ohanyanın, eləcə də 366-cı alayın 3-cü batalyonunun komandiri Yevqeniy Nabokixinin komandasında əlavə olaraq 50-dən çox erməni zabiti və gizirləri iştirak etmişlər (10, s.144-145)

Bununla yanaşı, erməni-rus birləşmiş silahlı qüvvələrinin azərbaycanlı əhaliyə qarşı Xocalıda insanlığa sığmayan və misli görünməmiş qəddarlığı hadisədən az sonra dünyanın ən nüfuzlu mətbuat orqanlarının səhifələrində də öz əksini tapmışdır. Erməni lobbisinin geniş fəaliyyət göstərdiyi Fransada nəşr olunan “Valer aktuel” jurnalı 14 mart 1992-ci il sayında ermənilərin ən müasir texnikası və mızdlu dəstələri haqqında məlumat verərək yazırdı: “Bu “muxtar regionda” erməni hərbi birləşmələri Yaxın Şərqdən gələnrlə birlikdə ən müasir hərbi texnikaya, o cümlədən vertolyotlara malikdirlər. ASALA-nın Livanda və Suriyada hərbi düşərgələri və silah-sursat anbarları var. Ermənilər Qarabağ azərbaycanlılarını məhv etmiş, 100-dən çox müsəlman kəndində qırğın törətmişlər” (88).

Bundan əlavə, Fransanın “Le Mond” qəzetində 1992-ci il 14 mart tarixli sayında ermənilərin törətdikləri vəhşiliklər haqqında deyilirdi: “Ağdamda olan xarici jurnalistlər Xocalıda qətlə yetirilmiş qadınlar və uşaqlar arasında başının dərisi soyulmuş, dırnaqları çıxarılmış üç meyit görmüşlər. Bu, azərbaycanlıların təbliğatı deyil, reallıqdır” (82).

Ermənilərin törətdiyi vəhşilikləri sağ qalmış xocalıların dili ilə İngiltərənin “The Sunday Times” qəzeti 1992-ci il 1 mart tarixli sayında belə təsvir edirdi: “Erməni əsgərləri yüzlərlə ailəni qırdılar. Sağ qalanlar deyirlər ki, ermənilər 450-dən artıq azərbaycanlıyı güllələmişlər, onların da çoxu qadınlar və uşaqlardır. Yüzlərlə, bəlkə də minlərlə adam itkin düşmüşdür. Xocalıdan qaçan digər qadınlarla və uşaqlarla bir yerdə Ağdama gəlmiş Raziyyə Aslanova deyir ki, onlara ardı-arası kəsilmədən atəş açırdılar. İnsanları diri-diri yandırır, başlarının dərisini soyurdular. Dediyyə görə, əri,

qayını və kürəkəni qətlə yetirilmiş, qızı isə itkin düşmüşdür” (83). Bundan başqa, Ermənistan hərbi qüvvələrinin müasir hərbi texnika ilə Xocalıya geniş miqyaslı hücum etməsi, eləcə də yüzlərlə ailəni məhv etməsi haqqında 1992-ci il fevralın 28-də “Washington Post” (ABŞ), martın 8-də “The Sunday Times” (London) qəzetlərinin və martın 25-də “Krua l’Eveneman” (Paris) jurnalının və bir sıra dövrü nəşrlərin səhifələrində də əsaslı faktlar vardır (87, 86, 89).

Hətta, Rusiya mətbuatında da erməni qəddarlığını sübut edən məqalələr yer almışdır. Belə ki, “İzvestiya” qəzetinin 1992-ci il 13 mart tarixli sayında rus hərbiçisinin dili ilə aşağıdakı məlumat öz əksini tapmışdı: “Mayor Leonid Kravets: mən tərənin üstündə 100-ə yaxın meyiti gözlərimlə gördüm. Bir oğlanın başı yox idi, hər yanda xüsusi qəddarlıqla öldürülmüş qadın, uşaq və qoca meyiti görünürdü” (79). Ermənilərin Xocalıda törətdikləri vəhşilikləri faktlarla sübut edən Rusiyanın “Memorial” Hüquq-Müdafiə Mərkəzinin məlumatında hətta, dörd gün ərzində Ağdama Xocalıda qətlə yetirilmiş 200 azərbaycanlının meyiti gətirilmiş, onlarca meyitin təhqirə məruz qalması faktı aşkar edilmişdir. Ağdamda 181 meyit (130 kişi və 51 qadın, o cümlədən 13 uşaq) məhkəmə-tibbi ekspertizasından keçirilmişdir. Ekspertiza zamanı müəyyən edilmişdir ki, 151 nəfərin ölümünə güllə yaraları, 20 nəfərin ölümünə qəlpə yaraları səbəb olmuş, 10 nəfər küt alətlə vurularaq öldürülmüşdür (38, s.8). Bundan əlavə, İngiltərənin “Financial Times” qəzeti 1992-ci il 14 mart tarixli sayında rus ordusunun tərkibində ermənilərin olması haqqında yazırdı: “General Polyakov bildirdi ki, 366-cı alaydan olan 103 erməni hərbi qulluqçusu Dağlıq Qarabağda qalmışdır” (81).

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI

INV. № 103320

Bununla yanaşı, keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı alayının Xankəndindən çıxarılması zamanı 25 tank, 87 zirehli döyüş maşını, 28 piyada döyüş maşını, 45 artilleriya top sistemi ermənilərə qanunsuz verilmişdir (8, s.72). Belə ki, Xocalıya hücum zamanı 366-cı motoatıcı alayın 3-cü batalyonunda onlarca erməni zabiti və giziri iştirak etməsi istintaqla da sübuta yetirilmişdir. Xocalı soyqırımında izləri itirmək üçün 1992-ci il martın 2-də keçmiş sovet ordusuna məxsus 366-cı motoatıcı alay Gürcüstanın Vaziani şəhərinə köçürülmüş, martın 10-da isə həmin alay ləğv edilərək, şəxsi heyəti və hərbi texnikası başqa hərbi hissələrə paylanmışdır (10, s.145).

Həmin silahlı birləşmələr Xocalı sakinlərinə qarşı soyqırımı törədərkən 111 nəfəri Xocalıda, mühasirədən çıxıb qaçmağa müvəffəq olmuş Xocalı sakinlərini təqib edərək 16 nəfəri Kətik meşəsində, 130 nəfəri Naxçıvanik yolunda, 23 nəfəri Qaraqaya ətrafında, 23 nəfəri Dəhraz kəndi yaxınlığında, 8 nəfəri Şelli istiqamətində, 6 nəfəri Əsgəran asfalt yolunun 86-cı kilometrində və s. yerlərdə, əsir götürülənlərdən 18 nəfərini isə Əsgəran rayon daxili işlər şöbəsində işgəncə verərək xüsusi amansızlıqla qətlə yetirmişlər (8, s.68-69). Meyitlərin xarici müayinəsi, məhkəmə-tibb ekspertizalarının rəyləri, mühasirədən çıxmağa müvəffəq olmuş Xocalı sakinlərinin ifadələri ilə ermənilərin və 366-cı alayın hərbi qulluqçularının azərbaycanlılara qarşı törətdikləri ağılsız, işgəncə, vəhşilik faktları müəyyən edilmişdir.

Bu təcavüz zamanı Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ və digər işğal olunmuş ərazilərində, həmçinin Ermənistanda saxlanılan azərbaycanlı əsir və girovlara dözülməz işgəncələr verilərək, onların bir qismi öldürülmüş və şikəst edilmiş-

dir. 1988-ci ildən etibarən Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Dağlıq Qarabağ və Azərbaycanın digər işğal olunmuş ərazilərində, həmçinin Ermənistan ərazisində saxlanılan azərbaycanlı əsir və girovlara dözülməz işgəncələr verilməklə, bir qisminin öldürülməsi və şikəst edilməsi, təxribat və terror aktlarının törədilməsi, əhalinin məcburi köçürülməsi, yaşayış məntəqələrində maddi sərvətlərin, tarixi mədəniyyət abidələrinin dağıdılması, habelə ermənilərin törətdikləri digər ağır cinayət faktları ilə əlaqədar prokurorluq və digər hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən cinayət işləri başlanmış, istintaq aparılmışdır (4).

İstintaqla müəyyən edilmişdir ki, Ermənistan silahlı qüvvələri və keçmiş SSRİ-nin Xankəndində dislokasiya olunmuş 366-cı alayının hərbiçiləri ilə birlikdə törətdikləri bu əməldə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisinin “Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında” 1948-ci il 9 dekabr tarixli konvensiyasında və Azərbaycan Respublikası CM-in 103-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş soyqırımı cinayətinin tərkibi vardır (13, s.34).

Həmçinin cinayət işi öyrənilərkən müəyyən edilmişdir ki, Xocalı soyqırımını həyata keçirən Ermənistanın hərbi birləşmələri, Dağlıq Qarabağdakı silahlı birləşmələr və keçmiş sovet ordusunun Xankəndində yerləşən 366-cı alayının hərbiçiləri tərəfindən beynəlxalq hüquq normalarına da riayət edilməmişdir. Xüsusilə, 1949-cu il 12 avqust tarixli “Döyüşən silahlı qüvvələrdə yaralıların və xəstələrin vəziyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında”, “Hərbi əsirlərlə rəftar haqqında” və “Müharibə zamanı mülki əhalinin qorunması haqqında” Cenevrə Konvensiyalarının müvafiq maddələrində nəzərdə tutulan – döyüş əməliyyatlarında bilavasitə iştirak etməyən

şəxslərə qarşı onların həyatına və şəxsiyyətinə qəsd etmək, o cümlədən hər hansı şəraitdə öldürmək, şikəst etmək, qəddarcasına rəftar etmək və işgəncə vermək, girov götürmək, insan ləyaqətinə toxunmaq, o cümlədən təhqiramiz və alçaldıcı tərzdə rəftar edilməsi kimi hərəkətlərin qadağan olunması barədə tələblər kobud surətdə pozulmuşdur (8, s.69).

Xocalı soyqırımında iştirakı tam sübuta yetirilmiş 38 nəfər – 366-cı alayın hərbi qulluqçuları və digər şəxslərin Azərbaycan Respublikası CM-in soyqırımına görə məsuliyyət nəzərdə tutan 103-cü maddəsi, habelə sülh və insanlıq əleyhinə, müharibə cinayətlərinə görə məsuliyyət nəzərdə tutan CM-in 107-ci (əhalini deportasiya etmə və ya məcburi köçürmə), 113-cü (işgəncə), 115.4-cü (müharibə qanunlarını və adətlərini pozma) maddələri ilə nəzərdə tutulan cinayəti etməkdə təqsirləndirilən şəxs kimi cəlb olunmaları barədə qərarlar çıxarılmış, barələrində məhkəmələr tərəfindən həbs qətimkan tədbiri seçilmiş və beynəlxalq axtarışlarının həyata keçirilməsi üçün müvafiq sənədlər İnterpolun Azərbaycan Respublikası Milli Bürosuna göndərilmişdir (4).

İstintaq zamanı Xocalı soyqırımı ilə bağlı 2213 nəfər şahid və zərərçəkmiş şəxs qismində dindirilmiş, 800-dən artıq ekspertizalar keçirilmişdir. 366-cı alayın həlak olmuş və yaralanmış hərbi qulluqçularının siyahısının təqdim edilməsi, hərbi texnikasının ermənilər tərəfindən ələ keçirilməsi və ya onlara verilməsi, habelə azərbaycanlıların yaşayış məntəqələrinin 366-cı alaya məxsus hərbi texnika ilə atəşə tutulması ilə əlaqədar məlumatların alınması və digər məsələlərlə bağlı Rusiya Federasiyası, Özbəkistan və Qazaxıstan Respublikaları Baş prokurorluqlarına hüquqi yardım göstərilməsi barədə təqdimatlar göndərilmişdir (4).

Xocalı soyqırımının törədilməsində iştirak etmiş 366-cı alayın 2-ci batalyonunun komandiri olmuş mayor Seyran Ohanyanın (2016-cı ilin oktyabrına qədər Ermənistan Respublikasının müdafiə naziri vəzifəsində işləmiş), 366-cı alayın 3-cü batalyonunun komandiri olmuş Yevgeni Nabokixin və qeyrilərinin iştiraklarını sübuta yetirən materialların toplanması və Azərbaycan Respublikası CM-nin müvafiq maddələri ilə nəzərdə tutulan cinayətləri törətməkdə təqsirləndirilən şəxslər kimi cəlb olunmaları, eləcə də əsir və girovlarla amansız rəftar edərək onlara işgəncələr verməklə qəddarlıqla qətlə yetirmiş, habelə Meşəlində, Qaradağlıda, Bağanı-Ayrımda və digər yaşayış məntəqələrində soyqırımı, həmçinin Azərbaycan millətindən olan yerli əhalinin qanuni yerləşdiyi yerlərdən məcburi surətdə didərgin salınaraq deportasiya etməklə xüsusilə ağır cinayətlər törətmiş şəxslərin müəyyən edilməsi istiqamətində istintaq-əməliyyat tədbirləri davam etdirilir (4).

Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünyaya çatdırılması

Bütün dünyanın gözü qarşısında baş verən bu dəhşətli soyqırımının əsl mahiyyəti yalnız ümummilli lider Heydər Əliyev 1993-cü ildə siyasi hakimiyyətə yenidən qayıtdıqdan sonra açıqlanmış, 1994-cü ilin fevralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət vermişdir. Bundan əlavə azərbaycanlılara qarşı zaman-zaman törədilmiş soyqırımı ilə əlaqədar ümummilli lider Heydər Əliyevin 1998-ci il martın 26-da imzaladığı

fərmanla 31 mart - Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilmişdir (1; 2, s.8).

2002-ci il fevralın 25-də ümummilli lider Heydər Əliyev Xocalı soyqırımının 10-cu ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciətində bu amansız kütləvi qırğının tarixi-siyasi mahiyyətini göstərmişdir: “Xocalı faciəsi 200 ilə yaxın bir müddətdə erməni şovinist-millətçiləri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı müntəzəm olaraq həyata keçirilən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin davamı və ən qanlı səhifəsidir” (13, s.21; 50).

Hazırda bu soyqırımını törədənlərin ifşa olunması və beynəlxalq ictimaiyyətin geniş məlumatlandırılması Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirilmişdir. Eləcə də, Xocalı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması, beynəlxalq aləmdə yayılması, eləcə də bu soyqırımına obyektiv qiymət verilməsi istiqamətində davamlı olaraq addımlar atılmışdır.

Bu baxımdan Heydər Əliyev Fondu, xüsusilə onun prezidenti, UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın gördüyü işlər olduqca təqdirəlayiqdir. Belə ki, Fond bəşəriyyətin ən böyük faciələrindən olan Xocalı soyqırımı haqqında faktların dünyaya çatdırılması istiqamətində çox sistemli və ardıcıl fəaliyyət göstərir.

2007-ci il fevralın 26-da Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Brüsseldə təşkil olunan “Təcavüzün qurbanları” adlı foto və uşaq rəsmlərinin sərgisi də bu həqiqətlərin beynəlxalq aləmə çatdırılması işinin davamıdır. Fond soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün həmin il fevralın 19-26-da Türkiyənin İstanbul

və daha 25 vilayətində “Xocalı həftəsi” adlı tədbirlər proqramı çərçivəsində anım mərasimləri keçirilmişdir (51). Bundan başqa, Xocalı faciəsinin beynəlxalq aləmdə tanınması istiqamətində 2008-ci il fevralın 14-də Berlində keçirilmiş “Xocalı soyqırımı və 1915-ci il hadisələrindəki gerçəklər” adlı elmi konfrans da son dərəcə əhəmiyyətli olmuşdur (52).

Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Xocalı faciəsinin 20-ci ildönümü 2012-ci ildə dünyanın 100-dən artıq nöqtəsində qeyd olunmuşdur (55). Xocalı soyqırımına həsr olunmuş silsilə tədbirlər Fondun hazırladığı təbliğat materialları əsasında həyata keçirilir. Hazırda Heydər Əliyev Fondunun ayrı-ayrı ölkələrdə geniş miqyasda təşkil etdiyi və faciənin həqiqətlərinin yayılmasına yönəldilmiş anım tədbirləri Leyla xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Rusiya Federasiyasındakı nümayəndəlik tərəfindən İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının Əməkdaşlıq və Dialoq Uğrunda Gənclər Forumu (İƏT GF) çərçivəsində uğurla davam edir.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı faciəsini soyqırımı kimi tanıyan beynəlxalq təşkilatdır

2008-ci il mayın 8-də Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Şuşa şəhərinin işğal edilməsinin ildönümündə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Gənclər Forumunun mədəniyyətərarası dialoq üzrə baş əlaqələndiricisi Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə “Xocalıya ədalət!” kampaniyası təsis edilmiş və 2009-cu ilin fevralından bu kampaniyaya start verilmişdir (8, s.119-120).

“Xocalıya ədalət!” beynəlxalq informasiya və təşviqat kampaniyasının əsas məqsədi dünya ictimaiyyətini Xocalı

soyqırımını ilə əlaqədar məlumatlandırmaq, qətliama beynəlxalq aləmdə mənəvi-siyasi qiymət verilməsinə və bu qanlı qırğının qurbanlarının xatirəsinin anılmasına nail olmaqdır. Hazırda faciənin mənəvi və siyasi-hüquqi səviyyədə tanınmasına yönəlmiş bu kampaniya bir çox ölkələrdə uğurla həyata keçirilir. Bununla yanaşı, 2009-cu ilin iyulunda İƏT GF ilə ISESCO arasında imzalanmış anlaşma nəticəsində Xocalı faciəsi haqqında məlumatın İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının üzvü olan ölkələrinin tarix dərsliklərinə salınması barədə razılıq əldə edilmişdir (68).

2010-cu il yanvarın 31-də İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlərin Parlament İttifaqının (İƏT Pİ) Uqandanın paytaxtı Kampala şəhərində keçirilən və 51 ölkənin parlament heyətləri başçılarının iştirak etdiyi VI sessiyasında forumun təşəbbüsü ilə “İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Gənclər Forumu ilə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqı arasında əməkdaşlıq haqqında” qətnamə imzalanmışdır (70). “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində qəbul olunmuş qətnamədə Xocalı faciəsinə “Erməni silahlı qüvvələri tərəfindən dinc əhalinin kütləvi qətliamı” və “İnsanlığa qarşı cinayət” kimi qiymət verilmişdir. Qətnamədə “Xocalıya ədalət” beynəlxalq kampaniyasına həm milli, həm də beynəlxalq səviyyədə tam dəstək verməyə çağıran bənd də öz əksini tapmışdır. Bu, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən Xocalı faciəsini “insanlığa qarşı cinayət” kimi tanıyan ilk sənəddir.

2011-ci il yanvarın 19-da Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin paytaxtı Əbu-Dabidə İƏT Pİ Şurasının XIII sessiyasında “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyasına dəstək olaraq Xocalı faciəsini “insanlığa qarşı törədilmiş kütləvi cinayət” kimi tanımağa çağıran Əbu-Dabi Bəyannaməsi qəbul edil-

mişdir (77). 2012-ci il yanvarın 31-də İƏT Pİ-nin üzvü olan dövlətlərin İndoneziyanın Palembang şəhərində keçirilən VII sessiyası “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyasını dəstəklədiyini bir daha təsdiq etmişdir. “Azərbaycan Respublikasına qarşı Ermənistan Respublikasının təcavüzü” adlı son illər davamlı olaraq qəbul edilən qətnaməyə forumun təşəbbüsü ilə xüsusi bir bənd də əlavə olunmuşdur. Xocalı faciəsinə həsr edilən bölmədə qeyd edilir: “Konfrans üzv ölkələrin parlamentlərini 2012-ci ildən etibarən (faciənin 20 illiyi) 1992-ci il fevralın 26-da Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən dinc azərbaycanlı əhaliyə qarşı həyata keçirilən və soyqırımı xarakteri daşıyan kütləvi qırğını tanımağa çağırır və Xocalı qırğını törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunmasını tələb edir” (73).

Bu tanınma 2009-cu ildən həyata keçirilən “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyasının fəaliyyətinin məntiqi nəticəsi olmuşdur. Onu da qeyd etmək vacibdir ki, münaqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlər arasında bu qətnamədə ilk dəfə olaraq Xocalı faciəsinə soyqırımı aktı səviyyəsində siyasi-hüquqi qiymət verilmişdir. Nəzərə alsaq ki, İƏT Parlament İttifaqı öz sıralarında dünya parlamentlərinin dördüdə birini cəmləşdirən və ən böyük parlamentlərarası beynəlxalq qurumlardandır, onda bu qətnaməni Xocalı faciəsinin erməni millətçiləri tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı aparılan soyqırımı siyasətinin tərkib hissəsi kimi beynəlxalq səviyyədə tanınması və bu cinayəti törədənlərin hüquqi məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün çox mühüm əhəmiyyətli bir sənəd kimi qiymətləndirmək olar.

2012-ci il noyabrın 15-17-də İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının Xarici İşlər Nazirləri Şurasının (İƏT XİNŞ) Cibutidə

keçirilən 39-cu sessiyasında İƏT XİNŞ Xocalı faciəsini ilk dəfə olaraq soyqırımı aktı kimi tanımışdır (57). İƏT XİNŞ üzvü olan ölkələri və İƏT-in qurumlarını kampaniyanın fəaliyyətində fəal iştirak etməyə və dəstək olmağa, bu soyqırımı aktının beynəlxalq və milli səviyyələrdə insanlığa qarşı cinayət kimi tanınması üçün səy göstərməyə çağırmışdır.

İƏT-in ali orqanı olan və təşkilatın dövlət və hökumət başçılarının iştirakı ilə 2013-cü il fevralın 6-7-də Misirin paytaxtı Qahirə şəhərində keçirilən 12-ci Zirvə Toplantısında Xocalı faciəsi soyqırımı aktı və insanlığa qarşı törədilmiş cinayət kimi tanınmışdır (58). 2013-cü il dekabrın 9-11-də Qvineyanın paytaxtı Konakridə keçirilmiş 57 ölkənin üzv olduğu İƏT XİNŞ-nin 40-cı sessiyası Xocalı faciəsini soyqırımı aktı kimi tanıdığını bir daha bəyan etmişdir. Qətnamə layihəsində “Xocalıya ədalət!” kampaniyasına dair xüsusi bənd yer almışdır. Həmin bənddə deyilir: “İƏT XİNŞ “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq məlumat kampaniyasını alqışlayır və üzv dövlətlərdən bu soyqırımı aktını milli və beynəlxalq səviyyədə insanlığa qarşı cinayət kimi tanınması üçün kampaniyanın işində fəal iştirak etməyə və lazımı səylər göstərməyə çağırır” (62).

2014-cü il fevralın 18-19-da İrannın paytaxtı Tehrandə İƏT Pİ-nin Konfransının 9-cu sessiyasında “İƏT Parlament İttifaqı ilə İƏT GF arasında əməkdaşlıq” adlı qətnamədə növbəti dəfə Xocalı faciəsi "soyqırımı aktı və insanlığa qarşı törədilmiş cinayət" kimi qiymətləndirilmişdir (63). 2015-ci il mayın 27-28-də İƏT XİNŞ Xocalı faciəsinin soyqırımı aktı olduğunu bir daha təsdiqləmişdir. Şuranın Küveytdə keçirilən 42-ci sessiyasında qəbul edilən qətnamədə, üzv dövlətlər və İƏT qurumları “Xocalıya ədalət!” kampaniyasında fəal iştirak

etməyə çağırılır, həmçinin Xocalı faciəsini törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunmasının vacibliyi bildirilir (65).

2016-cı il yanvarın 25-də İƏT Pİ-nin 11-ci konfransında “İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının Gənclər Forumu ilə İƏT Pİ arasında əməkdaşlıq” adlı yekdilliklə qəbul edilən qətnamədə Xocalı faciəsi soyqırımı aktı və insanlığa qarşı cinayət kimi tanınmışdır. Qətnamədə, həmçinin Xocalı soyqırımını törədən cinayətkarların cəzalandırılması üçün İƏT-ə üzv ölkələrin parlamentlərini zəruri addımların atılmasına çağıran müddəə öz əksini tapmışdır (76).

“Xocalıya ədalət” kampaniyasının fəaliyyətinin bu il 9 ili tamam olur. Bu müddət ərzində kampaniyanın qarşıya qoyduğu məqsədlərə çatmaq üçün İKGF müxtəlif səviyyələrdə geniş iş aparmışdır. Bu baxımdan, Xocalı soyqırımına beynəlxalq səviyyədə hüquqi-siyasi və mənəvi qiymətin verilməsinə nail olmaq üçün Gənclər Forumu faciənin beynəlxalq sənədlərdə insanlığa qarşı cinayət və soyqırımı kimi tanınmasını kampaniya çərçivəsində əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirmişdir. Ötən illər ərzində aparılan iş nəticəsində İƏT çərçivəsində bütün səviyyələrdə, o cümlədən İƏT-in ali orqanı olan dövlət başçılarının sammitində Xocalı faciəsi soyqırımı aktı və insanlığa qarşı cinayət kimi tanınmışdır.

Xocalı faciəsinin beynəlxalq aləmdə soyqırımı kimi daha geniş tanınması

Soyqırımın tanınması və qətləmə siyasi qiymət verilməsi istiqamətində görülən işlər artıq daha ciddi nəticələr verməkdədir. Belə ki, Xocalı soyqırımının 14-cü,

15-ci və 16-cı ildönümü Türkiyədə, Rusiyada, Almaniyada, ABŞ-da, Ukraynada, Qazaxıstanda, Gürcüstanda, Küveytdə və dünyanın bir çox ölkələrində qeyd olunmuşdur. 2005-2007-ci ilin fevral aylarında Türkiyə Böyük Millət Məclisinin xüsusi iclaslarında Xocalı soyqırımını ilə bağlı məsələ geniş müzakirə olunmuşdur (69). 2011-ci il fevralın 19-dan 26-dək isə Türkiyənin ayrı-ayrı şəhərlərində “Xocalı həftəsi” adlı tədbirlər proqramı çərçivəsində müxtəlif anım mərasimləri, aksiyalar keçirilmiş və bu tədbirlər hər il davam etdirilir. Dünyanın bir sıra şəhərlərində də artıq bu tədbirlər geniş miqyas almışdır (53).

Xocalı soyqırımının ABŞ-da tanınması istiqamətində ilk addım 2010-cu il fevralın 25-də atılmışdır. Həmin gün Massaçusets ştatının Nümayəndələr Palatası Xocalıda qırğın törədilməsi faktının tanınması haqqında qətnamə qəbul etmişdir (106). 2011-ci il iyunun 11-də isə ABŞ-ın Texas ştatı Ermənistan tərəfindən Xocalıda çox ağır cinayət törədilməsi faktını tanımışdır. Ştatın Nümayəndələr Palatası tərəfindən qəbul edilmiş 535 nömrəli qətnamədə Azərbaycanın Xocalı şəhərinin dinc sakinlərinin Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən qırğına məruz qalması pislənir (107).

Bu prosesin davamı olaraq 2012-ci il fevralın 22-də Nyu-Cersi ştatı, daha sonra isə Corciya ştatı Xocalı qətliamı ilə bağlı qətnamə qəbul etmişdir (108; 109). Corciya ştatının Nümayəndələr Palatasında 1594 sayılı qətnamə Azərbaycan və türk diasporunun həyata keçirdiyi kampaniya nəticəsində qəbul edilmişdir. 2012-ci il martın 23-də isə daha bir Amerika ştatı - Men ştatının Nümayəndələr Palatası Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar qətnamə qəbul etmişdir (110).

Xocalı soyqırımının beynəlxalq aləmdə tanınması 2013-cü ildə daha geniş vüsət aldı. Belə ki, yanvarın 28-də Nyu-Meksiko ştatının əvvəlcə senat, sonra isə Nümayəndələr Palatasında Xocalı soyqırımının tanınmasına dair qətnamə qəbul edilmişdir (111). Bunun ardınca, ABŞ-ın Arkanzas ştatının Nümayəndələr Palatası fevralın 8-də, senatı isə fevralın 11-də, fevralın 25-də isə Missisipi ştatı Xocalı soyqırımına dair qətnamələr qəbul etmişdir (112-113). Daha sonra martın 4-də Oklahoma ştatı, 8-də İndiana ştatı, 18-də Pensilvaniya ştatının Baş Assambleyası və Tennesi ştatının qanunverici orqanının Nümayəndələr Palatasında, aprelin 3-də Vest Virciniya ştatının qanunverici orqanının Nümayəndələr Palatasında Xocalı faciəsinin 21-ci ildönümü ilə bağlı qətnamə qəbul edilmiş, mayın 3-də isə Konnektikut ştatının Baş Assambleyası Xocalı qətliamını rəsmən tanımışdır (114-119).

2015-ci ilin fevralında Arizona ştatının Senatı (yuxarı palata) Xocalı hadisələrini soyqırımı kimi tanıyan qətnamə qəbul etmiş, mart ayında isə Yuta ştatının qubernatoru tərəfindən Xocalı qətliamının tanınması ilə bağlı sənəd imzalanmışdır (120-121). 2016-cı ildə ABŞ-ın Nebraska, Havay, Montana və Aydaho ştatları Xocalı soyqırımının tanınması ilə bağlı xüsusi bəyannamə imzalamış və bununla da ABŞ-da Xocalı soyqırımını tanıyan ştatların sayı 21-ə çatmışdır (122-125).

2011-ci il dekabrın 20-də Meksika Konqresinin Deputatlar Palatası erməni silahlı qüvvələri tərəfindən Azərbaycan ərazilərinin işğalını, xüsusilə də Xocalıda soyqırımı törədilməsini kəskin pisləyən qərar qəbul etmişdir (71; 126). 2012-ci il fevralın 1-də Pakistan Senatı Xocalı soyqırımının tanınması barədə qətnamə qəbul etmişdir. Qətnamədə Xarici

Əlaqələr Komitəsi ermənilər tərəfindən mülki əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımını pisləmişdir (73; 127). Latin Amerikasının ölkələri arasında Meksikadan sonra Kolumbiya Senatı da 2012-ci il aprelin 23-də Xocalıda baş verən hadisələrə soyqırımını kimi qiymət vermişdir (56;128). Bütün bunlarla yanaşı, may ayının 28-də İordaniya Senatı Xocalı soyqırımını ilə əlaqədar bəyanat qəbul etmiş (129), iyulun 13-də Peru parlamenti (130), iyulun 30-da isə Kolumbiya Konqresinin Nümayəndələr Komitəsi də Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi və Xocalı soyqırımına dair qərarlar qəbul etmişdir (74; 60).

Bunun ardınca, həmin il avqustun 13-də Panama Milli Assambleyasında “Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Azərbaycan ərazilərinin işğal edilməsi”nə dair 4 sayılı qətnamə qəbul edilmişdir. Sənəddə azərbaycanlılara qarşı Xocalıda təcavüzkar ölkə tərəfindən törədilmiş soyqırımını qətiyyətlə pislənilmiş, həmçinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum dörd qətnaməsinə əməl edilməsi üçün Ermənistan Respublikası hökumətinə çağırış ifadə edilmişdir (61; 131).

2014-cü il yanvarın 17-də Honduras Milli Konqresi Azərbaycan ərazilərinin işğalı və Xocalı soyqırımını tanıyan 333-2013 sayılı Qərar qəbul etmişdir (132). Honduras Milli Konqresinin qəbul etdiyi bu qərar Konqresin Prezidenti və katibləri tərəfindən təsdiq edilmiş, 2014-cü ilin 24 yanvar tarixində Honduras Respublikasının Prezidenti və xarici işlər naziri tərəfindən təsdiq edildikdən sonra, 2014-cü ilin 13 fevral tarixində ölkənin rəsmi mətbuat orqanı olan “The Gazette” mətbu orqanında dərc edilərək qüvvəyə minmiş və ölkənin qanunu statusunu almışdır (63).

2014-cü il sentyabrın 1-də Sudan Respublikası Milli

Assambleyasının xarici əlaqələr komitəsinin qəbul etdiyi sənəddə 1992-ci ilin fevralında Xocalı şəhərində mülki Azərbaycan əhalisinə qarşı Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən törədilmiş qətləmə soyqırımını aktı və insanlığa qarşı cinayət kimi tanınmışdır (75; 133). Sənəddə Xocalıda mülki insanların öldürülməsi və Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü pislənilir və BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələrinə istinad olunaraq, Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal edilmiş Azərbaycan ərazilərindən dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılması tələb edilir. Eyni zamanda, sənəddə Xocalı soyqırımını qurbanlarının və onların qohumlarının mənəvi və maddi itkilərə görə ədalətli və hüquqi əsasda təzminat almaq hüququ da tanınır.

Xocalı soyqırımının dünya miqyasında tanıtılması istiqamətində ardıcıl fəaliyyət bundan sonra da davam etdirilmiş və məsələ Avropa ölkələrinin parlamentlərində də müzakirə olunaraq siyasi sənədlər qəbul edilmişdir. 2013-cü il fevralın 12-də Rumıniya parlamentində Demokrat Liberal Partiyası fraksiyası tərəfindən “Dağlıq Qarabağ münaqişəsi” adlı siyasi bəyanat verilmişdir (58). Siyasi bəyanatı sözügedən fraksiyadan deputat Luçian Militaru parlamentin kürsüsündən səsləndirmiş və Xocalı şəhərində xüsusi amansızlıqla azərbaycanlılara qarşı qırğın törədildiyini qeyd edərək, soyqırımını qurbanları haqda məlumat vermiş, beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən bu aktın insanlıq əleyhinə cinayət kimi tanınmasının vacibliyini vurğulamışdır.

Çexiya Respublikası Avropa İttifaqının üzvləri arasında dinc Xocalı sakinlərinin qətləməsinə görə Ermənistanı rəsmən pisləyən və bu hərəkətləri insanlığa qarşı cinayət kimi tanıyan ilk dövlət olmuşdur. 2013-cü il fevralın 7-də ölkənin

ali qanunvericilik orqanının Deputatlar Palatasının Beynəlxalq Əlaqələr Komitəsi 21 il əvvəl “erməni hərbi bölmələri tərəfindən Azərbaycanın işğal olunmuş Xocalı şəhərində 613 müdafiəsiz dinc sakinin vəhşicəsinə qətlə yetirilməsi ilə törədilmiş qırğına görə” adlı qətnaməni yekdilliklə qəbul etmişdir (58; 134). Çexiya bu qətnamə ilə Dağlıq Qarabağ regionunu Azərbaycan Respublikasının tərkib hissəsi kimi, Ermənistanı isə bu ərazini işğal etmiş, Xocalıda ən ağır cinayətin törədilməsində təqsirkar olan dövlət kimi tanıdığını bir daha rəsmən təsdiq etmişdir.

Daha sonra Bosniya və Herseqovinanın Parlament Məclisinin Xalqlar Palatasının 2013-cü il fevralın 26-da keçirilən iclasında mütləq səs çoxluğu ilə Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü və Xocalı soyqırımına dair rəsmi sənəd – “Azərbaycan Respublikasının suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün tanınması və hörmət olunması” adlı qətnamə qəbul olunmuşdur (59; 135). Bütün bunlarla yanaşı, 2015-ci il yanvarın 29-da İsrail Prezidenti Reuven Rivlin BMT-nin Baş Məclisində Beynəlxalq Holokost Qurbanlarını Anma Günü ilə əlaqədar keçirilən tədbirdəki çıxışında dünyada törədilən soyqırımları və kütləvi qətilər barədə danışarkən Xocalı soyqırımını da qeyd etmişdir (64).

2017-ci il yanvarın 11-də Cibuti Respublikasının Milli Assambleyasının (Parlament), fevralın 2-də isə Pakistan İslam Respublikasının Milli Assambleyası xarici əlaqələr üzrə daimi komitəsinin qəbul etdiyi qətnamələrdə Azərbaycan torpaqlarının Ermənistan tərəfindən işğalı qeyd edilir (138; 139). Sənədlərdə 1992-ci il fevralın 26-da Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Azərbaycanın Xocalı şəhərində dinc əhaliyə qarşı törədilmiş qətləmə soyqırımını aktı və

insanlıq əleyhinə cinayət kimi tanınır, günahkarların müvafiq beynəlxalq qanunlara uyğun olaraq cəzalandırılmalı olduğu bəyan edilir. Qəbul edilən sənədlərdə BMT Baş Assambleyasının və Təhlükəsizlik Şurasının, eləcə də digər beynəlxalq təşkilatların Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılmasına dair qətnamələrinin yerinə yetirilməsi tələb edilir. Eyni zamanda, sənəddə beynəlxalq ictimaiyyət və beynəlxalq təşkilatlar bu qərarların yerinə yetirilməsi üçün Ermənistana təzyiqli göstərməyə çağırılır.

Beləliklə, Xocalı soyqırımının tanınılması və soyqırımına siyasi qiymət verilməsi istiqamətində görülən işlər artıq daha ciddi nəticələr vermiş və bu proses genişlənməkdə davam edir. Heç şübhəsiz, bütün bunlar Azərbaycan dövlətinin apardığı mühüm işlərin nəticəsidir və Ermənistanın ölkəmizə qarşı təcavüzünün dünya ictimaiyyətinə çatdırılması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ermənistan dövlətin yürütdüyü təcavüzkar siyasət artıq 25 ildir ki, dünya ictimaiyyətinin gözü qarşısında həyata keçirilir. Mono-etnik dövlət yaratmağa nail olan Ermənistan rəhbərliyi silahlı təcavüz nəticəsində Dağlıq Qarabağı (4,4 min km²), bu bölgənin hüdudlarından kənarda yerləşən Laçın, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Qubadlı və Zəngilan rayonlarını işğal etmişdir (41, s.4-6; 8, s.91). Bütün bu ərazilər ermənilər tərəfindən etnik təmizləməyə məruz qalmışdır. Belə ki, Ermənistanın ərazi iddiası obyektivi olan Dağlıq Qarabağın erməni icmasının “öz müqəddəratını təyin etmək” cəhdi kimi qələmə verdiyi bu proses Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən 1 milyondan çox əhalinin (ümü-

mi əhalinin 15%-i) öz torpağında qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşməsinə gətirib çıxartdı.

Bütün dövrlərdə olduğu kimi, ermənilərin həyata keçirdiyi bu işğalçılıq siyasəti kütləvi qırğınlarla müşayiət olunmuşdur. Belə ki, 1988-1993-cü illərdə Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində 20 000 nəfərdən çox azərbaycanlı həlak olmuş, 100 000 nəfərdən çoxu yaralanmış, 50 000 nəfər isə müxtəlif dərəcəli xəsarət alaraq əlil olmuşdur (8, s.92). Eyni zamanda, dövlət terrorizmi və soyqırımını siyasəti yerindən Ermənistan və işğal olunmuş ərazilərdəki separatçı rejim tərəfindən ümumilikdə, müxtəlif səpkili (sərnişin avtobuslarında, sərnişin və yük qatarlarında, Bakı Metropolitenində, hava nəqliyyatında, sərnişin daşıyan dəniz bərəsində, yaşayış məntəqələrində, mülki və dövlət obyektlərində) 373 terror aktı törədilmişdir ki, nəticədə 1200 nəfər həlak olmuş, 1705 nəfər yaralanmışdır (32, s.158-159).

Hazırda Azərbaycan ərazisinin 20%-i Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. İşğal nəticəsində 900-ə yaxın yaşayış məntəqəsi, 22 muzey və 4 rəsm qalereyası, tarixi əhəmiyyəti olan 9 saray, nadir tarixi əhəmiyyətli 40 min muzey sərvəti və eksponatı, 44 məbəd və 9 məscid dağıdılmış, talan edilmiş və yandırılmışdır. Bundan əlavə, 927 kitabxanada 4,6 milyon kitab və qiymətli tarixi-əlyazmalar məhv edilmişdir. Sonadək dəqiqləşdirilməmiş məlumata görə, mənəvi-psixoloji zərbələrdən əlavə, Azərbaycan iqtisadiyyatına təxminən 320 mlrd. ABŞ dollarından çox ziyan dəymişdir (8, s.92-93).

Beynəlxalq hüquqa görə soyqırımını sülh və insanlıq əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır cinayət hesab edilir. Bu

barədə BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 (III) sayılı qətnaməsi qəbul edilmiş və 1951-ci il yanvarın 12-dən qüvvəyə minən “Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması” konvensiyasında soyqırımı cinayətinin hüquqi əsası təsbit olunmuşdur (49). Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı həmin konvensiyada təsbit edilmiş soyqırımı cinayətini təşkil edən bütün əməllər azərbaycanlılara qarşı tətbiq olunmuşdur. Ermənistanın bu cinayətkar siyasətinin davamlılığını sübut edən faktlardan biri də budur ki, təkcə XX əsrdə azərbaycanlılar 4 dəfə - 1905-1906-cı, 1918-1920-ci, 1948-1953-cü və nəhayət, 1988-1993-cü illərdə erməni millətçiləri tərəfindən törədilən soyqırımı və etnik təmizləmələrə məruz qalmışdır.

Yuxarıda göstərilən faktlar işğalçı Ermənistanın təcavüzkar siyasətini ifşa edir. Ona görə də Azərbaycan dövləti bu konvensiyanı rəhbər tutaraq Ermənistan Respublikasına qarşı BMT-nin beynəlxalq məhkəməsində iddia qaldırmaq üçün bütün hüquqi əsaslara malikdir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Xocalı soyqırımının iyirminci ildönümü haqqında imzaladığı sərəncamda deyilir ki, “Azərbaycanlılara qarşı erməni şovinist dairələrinin XIX-XX əsrlərdə mərhələ-mərhələ həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasətinin tərkib hissəsi olan Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlər dünya ictimaiyyətinə, xarici ölkələrin parlamentlərinə çatdırılmalı, Azərbaycan xalqının və ümumən insanlığın əleyhinə yönəldilmiş bu son dərəcə ağır hərbi cinayət beynəlxalq miqyasda öz hüquqi-siyasi qiymətini almalıdır” (54).

Hocalı Soykırımı: Nedenleri, Sonuçları ve Uluslararası Arenada Tanınması

20. Yüzyıl Başlarında Ermenilerin Azerbaycanlılara Karşı Etnik Arındırma ve Soykırımı Siyaseti

Tarihî belgeler, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin stratejik açıdan büyük önem taşıyan dağlık kesimlerine İran ve Türkiye'den kalabalık gruplar halinde Ermeni nüfusun göç ettirilmesi sürecinin 19. Yüzyıl başlarından itibaren başladığını göstermektedir. Söz konusu bölgede Ermeni nüfusun yapay bir şekilde arttırılması, Ermenilerin 20. Yüzyıl başlarından itibaren Azerbaycan'a karşı toprak iddialarında bulunmasına ve saldırgan bir politika izlemesine sebebiyet vermiştir.

Azerbaycan halkı son 200 yılda Ermeni faşistlerinin etnik arındırma, soykırım ve saldırganlık politikasına sürekli olarak maruz kalmış, tarihî yurtlarından çıkarılarak zorunlu göçmen ve mülteci durumuna düşürülmüştür. Ermeni faşistleri, Taşnak Partisi'nin programında ortaya konan Büyük Ermenistan'ın kurulması hedefi doğrultusundaki çalışmalarını 20. Yüzyıl başlarında daha da genişleterek Azerbaycanlı nüfusu kendi tarihî yurtlarından planlı bir şekilde zorla çıkarmak suretiyle etnik arındırma ve soykırım politikasını uygulamışlardır.

1905-1906 yıllarında Ermeniler Bakü, Gence, Karabağ, İrevan, Nahçıvan, Ordubad, Şerur-Dereleyez, Tiflis, Zengezur, Gazah ve diğer bölgelerde sivil Azerbaycanlı nüfusa katliamlar uygulamış, kentler ve köyler yakılıp yıkılırken, bu kentlerin ve köylerin halkı da acımasızca katledilmiştir. Silahlı Ermeni çeteleri Şuşa, Zengezur ve Cebrail kazalarında, İrevan ve Gence Guberniyalarında (vilayetlerinde) Azerbaycanlıların meskûn bulunduğu 200'den fazla yerleşim birimini harabeye

çevirmiş, on binlerce Azerbaycanlı ata yurdunu terk ederek zorunlu göçmen ve mülteci durumuna düşmüştür (2, s. 14). Ermeniler Azerbaycanlı halktan 200 binden fazla insanı çocuk, kadın ve yaşlı ayrımı yapmadan katletmek suretiyle, bu bölgelerde kendilerine Çarlık Rusya'sı tarafından vaat edilen Ermenistan Devleti'ni kurmak amacıyla etnik arındırma politikasını gerçekleştirmişlerdir.

Aynı politikanın devamı olarak, silahlı Ermeni çeteleri tarafından, 1917 yılı başlarından 1918 yılının Mart ayına kadar geçen sürede İrevan Guberniyası'nda 197, Zengezur Kazası'nda 109, Karabağ'da 157 köy yakılıp yıkılmış, bunların dışındaki bölgelerde daha 60 yerleşim birimi tahrip edilerek harabeye dönüştürülmüştür. 1918 yılı Mart'ın 31'inde ve Nisan'ın ilk günlerinde Bakü'de Ermeni-Bolşevik çeteleri tarafından 12 bin sivil Azerbaycanlı öldürülmüştür. Kanlı olaylar sırasında insanlar evlerinde canlı canlı yakılmış, insanlık dışı işkencelerin kurbanına çevrilmişlerdir (3, s. 176). Ermenilerin silahlı saldırıları sonucunda 1918 yılının ilk beş ayında Guba Kazası'nda 16 bini aşkın insan sıra dışı amansızlıkla katledilmiş, 167 köy yakılıp yıkılmıştır ki bu köylerden 35'i günümüzde mevcudiyetini sürdürmemektedir (19, s. 47).

Ermenilerin uyguladıkları toplu katliamların 1918-1920 yıllarında Bakü, Guba, Şamahı, Kürdemir ve Lenkeran'la beraber, Şuşa'da, İrevan Guberniyası sınırlarında, Zengezur'da, Nahçıvan'da, Şerur'da, Ordubad'da, Kars'ta ve diğer bölgelerde amansızlıkla sürdürülmesi sonucunda toplamda on binlerce Azerbaycanlı en acımasız yöntemlerle katledilmiş, 1 milyonu aşkın insan ata yurdunu terk etmek zorunda bırakılmıştır. Tarihî Azerbaycan topraklarında Ermeniler

tarafından gerçekleştirilen bu vahşetler sırasında okullar ve camiler de yakılmış, kültür anıtları mahvedilmiştir.

Güney Kafkasya’da Sovyet rejiminin tesisini kendi amaçları doğrultusunda kullanan Ermeniler, 1920 yılında Zengezur’un ve Azerbaycan’ın diğer birtakım bölgelerinin Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ne ilhak edilmesini sağlamayı başarmışlardır. Bu sayede Nahçıvan, Azerbaycan’ın geri kalan bölümünden koparılmış ve aradaki kara bağlantısı kesilmiştir. Daha sonraki yıllarda Ermeniler, artık Ermenistan’a ilhak edilmiş olan Zengezur’da ve diğer bölgelerde tarih boyu yaşamış olan Azerbaycanlı nüfusun bu topraklardan sürülmesi politikasını daha fazla genişletmişlerdir. Bu politikanın bir devamı olarak, Azerbaycan’ın Karabağ bölgesinin dağlık kesimlerine 19. Yüzyılda göç ettirilen Ermenilere 7 Temmuz 1923 tarihinde otonom vilayet statüsü verilmiştir (22, s. 152-153). Bu karar Sovyet Rusya’nın himayesi ve katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Oysa eski SSCB’yi oluşturan diğer Cumhuriyetlerde Karabağ’dakinden daha fazla Ermeni bulunmaktaydı. Diğer yandan, Ermenistan sınırları içinde tarih boyu meskûn bulunan Azerbaycanlı nüfusun sayısının Karabağ Ermenilerinin birkaç katı olmasına rağmen, Azerbaycan bu nüfusa etnik temele dayalı bir ayrıcalık tanınmasını hiçbir zaman istemiş değildi.

Sonuç itibarıyla, Azerbaycan’ın ayrılmaz bir parçası olan Karabağ, yapay bir şekilde ovalık ve dağlık bölgelere ayrılmış, Azerbaycan yönetimi Karabağ’ın dağlık kesimlerine sonradan göç ettirilen Ermenilere muhtariyet statüsü tanımaya mecbur edilmiştir. Üstelik bu muhtariyet uygulaması, Dağlık Karabağ’da tarih boyu meskûn bulunan

Azerbaycanlı nüfusun reyî dikkate alınmadan ve hakları en kaba biçimde ihlal edilerek gerçekleştirilmiştir.

Bu durum yalnızca Azerbaycan'ın mülki yönetim yapısının bozulması değil, Ermenilerin Azerbaycan'a karşı gelecekteki toprak iddiaları için bir araç olma anlamına da gelmekteydi, nitekim “Dağlık Karabağ” terimi aynı dönemden itibaren ortaya atılarak kullanılır olmuştur. Otonom Vilayet'in oluşturulmasına ilişkin resmî kararda vilayet merkezi olarak Hankendi kabul edilmiş, fakat kısa bir süre sonra, 18 Eylül 1923 tarihinde Dağlık Karabağ Vilayet Parti Komitesi'nin aldığı bir kararla Hankendi'nin ismi değiştirilerek Stepan Şaumyan onuruna Stepanakert yapılmıştır (22, s. 187-188).

Sovyet döneminde Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin dağlık kesiminde yerleşik bulunan Ermenilerin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki tüm meseleleri kapsayan bir muhtariyete sahip bulunmalarına rağmen, Ermenistan Azerbaycan'a karşı toprak iddialarını birkaç defa daha ortaya atmış, fakat amacına ulaşamamıştır. Bunun yerine, SSCB Bakanlar Kurulu'nun 23 Aralık 1947 tarihinde aldığı “Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nden Kolhozlara Bağlı ve Diğer Azerbaycanlı Nüfusun Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin Kura-Aras Ovasına Göç Ettirilmesine İlişkin Karar” doğrultusunda 1948-1953 yılları arasında Azerbaycanlı nüfus tarihî ata yurtlarından, özellikle İrevan'dan ve etraf bölgelerinden kitleler halinde göç ettirilmiş ve sonuçta 150 bin civarında Azerbaycanlı nüfus, Azerbaycan'ın ovalık bölgelerine sürülmüştür (30, 31).

20. Yüzyıl Sonlarında Ermenistan'ın Azerbaycan'a Karşı Toprak İddiaları ve Askerî Saldırganlığı

20. Yüzyılın 80'li yıllarının ikinci yarısında Ermeniler, “Büyük Ermenistan” hülyasını gerçekleştirmek amacıyla, mevcut şartları kullanmak, yakın ve uzak yurtdışındaki himayecilerinden yardım almak suretiyle Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesi üzerinde hak iddia etmeye başladılar. Karabağ üzerindeki toprak iddiaları her defasında dışarıdan, Ermenistan'ın propagandası, kışkırtması ve baskılarıyla ortaya atılmıştır.

1988 olaylarının başlangıcında ortamı daha fazla germeğe ve kamuoyunu kendi arkalarına almaya çalışan Ermeni politikacılar ve bunların destekçileri tarafından Dağlık Karabağ'ın geri kalmışlığı bahanesi altında buranın Ermenistan'a ilhaki amacıyla uzunca zamandan beri hazırlanmış olan plan doğrultusunda Hankendi ve Erivan'da grevler yapılmakta, işyerleri çalışmalarına ara vermekte ve büyük katılımlı mitingler teşkil edilmekteydi. Fakat olayların daha sonraki gelişimi Dağlık Karabağ Otonom Vilayeti'nin (DKOV) sosyal ve ekonomik açılardan geri kalmışlığına ilişkin olarak Ermeni politikacıların ve bunların Moskova'daki himayecilerinin ortaya attıkları iddiaların birer asılsız bahaneden ibaret olduğunu, başlıca gayenin Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı toprak iddiasının desteklenmesinden ibaret bulunduğunu gözler önüne sermiştir.

1988 yılının ikinci yarısında ortam fazlaca gerilmiş ve DKOV'nin Azerbaycanlı nüfusuna silahlı saldırılar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Şöyle ki Ağustos sonu ve Eylül başlarında Ermenilerin Kerkicahan ve Hocalı'ya kalabalık

saldırıları gerçekleşmiştir. 18 Eylül'de Ermeniler Hankendi'nde meskûn yaklaşık 15 bin kişilik Azerbaycanlı nüfusu kentten zorla sürmüş ve evlerini ateşe vermişlerdir (6, s. 57).

Dağlık Karabağ'da durumun böylesine gergin olduğu bir dönemde Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Konseyi 1 Aralık 1989 tarihinde Azerbaycan'ın egemenlik haklarını kabaca ihlal etmek ve Anayasa'yı çiğnemek suretiyle DKOV'nin Ermenistan'a ilhakına ilişkin bir karar almıştır (8, s. 45). SSCB yönetiminin oldukça ciddi ve asla affedilemeyecek hataları ve Ermeni yanlısı politikaları 1990 sonunda ve 1991 başında durumun iyice çığırından çıkmasına neden olmuş, DKOV'de ve Azerbaycan'ın Ermenistan'la sınır bölgelerinde Ermeni saldırganlığı daha geniş boyutlar kazanmıştır.

Bu yıllarda Moskova-Bakü yolcu trenlerinde, Tiflis-Bakü, Tiflis-Ağdam, Ağdam-Şuşa, Ağdam-Hocalı güzergâhlarında hareket eden taşıtlarda gerçekleştirilen terör eylemleri sonucunda Azerbaycanlı nüfustan yüzlerce kişinin hayatına son verilmiştir. Binlerce Azerbaycanlı, Moskova'nın yönetim çevreleri tarafından himaye edilen Ermeni işgal politikalarının kurbanına dönüşmüştür. Olayların henüz başında Ermeni ayrılıkçıların etkisiz hale getirilmemesi, durumun gitgide daha da kötüye gitmesine yol açmıştır. Sonuç itibariyle Ermeniler, Azerbaycan Hükümeti'nin kontrolü dışında kalan vilayette, Ermenistan'dan gönderilen silahlı çeteler ve askerî araçlar yardımıyla Azerbaycanlı nüfusa karşı hep daha fazla kanlı cinayetler işlemeye hız vermişlerdir ki bu durum da çatışmanın büyüyerek geniş ölçekli bir savaşa dönüşmesine yol açmıştır.

Karabağ'ın dağlık bölgesinde cereyan eden gerilim

1991 yılında daha fazla artmıştır. Aynı yılın Haziran-Aralık ayları arasında Ermeni silahlı kuvvetlerinin Hocavend'in Karadağlı ve Askeran'ın Meşeli köylerine saldırıları sonucunda 12 kişi katledilmiş, 15 kişi yaralanmıştır (6, s. 87). Yine aynı senenin Ağustos ve Eylül aylarında Şuşa-Cemilli, Ağdam-Hocavend ve Ağdam-Karadağlı güzergâhlarında hareket eden otobüslerin silahlı Ermeni çetelerince ateşe tutulması sonucunda 17 kişi hayatını yitirmiş, yaklaşık 90 Azerbaycanlı ise yaralanmıştır (6, s. 77-78). 1991 yılının Ekim ayı sonunda ve Kasım ayı süresince Karabağ'ın dağlık bölgelerindeki 30'u aşkın yerleşim birimi, bu arada Tuğ, İmaret-Garvend, Sırhavend, Meşeli, Cemilli, Umudlu, Karadağlı, Kerkicahan ve bunlar gibi stratejik öneme sahip çok sayıda Azerbaycan köyü Ermeniler tarafından tahrip edilmiş, yakılıp yıkılmış ve yağmalanmıştır.

1992 yılı başlarından itibaren Ermenistan ordusu Dağlık Karabağ'da Azerbaycanlı nüfusun meskûn bulunduğu son yerleşim birimlerini de birbiri ardından işgal etmiştir. Şöyle ki 12 Şubat'ta Şuşa'nın Malıbeyli ve Kuşçular köyleri Ermeni silahlı kuvvetlerince işgal edilmiştir. Karadağlı köyüne yapılan ve 13-17 Şubat tarihleri arasında devam eden silahlı saldırılarda 118 kişi (çocuklar, kadınlar ve yaşlılar) esir edilmiş, 33 kişi Ermeniler tarafından kurşuna dizilmiş, diğer yandan katledilenler ve yaralılar topluca bir sanayi kuyusuna atılarak üzerleri kapatılmıştır. Esirlerden 68 kişi amansızca öldürülmüş, 50 kişi ise büyük güçlükler pahasına esirlikten kurtarılmıştır. Kurtarılanlardan 18'i aldıkları iyileşmez yaralar sonucunda daha sonra ölmüştür. Tutsak edilenlere vahşice, insanlık dışı muamele edildiği, insanların kafasının kesildiği, canlı gömüldüğü, dişlerinin

söküldüğü, aç susuz bırakıldığı, işkencelerle öldürüldüğü durumlar Ermenilerin insanlık aleyhinde işledikleri ağır cinayetlerin bir bölümüydü. Karadağlı köyünde iki aileden 4'er kişi katledilmiş, 42 aile, reisini kaybetmiş, 140 kadar çocuk öksüz kalmıştır. Halkı Ermenilerce gerçek bir soykırıma maruz bırakılan bu köylerde toplamda 91 kişi, yani her 10 kişiden biri katledilmiştir (6, s. 93).

Hocalı Soykırımı 20. Yüzyıl Sonunda Ermenilerin Azerbaycanlılara Karşı Gerçekleştirdikleri En Büyük Cinayettir

Ermenilerin 20. Yüzyıl sonunda Hocalı'da gerçekleştirdikleri soykırımı, bugüne kadar insanlık aleyhinde işlenen en büyük cinayetlerden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Hocalı faciası, tarihin hafızasından hiçbir zaman silinmeyecek olan Katın, Lidice, Oradour, Holokost, My Lai, Ruanda, Srebrenitsa katliamları gibi korkunç felaketlerden hiç farklı değil. Tüm bu olaylar, sivil nüfusa yönelik soykırımları olarak savaşlar tarihindeki yerini almış ve dünya çapında büyük bir yankı uyandırmıştır.

Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde stratejik önem taşıyan bir nokta olarak Hocalı kenti Ermenilerin işgal planları önünde bir engel teşkil etmekteydi. Hocalı; Hankendi'nin 12 kilometre kuzeydoğusunda, Ağdam-Şuşa ve Askeran-Hankendi ulaşım yolları arasında bulunmaktaydı (5, s. 10). Kentin önemini arttıran bir husus da Dağlık Karabağ'daki tek havaalanının burada bulunmasıydı. Bu nedenlerden dolayıdır ki Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin başlıca amacı Hocalı'dan geçen Askeran-Hankendi ulaşım

yolunu ve Hocalı'daki havaalanını kontrol altına almaktı.

Diğer yandan, özellikle acımasızlıkla gerçekleştirilen Hocalı Soykırımı sonrasında Ermeniler, Azerbaycan'ın bu tarihî yerleşim birimini haritadan silmeyi kendileri açısından bir amaç edinmişlerdi. Çünkü Azerbaycan tarihinin çok eski dönemlerinin izlerini kendinde barındıran Hocalı tarihî ve kültürel anıtlarıyla ön plana çıkmaktaydı. Tamamı Azerbaycanlılardan oluşan 7 bin kişilik nüfusa sahip bulunan Hocalı (yüzölçümü 926 kilometrekare), Ermenilerin yerleştikleri köylerle çevrili bulunan en büyük ve en eski yerleşim birimiydi (5, s. 10). Hocalı'da tarihin eski dönemlerine ait anıtlar günümüze kadar muhafaza edilmekteydi.

Bilindiği üzere, milattan önce 14-7. Yüzyıllara ait bulunan Hocalı-Gedebey Medeniyeti'ne özgü izler Hocalı yakınlarında korunmaktaydı. 1992 Şubat'ında Ermeni Silahlı Kuvvetleri eski Sovyetler Birliği ordusunun 366 numaralı motorize alayının desteğiyle Hocalı kentinin nüfusunu vahşice katlederken, soykırımının en iğrenç aşamasına da geçerek tarihin izlerini silmeye çalışmış, hem Azerbaycan halkı, hem de insanlığın bütünü açısından büyük önem taşıyan çok değerli tarihî anıtları da mahvetmişlerdir.

Daha facianın dört ay öncesinde, yani 1991 yılı Ekim ayının sonundan itibaren kente götüren tüm otoyollar kapatılmış ve Hocalı gerçekte abluka altına alınmış bulunuyordu. Diğer yandan, 2 Ocak tarihinden itibaren kentin elektriği de kesilmiştir. Hocalı kentinin Azerbaycan'ın diğer bölgeleriyle irtibatı koparılmış, helikopter tek ulaşım aracı olarak kalmıştır. Bir süre sonra helikopter ulaşımı da kesildi. 28 Ocak 1992 tarihinde Ağdam'dan Şuşa'ya uçan "Mİ 8" helikopteri kente ulaşmadan, Halfeli köyü üzerinde bulun-

duđu sırada Hankendi istikametinden ateşlenen bir roketle vurulmuş, helikopterdeki 3 mürettebat ve 41 yolcu yaşamını yitirmiştir (32, s. 282). Bu olayın ardından Ermenistan ordusu Dağlık Karabağ'da Azerbaycanlı nüfusun meskûn olduđu son yerleşim birimlerini de arka arkaya işgal etmiştir. 1991 yılı sonlarında Karabağ'ın dağlık kesimindeki 30'u aşkın yerleşim birimi ve bu arada Tuğ, İmaret Garvend, Sırhavend, Meşeli, Cemilli, Umutlu, Kerkicahan gibi stratejik açıdan önemli konuma sahip bulunan köyler Ermenilerce yakılıp yıkılmış, yağmalanmış ve harap edilmiştir (8, s. 63).

1992 yılının 25 Şubat'ını 26'sına bağlayan gece Ermenistan Silahlı Kuvvetleri, Hankendi'nde konuşlandırılan eski Sovyetler Birliđi 4. Ordu 23. Tümeni'ne bađlı 366 numaralı motorize alayın 10 tank, 16 zırhlı araç, 9 savaş otomobili, 180 askerî uzmanının katılımı ve kalabalık bir insan gücüyle Hocalı kentini çevirmiştir (32, s. 284-286). En modern silahlarla saldıran Ermeni kuvvetleri Hocalı kentini bütünüyle harap etmişlerdir. Çok sayıda ağır askerî gerecin kullanılması sonucunda kent büsbütün tahrip edilmiş, yakılıp yıkılmış, kent nüfusu ise olağanüstü bir acımasızlıkla katledilmiştir (38, s. 8). Katledilenlerden çođu kafası kesilerek, gözleri oyularak, derisi soyularak, canlı canlı yakılarak ve diđer işkencelerle öldürülmüştür.

Bu soykırımı eylemi sonucunda resmî verilere göre 613 kişi katledilmiştir ki bunlardan 63'ü çocuklar, 106'sı kadınlar, 70'si ise yaşlılardır. 8 aile tamamen mahvedilmiştir. 56 kişi özellikle acımasız işkenceler sonucunda öldürülmüştür. 27 aileden yalnızca 1 kişi hayatta kalmış, 25 çocuk her iki ebeveynini, 130 çocuk ebeveynlerinden birini, 230 aile ise reisini kaybetmiştir. 487 kişi sakat bırakılmıştır

ki bunlardan da 76'sı çocuklardır. Bunların dışında, 1275 kişi esir edilmiştir ve esirlerden 150'sinin akıbeti halen bilinmemektedir (8, s. 67-68).

Güçlerin asla eşit olmadığı çatışmada Hocalı'daki yerel savunma kuvvetleri son kişi kalana kadar düşman karşısında son derecede ciddi bir direnç göstermişlerdir. Bu direnç, aslında söz konusu dönemde kenti savunanların sergilediği büyük bir kahramanlık örneğiydi. Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin Hocalı'ya saldırısı sırasında etraftaki Ermeni köylerinin kuşatması altında kalan yaklaşık 3000 silahsız sivil canını kurtarmak umuduyla kenti terk etmiştir. Fakat ne acıdır ki hiçbir yerden destek görmeyen bu kentin sivil nüfusunun çok büyük bir kısmı Ermeni vahşetinden kurtulmayı başaramamıştır.

Hocalı cinayetinin araştırılması sürecinde elde edilen delillerden de görüldüğü üzere, saldırı kuvvetlerinin komutanı, diğer yandan Ermenistan Savunma Bakanı da olan Seyran Ohanyan'ın ve 366 numaralı motorize alayın 3. Taburunun komutanı Yevgeni Nabokihin'in emrinde 50 kişiden fazla Ermeni subay ve erbaş bulunmuştur (12, s. 144-145).

Ermeni-Rus birleşik kuvvetlerinin Hocalı'da sivil Azerbaycanlı nüfusa karşı emsali görülmeyen ve hiçbir insanlık ölçütüne sığmayan acımasızlığı, olayın kısa bir süre sonrasında dünya çapında etkin basın organlarının sayfalarında yankı bulmuştur. Ermeni lobisinin etkin olduğu Fransa'da yayınlanan "Valeurs Actuelles" dergisi 14 Mart 1992 tarihli sayısında Ermenilerin sahip oldukları modern savaş teknolojilerinden ve paralı askerlerden bahsederken şöyle yazmaktaydı: "Bu 'otonom bölgede' Ermeni silahlı

birlikleri Ortadoğu'dan gelenlerle beraber en modern askeri teknolojiye ve bu arada helikopterlere de sahip bulunuyor. ASALA'nın Lübnan ve Suriye'de askeri kampları, silah ve cephanelik depoları bulunuyor. Ermeniler Karabağ Azerilerini mahvetmiş, 100'ü aşkın Müslüman köyünde katliam yapmışlardır.” (88)

Diğer yandan, Fransa'nın “Le Monde” gazetesinin 14 Mart 1992 tarihli sayısında Ermenilerin yaptıkları vahşete ilişkin olarak şunlar yer almaktadır: “Ağdam'ı ziyaret eden yabancı basın mensupları Hocalı'da katledilen kadınlar ve çocuklar arasında kafa derisi soyulan, tırnakları sökülen üç ceset görmüşlerdir. Bu, Azerbaycanlıların bir propagandası değil, gerçeğin kendisidir.” (82)

Ermenilerin yaptıkları vahşilikleri İngiltere'nin “The Sunday Times” gazetesi de 1 Mart 1992 tarihli sayısında, hayatta kalmayı başaran Hocalıların dilinden şöyle nakletmiştir: “Ermeni askerler yüzlerce aileyi mahvetti. Hayatta kalanların anlattıklarına bakılırsa, Ermeniler 450 kişiyi aşkın Azerbaycanlıyı kurşuna dizmişlerdir ki bunların çoğunu kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Yüzlerce, belki binlerce kişi kayıplara karışmış durumdadır. Hocalı'dan kaçan diğer kadın ve çocuklarla beraber Ağdam'a ulaşan Raziye Aslanova, kendilerine durmadan ateş edildiğini anlatmaktadır. İnsanlar canlı canlı yakılmış, kafa derileri soyulmuştur. Kendisi kocasının, kayınbiraderinin ve eniştesinin katledildiğini, kızının ise kaybolduğunu söylemektedir.” (83) Diğer yandan, Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin modern askerî araçlar kullanarak Hocalı'ya geniş çaplı bir saldırı düzenlediği ve onlarca aileyi mahvettiği haberi 8 Şubat 1992 tarihinde ABD'nin “Washington

Post” gazetesinde, aynı senenin 8 Mart’ında İngiltere’nin “The Sunday Times” gazetesinde, 25 Mart’ında Paris’te çıkan “Krua l’Eveneman” dergisinin ve bazı diğer basın organlarının sayfalarında esaslı kanıtlarla beraber ifade edilmiştir (86; 87; 89).

Ermeni vahşetini gözler önüne seren haber ve yazılar hatta Rus basınında da kendine yer bulmuştur. “İzvestiya” gazetesinin 13 Mart 1992 tarihli sayısında bir Rus askerin dilinden şu bilgiler aktarılmıştır: “Binbaşı Leonid Kravets anlatıyor: Tepenin üzerinde yaklaşık 100 cesedi kendi gözlerimle gördüm. Bu erkek çocuğun kafası yoktu. Her yerde özellikle amansızca katledilmiş olan kadınların, çocukların ve yaşlıların cesetleri vardı.” (79) Ermenilerin eseri olan vahşeti delilleriyle birlikte ortaya koyan Rus kökenli “Memorial Hukuk Merkezi”nin haberlerinde de dört gün boyunca Ağdam’a Hocalı’da katledilen yaklaşık 200 Azerbaycanlının cesedinin taşındığı, cesetlerden onlarcasına hakaret edildiği ortaya konmuştur. Ağdam’da 181 ceset (130 erkek ve 51 kadın, bunlardan 13’ü çocuk) adli tıp incelemesine tabi tutulmuştur. İnceleme sonucunda 151 kişinin aldığı kurşun yaralarından, 20 kişinin şarapnel parçası yarısından öldüğü, 10 kişinin ise kesici olmayan bir aletle vurularak öldürüldüğü tespit edilmiştir (38, s. 8). Diğer yandan İngiltere’de çıkan “Financial Times” gazetesinin 14 Mart 1992 tarihli sayısında Rus ordusu içinde Ermenilerin bulunduğu konusunda şunlar yazmaktadır: “General Polyakov, 366 numaralı alayda görevli 103 Ermeni askerin Dağlık Karabağ’da kaldığını ifade etmiştir.” (81)

Eski Sovyetler Birliği ordusuna ait bulunan 366 numaralı motorize alayın Hankendi’nden nakli sırasında 25

tank, 87 zırhlı araç, 28 askerî otomobil, 45 top bütünüyle yasadışı yollardan Ermenilere bırakılmıştır (8, s. 72). Nitekim Hocalı saldırısı sırasında 366 numaralı alayın 3. Taburunda Ermeni kökenli onlarca subay ve erbaş bulunduğu kanıtlanmıştır. Hocalı soykırımının izlerinin kaybettilmesi amacıyla Kızıl Ordu'dan kalma 366 numaralı motorize alay 2 Mart 1992 tarihinde Gürcistan'ın Vaziani kentine nakledilmiş, 10 Mart'ta ise bu alay bütünüyle ilga edilerek heyeti ve askerî araçları diğer birliklere dağıtılmıştır (12, s.145).

Hocalı'ya saldıran silahlı birlikler bu kentin sivil nüfusuna soykırım uygularken 111 kişiyi Hocalı kentinde öldürmüş, daha sonra ablukayı yarararak kaçmayı başaran sivilleri takip ederek 16 kişiyi Ketik ormanında, 130 kişiyi Nahçıvanik yolunda, 23 kişiyi Karakaya civarında, 23 kişiyi Dehraz köyü yakınlarında, 8 kişiyi Şelli civarında, 6 kişiyi ise Askeran yolunun 86. kilometresinde öldürmüştür. Tutsak edilenlerden 18 kişi Askeran Bölge Polis Amirliği'nde işkencelerle öldürülmüştür (8, s. 68-69). Cesetlerin dış muayenesi, adli tıp incelemelerinin sonuçlarını içeren raporlar, Hocalı halkından kurtulmayı başaranların ifadeleri Ermeni askerlerin ve 366 numaralı motorize alayda görevli askerlerin Azerbaycanlı nüfusa karşı yaptıkları akıl almaz işkence ve vahşeti belgelemektedir.

Ermeni saldırganlığı sırasında Dağlık Karabağ'da, Azerbaycan'ın Ermenilerce işgal edilen diğer bölgelerinde ve bu arada Ermenistan'da esarete tutulan Azerbaycanlılara da dayanılmaz işkenceler verilmiş, bunlardan bazıları öldürülmüş ya da sakatlanmıştır. 1988 yılından itibaren Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından Dağlık Karabağ'da,

Azerbaycan'ın Ermenilerce işgal edilen diğer bölgelerinde ve bu arada Ermenistan'da esarete tutulan Azerbaycanlılara işkence yapıldığına, bunlardan bazılarının öldürüldüğüne ya da sakat bırakıldığına, provokasyon ve terör eylemlerine, sivil nüfusun zorunlu göçe zorlanmasına, yerleşim birimlerinde maddi varlıkların, tarihî ve kültürel anıtların tahrip edilmesine ve Ermenilerce işlenen diğer suçlara ilişkin olarak ilgili Savcılıklar ve diğer kurumlar takibat ve incelemelere başlamışlardır (4).

Takibat sonucunda Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin ve eski SSCB ordusunun Hankendi'nde konuşlandırılan 366 numaralı motorize alayı askerlerinin birlikte işledikleri suçun BM Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1948 tarihli Soykırım Suçlarının Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nde ve Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun 103. Maddesinde ifade edilen soykırım suçu tanımına uyduğu tespit edilmiştir (13, s. 34).

Suçun takibatı sırasında, Hocalı soykırımını yaparken Ermenistan askerî birliklerinin, Dağlık Karabağ'daki silahlı birliklerin ve eski SSCB ordusunun Hankendi'nde konuşlandırılan 366 numaralı motorize alayı askerlerinin uluslararası hukuk normlarını bütünüyle ihlal ettikleri de tespit edilmiştir. Özellikle; 12 Ağustos 1949 tarihli Çatışan Silahlı Birliklerde Yaralıların ve Hastaların Durumunun İyileştirilmesi'ne, Savaş Esirlerinin Durumu'na ve Savaş Sırasında Sivil Halkın Korunması'na ilişkin Cenevre Konvansiyonlarının ilgili maddelerinde göz önünde bulundurulmuş hususun, yani savaş operasyonlarına doğrudan katılmayan kişilerin canına kastetmenin, herhangi bir şekilde bunların ölümüne ya da sakat kalmalarına sebebiyet

vermenin, bunlara gaddarca muamele ya da işkence etmenin, insan onurunu küçük düşürücü şekilde hareket etmenin yasaklandığı hususu oldukça kaba bir şekilde ihlal edilmiştir (8, s. 69).

Hocalı Soykırımı'na katıldıkları kesin bir şekilde kanıtlanan, 366 numaralı motorize alay mensubu ve diğer şahıslardan toplamda 38 kişinin Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun soykırımı suçunun cezalandırılmasını öngören 103. Maddesi, barış ve insanlık aleyhinde işlenen suçların ve savaş suçlarının cezalandırılmasını öngören 107. Maddesi (halkın mülteci durumuna düşürülmesi ve göçe zorlanması), 113. Maddesi (işkence) ve 115.4. Maddesi'nde (savaş yasalarının ve kurallarının ihlali) öngörülen suçları işledikleri iddiasıyla soruşturulmalarına ilişkin karar alınmış, bunların gözaltına alınmalarına dair mahkeme kararları çıkarılmış ve uluslararası arenada aranmaları için gereken evrak İnterpol'ün Azerbaycan Ofisi'ne iletilmiştir (4).

Soruşturma kapsamında Hocalı Soykırımı konusunda 2213 kişinin tanık ve mağdur olarak ifadesine başvurulmuş, 800'ü aşkın bilirkişi raporu alınmıştır. 366 numaralı motorize alayda görevli askerlerden ölen ve yaralananların listesinin verilmesi, alayın savaş gereçlerinin Ermenilerce zorla alınmasına ya da bunlara verilmiş olmasına, Azerbaycan yerleşim birimlerine 366 numaralı alaya ait bulunan savaş gereçleri kullanılmakla ateş edilmesine ilişkin bilgilerin verilmesi gibi hususlarda Rusya Federasyonu, Özbekistan ve Kazakistan Cumhuriyetleri Başsavcılıklarından yardım talebinde bulunulmuş ve ilgili evrak gönderilmiştir (4).

Hocalı Soykırımı'na katılanlardan 366 numaralı

motorize alayın 2. Tabur komutanı olan Binbaşı Seyran Ohanyan'ın (Ekim 2016 tarihine kadar Ermenistan Cumhuriyeti Savunma Bakanı görevini işgal etmiştir), 366 numaralı motorize alayın 3. Tabur komutanı Yevgeni Nabokihin ve diğerlerinin katılımına ilişkin delillerin toplanmasına, bunların Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerinde öngörülen suçlardan sanık olarak mahkemeye çıkarılmalarına, diğer yandan esir ve rehinelere karşı acımasızca hareket eden ve bunlara işkence eden, Meşeli, Karadağlı, Bağanis-Ayırım ve diğer yerleşim birimlerinde soykırım yapan, bu yerlerin Azerbaycanlı kökenli nüfusunu kendi yurtlarından zorla çıkararak ve göçe zorlayan ve diğer ağır suçları işleyen kişilerin tespitine ilişkin soruşturma ve incelemeler halen sürmektedir (4).

Hocalı Soykırımı'na İlişkin Gerçeklerin Dünya Kamuoyuna İlanı

Dünya kamuoyunun gözleri önünde gerçekleşen bu korkunç soykırımın gerçek mahiyeti yalnızca Azerbaycan'ın Ulusal Lideri Haydar Aliyev'in 1993 yılında Azerbaycan'da iktidara dönüşünün ardından açıklanmış, 1994 yılının Şubat ayında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi Hocalı Soykırımı'nın gerçek siyasi ve hukuki tanımını yapmıştır. Diğer yandan, tarih içinde çeşitli dönemlerde Azerbaycanlılara yapılan soykırımlara ilişkin olarak Ulusal Önder Haydar Aliyev'in 26 Mart 1998 tarihinde imzaladığı bir kararnameyle 31 Mart Azerbaycanlı Soykırımı Günü olarak ilan edilmiştir (1; 2, s. 8).

Ulusal Önder Haydar Aliyev 25 Şubat 2002 tarihinde

Hocalı Soykırımı'nın 10. Yılı dolayısıyla Azerbaycan halkına seslenişinde, bu acımasız katliamın tarihî ve siyasal mahiyetini açıkça ifade etmiştir: “Hocalı faciası Ermeni şovenizminin yaklaşık 200 yıldan beri Azerbaycanlılara karşı düzenli bir şekilde uyguladıkları etnik arındırma ve soykırımı politikasının bir devamı ve en kanlı sayfasıdır.” (13, s. 21; 50)

Hocalı Soykırımı'nı yapanların ifşa edilmesi ve bu soykırım konusunda dünya kamuoyunun geniş bir şekilde bilgilendirilmesi çalışmaları günümüzde Azerbaycan dış politikasının önceliklerinden biri durumundadır. Hocalı Soykırımı'na ilişkin gerçeklerin dünya kamuoyuna iletilmesi, uluslararası arenada duyurulması ve bu soykırımı eyleminin dünya kamuoyu tarafından hak ettiği şekilde değerlendirilmesinin sağlanmasına yönelik çalışmalar da sürdürülmektedir.

Bu çerçevede Haydar Aliyev Vakfı'nın ve özellikle Vakıf Başkanı, UNESCO ve ISESCO İyiniyet Elçisi Mihriban Aliyeva Hanımefendi'nin çalışmalarının takdir edilmesi gerekmektedir. Haydar Aliyev Vakfı insanlık tarihinin en büyük facialarından bir tanesi olan Hocalı Soykırımı'na ilişkin gerçeklerin dünya kamuoyuna duyurulmasına yönelik olarak çalışmalarını sistemli bir şekilde sürdürmektedir.

Haydar Aliyev Vakfı öncülüğünde 26 Şubat 2007 tarihinde Brüksel'de düzenlenen “Saldırı Kurbanları” isimli fotoğraf ve çocuk resimleri sergisi de Hocalı Soykırımı'na ilişkin gerçeklerin dünya kamuoyuna ulaştırılması çalışmalarının bir parçası olmuştur. Yine 2007 yılının 19-26 Şubat tarihleri arasında Türkiye'nin İstanbul kentinde ve daha 25

ilde “Hocalı Haftası” isimli etkinlikler çerçevesinde Hocalı kurbanları anılmıştır (51). 14 Şubat 2008 tarihinde Berlin’de “Hocalı Soykırımı ve 1915 Olaylarına Dair Gerçekler” konulu bilimsel konferans da Hocalı faciasının dünya kamuoyuna duyurulması açısından büyük önem taşımıştır (52).

Haydar Aliyev Vakfı’nın desteğiyle 2012 yılında Hocalı faciasının 20 yılı dolayısıyla soykırım kurbanları dünya üzerinde 100’ü aşkın noktada anılmıştır (55). Hocalı Soykırımı kurbanlarının anılmasına yönelik diğer etkinlikler Haydar Aliyev Vakfı’nın hazırladığı tanıtım yayınları eşliğinde sürdürülmektedir. Hocalı Soykırımı gerçeklerinin dünya kamuoyuna duyurulması amacıyla Haydar Aliyev Vakfı’nın çeşitli ülkelerde düzenlediği kapsamlı etkinlikler sırasında olmak üzere vakfın Rusya Şubesi, Leyla Aliyeva Başkanlığındaki çalışmalarını, özellikle İslam İşbirliği Teşkilatı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu çerçevesinde verimli bir şekilde sürdürmektedir.

Hocalı Faciasını Soykırım Olarak Kabul Eden Uluslararası Bir Örgüt Olarak İslam İşbirliği Teşkilatı

8 Mayıs 2008 tarihinde, Şuşa kentinin Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından işgalinin 16. Yılında İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu Kùltürler ve Medeniyetler Diyalogu Genel Koordinatörü Leyla Aliyeva’nın girişimleriyle “Hocalı’ya Adalet” kampanyası hazırlanmış ve bu kampanya 2009 Şubat’ından itibaren gerçekleştirilmeye başlanmıştır (8, s. 119-120).

“Hocalı’ya Adalet” adıyla gerçekleştirilen uluslararası bilgilendirme ve teşvik kampanyasının başlıca amacı dünya

kamuoyunun Hocalı Soykırımı konusunda bilgilendirilmesinden, bu soykırımın uluslararası arenada siyasal ve insani yönleriyle hak ettiği değeri almasını sağlamaktan ve Hocalı Soykırımı kurbanlarının anılmasından ibarettir. Hocalı Soykırımı'nın insani, siyasal ve hukuki açılardan tanımlanmasını hedefleyen bu kampanya günümüzde pek çok ülkede başarılı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Diğer yandan, İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile ISESCO arasında 2009 Temmuz'unda imzalanan bir anlaşmayla Hocalı faciasına ilişkin bilgilerin İslam İşbirliği Teşkilatı'na üye ülkelerin okullarında okutulan tarih kitaplarında da yer alması konusunda mutabakat sağlanmıştır (68).

31 Ocak 2010 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin Uganda'nın başkenti Kampala'da gerçekleştirilen ve 51 ülkenin parlamento heyeti başkanlarının katıldığı 6. Toplantısında Genlik Forumu'nun önyak olmasıyla İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği Arasında İşbirliği Protokolü imzalanmıştır (70). “Hocalı'ya Adalet” isimli uluslararası kampanya çerçevesinde imzalanan bu protokolda Hocalı faciası “Ermeni silahlı kuvvetli tarafından sivil halkın toplu katliamı” ve “insanlığa karşı işlenen bir cinayet” olarak tanımlanmıştır. “Hocalı'ya Adalet” uluslararası kampanyasının hem ulusal, hem de uluslararası düzeylerde desteklenmesine ilişkin paragraf da bu protokole dâhil edilmiştir. Söz konusu protokol, Hocalı faciasının uluslararası örgütlerce “insanlığa karşı işlenen cinayet” olarak kabul edildiğini belgeleyen ilk örnektir.

19 Ocak 2011 tarihinde Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Abu Dabi kentinde İslam İşbirliği Teşkilatı

Parlamentolar Birliđi'nin 13. Toplantısında “Hocalı'ya Adalet” kampanyasını destekleyen ve Hocalı faciasının “insanlıđa karřı toplu cinayet” olarak tanınması önerisinde bulunan Abu Dabi Bildirgesi kabul edilmiřtir (77). 31 Ocak 2012 tarihinde İslam İřbirliđi Teřkilatı Parlamentolar Birliđi'nin Endonezya'nın Palembang kentinde gerçekleřtirilen 7. Toplantısında da “Hocalı'ya Adalet” isimli uluslararası kampanyanın desteklendiđi bir kez daha ifade edilmiřtir. Son yıllarda “Ermenistan Cumhuriyeti'nin Azerbaycan Cumhuriyeti'ne Karřı Saldırganlıđı” adıyla srekli olarak yinelenen bildirgeye Gençlik Forumu'nun önerisiyle özel bir paragraf eklenmiřtir. Hocalı faciasından bahsedilen bu paragrafta řunlar vurgulanmaktadır: “26 řubat 1992 tarihinde Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından sivil Azerbaycanlı halka yapılan ve soykırım özellikleri gösteren toplu katliamın 2012 yılında (Hocalı faciasının 20. yılında) bir soykırım olarak kabullenilmesi üye ülkelerin parlamentolarından istenmekte ve Hocalı katliamını yapanlardan hesap sorulması talebinde bulunulmaktadır.” (73)

Bu ilerleme 2009 yılından itibaren etkin bir biçimde sürdürölen “Hocalı'ya Adalet” isimli uluslararası kampanyanın mantıksal bir sonucudur. Karabađ sorununa iliřkin uluslararası belgeler arasında ilk kez olarak söz konusu bildirmede Hocalı faciasının bir soykırım eylemi olarak siyasal ve hukuki açılardan tanımlandıđının da altını çizmek gerekmektedir. İslam İřbirliđi Teřkilatı Parlamentolar Birliđi'nin tüm dünya parlamentolarının dörtte birini kapsayan en büyük parlamentolar arası kurumlardan bir tanesi olduđu göz önünde tutulursa, söz konusu bildirgenin, Hocalı faciasının Ermeni fařistlerince Azerbaycan halkına

karşı yürütülen soykırım politikasının bir parçası olarak uluslararası arenada tanınması ve bu cinayeti işleyenlerden hukuk çerçevesinde hesap sorulması açısından büyük bir önem taşıdığı söylenebilir.

İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi 15-17 Kasım 2012 tarihlerinde Cibuti’de gerçekleşen 39. Toplantısında Hocalı faciasını ilk kez olarak soykırım olarak kabul etmiştir (57). Konsey, üye ülkeleri ve İslam İşbirliği Teşkilatı’nın alt kurumlarını “Hocalı’ya Adalet” kampanyasına etkin bir şekilde katılmaya, kampanyayı desteklemeye, Hocalı Soykırımı’nın ulusal ve uluslararası düzeylerde “insanlığa karşı işlenen cinayet” olarak tanınması amacıyla çalışmalar yapmaya davet etmiştir.

İslam İşbirliği Teşkilatı’nın en üst kurumu olan, 6-7 Şubat 2013 tarihlerinde Mısır’ın başkenti Kahire’de devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen 12. Zirve’inde de Hocalı faciası bir soykırım ve insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilmiştir (58). Gine’nin başkenti Conakry’de 9-11 Aralık 2013 tarihlerinde 57 üye ülkenin katılımıyla gerçekleşen İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi 40. Toplantısında Hocalı faciasının soykırım olarak tanındığı hususu bir kez daha ilan edilmiştir. Toplantı bildirgesine “Hocalı’ya Adalet” kampanyasına ilişkin özel bir paragraf ilave edilmiştir. Bu paragrafta şöyle denmektedir: “İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi Hocalı’ya Adalet isimli uluslararası bilgilendirme kampanyasını takdir etmekte, Hocalı Soykırımı’nın ulusal ve uluslararası düzeylerde insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak kabullenilmesi amacıyla söz konusu kampanyaya etkin bir şekilde katılması ve bu

doğrultuda gereken çabanın gösterilmesi gereğini ifade etmektedir.” (62)

İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin 18-19 Şubat 2014 tarihlerinde İran'ın başkenti Tahran'da gerçekleşen 9. Toplantısında “İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği ile İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu Arasında İşbirliği” adıyla ilan edilen bildirmede Hocalı faciası bir kez daha “soykırım eylemi ve insanlığa karşı işlenmiş suç” olarak değerlendirilmiştir (63). İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi 27-28 Mayıs 2015 tarihlerinde Hocalı faciasının bir soykırım eylemi olduğunu bir kez daha yinelemiştir. Konsey'in Kuveyt'te gerçekleşen 42. Toplantısında imzalanan bildirmede üye ülkelere ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nın alt kurumlarına “Hocalı'ya Adalet” kampanyasına etkin bir şekilde katılma tavsiyesinde bulunulmuş ve Hocalı faciası sorumlularından hesap sorulmasının önemi vurgulanmıştır. (65)

İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği'nin 25 Ocak 2016 tarihinde gerçekleşen 11. Toplantısında “İslam İşbirliği Teşkilatı Gençlik Forumu ile İslam İşbirliği Teşkilatı Parlamentolar Birliği Arasında İşbirliği” isimli ve oybirliğiyle kabul edilen bildirmede de Hocalı faciası bir soykırım eylemi ve insanlık karşıtı bir suç olarak tanımlanmıştır. Hocalı Soykırımı suçlularının cezalandırılmasını sağlamak amacıyla İslam İşbirliği Teşkilatı ülkeleri parlamentolarının gereken adımları atmasına yönelik bir çağrı da bu bildirmede kendi ifadesini bulmuştur (76).

“Hocalı'ya Adalet” isimli kampanya bu sene 9. Yılıni doldurmaktadır. Bu sürede, kampanyanın hedeflerine ulaşabilmek için Gençlik Forumu farklı düzeylerde pek çok

çalışma yapmıştır. Hocalı Soykırımı'nın uluslararası arenada gereken siyasal, hukuki ve insani tanımının yapılmasını sağlamak amacıyla Gençlik Forumu, facianın uluslararası belgelerde bir “insanlık karşıtı suç” ve “soykırım eylemi” olarak tanımlanmasına yönelik çalışmaları öncelikli hedef olarak belirlemiştir. Aradan geçen sürede yapılan çalışmalar sonucunda İslam İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde ve bu arada Teşkilat'ın Zirve Toplantısı'nda da Hocalı faciası bir “soykırım eylemi ve insanlık karşıtı suç” olarak tanımlanmıştır.

Hocalı Faciasının Uluslararası Arenada Soykırım Olarak Tanınmasının Yaygınlaşması

Hocalı Soykırımı'nın dünya kamuoyuna duyurulmasına ve bu eylemin siyasi tanımının yapılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar şimdi daha ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Şöyle ki 14, 15 ve 16. yıldönülerinde Hocalı Soykırımı Türkiye, Rusya, Almanya, ABD, Ukrayna, Kazakistan, Gürcistan, Kuveyt'te ve pek çok başka ülkede etkinliklerle anılmıştır. 2005 ve 2007 yıllarında Şubat ayı içinde TBMM'nin özel oturumlarında Hocalı Soykırımı konusu geniş bir şekilde ele alınmıştır (69). 19-26 Şubat 2011 tarihlerinde Türkiye'nin çeşitli kentlerinde “Hocalı Haftası” adıyla düzenlenen etkinlikler çerçevesinde Hocalı Soykırımı kurbanları anılmıştır. Bu etkinlikler her yıl yinelenmektedir. Pek çok farklı ülkede böyle etkinlikler gitgide daha geniş ölçekte düzenlenmektedir (53).

Hocalı Soykırımı'nın ABD'de kabul edilmesine yönelik olarak ilk adım 2010 yılının 25 Şubat tarihinde atılmıştır. Massachusetts Eyaleti Temsilciler Meclisi aynı gün

Hocalı'da katliam yapıldığı gerçeğinin kabul edilmesine ilişkin bir karar almıştır (106). 11 Haziran 2011 tarihinde ise ABD'nin Texas Eyaleti Ermenistan'ın Hocalı'da çok büyük bir cinayet işlediği gerçeğinin kabulüne ilişkin bir karar almıştır. Texas Eyaleti Temsilciler Meclisi'nin aldığı 535 numaralı kararda Azerbaycan'ın Hocalı kentinde sivil halka yönelik Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından katliam yapılması kınanmıştır (107).

Bu sürecin devamı olarak 22 Şubat 2012'de New Jersey Eyaleti, daha sonra ise Georgia Eyaleti Hocalı katliamına ilişkin kararlar almıştır (108; 109). Georgia Eyaleti Temsilciler Meclisi'nin 1594 numaralı kararı Azerbaycan ve Türkiye diasporasının yürüttükleri kampanya sonucunda alınabilmiştir. 23 Mart 2012 tarihinde ise bir ABD eyalet daha, Maine Eyaleti Temsilciler Meclisi Hocalı Soykırımı'nın 20. Yılı dolayısıyla bir bildirge yayımlamıştır (110).

Hocalı Soykırımı'nın uluslararası arenada duyurulması çalışmaları 2013 yılında daha fazla hız kazanmıştır. 2013 yılında ABD New Mexico Eyaleti Senatosu ve daha sonra Temsilciler Meclisi Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına ilişkin kararlar almıştır (111). 8 Şubat'ta ABD Arkansas Eyaleti Temsilciler Meclisi'nde, 11 Şubat'ta aynı eyaletin Senatosu'nda, 25 Şubat'ta ise Mississippi Eyaleti'nde Hocalı Soykırımı'na ilişkin kararlar almıştır (112-113). 4 Mart'ta Oklahoma Eyaleti'nde, 8 Mart'ta Indiana Eyaleti'nde, 18 Mart'ta Pensilvanya Eyaleti Genel Meclisi'nde ve Tennessee Eyaleti Temsilciler Meclisi'nde, 3 Nisan'da West Virginia Eyaleti Temsilciler Meclisi'nde Hocalı faciasının 21. Yıldönümüne ilişkin kararlar alınmış, 3 Mayıs'ta ise

Connecticut Eyaleti Genel Meclisi Hocalı Soykırımı'nı resmen tanımıştır (114-119).

2015 Şubat'ında Arizona Eyaleti Senatosu Hocalı olaylarının soykırım olarak tanınmasına ilişkin karar almış, aynı senenin Mart ayında Utah Eyaleti Valisi Hocalı Katliamı'nın tanınmasına ilişkin belgeyi imzalamıştır (120-121). 2016 yılında ABD'nin Nebraska, Hawaii, Montana ve Idaho eyaletleri Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına ilişkin bildireleri kabul etmişler ki bu durumda ABD'de Hocalı Soykırımı'nı tanıyan eyalet sayısı 21'e ulaşmıştır (122-125).

20 Aralık 2011 tarihinde Meksika Kongresi Ermeni Silahlı Kuvvetleri tarafından Azerbaycan topraklarının işgalini, özellikle de Hocalı Soykırımı'nı sert bir dille kınayan karar almıştır (71; 126). 1 Şubat 2012 tarihinde Pakistan Senatosu da Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına ilişkin karar almıştır. Pakistan Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Ermenilerin sivil halka yaptığı soykırımını kınamıştır (73; 127).

Latin Amerika ülkelerinden Meksika'nın ardından Kolombiya Senatosu da 2012 yılı 23 Nisan'ında Hocalı olaylarını soykırım olarak tanımıştır (56; 128). Aynı yılın 28 Mayıs tarihinde Ürdün Senatosu Hocalı Soykırımı'na ilişkin bildire yayımlamış (129), 13 Haziran'ında Peru Parlamentosu (130), 30 Temmuz'unda ise Kolombiya Kongresi Temsilciler Komitesi Dağlık Karabağ sorununa ve Hocalı Soykırımı'na ilişkin kararlar almışlardır (74; 60).

Yine aynı yılın 13 Ağustos tarihinde Panama Ulusal Meclisi'nde "Ermenistan Silahlı Kuvvetleri Tarafından Azerbaycan Topraklarının İşgaline İlişkin" 4 numaralı karar onaylanmıştır. Bu belgede de saldırgan ülkenin Hocalı'da

Azerbaycanlı sivil nüfusa yaptığı soykırım sert bir dille kınanmış, diğer andan Ermenistan Cumhuriyeti Hükümeti'ne BM Güvenlik Konseyi'nin malum 4 kararının yerine getirilmesi çağrısında bulunulmuştur (61; 131).

17 Ocak 2014 tarihinde Honduras Ulusal Kongresi Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgalinin ve Hocalı Soykırımı'nın tanınmasına dair 333-2013 numaralı kararı almıştır. Honduras Ulusal Kongresi'nin aldığı bu karar Kongre Başkanı ve Sekreterleri tarafından da onaylanmış, 24 Ocak 2014 tarihinde Honduras Devlet Başkanı ve Dışişleri Bakanı tarafından imzalanmasının ardından 13 Şubat 2014 tarihinde bu ülkenin resmî yayın organı olan "The Gazette"de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve yasa statüsüne kavuşmuştur (63).

1 Eylül 2014 tarihinde Sudan Cumhuriyeti Ulusal Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nin onayladığı belgede 1992 Şubat'ında Azerbaycan'ın Hocalı kentinde sivil halka karşı Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin yaptığı katliam bir soykırım ve insanlık karşıtı suç olarak tanımlanmıştır (75; 133). Bu belgede Hocalı'da sivil halkın katledilmesi ve Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığı kınanmış, BM Güvenlik Konseyi'nin 822, 853, 874 ve 884 numaralı kararlarına atfen Ermenistan Silahlı Kuvvetlerinin işgal edilmiş Azerbaycan topraklarından derhal, bütünüyle ve kayıtsız şartsız olarak çekilmesi talebinde bulunulmuştur. Yine aynı belgede Hocalı Soykırımı kurbanlarının ve bu kurbanların yakınlarının maruz kaldıkları manevi ve maddi kayıplar nedeniyle hukuk çerçevesinde adil bir tazminat almaları gerektiği de ifade edilmiştir.

Hocalı Soykırımı'nın dünya kamuoyuna duyurulmasına

yönelik çalışmalar sürdürülmüş ve bu konu Avrupa ülkeleri parlamentolarında da tartışılarak birtakım kararlar alınmıştır. 12 Şubat 2013 tarihinde Romanya Parlamentosu'nda Demokrat Liberal Parti fraksiyonu tarafından “Dağlık Karabağ Çatışması” isimli siyasi bir bildirme yayımlanmıştır (58). Milletvekili Luçian Militaru bu beyanını kürsüden okumuş, Hocalı kentinde Azerbaycanlı sivil nüfusa karşı özellikle acımasız bir şekilde katliam yapıldığını söyleyerek Hocalı Soykırımı kurbanlarına dair bilgi vermiş, bu olayın dünya kamuoyunca insanlık karşıtı bir suç olarak kabul edilmesinin önemine değinmiştir.

Avrupa Birliği üyeleri arasında Hocalı'da sivil nüfusa yapılan katliam nedeniyle Ermenistan'ı resmen kınayan ve Hocalı olaylarını insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak tanımlayan ilk ülke Çek Cumhuriyeti'dir. 7 Şubat 2013 tarihinde Çek Cumhuriyeti Parlamentosu Uluslararası İlişkiler Komitesi, 21 sene önce Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal edilen Hocalı kentinde 613 sivilin acımasızlıkla katledildiğine ilişkin kararı oybirliğiyle imzalamıştır (58; 134). Bu kararla Çek Cumhuriyeti Dağlık Karabağ bölgesinin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bir parçası olduğunu, Ermenistan'ın bu bölgeyi işgal altında tuttuğunu ve Hocalı'da işlenen ağır cinayetin suçlusunun da Ermenistan Devleti olduğunu resmen ifade etmiştir.

Bosna Hersek Parlamentosu Halklar Meclisi'nin 26 Şubat 2013 tarihli oturumunda Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırganlığına ve Hocalı Soykırımı'na ilişkin resmi bir belge olmak üzere “Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Egemenliğinin ve Toprak Bütünlüğünün Tanınmasına ve Bunlara Saygı Duyulmasına İlişkin Karar” onaylanmıştır (59; 135).

İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin 29 Ocak 2015 tarihinde BM Genel Kurulu'nda Holokost kurbanlarının anılmasına ilişkin etkinlikteki konuşmasında, dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan soykırımlar ve toplu katliamlardan bahsederken Hocalı Soykırımı'nı da vurgulamıştır (64).

11 Ocak 2017'de Cibuti Cumhuriyeti Ulusal Kurulu'nun, 2 Şubat 2017'de ise Pakistan İslam Cumhuriyeti Ulusal Kurulu Dış İlişkiler Sürekli Komitesi'nin almış oldukları kararlarda Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgal edilmiş olduğu gerçeği ve 26 Şubat 1992 tarihinde Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin Azerbaycan'ın Hocalı kentinin sivil halkına uyguladıkları katliam; soykırım eylemi ve insanlığa karşı işlenen suç olarak kabul edilmiş, suçluların ilgili uluslararası yöntemler çerçevesinde cezalandırılmaları gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu kararlarda; Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin işgal edilmiş Azerbaycan topraklarından derhal, bütünüyle ve bilakaydüşart çekilmesine ilişkin olarak BM Genel Kurulu'nun, BM Güvenlik Konseyi'nin ve diğer uluslararası örgütlerin almış oldukları kararların gereğinin yapılması talebi ifade edilmiş, diğer yandan dünya kamuoyuna ve uluslararası örgütlere, bu kararların gereğinin yapılması için Ermenistan'a baskı uygulama çağrısı da yapılmıştır (138; 139).

Anlaşılabacağı üzere, Hocalı Soykırımının uluslararası arenada duyurulmasına ve siyasal açıdan değerlendirilmesine yönelik çalışmalar birtakım somut sonuçlar vermiştir ve bu süreç genişleyerek devam etmektedir. Alınan neticeler elbette ki Azerbaycan Devleti'nin ciddiye aldığı çalışmalarının ürünü olarak Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı saldırgan-

lığının dünya kamuoyuna duyurulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ermenistan Devleti saldırgan politikasını 25 yılı aşkın süreden beridir dünya kamuoyunun gözü önünde sürdürmektedir. Sonuç itibariyle tek milletli bir devlet kurmayı başaran Ermenistan'ın Silahlı Kuvvetleri ve dış destekçileri Dağlık Karabağ'ın (4.4 bin kilometrekare) sınırları dışında kalan, Dağlık Karabağ'ın yüzölçümünün 4 katı büyüklüğünde yüzölçümüne sahip bulunan Laçın, Kelbecer, Ağdam, Fuzuli, Cebrail, Gubatlı ve Zengilan bölgelerini işgal etmişlerdir (41, s.4-6; 8, s. 91). Tüm bu topraklarda Ermeniler tarafından etnik arındırma politikası uygulanmıştır. Şöyle ki, Ermenistan'ın toprak iddialarının konusu olan ve Ermeni nüfusun kendi kaderini belirleme hakkı adı altında yürütülen bu süreçte, Azerbaycan'ın işgal edilen bölgelerinden 1 milyonu aşkın Azerbaycanlı nüfus (toplam nüfusun %15'lik bir bölümü) kendi yurtlarını terk ederek sığınmacı konumuna düşmüştür.

Ermenilerin gerçekleştirdiği bu işgal politikasına, bütün dönemlerde olduğu gibi, kitlesel katliamlar eşlik etmiştir. Şöyle ki 1988-1993 yılları arasında Ermenistan'ın askerî saldırıları sonucunda 20 bini aşkın Azerbaycanlı nüfus katledilmiş, 100 bin kişiden fazla insan yaralanmış, 50 bin kişi ise çeşitli bedensel yaralar nedeniyle sakat kalmıştır (8, s. 92). Öte yandan, devlet terörü ve soykırım politikası uygulayan Ermenistan rejimi ve işgal edilen Azerbaycan topraklarındaki ayrılıkçı rejim tarafından, çeşitli yerlerde (yolcu otobüslerinde, yolcu ve yük trenlerinde, Bakü Metrosu'nda, hava taşımacılığında, yolcu feribotlarında,

yerleşim birimlerinde, sivil kurumlarda ve kamu kurumlarında) toplamda 373 adet terör eylemi gerçekleştirilmiş, bu eylemler sonucunda 1200 kişi hayatını yitirmiş, 1705 kişi yaralanmıştır (32, s.158-159).

Günümüzde Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının %20'den fazla bölümü Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin işgali altında bulunmaktadır. İşgal sonucunda 900 civarında yerleşim birimi, 22 müze ve 4 resim galerisi, tarihî önemi haiz 9 saray, nadir tarihî önemi haiz bulunan 40 bin müze eşyası, 44 mabet ve 9 cami tahrip edilmiş, yağmalanmış, ateşe verilmiştir. Bunların dışında, bölgede bulunan 927 kütüphanede 4.6 milyon adet kitap ve değerli yazma mahvedilmiştir. Henüz kesin olmayan sonuçlara göre, sebep olduğu manevi ve psikolojik sarsıntılar bir yana, Ermenistan'ın işgal politikası Azerbaycan ekonomisine 320 milyar dolar zarar vermiştir (8, s. 92-93).

Buraya kadar sıralanan veriler Ermenistan'ın saldırganlık politikası güttüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Ermenistan'ın bu canice siyasetinin sürdüğünü kanıtlayan delillerden biri de, yalnızca 20. Yüzyılda Azerbaycanlıların 4 kez: 1905-1906, 1918-1920, 1948-1953 ve nihayet 1988-1993 yıllarında Ermeni faşistleri tarafından işlenen soykırımın ve etnik arındırmanın hedefine çevrilmiş olmasıdır. Uluslararası hukuka nazaran, soykırım barış ve insanlık karşıtı işlenen bir suçtur ve en ağır cinayet olarak kabul edilmektedir. BM Genel Kurulu bu konuda 9 Aralık 1948 tarihinde 260 (III) numaralı kararını onaylamış ve 1951 yılından itibaren yürürlük kazanan Soykırım Suçlarının Önlenmesi ve Cezalandırılması Konvansiyonu'nda soykırım suçunun hukuki temeli tespit edilmiştir (49). Ermenistan'ın

Azerbaycan'a karşı saldırganlığı sırasında, bu Konvansiyon'da tespit edilen ve soykırım cinayetini oluşturan tüm tanımlar tatbik edilmiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Hocalı Soykırımı'nın 20. Yılı dolayısıyla imzaladığı kararda şöyle denmektedir: "Ermeni şovenist çevrelerin Azerbaycan halkına karşı 19. ve 20. Yüzyıllarda aşamalı olarak uyguladıkları etnik arındırma politikasının bir parçası olan Hocalı Soykırımı'na ilişkin gerçeklerin dünya kamuoyuna, dış ülkelerin parlamentolarına duyurulması, Azerbaycan halkına ve bütünüyle insanlığa karşı işlenen bu son derecede ağır askerî suçun uluslararası arenada siyasal ve hukuki tanımının yapılması gerekmektedir." (54)

**Ходжалинский геноцид:
Причины, последствия и признание
на международной арене**

Политика этнической чистки и геноцида армян против азербайджанцев в начале XX века

Исторические факты свидетельствуют о том, что переселение многочисленного армянского населения из Ирана и Турции в нагорную часть Карабахского региона Азербайджана, представляющего стратегически важное значение, осуществлялось с начала XIX века. Искусственное увеличение численности армян в этом регионе привело к тому, что с начала XX столетия они стали выступать с территориальными притязаниями и проводить агрессивную политику против Азербайджана.

Азербайджанцы, постоянно подвергаясь в течение последних 200 лет политике этнической чистки и геноцида со стороны армянских националистов, были изгнаны со своих исторических земель, стали беженцами и вынужденными переселенцами. В начале XX столетия армянские националисты расширили деятельность по реализации идеи «великой Армении», выдвинутой в программе партии «Дашнакцутюн» и, приступив к планомерному изгнанию азербайджанцев, проживающих на своих исторических землях, из родных очагов, стали осуществлять политику этнической чистки и геноцида.

В 1905-1906 годах армяне учинили расправу над мирными азербайджанцами в Баку, Гяндже, Карабахе, Иреване, Нахчыване, Ордубаде, Шарур-Даралаязе, Тифлисе, Зангезуре, Газахе и других местах, население было безжалостно истреблено, города и села разрушены

и сожжены. Армянские вооруженные отряды разорили более 200 азербайджанских населенных пунктов в Шушинском, Зангезурском и Джебраильском уездах, Иреванской и Гянджинской губерниях, десятки тысяч наших соотечественников стали беженцами и вынужденными переселенцами на родной земле (2, с. 14). Расправившись более чем с 200 тысячами азербайджанцев (в том числе детьми, женщинами, стариками), армяне провели этническую чистку для строительства на этих территориях обещанного им царской Россией «Армянского государства».

Как продолжение этой политики, армянские вооруженные силы в период с начала 1917 года по март 1918 года разрушили в Иреванской губернии 197, Зангезурском уезде – 109, Карабахе – 157 сел, в других регионах были уничтожены, разорены и сожжены 60 населенных пунктов. 31 марта и в первые дни апреля 1918 года армяно-большевистские формирования учинили в Баку расправу над 12 тысячами мирных азербайджанцев. Во время этих кровавых событий люди заживо были сожжены в своих домах, а также подверглись особым пыткам и безжалостно убиты (3, с. 176). В течение первых 5 месяцев 1918 года в результате вооруженного нападения армян в Губинском уезде с особой жестокостью были убиты более 16 тысяч человек, разрушены 167 сел, 35 из которых в настоящее время не существует (19, с. 47).

В целом, в результате беспощадного продолжения учиненных армянами в 1918-1920-х годах массовых расправ не только в Баку, Губе, Шамахе, Кюрдамире,

Лянкяране, но и в Шуше, на территории Иреванской губернии, в Зангезуре, Нахчыване, Шаруре, Ордубаде, Карсе и других регионах самыми жестокими способами были истреблены десятки тысяч азербайджанцев, более миллиона человек стали беженцами на родной земле. При совершении армянами этих злодеяний на исторических азербайджанских землях были сожжены школы, мечети, уничтожены образцы материальной культуры.

В 1920 году армяне, воспользовавшиеся в своих целях советизацией Южного Кавказа, добились включения Зангезура и ряда земель Азербайджана в состав Армянской ССР. Таким образом, Нахчыван оказался оторван от Азербайджана, и сухопутное сообщение с ним прервалось. Впоследствии армяне еще более расширили политику депортации азербайджанцев, исторически проживавших в переданных Армении Зангезуре и других территориях. Как продолжение этой политики, 7 июля 1923 года армянам, переселенным в XIX веке в нагорную часть Карабахского региона Азербайджана, был предоставлен статус автономной области (22, с. 152-153). Это решение было осуществлено под покровительством и при участии советской России. Хотя в других республиках на пространстве бывшего СССР проживало больше армян, чем в Карабахе. При этом, несмотря на то, что численность азербайджанцев, исторически проживавших в Армении, в разы превышала численность карабахских армян, Азербайджан никогда не требовал у Армении создания для них национально-государственной структуры.

В итоге Карабах, являющийся неотъемлемой состав-

ной частью Азербайджана, искусственно был разделен на низменную и нагорную части, а руководство Азербайджана было принуждено предоставить армянам, поселившимся в более позднее время в нагорной части Карабаха, статус автономии. Кроме того, данный статус автономии был предоставлен без учета мнения исторически проживавших в Нагорном Карабахе азербайджанцев и с грубым нарушением их прав.

Это событие явилось средством не только для нарушения административно-территориальной целостности Азербайджана, но и для дальнейших территориальных притязаний армян против нашей страны, тогда же и появился термин «Нагорный Карабах». Хотя в принятом декрете о создании автономии было указано, что центром области является Ханкенди, тем не менее, спустя некоторое время – 18 сентября 1923 года решением Нагорно-Карабахского областного комитета партии Ханкенди был переименован в Степанакерт в честь С. Шаумяна (22, с. 187-188).

Несмотря на то, что в советский период армянская община, проживавшая в нагорной части Карабахского региона Азербайджана, обладала автономией, охватывающей все политические, экономические, социальные и культурные вопросы, Армения, тем не менее, неоднократно выражала свои территориальные притязания, однако, не могла добиться желаемого. Вместо этого в результате массовой депортации в 1948-1953-х годах азербайджанцев с исторических земель, в частности, из Иревана и прилегающих к нему районов на основании постановления Совета министров СССР «О переселении

колхозников и другого азербайджанского населения из Армянской ССР в Кура-Араксинскую низменность Азербайджанской ССР» от 23 декабря 1947 года около 150 тысяч наших соотечественников были насильно переселены в низменные районы Азербайджана (30, 31).

Территориальные притязания и военная агрессия Армении против Азербайджана в конце XX века

Во второй половине 80-х годов XX столетия армяне, воспользовавшись ситуацией, сложившейся для осуществления идеи «великой Армении» с помощью своих покровителей в ближнем и дальнем зарубежье, вновь выдвинули территориальные притязания в отношении нагорно-карабахского региона Азербайджана. Всякий раз территориальные притязания в отношении Нагорного Карабаха выдвигались со стороны, именно «благодаря» пропаганде, подстрекательству и под давлением Армении.

Когда начались события 1988 года, в первое время в соответствии с планом, готовившимся на протяжении долгого времени армянскими политиками и их покровителями, пытавшимися обострить ситуацию до предела и перетянуть общественное мнение на свою сторону, под предлогом экономического отставания области, проводились длительные забастовки, останавливались предприятия, организовывались массовые митинги для присоединения Нагорного Карабаха к Армении.

Однако, последующие события показали, что

выдвинутый армянскими политиками и их покровителями в Центре фальшивый тезис о социально-экономическом отставании НКАО является лишь предлогом, основная же цель заключалась в территориальных притязаниях Армении против Азербайджана.

Уже во второй половине года ситуация настолько осложнилась, что было совершено вооруженное нападение на азербайджанское население НКАО. Так, в конце августа и начале сентября произошло массовое нападение армян на Кяркиджахан и Ходжалы. 18 сентября армяне силой изгнали из Ханкенди до 15 тысяч проживавших в городе азербайджанцев, их дома были сожжены (6, с.57).

Одновременно, 1 декабря 1989 года Верховный совет Армянской ССР, грубо нарушив суверенитет Азербайджана, принял противоречившее Конституции постановление о присоединении НКАО к Армянской ССР (8, с.45). Крайне серьезные, непростительные ошибки и проармянская позиция советского руководства привели к постепенному обострению ситуации в конце 1990- начале 1991 года, армянская агрессия в НКАО и приграничных с Арменией регионах Азербайджана получила еще более широкие масштабы.

В результате террористических актов, совершенных в эти годы в пассажирских поездах Москва-Баку, автобусах, следовавших по маршрутам Тбилиси-Баку, Тбилиси-Агдам, Агдам-Шуша, Агдам-Ходжалы, были убиты сотни азербайджанцев. Тысячи азербайджанцев стали жертвами захватнической политики армян, которым покровительствовали правящие круги СССР. К

сожалению, в начале событий армянским сепаратистам не был дан отпор, что постепенно обострило ситуацию. В итоге, с помощью направленных из Армении вооруженных отрядов и военной техники были совершены еще более кровавые преступления против азербайджанцев, что привело к разрастанию конфликта и превращению его в крупномасштабную войну.

С 1991 года напряженность происходящих в нагорной части Карабаха событий постепенно возрастала. В июне-декабре того года в результате нападения армянских вооруженных сил на ходжавендское село Гарадаглы и село Мешели аскеранского района 12 человек были убиты, 15 – получили ранения (6, с.87). В августе и сентябре того же года в результате обстрела армянскими вооруженными отрядами автобусов Шуша-Джамилли, Агдам-Ходжавенд и Агдам-Гарадаглы 17 человек погибли, около 90 азербайджанцев получили ранения (6, с.77-78). В конце октября и в течение ноября 1991 года более 30 населенных пунктов в нагорной части Карабаха, в том числе наши стратегически важные села Туг, Имарет-Гервенд, Сырхавенд, Мешели, Джамилли, Умудлу, Гарадаглы, Кяркиджакхан и др., были разрушены, разграблены и сожжены армянами.

С начала 1992 года армянская армия оккупировала один за другим последние азербайджанские населенные пункты в нагорной части Карабаха. Так, 12 февраля вооруженные силы Армении захватили Шушинские села Малыбейли и Кушчулар. Во время продолжавшегося с 13 по 17 февраля вооруженного нападения на село Гарадаглы Ходжавендского района 118 человек

(дети, женщины старики) были взяты в плен, 33 человека расстреляны армянами, одновременно, убитые и раненные были вместе зарыты в хозяйственной яме. 68 человек из числа взятых в плен были безжалостно убиты, а 50 человек с большим трудом освобождены из плена. 18 человек из числа освобожденных впоследствии скончались от полученных неизлечимых ран. Чудовищное обхождение с содержащимися в плену, вандализм в отношении их, отсечение людям голов, закапывание заживо, выдергивание зубов, содержание без хлеба и воды, убийство под пытками являлось самым тяжким преступлением против человечности. В селе Гарадаглы были убиты по 4 человека в каждой из 2 семей, 42 семьи потеряли кормильца, около 140 детей остались сиротами. В целом, в этом селе, население которого подверглось настоящему геноциду со стороны армян, был убит 91 человек, то есть, каждый десятый житель села (6, с.93).

**Ходжалинский геноцид – самое тяжкое
преступление, совершенное армянами против
азербайджанцев в конце XX века**

Геноцид, учиненный армянами в конце XX столетия в Ходжалы, расценивается как одно из самых тяжких преступлений, доселе совершенных против человечества. Ходжалинская трагедия ничем не отличается от таких страшных трагедий, как Хатынь, Лидица, Орадур, Холокост, Сонгми, Руанда и Сребреница, которые никогда не сотрутся из исторической памяти. Упомянутые события

вошли в историю войн как геноцид против мирного населения и вызвали широкий резонанс во всем мире.

Город Ходжалы, как стратегически важная территория в нагорно-карабахском регионе Азербайджана, мешал захватническим планам армян, так как находился в 12 км северо-восточнее Ханкенди, между дорогами Агдам-Шуша и Аскеран-Ханкенди (5, с.10). Один из моментов, повышавших значение города, заключался в том, что здесь находился единственный в Нагорном Карабахе аэропорт. Поэтому основная цель армянских вооруженных сил заключалась в осуществлении контроля за проходящей через Ходжалы дорогой Аскеран-Ханкенди и в захвате находящегося в городе аэропорта.

Кроме того, в ходе совершения Ходжалинского геноцида, учиненного с особой жестокостью, армяне поставили цель стереть с лица земли это древнее поселение Азербайджана. Ведь Ходжалы, как одна из территорий Азербайджана, относящихся к древнему периоду, отличался историческими и культурными памятниками. Ходжалы, население которого состояло из азербайджанцев и превышало 7 тысяч человек (территория: 926 кв.км.), являлся крупнейшим и древним поселением в окружении армянских сел (5, с.10). Древние исторические памятники сохранялись здесь до нашего времени.

Как известно, недалеко от Ходжалы находились образцы Ходжалы-Гядабейской культуры, относящиеся к XIV-VII векам до нашей эры. В феврале 1992 года армянские вооруженные силы при помощи принадлежавшего советской армии 366-го мотострелкового

полка, учинив чудовищную расправу над населением Ходжалы, прибегли также к таким омерзительным действиям, как заметание следов, являющееся самым презренным этапом геноцида, разрушили ходжалинские памятники, являвшиеся образцами уникальных памятников не только для азербайджанского народа, но и всего человечества.

Еще за 4 месяца до трагедии, то есть, с октября 1991 года все автомобильные дороги, ведущие в город были закрыты, Ходжалы фактически оказался в окружении. Кроме того, со 2 января прекратилась подача электроэнергии в Ходжалы. Таким образом, связь Ходжалы с другими регионами Азербайджана прекратилась, оставался единственный вид транспорта – вертолет. Однако, спустя несколько месяцев прервалось и вертолетное сообщение с Ходжалы. То есть, 28 января 1992 года вертолет МИ-8, летевший из Агдама в Шушу, не долетел до города и был сбит над селом Халфали ракетой, выпущенной со стороны Ханкенди, погибли находившиеся в нем 3 члена экипажа и 41 пассажир (32, с.282). Вслед за этим армянская армия оккупировала один за другим последние азербайджанские населенные пункты в Карабахе. В конце 1991 года более 30 населенных пунктов в нагорной части Карабаха, в том числе Туг, Имарет-Гервенд, Сырхавенд, Мешели, Джамилли, Умудлу, Кяркиджахан и другие стратегически важные азербайджанские села были разрушены, разграблены и сожжены армянами (8, с. 63).

В ночь с 25 на 26 февраля 1992 года армянские вооруженные силы 10 танками, 16 бронетранспортера-

ми, 9 боевыми машинами пехоты, 180 военными специалистами и многочисленной живой силой расположенного в Ханкенди 366-го мотострелкового полка, входившего в 23-ю дивизию 4-й армии бывшего СССР, окружили Ходжалы (32, с.284-286). Совершив нападение на город с применением самого современного оружия, армяне разрушили город Ходжалы до основания. Город был полностью разрушен, сожжен с использованием многочисленной тяжелой техники, а жители убиты с особой жестокостью (38, с.8). Большинство среди них составляли люди, которым отсекали головы, выкололи глаза, содрали кожу, заживо сожгли.

В результате геноцида по официальным данным были убиты 613 человек, в том числе 63 ребенка, 106 женщин, 70 стариков. Из них:

- 8 семей полностью истреблены;
- 56 человек убиты под пытками;
- в 27 семьях остался лишь 1 член;
- 25 детей потеряли обоих родителей;
- 130 детей потеряли одного из родителей;
- 230 семей потеряли кормильца;
- 487 человек стали инвалидами (из них 76 были несовершеннолетними);
- 1275 человек были взяты в плен;
- 1165 заложников были освобождены;
- о 150 человек до сих пор нет никаких сведений (8, с. 67-68).

После неравных боев находившиеся в Ходжалы силы самообороны, сражаясь до последнего человека, оказали врагу серьезное сопротивление. Это само по

себе являлось самым ярким примером большого героизма, проявленного людьми, защищавшими город в тот период. Около 3000 человек из числа безоружного гражданского населения Ходжалы, оказавшегося в окружении армянских сел во время нападения на город, покинули его, чтобы спастись от врага. К сожалению, в тот период Ходжалы не было оказано никакой помощи, поэтому, можно сказать, значительной части этого населения не удалось спастись от армянского варварства.

Как выясняется из материалов следствия, в команду руководившего наступлением Сейрана Оганяна, являвшегося министром обороны Армении, а также командиром 3-го батальона 366-го полка Евгения Набоких дополнительно входили более 50 армянских офицеров и прапорщиков (12, с. 144-145).

Наряду с этим, несочетающаяся с человечностью и невиданная жестокость армяно-русских объединенных вооруженных сил против азербайджанского населения Ходжалы спустя короткое время после этого события нашла отражение на страницах самых влиятельных органов печати мира. Журнал «Valer actuel», выходящий во Франции, где армянское лобби осуществляет широкую деятельность, сообщая в номере за 14 марта 1992 года о самой современной технике и наемных отрядах армян, писал: «В этом «автономном регионе» армянские воинские формирования вместе с прибывшими с Ближнего Востока обладают самой современной военной техникой, в том числе вертолетами. АСАЛА располагает военными лагерями, складами оружия и боеприпасов в Ливане и Сирии. Армяне истребили карабахских азер-

байджанцев, учинили погромы более чем в 100 мусульманских селах» (88).

Кроме того, французская газета «Le Mond» в номере за 14 марта 1992 года писала о совершенных армянами злодеяниях: «Побывавшие в Агдаме иностранные журналисты видели среди убитых в Ходжалы женщин и детей три трупа с содранной кожей на голове и вырванными ногтями. Это – реальность, а не азербайджанская пропаганда» (82).

Английская газета «The Sunday Times» в номере за 1 марта 1992 года так описывала совершенные армянами злодеяния языком оставшихся в живых ходжалинцев: «Армянские солдаты истребили сотни семей. Оставшиеся в живых говорят, что армяне расстреляли более 450 азербайджанцев, в основном женщин и детей. Сотни, может быть, тысячи людей пропали без вести. Разия Асланова, оказавшаяся в Агдаме вместе с другими женщинами и детьми, бежавшими из Ходжалы, говорит, что по ним непрерывно стреляли. Людей заживо сжигали, сдирали кожу на голове. Она сообщила, что муж, деверь и зять были убиты, а дочь пропала без вести» (83). Кроме того, основательные факты о широкомасштабном наступлении армянских вооруженных сил на Ходжалы с применением современной военной техники, а также истреблении сотен семей отражены и на страницах газет «Washington Post» (США) за 28 февраля, «The Sunday Times» (Великобритания) за 8 марта, «Krua l'Eveneman» (Франция) за 25 марта 1992 года и ряда периодических изданий (87, 86, 89).

Даже в российской печати имели место статьи,

подтверждающие армянскую жестокость. Так, в номере газеты «Известия» за 13 марта 1992 года языком русского военнослужащего изложена следующая информация: «Майор Леонид Кравец: Своими глазами увидел около 100 трупов на возвышенности. Один из парней лежал без головы, повсюду были видны трупы женщин, детей и стариков, убитых с особой жестокостью» (79). В сообщении Российского правоохранительного центра «Мемориал», подтверждающем на фактах злодеяния, совершенные армянами в Ходжалы, даже нашел отражение факт о том, что в течение четырех дней в Агдам доставлялись тела убитых в Ходжалы 200 азербайджанцев, что десятки трупов подверглись осквернению. В Агдаме была проведена судебно-медицинская экспертиза 181 трупа (130 мужчин и 51 женщина, в том числе 13 детей). В ходе экспертизы было установлено, что смерть 151 человека наступила в результате пулевых, 20 человек – в результате осколочных ранений, 10 человек были убиты тупым предметом (38, с. 8). Кроме того, английская газета «Financial Times» в номере за 14 марта 1992 года писала о том, что в состав русской армии входили армяне: «Генерал Поляков сообщил, что 103 армянских военнослужащих из 366-го полка остались в Нагорном Карабахе» (81).

Кроме того, во время вывода 366-го мотострелкового полка бывшего СССР из Ханкенди армянам незаконно были переданы 25 танков, 87 бронетранспортеров, 28 боевых машин пехоты, 45 систем пушечной артиллерии (8, с. 72). Так, следствием доказано, что во время нападения на Ходжалы в 3-м батальоне 366-го

мотострелкового полка находились десятки армянских офицеров и прапорщиков. Для того, чтобы замести следы в Ходжалинском геноциде, 2 марта 1992 года 336-й мотострелковый полк, принадлежавший бывшей советской армии, был переведен в грузинский город Вазиани, а 10 марта данный полк был расформирован, а его личный состав и военная техника переведены в другие воинские части (12, с. 145).

При совершении геноцида в отношении жителей Ходжалы данные вооруженные формирования убили 111 человек в Ходжалы, преследуя жителей Ходжалы, которым удалось бежать из окружения, – 16 человек в Кятикском лесу, 130 человек – по дороге в Нахчываник, 23 человека – в окрестностях Гарагая, 23 человека – недалеко от села Дахраз, 8 человек – в направлении Шелли, 6 человек – на 86-м километре Аскеранской асфальтированной дороги и др. местах, 18 человек из числа взятых в плен были убиты с особой жестокостью под пытками в Отделе внутренних дел Аскеранского района (8, с. 68-69). В результате внешнего обследования трупов, заключений судебно-медицинских экспертиз, показаний жителей Ходжалы, которым удалось выйти из окружения, были установлены факты невыносимых пыток, злодеяний, совершенных армянами и военнослужащими 366-го полка против азербайджанцев.

Во время этой агрессии азербайджанские пленные и заложники, содержавшиеся в Нагорном Карабахе и на других оккупированных территориях Азербайджана, а также в Армении, подвергались невыносимым пыткам, часть их была убита и изувечена. Прокуратура и другие

правоохранительные органы возбудили уголовные дела и провели расследования в связи с фактами совершенных армянами таких тяжких преступлений, как убийство и изувечение под невыносимыми пытками части азербайджанских пленных и заложников, содержащихся армянскими вооруженными силами с 1988 года в Нагорном Карабахе и на других оккупированных территориях Азербайджана, а также на территории Армении, совершение диверсионных и террористических актов, принудительное выселение населения, разрушение материальных ценностей, исторических культурных памятников в населенных пунктах (4).

Следствием было установлено, что в деянии, совершенном армянскими вооруженными силами совместно с военнослужащими дислоцированного в Ханкенди 366-го полка бывшего СССР, есть состав преступления геноцида, предусмотренного конвенцией Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций «О предупреждении преступления геноцида и наказании за него» от 9 декабря 1948 года и статьей 103 УК Азербайджанской Республики (13, с. 34).

Кроме того, при изучении уголовного дела было установлено, что вооруженные формирования Армении, вооруженные формирования в Нагорном Карабахе и военнослужащие дислоцированного в Ханкенди 366-го полка бывшей советской армии, учинившие Ходжалинский геноцид, не соблюдали норм международного права. В особенности, были грубо нарушены предусмотренные соответствующими статьями Женевских конвенций «Об улучшении участи раненых и больных в действующих армиях», «Об обращении с военноплен-

ными» и «О защите гражданского населения в военное время» от 12 августа 1949 года требования о запрещении таких действий, как посягательство на жизнь и физическую неприкосновенность лиц, которые непосредственно не принимают участия в военных действиях, в том числе убийства, увечья, жестокое обращение, пытки и истязания, взятие заложников, посягательство на человеческое достоинство, в частности, оскорбительное и унижающее обращение в тех или иных обстоятельствах (8, с. 69).

Были приняты решения о привлечении 38 человек – военнослужащих 366-го полка и других лиц, участие которых в Ходжалинском геноциде полностью доказано, как лиц, обвиняемых в совершении преступлений, предусмотренных статьей 103 УК Азербайджанской Республики, предусматривающей ответственность за геноцид, а также статьями 107 (депортация или принудительное переселение населения), 113 (применение пыток), 115.4 (нарушение законов и обычаев войны) УК, суды избрали в отношении их меру пресечения в виде заключения под стражу, соответствующие документы были переданы в Национальное бюро Интерпола в Азербайджанской Республике для осуществления их международного розыска (4).

В ходе следствия в связи с Ходжалинским геноцидом 2213 человек были допрошены в качестве свидетелей и пострадавших, проведено более 800 экспертиз. В генеральные прокуратуры Российской Федерации, республик Узбекистан и Казахстан были направлены представления об оказании правовой помощи, связанной с предоставлением списка погибших и

раненых военнослужащих 366-го полка, захватом армянами или передачей им военной техники, а также получением сведений в связи с обстрелом азербайджанских населенных пунктов принадлежавшей 366-му полку военной техникой и другими вопросами (4).

Продолжаются следственно-оперативные мероприятия по сбору материалов, доказывающих участие командира 2-го батальона 366-го полка Сейрана Оганяна (до октября 2016 года занимал должность министра обороны Республики Армения), командира 3-го батальона 366-го полка Евгения Набоких и других в совершении Ходжалинского геноцида, привлечению их в качестве лиц, обвиняемых в совершении преступлений, предусмотренных соответствующими статьями УК Азербайджанской Республики, а также установлению лиц, подвергших пленных и заложников пыткам, безжалостному обращению и жестоко расправившихся с ними, учинивших геноцид в Мешали, Гарадаглы, Баганис-Айрыме и других населенных пунктах, совершивших особо тяжкие преступления в результате принудительного выселения и депортации местного населения азербайджанской национальности из мест из законного проживания (4).

Доведение до мира правды о Ходжалинском геноциде

Подлинная суть этого чудовищного геноцида, произошедшего на глазах всего мира, была раскрыта лишь после возвращения в 1993 году общенационального лидера Гейдара Алиева к политической власти. В феврале 1994 года Милли Меджлис Азербайджанской Рес-

публики дал Ходжалинскому геноциду политико-правовую оценку. Кроме того, Указом, подписанным общенациональным лидером Гейдаром Алиевым 26 марта 1998 года в связи с геноцидом, которому периодически подвергались азербайджанцы, 31 марта было объявлено Днем геноцида азербайджанцев (1; 2, с.8).

В обращении 25 февраля 2002 года к азербайджанскому народу в связи с 10-й годовщиной Ходжалинского геноцида общенациональный лидер Гейдар Алиев раскрыл историко-политическую суть этой беспощадной массовой расправы: «Ходжалинская трагедия является продолжением и самой кровавой страницей политики этнической чистки и геноцида, которую армянские шовинисты и националисты проводили против азербайджанцев на протяжении почти 200 лет» (13, с.21; 50).

В настоящее время разоблачение зачинщиков этого геноцида и широкое информирование международной общественности определено как одно из основных направлений внешней политики Азербайджана. Кроме того, были предприняты шаги, направленные на доведение до мира правды о Ходжалы, распространение ее в международном сообществе, а также дачу объективной оценки этому геноциду.

Особого одобрения в этом контексте заслуживает работа, проводимая Фондом Гейдара Алиева, в частности, его президентом, послом доброй воли ЮНЕСКО и ИСЕСКО Мехрибан ханум Алиевой. Так, Фонд осуществляет предельно системную и последовательную деятельность в области доведения до мира фактов о Ходжалинском геноциде – одной из самых больших трагедий человечества.

Выставка фотоснимков и детских рисунков под названием «Жертвы агрессии», организованная 26 февраля 2007 года в Брюсселе по инициативе Фонда Гейдара Алиева, является продолжением работы по доведению этих реалий до международного сообщества. Для доведения до мировой общественности правды о геноциде Фонд 19-26 февраля того же года провел в Стамбуле и еще 25 провинциях Турции церемонии почтения памяти в рамках программы мероприятий под названием «Неделя Ходжалы» (51). Кроме того, крайне важное значение представляла также научная конференция под названием «Ходжалинский геноцид и реальность в событиях 1915 года», проведенная 14 февраля 2008 года в Берлине для того, чтобы международное сообщество узнало о ходжалинской трагедии (52).

При поддержке Фонда Гейдара Алиева в 2012 году более чем в 100 точках мира была отмечена 20-я годовщина ходжалинской трагедии (55). На основе подготовленных Фондом пропагандистских материалов осуществляется цикл мероприятий, посвященных Ходжалинскому геноциду. Широкомасштабные мероприятия почтения памяти, организуемые в настоящее время Фондом Гейдара Алиева в отдельных странах и направленные на распространение правды о трагедии, успешно продолжают возглавляемым Лейлой ханум Алиевой представительством в Российской Федерации в рамках Молодежного форума Организации исламского сотрудничества за диалог и сотрудничество (МФ ОИС).

Организация исламского сотрудничества является международной организацией, признавшей ходжалинскую трагедию как геноцид

8 мая 2008 года, в годовщину оккупации Шуши вооруженными силами Армении, по инициативе главного координатора Молодежного форума Организации исламского сотрудничества по межкультурному диалогу Лейлы ханум Алиевой была учреждена кампания «Справедливость к Ходжалы», стартовавшая в феврале 2009 года (8, с. 119-120).

Основная цель международной информационной и агитационной кампании «Справедливость к Ходжалы» заключается в информировании мировой общественности в связи с Ходжалинским геноцидом, достижении дачи морально-политической оценки геноциду в международном сообществе и почтения памяти жертв этой кровавой расправы. В настоящее время эта кампания, направленная на достижение признания данной трагедии на моральном и политико-правовом уровне, успешно осуществляется во многих странах. Одновременно в результате соглашения, подписанного в июле 2009 года между МФ ОИС и ИСЕСКО, была достигнута договоренность о включении информации о ходжалинской трагедии в учебники по истории стран-участниц Организации исламского сотрудничества (68).

На состоявшейся 31 января 2010 года в столице Уганды Кампале VI сессии Парламентского союза государств-участников Организации исламского сотрудничества (ПС ОИС) с участием глав парламентских

делегаций 51 страны по инициативе Форума была принята резолюция «О сотрудничестве между Молодежным форумом Организации исламского сотрудничества и Парламентским союзом Организации исламского сотрудничества» (70).

В резолюции, принятой в рамках международной кампании «Справедливость к Ходжалы», ходжалинской трагедии была дана оценка как «массовая резня, учиненная над мирным населением со стороны армянских вооруженных сил» и «преступление против человечности». В резолюции также нашел отражение пункт, призывающий оказать международной кампании «Справедливость к Ходжалы» полную поддержку как на национальном, так и международном уровне. Это – первый документ, в котором международные организации признают ходжалинскую трагедию как «преступление против человечности».

На XIII сессии Совета ПС ОИС 19 января 2011 года в столице Объединенных Арабских Эмиратов Абу-Даби в качестве поддержки международной кампании «Справедливость к Ходжалы» была принята Абу-Дабская декларация, призывающая признать ходжалинскую трагедию как «массовое преступление, совершенное против человечности» (77). Состоявшаяся 31 января 2012 года в индонезийском городе Палембанг VII сессия государств-участников ПС ОИС еще раз подтвердила поддержку международной кампании «Справедливость к Ходжалы». Постоянно принимаемая в последние годы резолюция под названием «Агрессия Республики Армения против Азербайджанской Республики» по инициа-

тиве форума была дополнена специальным пунктом. В разделе, посвященном ходжалинской трагедии, отмечается: «Конференция призывает парламенты стран-участниц с 2012 года (20-летие трагедии) признать массовую расправу, учиненную армянскими вооруженными силами над мирным азербайджанским населением и носившую характер геноцида, и требует привлечения к ответственности зачинщиков Ходжалинского геноцида» (73).

Это признание явилось логичным результатом деятельности осуществляемой с 2009 года международной кампании «Справедливость к Ходжалы». Важно также отметить, что в числе международных документов, принятых в связи с конфликтом, в данной резолюции ходжалинской трагедии впервые была дана политико-правовая оценка на уровне акта геноцида. Если учесть, что Парламентский союз ОИС объединяет в своих рядах четверть парламентов мира и является одной из крупнейших межпарламентских международных структур, то данную резолюцию можно расценивать как документ, представляющий весьма важное значение для признания ходжалинской трагедии на международном уровне как составную часть политики геноцида, проводимую армянскими националистами против азербайджанского народа, и привлечения зачинщиков этого преступления к правовой ответственности.

На состоявшейся 15-17 ноября 2012 года в Джибути 39-й сессии Совета министров иностранных дел Организации исламского сотрудничества (СМИД ОИС) СМИД ОИС впервые признал ходжалинскую трагедию как акт геноцида (57). СМИД ОИС призвал страны-

участниц и структуры ОИС к активному участию и поддержке деятельности кампании, приложению усилий для признания данного акта геноцида на международном и национальных уровнях как преступления против человечности.

На проведенном 6-7 февраля 2013 года в столице Египта Каире 12-м саммите, являющемся высшим органом ОИС, с участием глав государств и правительств ходжалинская трагедия была признана как акт геноцида и преступление, совершенное против человечности (58). Состоявшаяся 9-11 декабря 2013 года в столице Гвинеи Конакри 40-я сессия СМВД ОИС, куда входят 57 стран, еще раз заявила о признании ходжалинской трагедии как акта геноцида. В проекте резолюции отведено место специальному пункту относительно кампании «Справедливость к Ходжалы». В данном пункте говорится: «СМВД ОИС приветствует международную информационную кампанию «Справедливость к Ходжалы» и призывает государства-членов к активному участию в работе кампании и принятию необходимых усилий для признания на национальном и международном уровне этого акта геноцида как преступления против человечности» (62).

18-19 февраля 2014 года на 9-й сессии конференции ПС ОИС в столице Ирана Тегеране в резолюции под названием «Сотрудничество между Парламентским союзом ОИС и МФ ОИС» ходжалинская трагедия в очередной раз получила оценку как «акт геноцида и преступление, совершенное против человечности» (63). 27-28 мая 2015 года СМВД ОИС еще раз подтвердил,

что ходжалинская трагедия является актом геноцида. В резолюции, принятой на проведенной в Кувейте 47-й сессии Совета, государства-члены и структуры ОИС призываются к активному участию в кампании «Справедливость к Ходжалы», а также отмечается важность привлечения к ответственности зачинщиков ходжалинской трагедии (65).

В резолюции под названием «Сотрудничество между Молодежным форумом Организации исламского сотрудничества и ПС ОИС», единогласно принятой 25 января 2016 года на 11-й конференции ПС ОИС, ходжалинская трагедия была признана как акт геноцида и преступления против человечности. В резолюции также нашло отражение положение, призывающее парламенты стран-участниц ОИС к принятию необходимых шагов для наказания преступников, учинивших Ходжалинский геноцид (76).

В этом году деятельности кампании «Справедливость к Ходжалы» исполняется 9 лет. В течение этого периода МФИК на различных уровнях проводил широкую работу для достижения поставленных кампанией целей. В этом контексте, для достижения дачи на международном уровне политико-правовой и моральной оценки Ходжалинскому геноциду Молодежный форум в качестве основного направления деятельности в рамках кампании наметил признание трагедии в международных документах как преступление против человечности и геноцида. В результате работы, проделанной в истекшие годы, в рамках ОИС на всех уровнях, в том числе на саммите глав государств, являющемся высшим

органом ОИС, ходжалинская трагедия была признана как акт геноцида и преступление против человечности.

Более широкое признание на международной арене ходжалинской трагедии как геноцида

Работа, проводимая в области признания геноцида и дачи резне политической оценки, приносит уже более серьезные результаты. Так, 14-я, 15-я и 16-я годовщины Ходжалинского геноцида были отмечены в России, Германии, США, Турции, Украине, Казахстане, Грузии, Кувейте и многих других странах мира. В феврале 2005-2007 годов вопрос, связанный с Ходжалинским геноцидом, широко обсуждался на специальных заседаниях Великого национального собрания Турции (69). А с 19 по 26 февраля 2011 года в отдельных городах Турции в рамках программы мероприятий под названием «Неделя Ходжалы» были проведены различные церемонии почтения памяти, акции, эти мероприятия продолжаются каждый год. Данные мероприятия получили широкие масштабы и в ряде городов мира (53).

Первый шаг, направленный на признание Ходжалинского геноцида в США, был предпринят 25 февраля 2010 года. В тот день Палата представителей штата Массачусетс приняла резолюцию о признании факта учинения расправы в Ходжалы (106). А 11 июня 2011 года американский штат Техас признал факт совершения Арменией крайне тяжкого преступления в Ходжалы. В принятой Палатой представителей штата резолюции номер 535 осуждается учинение армянскими

вооруженными силами расправы над мирными жителями азербайджанского города Ходжалы (107).

Как продолжение данного процесса, 22 февраля 2012 года штат Нью-Джерси, а затем штат Джорджия приняли резолюции, связанные с ходжалинской резней (108; 109). Резолюция номер 1594 была принята в Палате Представителей штата Джорджии в результате кампании, осуществленной азербайджанской и турецкой диаспорой. А 23 марта 2012 года Палата представителей еще одного американского штата – Мэн приняла резолюцию в связи с 20-й годовщиной Ходжалинского геноцида (110).

В 2013 году признание Ходжалинского геноцида на международной арене получило еще более широкий размах. Так, 28 января вначале в сенате, а затем Палате представителей штата Нью-Мексико была принята резолюция о признании Ходжалинского геноцида (111). Вслед за этим Палата представителей и сенат американского штата Арканзас соответственно 8 и 11 февраля, а штат Миссисипи 25 февраля приняли резолюции относительно Ходжалинского геноцида (112-113). После этого, 4 марта в Генеральной ассамблее штата Оклахома, 8 марта – штата Индиана, 18 марта – штата Пенсильвания и в Палате представителей законодательного органа штата Теннесси, 3 апреля – в Палате представителей законодательного органа штата Западная Вирджиния была принята резолюция в связи с 21-й годовщиной ходжалинской трагедии, а 3 мая Генеральная ассамблея штата Коннектикут официально признала ходжалинскую резню (114-119).

В феврале 2015 года Сенат (верхняя палата) штата Аризона принял резолюцию, признающую ходжалинские события как геноцид, а в марте губернатор штата Юта подписал документ в связи с признанием ходжалинской резни (120-121). В 2016 году американские штаты Небраска, Гавайи, Монтана и Айдахо подписали специальную декларацию в связи с признанием Ходжалинского геноцида, тем самым в США число штатов, признавших Ходжалинский геноцид, достигло 21 (122-125).

20 декабря 2011 года Палата депутатов Конгресса Мексики приняла постановление, резко осуждающее оккупацию армянскими вооруженными силами территорий Азербайджана, в частности, учинение геноцида в Ходжалы (71; 126). 1 февраля 2012 года сенат Пакистана принял резолюцию о признании Ходжалинского геноцида. В резолюции Комитет внешних связей осудил геноцид, совершенный армянами против гражданского населения (73; 127).

В числе стран Латинской Америки сенат Колумбии вслед за Мексикой 23 апреля 2012 года расценил произошедшие в Ходжалы события как геноцид (56; 128). Одновременно, 28 мая сенат Иордании принял заявление, связанное с Ходжалинским геноцидом (129), 13 июня парламент Перу, а 30 июля Комитет представителей Конгресса Колумбии также приняли постановления относительно армяно-азербайджанского, нагорно-карабахского конфликта и Ходжалинского геноцида (74; 60).

Вслед за этим, в августе того же года, в Национальной ассамблее Панамы была принята резолюция номер 4 относительно «Оккупации армянскими воору-

женными силами территорий Азербайджана». В документе решительно осуждается геноцид, совершенный в Ходжалы агрессивной страной против азербайджанцев, а также выражается призыв к правительству Республики Армения соблюдать известные четыре резолюции Совета Безопасности ООН (61; 131).

17 января 2014 года Национальный конгресс Гондураса принял Постановление номер 333-2013, признающее оккупацию азербайджанских территорий и Ходжалинский геноцид (132). Данное постановление, принятое Национальным конгрессом Гондураса, было утверждено президентом и секретарями Конгресса, и после утверждения 24 января 2014 года Президентом и министром иностранных дел Республики Гондурас было опубликовано 13 февраля 2014 года в «The Gazette», являющемся официальным органом печати страны, вступило в силу и приобрело законный статус страны (63).

В документе, принятом 1 сентября 2014 года комитетом внешних связей Национальной ассамблеи Республики Судан, резня, учиненная в феврале 1992 года в городе Ходжалы вооруженными силами Армении против гражданского населения Азербайджана, была признана как акт геноцида и преступления против человечности (75; 133). В документе осуждаются убийство гражданских лиц в Ходжалы и агрессия Армении против Азербайджана, со ссылкой на резолюции Совета Безопасности ООН номер 822, 853, 874 и 884 выдвигается требование безотлагательного, полного и безоговорочного вывода армянских вооруженных сил с оккупированных территорий Азербайджана. Одновременно, в

документе признается право жертв Ходжалинского геноцида и их родственников на получение контрибуции на справедливой и правовой основе за моральный и материальный ущерб.

Последовательная деятельность, направленная на признание Ходжалинского геноцида в мировом масштабе, продолжалась и после этого, вопрос обсуждался в парламентах европейских стран, были приняты политические документы. 12 февраля 2013 года фракция Либерально-демократической партии в парламенте Румынии приняла политическое заявление под названием «Нагорно-Карабахский конфликт» (58). Депутат от упомянутой фракции Лучиан Милитару озвучил политическое заявление с трибуны парламента и, отметив, что в городе Ходжалы над азербайджанцами с особой жестокостью была учинена расправа, представил информацию о жертвах геноцида, подчеркнул важность признания международной общественностью данного акта как преступления против человечности.

Чешская Республика стала первым среди членов Европейского Союза государств, официально осудившим Армению за резню, учиненную над мирными жителями Ходжалы, и признавшим данные действия как преступление против человечности. 7 февраля 2013 года Комитет международных связей Палаты депутатов высшего законодательного органа страны единогласно принял резолюцию под названием «За расправу и безжалостное убийство 21 год назад армянскими вооруженными формированиями 613 беззащитных мирных жителей в оккупированном азербайджанском городе

Ходжалы» (58; 134). Данной резолюцией Чехия еще раз официально подтвердила, что признает Нагорно-Карабахский регион как составную часть Азербайджанской Республики, а Армению – как государство, оккупировавшее эту территорию, и виновное в совершении самого тяжкого преступления в Ходжалы.

Вслед за этим, на проведенном 26 февраля 2013 года заседании Палаты народов Парламентского собрания Боснии и Герцеговины, абсолютным большинством голосов был принят официальный документ относительно агрессии Армении против Азербайджана и Ходжалинского геноцида – резолюция под названием «Признание и уважение суверенитета и территориальной целостности Азербайджанской Республики» (59; 135). Наряду с этим, 29 января 2015 года Президент Израиля Реувен Ривлин в своем выступлении на мероприятии, проведенном в Генеральной ассамблее ООН в связи с Международным днем памяти жертв Холокоста, говоря о совершенных в мире геноцидах и массовых убийствах, отметил и Ходжалинский геноцид (64).

В резолюциях, принятых 11 января 2017 года Национальной Ассамблеей (парламентом) Республики Джибути, а 2 февраля этого года – постоянным комитетом по внешним связям Национальной Ассамблеи Исламской Республики Пакистан, отмечается оккупация Арменией азербайджанских земель (138; 139). Резня, учиненная 26 февраля 1992 года вооруженными силами Армении против мирного населения в азербайджанском городе Ходжалы, признается в документе как акт геноцида и преступления против человечности, отмечается,

что виновники должны быть наказаны согласно соответствующим международным законам. В принятых документах выражается требование о выполнении резолюций Генеральной Ассамблеи и Совета Безопасности ООН, а также других международных организаций относительно безотлагательного, полного и безоговорочного вывода вооруженных сил Армении с оккупированных территорий Азербайджана. Одновременно, в документе звучит призыв к международной общественности и международным организациям оказать на Армению давление для выполнения данных решений.

Таким образом, работа, направленная на признание Ходжалинского геноцида и дачу ему политической оценки, уже принесла более серьезные результаты, причем данный процесс продолжает расширяться. Нет сомнения в том, что все это является результатом важной работы, проводимой Азербайджанским государством, и представляет большое значение с точки зрения доведения до мировой общественности агрессии Армении против нашей страны.

Вот уже 25 лет проводимая Арменией агрессивная политика осуществляется на глазах мировой общественности. В результате военной агрессии руководство Армении, добившееся создания моноэтнического государства, оккупировало Нагорный Карабах (4,4 тысячи км²), расположенные за пределами этого региона Лачинский, Кяльбаджарский, Агдамский, Физулинский, Джебраильский, Губадлинский и Зангиланский районы (41, с. 4-6; 8, с. 91). Все эти территории подверглись этнической чистке со стороны армян. Так, данный

процесс, который армянская община Нагорного Карабаха, являющегося объектом территориальных притязаний Армении, выдает за попытку «самоопределения», привел к тому, что более 1 миллиона человек с оккупированных территорий Азербайджана (15% всего населения) оказались в положении беженцев и вынужденных переселенцев на собственной земле.

Как это имело место во все времена, осуществляемая армянами захватническая политика сопровождалась массовыми расправами. Так, в 1988-1993 годах в результате армянской военной агрессии погибли более 20 000 азербайджанцев, свыше 100 000 человек были ранены, а 50 000, получив увечья различной степени, стали инвалидами (8, с. 92). Одновременно, Арменией, проводящей политику государственного терроризма и геноцида, и сепаратистским режимом на оккупированных территориях были совершены 373 различных террористических акта (в пассажирских автобусах, пассажирских и товарных поездах, Бакинском метрополитене, на воздушном транспорте, пассажирском пароме, в населенных пунктах, гражданских и государственных объектах), в результате которых погибли 1200 человек, 1705 получили ранения (32, с. 158-159).

В настоящее время 20% территории Азербайджана находятся под оккупацией армянских вооруженных сил. В результате оккупации были разрушены, разграблены и сожжены около 900 населенных пунктов, 22 музея и 4 картинные галереи, 9 дворцов, представляющих историческое значение, 40 тысяч музейных ценностей и экспонатов, имеющих уникальное историческое значение, 44

храма и 9 мечетей. Кроме того, в 927 библиотеках были уничтожены 4,6 миллиона книг и ценных исторических рукописей. Согласно не уточненным до конца данным, помимо морально-психологического вреда, экономике Азербайджана был нанесен ущерб, превышающий 320 млрд. долларов США (8, с. 92-93).

Вышеуказанные факты разоблачают агрессивную политику Армении. Один из фактов, подтверждающих устойчивость этой преступной политики Армении, заключается в том, что в XX столетии азербайджанцы четырежды – в 1905-1906, 1918-1920, 1948-1953 и, наконец, 1988-1993 годах подверглись учиненным армянскими националистами геноциду и этническим чисткам. Согласно международному праву, геноцид является деянием, направленным против мира и человечности, и считается самым тяжким преступлением. В этой связи принята резолюция Генеральной ассамблеи ООН от 9 декабря 1948 года номер 260 (III), а в ее конвенции «О предупреждении преступления геноцида и наказании за него», вступившей в силу 12 января 1951 года, закреплена правовая основа преступления геноцида (49). В ходе агрессии Армении против Азербайджана в отношении азербайджанцев были применены все закрепленные в данной конвенции деяния, составляющие преступление геноцида.

В подписанном Президентом Азербайджана Ильхамом Алиевым Распоряжении о двадцатой годовщине Ходжалинского геноцида говорится: «Правда о Ходжалинском геноциде, являющемся составной частью политики этнической чистки, поэтапно осуществлявшейся

армянскими шовинистическими кругами против азербайджанцев в XIX-XX веках, должна быть доведена до мировой общественности, парламентов зарубежных стран, это в крайней степени тяжкое военное преступление, направленное против азербайджанского народа и человечности в целом, должно получить свою политико-правовую оценку в международном масштабе» (54).

**Khojaly genocide: Causes, consequences
and international recognition**

Armenians` policy of ethnic cleansing and genocide against Azerbaijan in early 20th century

Historical facts demonstrate that mass resettlement of the Armenian population from Iran and Turkey in the mountainous part of the strategically-important Karabakh region of Azerbaijan started in the early 19th century. An artificial increase in the number of the Armenians in this region encouraged them to lay territorial claims and pursue a policy of invasion against Azerbaijan beginning from the early 20th century.

Over the past 200 years the Azerbaijani people have been continuously subjected to ethnic cleansing and genocide committed by the Armenian nationalists, were driven out of their native lands and became refugees and internally displaced persons. In the early 20th century, the Armenian nationalists expanded their activities towards realizing the idea of a "Great Armenia", which was put forward by the Dashnaktsutyun Party. They embarked on a policy of ethnic cleansing and genocide, expelling the Azerbaijanis – in a planned manner – from their historical lands.

In 1905-1906, the Armenians committed massacres against Azerbaijani civilians in Baku, Ganja, Karabakh, Erivan, Nakhchivan, Ordubad, Sharur-Daralayaz, Tbilisi, Zangazur, Gazakh and other places, murdering them with special brutality, burning and destroying cities and villages.

The Armenian armed groups destroyed more than 200 Azerbaijani villages in Shusha, Zangazur and Jabrayil districts, Erivan and Ganja governorates, tens of thousands

of Azerbaijanis were expelled from their homes and became refugees and IDPs (2, p.14). In order to create the tsarist Russia-promised “Armenian state” in these lands, the Armenians conducted ethnic cleansing here, indiscriminately killing more than 200,000 Azerbaijanis (children, women and the elderly).

In continuation of this policy, from the early 1917 to March 1918, the Armenian armed forces destroyed 197 villages in Erivan governorate, 109 villages in Zangazur district and 157 villages in Karabakh, and annihilated, burned and razed to the ground 60 settlements in other regions.

On 31 March and the first days of April 1918, the Armenian-Bolshevik units killed 12,000 peaceful Azerbaijanis in Baku. During those bloody events people were burned alive in their homes, and tortured to death with unprecedented brutality (3, p.176). As a result of the armed attack by the Armenians, more than 16,000 people were slaughtered in Guba district in the first five months of 1918, a total of 167 villages were destroyed, of which 35 have never existed again (19, p.47).

Overall, tens of thousands of Azerbaijanis were slaughtered and more than a million people were expelled from their native lands in Baku, Guba, Shamakhi, Kurdamir, Lankaran, Shusha, Erivan governorate, Zangazur, Nakhchivan, Sharur, Ordubad, Kars and other regions in the massacres committed by the Armenians in 1918-1920. The massacres in historical Azerbaijani lands were accompanied by the burning down of schools, mosques and destruction of cultural monuments.

Having taken the advantage of Sovietization of the South Caucasus, the Armenians managed to include Zangazur and a

number of other Azerbaijani lands in the Armenian SSR in 1920. They later extended the policy of deportation of the Azerbaijanis, who had historically lived in these areas. This resulted in the separation of Nakhchivan from Azerbaijan, with land communication between them cut off. In the ensuing years, the Armenians further extended the policy of deportation of Azerbaijanis, who had historically lived in Zangazur and other areas. In continuation of this policy, the Armenians, who were resettled in the mountainous part of Azerbaijan's Karabakh district in the 19th century, were given the status of an autonomous region on 7 July 1923 (22, p.152-153).

This was done under the aegis and with participation of the Soviet Russia. But there were much more Armenians in other republics of the former Soviet Union than in Karabakh. And despite the fact that the number of the Azerbaijanis historically living in Armenia exceeded the number of Karabakh Armenians, Azerbaijan never demanded the establishment of any national or state entity for them. An integral part of Azerbaijan, Karabakh was artificially divided in lowland and mountainous parts, and the Azerbaijani government was forced to grant autonomy to the Armenians, who were resettled in the mountainous Karabakh. This autonomy status was given without taking into consideration the opinion of the Azerbaijanis, who historically lived in Nagorno-Karabakh, and in violation of their rights.

This represented not only a flagrant violation of the administrative and territorial division of Azerbaijan, but also paved the way for future Armenian territorial claims to our country. It was then that the term "Nagorno-Karabakh" was coined. Although the decree on autonomy stated that

Khankandi was the regional center, it was renamed Stepanakert after S. Shaumyan by the regional committee of Nagorno-Karabakh on 18 September 1923 (22, p.187-188).

Although in Soviet times the Armenian community of the Nagorno-Karabakh region of Azerbaijan enjoyed autonomy, which embraced all political, economic, social and cultural advantages, Armenia repeatedly put forward territorial claims, but failed to achieve its goal.

Instead, as a result of the mass deportation of Azerbaijanis in 1948-1953 from their historical lands, particularly from Yerevan and the surrounding areas, about 150,000 of Azerbaijanis were forcibly resettled in low-lying areas of Azerbaijan in accordance with 23 December 1947 decree of the USSR Council of Ministers "On the resettlement of collective farmers and other Azerbaijani population from the Armenian SSR in the Kur-Araz lowland of Azerbaijan SSR" (30, 31).

Territorial claims and military aggression of Armenia against Azerbaijan in late 20th century

In the late 1980s, with the help of their patrons in the near and far abroad, the Armenians again took advantage of the situation to realize their "Great Armenia" idea and laid territorial claims to the Nagorno-Karabakh region of Azerbaijan. Each time territorial claims to Nagorno-Karabakh were put forward from the outside, incited by the Armenian propaganda and pressure.

When the events of 1988 just started, in an attempt to aggravate the situation and mislead the public opinion, the

Armenian politicians and their patrons started to organize strikes and rallies and halted the activity of enterprises in Khankandi and Yerevan in accordance with a long-term deliberate plan to annex Nagorno-Karabakh to Armenia under the pretext of economic backwardness of the region.

However, the ensuing events proved that this false claim about the socio-economic backwardness of Nagorno-Karabakh laid down by the Armenian politicians and their patrons in the center was just a pretext, and that the primary goal behind this campaign was Armenia's territorial claims against Azerbaijan.

The Armenia-Azerbaijan ethnic hostilities escalated in the second half of the year when the Azerbaijani community of Nagorno-Karabakh was brutally attacked. So, in late August and early September, the Armenians attacked Khojaly and Karkijahan. On 18 September, nearly 15,000 Azerbaijanis were forcibly expelled from Khankandi by the Armenians. Their homes were burned down (6, p.57).

In such a tense situation in Nagorno-Karabakh, on 1 December 1989, the Supreme Soviet of the Armenian SSR made an unconstitutional decision to annex Nagorno-Karabakh, grossly violating sovereignty of Azerbaijan (8, p.45). Very serious and inexcusable mistakes and pro-Armenian policy of the Soviet leadership led to the aggravation of the situation in late 1990 – early 1991 when Armenian aggression gathered pace in Nagorno-Karabakh and Azerbaijan's regions bordering with Armenia.

Hundreds of Azerbaijanis were killed in terrorist attacks on Baku-Moscow trains and Tbilisi-Baku, Tbilisi-Agdam, Agdam-Shusha, Agdam-Khojaly buses. Thousands of

Azerbaijanis fell victims to the Armenian policy of aggression, which was patronized by the USSR leadership. Unfortunately, the fact that the Armenian separatists were not stopped at the beginning escalated the situation. As a result, with the help of armed groups and military hardware that came from Armenia, the Armenians committed mass killings of the Azerbaijani civilians, provoking the conflict's degradation into a full-fledged war.

In 1991, the tension in the mountainous part of Karabakh started to gradually deepen. In June and December, the Armenian armed forces killed 12 and wounded 15 Azerbaijanis in the village of Garadagli in Khojavand district and in the village of Meshali in Asgaran district (6, p.87). In August and September of the same year, 17 Azerbaijanis were killed and around 90 others were injured when the Armenian armed detachments shelled buses on Shusha-Jamilli, Agdam-Khojavand and Agdam-Garadagli routes (6, p.77-78). At the end of October and in November 1991, the Armenians burned, destroyed and looted more than 30 settlements in the mountainous part of Karabakh, including Tug, Imarat-Garvand, Syrkhavand, Meshali, Jamilli, Umudlu, Garadagli, Karkijahan and other villages of strategic importance.

Starting from the early 1992, the Armenian army one by one occupied last residential areas of the Azerbaijanis in the Nagorno-Karabakh region. On 12 February, the Armenian armed forces occupied Malibayli and Gushchular villages in Shusha. From 13 to 17 February, the Armenians attacked Garadali village in Khojavand district and captured 118 people (children, women, elders), shot down 33 people, and buried the

murdered and wounded local residents in wells. Sixty-eight of the hostages were killed with extreme cruelty, while 50 were rescued, with 18 of them later dying because of injuries.

Torture of captives, extremely cruel, barbarous treatment of them, beheading, burial alive, forcible tooth extraction, forced famine – are serious crimes against humanity. In Garadagli village, four members of each of two families were killed, 42 families lost their breadwinner, about 140 children became orphans. Every 10th villager was killed in this village (a total of 91 people), which suffered genocide in the true sense of the word (6, p.93).

Khojaly genocide: the gravest crime committed by Armenians against Azerbaijanis in late 20th century

Genocide, which was committed by the Armenians in the Azerbaijani town of Khojaly in the late 20th century, is considered one of the gravest crimes against humanity. Khojaly does not differ from horrific tragedies of Katyn, Lidice, Oradour-sur-Glane, Holocaust, Songmy, Rwanda and Srebrenica, which are etched on the minds of people forever. These atrocities went down in the history of wars as genocides of civilians that shook the world.

Located in the strategically important part of the Nagorno-Karabakh region in Azerbaijan, the town of Khojaly was impeding the Armenians' occupation plans. The town was situated 12 km north-east from Khankandi, between Agdam-Shusha and Asgaran-Khankandi highways. What added to the town's strategic importance was the fact that the only airport in the Nagorno-Karabakh region was

located here. That is why the main goal of the Armenian armed forces was to seize control of the Asgaran-Khankandi highway, which passed through Khojaly, and to occupy the airport in the town.

By committing genocide in Khojaly with extreme cruelty and torture, the Armenians wanted to wipe out the ancient settlements of the Azerbaijanis because being an ancient land, Khojaly differed from other areas with its historic and cultural monuments. With the population of more than 7,000 Azerbaijanis, Khojaly was the largest and ancient residential area (926 square km) surrounded by villages inhabited by the Armenians (5, p10). The ancient monuments in the town had survived to modern time.

Near Khojaly there were samples of the Khojaly-Gadabay culture dating back to the 4th-7th centuries BC. When the Armenian armed forces massacred innocent people in Khojaly helped by the Soviet Union's 366th motor rifle regiment in February 1992, in order to cover their tracks, they resorted to extreme brutality, destroying Khojaly monuments, which had been of unique importance to both the people of Azerbaijan as well as entire humanity.

Four months before the tragedy took place – in the late October 1991 – all roads to the town were closed, and Khojaly was, in fact, placed under the siege. On 2 January, supply of electricity to Khojaly was halted. Khojaly's connections with other regions of Azerbaijan were cut, and the only way to get to the town was by helicopter. But a few months later helicopter connection was also cut. On 28 January 1992, a MI-8 helicopter heading from Agdam to Shusha was shot down over Khalfali village by a rocket

fired from Khankandi, killing 41 Azerbaijani passengers and three crew members aboard (32, p. 282). Later the Armenian army occupied the last residential areas of the Azerbaijanis in the Nagorno-Karabakh region. In the late 1991, more than 30 residential areas in the mountainous part of Karabakh, including Tug, Imarat-Garvand, Sirkhavand, Meshali, Jamilli, Umudlu, Karkijahan and other Azerbaijani villages of strategic importance were burned, destroyed and looted by the Armenians (8, p. 63).

On the night of 25-26 February 1992, the Armenian armed forces surrounded Khojaly with 10 tanks, 16 armored carriers, nine infantry fighting vehicles, 180 military experts and infantry units of the 366th motor rifle regiment, which was part of the 23rd division of the 4th USSR army deployed in Khankandi (32, p. 284-286). Armed with state-of-the-art weapons, the Armenians razed Khojaly to the ground. The town was destroyed and burned by military hardware, and its civilians were killed with extreme cruelty (38, p. 8). Most of them were beheaded, had their eyes gouged out, skinned, and burned alive.

Official figures prove that as a result of the genocidal act in Khojaly 613 people were killed, including 106 women, 63 children and 70 elderly.

- 8 families were completely annihilated;
- 56 people were tortured to death;
- 27 families had only one surviving member;
- 25 children lost both parents;
- 130 children lost one parent;
- 230 families lost the breadwinner;
- 487 people became disabled, including 76 minors;

- 1,275 people were taken hostage;
- 1,165 people were released from captivity;
- fate of 150 people is still unknown (8, p.67-68).

The self-defense forces in Khojaly fought to the end, resisting the enemy very seriously following the battles, in which the balance of power was not equal. And this was the greatest example of heroism and courage shown by the people who were defending the town. When Khojaly was attacked, 3,000 unarmed civilians in the town, which was encircled by Armenian villages, left it in an attempt to escape the enemy. Unfortunately, almost the vast majority of these people failed to escape from the Armenian atrocities because there was no help to Khojaly at that time.

According to the investigation materials, more than 50 Armenian officers and ensigns were part of the units commanded by incumbent Armenian minister of defense Seyran Ohanyan and commander of the 3rd battalion of the 366th regiment Yevgeni Nabokikh (12, p.144-145).

However, inhumane and unprecedented cruelty of the Armenian-Russian joint armed forces against the Azerbaijani civilians in Khojaly was highlighted by the world's leading media agencies shortly after the tragedy.

Valer Actuel magazine, which was based in France, home to large Armenian lobby, wrote about the Armenians' state-of-the-art military hardware and mercenaries in its 14 March 1992 edition: "In this "autonomous region" Armenian armed forces together with the people who are natives of Near East have the most modern military equipment, including the helicopters. ASALA has military bases and ammunition depots in Syria and Lebanon. Armenians

annihilated Azerbaijanis of Karabakh, implemented bloody massacre in more than 100 Moslem villages" (88).

"Le Monde" newspaper (Paris), 14 March 1992: "... The foreign journalists in Agdam saw the women and three scalped children with the pulled off nails among the killed people. This is not Azerbaijani propaganda, but reality." (82).

"The Sunday Times" newspaper (London) 1 March 1992 edition highlighted atrocities committed by the Armenians against the Azerbaijanis: "Survivors reported that Armenian soldiers shot and bayoneted more than 450 Azeris, many of them women and children, who were fleeing an attack on their town. Hundreds, possibly thousands, were missing and feared dead. "They were shooting, shooting, shooting," echoed Razia Aslanova, who arrived in Agdam with other women and children who had made their way through Armenian lines. She said her husband, brother-in-law, and her son-in-law were massacred in front of her, while her daughter went missing (83).

The Washington Post (USA), 28 February 1992 edition, The Sunday Times 1 March 1992 edition, and Cruel L'Eveneman" magazine (Paris), 25 March edition and a number of other publications provided substantial evidence of the Armenian armed forces' large-scale attack on Khojaly with modern military equipment, as well as the annihilation of dozens of Azerbaijani families (87, 86, 89).

Even the Russian media published the articles highlighting the Armenian atrocities. "Izvestiya" newspaper, 13 March 1992, Russian military servicemen Major Leonid Kravets: "I saw about hundred dead bodies on the hill. One little boy was without head. Everywhere were the dead

bodies of women, children, elders killed with the particular brutality"(79). The Russian "Memorial" Human Rights Watch Center provided evidence of the atrocities committed by the Armenians in Khojaly: "For four days the bodies of 200 Azerbaijanis slaughtered in Khojaly were transported to Agdam, and dozens of instances of post-mortem mutilation and desecration were registered. 181 corpses went through forensic examination in Agdam (130 men and 51 women, including 13 children). The forensics established that 151 people died of bullet wounds, 20 people died of shrapnel wounds, and 10 people from blunt force trauma." The human rights watchdog also reported a case of a man scalped alive. Financial Times (London), 14 March 1992: "General Polyakov said 103 Armenian servicemen from regiment No 366 stayed in Nagorno-Karabakh" (81).

In addition, during the withdrawal of the 366th motor rifle regiment of the former USSR from Khankandi, 25 tanks, 87 armored vehicles, 28 infantry fighting vehicles, 45 artillery gun systems were illegally given to Armenians (8, p.72). According to the investigation, the participation of dozens of Armenian officers and warrant officers in the 3rd battalion of the 366th motor rifle regiment during the armed attack on Khojaly was proved. In order to conceal evidence of Khojaly tragedy, the 366th motor rifle regiment was withdrawn from Khankandi to the Georgian city of Vaziani on 2 March 1992. On 10 March the same year the regiment was dissolved, its personnel and military equipment were dispatched distributed to other military units (12, p. 145).

Those armed units massacred 111 people in Khojaly. They tortured and killed 16 people, who fled the town, in

Ketik forest, 130 on Nakhchivanik road, 23 in Garagaya, 23 near Dehraz village, 8 in the direction of Shelli, 6 in Asgaran and other places. Eighteen of those who were taken hostages were tortured to death in Asgaran Interior Affairs Department (8, p.68-69). The examination of the bodies, forensic medical examination, testimonies of Khojaly residents, who escaped the siege, revealed evidence that servicemen of the 366th regiment tortured, massacred Azerbaijanis with unprecedented brutality.

Azerbaijani captives detained in Nagorno-Karabakh and other occupied regions of Azerbaijan as well as in Armenia faced unbearable tortures, some of them were murdered or became disabled. In 1988, criminal investigations were launched by prosecutor offices and other law enforcement agencies into the massacre, torture and disablement of the Azerbaijani captives by the Armenian armed forces in Nagorno-Karabakh and other occupied territories of Azerbaijan, as well as in Armenia, provocations and terrorist attacks, deportation of the population, destruction of material resources in residential areas, destruction of cultural and historical monuments and other grave crimes committed by the Armenians (4).

The investigation found out that the crime committed by the Armenian armed forces together with the 366th regiment of the USSR in Khankandi contained components of genocidal crime as stipulated in the Convention for the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide of the United Nations General Assembly dated 9 December 1948 and article 103 of Azerbaijan`s Criminal Code (13, p.34).

The investigation also revealed that the Armenian

military forces, separatist armed units in Nagorno-Karabakh and the 366th motor rifle regiment of the former Soviet army deployed in Khankandi infringed norms of international law and grossly violated Geneva Conventions of 1949, including Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War, and Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, particularly the articles of these Conventions, which state that: "Persons taking no active part in the hostilities, including members of armed forces who have laid down their arms and those placed hors de combat by sickness, wounds, detention, or any other cause, shall in all circumstances be treated humanely, without any adverse distinction founded on race, colour, religion or faith, sex, birth or wealth, or any other similar criteria. To this end, the following acts are and shall remain prohibited at any time and in any place whatsoever with respect to the above-mentioned persons: violence to life and person, in particular murder of all kinds, mutilation, cruel treatment and torture; taking of hostages..." (8, p.69).

Involvement of 38 persons – servicemen of the 366th motor rifle regiment and others – in the perpetration of Khojaly genocide was proved, and the court ruling demanded that they be brought to justice under the articles of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, including Article 103 (genocide and war crimes against humanity), Article 107 (deportation or forced exile of population), Article 113 (torture), Article 115.4 (infringement of laws and customs of war), Article 116.0.17 (commitment

of other actions relating to rape, sexual slavery, compulsory prostitution, compulsory sterilization, compulsory pregnancy, and also sexual violence). The appropriate documents were submitted to the Interpol's bureau in Azerbaijan to declare them internationally wanted (4).

During the investigation into Khojaly genocide, 2,213 people were questioned as witnesses and victims, over 800 examinations were conducted. The prosecutor's offices of Russia, Kazakhstan and Uzbekistan were requested appropriate legal assistance on a number of issues, including the lists of the killed and wounded servicemen of the 366th regiment, as well as information on the regiment's military equipment that was seized by the Armenians or was handed over to them, and on the Azerbaijani settlements that were shelled from the military hardware of the 366th regiment (4).

Operational and investigative measures continue to collect evidence of the involvement of commander of the 2nd battalion of the 366th regiment Major Seyran Ohanyan (Defense Minister of the Republic of Armenia till October 2016), commander of the 3rd battalion Yevgeniy Nabokikh and others in the perpetration of Khojaly genocide, to bring them to justice under articles of the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan, and to identify those who committed grave crimes, including cruel treatment, torture and murder of captives, genocide in Meshali, Garadagli, Baganis-Airyim, and other Azerbaijani settlements, and forced deportation of the local Azerbaijani population from their legitimate places of residence (4).

Making truth about Khojaly genocide known to the world

The real essence of this horrific massacre, which occurred in front of the eyes of the world, was uncovered only after national leader Heydar Aliyev's coming to political power in 1993. In February 1994, the Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan gave a political and legal assessment to Khojaly genocide. In addition, on 26 March 1998, national leader Heydar Aliyev signed a decree to declare 31 March as the Day of Genocide of Azerbaijanis to commemorate genocides committed against the Azerbaijanis throughout history. (1; 2, p.8).

In his address to the people of Azerbaijan on the occasion of the 10th anniversary of Khojaly genocide on 25 February 2002, national leader Heydar Aliyev underlined the historic and political importance of this genocide: "Khojaly massacre is the bloodiest page and continuation of the policy of ethnic cleansing and genocide continuously conducted by the Armenian chauvinists and nationalists against the Azerbaijanis over around 200 years." (13, p.21; 50).

Exposing the perpetrators of this genocide and promoting the awareness of the international community of this crime was set as one of the key priorities of Azerbaijan's foreign policy. Continuous measures have been taken to make the Khojaly realities known to the world, increase international awareness and ensure objective recognition of genocide.

From this point of view, efforts of the Heydar Aliyev Foundation, especially its president, UNESCO and ISESCO goodwill ambassador Mehriban Aliyeva are praiseworthy.

The Foundation is conducting a systematic and continuous work to increase the international community's awareness of Khojaly genocide.

"Victims of aggression" photo and children's paintings exhibition, which was launched by the Heydar Aliyev Foundation in Brussels on 26 February 2007, is continuation of work to ensure the international community's awareness of the truth behind the Khojaly events. To this end, the Foundation held commemorative ceremonies in Istanbul and 25 provinces of Turkey as part of "Khojaly Week" events program from 19-26 February (51). A scientific conference on "Khojaly massacre and realities of 1915 events", held in Berlin on 14 February 2008, was of pivotal importance in this respect (52).

In 2012, the 20th anniversary of Khojaly tragedy was commemorated – with the support of the Heydar Aliyev Foundation – in more than 100 places across the world. These commemorative events are held based on awareness-raising material prepared by the Foundation. The office of the Heydar Aliyev Foundation in the Russian Federation headed by Leyla Aliyeva successfully continues work to promote – through the Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation – the truth behind Khojaly tragedy.

Organization of Islamic Cooperation – international organization that recognized Khojaly tragedy as genocide

On 8 May 2008, which marked the anniversary of the occupation of the city of Shusha by the Armenian armed

forces, General Coordinator of the Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation Leyla Aliyeva initiated "Justice for Khojaly" campaign, which came into effect in February of 2009 (8, p.119-120).

The primary goal of "Justice for Khojaly" international awareness and promotion campaign is to make Khojaly genocide known to the world community, ensure moral and political recognition of this massacre on the international scale and commemorate victims of this tragedy. This campaign has been successfully held in many countries worldwide.

In July of 2009, the OIC Youth Forum and ISESCO signed an agreement to include information about Khojaly tragedy in history textbooks in OIC member countries. On 31 January 2010, "The resolution on cooperation between the OIC Youth Forum and the Parliamentary Union of the OIC Member States" was signed in Kampala, the capital of Uganda, at the 6th session of the Parliamentary Union of the OIC Member States (PUIC), which was attended by heads of parliamentary delegations from 51 countries. The signing of the resolution was initiated by the OIC Youth Forum. (70). Signed under "Justice for Khojaly" campaign, the resolution described the tragedy as "the Armenian armed forces' massacre of civilians" and "crime against humanity". The resolution featured a clause urging full support for "Justice for Khojaly" international campaign both at national and international levels. This was the first international document recognizing Khojaly tragedy as "crime against humanity".

On 19 January 2011, at its 13th session in Abu Dhabi, the capital of the United Arab Emirates, the Parliamentary

Union of the OIC Member States adopted Abu Dhabi Declaration urging the recognition of Khojaly tragedy as "a mass crime against humanity" in support of "Justice for Khojaly" international campaign (77).

The Parliamentary Union of the OIC Member States reiterated its support for "Justice for Khojaly" international campaign at its 7th session, which took place in the Indonesian city of Palenbang on 31 January 2012. A special clause was added to "Aggression of the Republic of Armenia against the Republic of Azerbaijan" resolution – on the initiative of the OIC Youth Forum – which has been continuously adopted by PUIC in recent years. The article read: "The conference calls upon the Member Parliaments to properly recognize the genocidal massacre of Azerbaijani civilians by the Armenian forces in the town of Khojaly of the Republic of Azerbaijan on 26 February 1992; demands to take to justice the perpetrators of the Khojaly massacre starting from 2012 which marks the 20th anniversary of the tragedy." (73).

This was a logical result of the activity of "Justice for Khojaly" international campaign. It should be noted that this resolution was the first international document to call Khojaly tragedy "the genocidal massacre". Given the fact that the Parliamentary Union of the OIC Member States groups one-fourth of the world's parliaments and is one of the largest international inter-parliamentary unions, this resolution is of critical importance in ensuring the international recognition of Khojaly genocide as an integral part of the Armenian nationalists' genocidal policy against the Azerbaijani people, and in bringing the perpetrators of this crime to justice.

The Council of Foreign Ministers of the Organization of Islamic Cooperation for the first time recognized Khojaly tragedy as a genocidal act at its 39th session, which took place in Djibouti on 15-17 November 2012 (57). The resolution called on member states of the OIC Council of Foreign Ministers and OIC institutions to be actively involved in the campaign and make efforts to ensure recognition of this genocidal act as crime against humanity at international and national levels.

The 12th Islamic Summit Conference, supreme body of OIC, which took place on 6-7 February 2013 in the Egyptian capital of Cairo and was attended by heads of state and government, recognized Khojaly tragedy as a genocidal act and crime against humanity (58). The 57-state Council of Foreign Ministers of the Organization of Islamic Cooperation once again recognized Khojaly tragedy as a genocidal act at its 40th session held in Conakry, Guinea, on 9-11 December 2013.

The resolution included a separate clause on "Justice for Khojaly" campaign. The clause read: "The Council of Foreign Ministers of the Organization of Islamic Cooperation welcomes "Justice for Khojaly" awareness campaign and calls on member states to be actively involved in the campaign and make necessary efforts to ensure recognition of this genocidal act as crime against humanity at national and international levels." (62).

On 18-19 February 2014, the Iranian capital of Tehran hosted the 9th session of the Parliamentary Union of the OIC Member States, which was attended by parliamentary delegates from 53 member states. The council adopted

"Cooperation between the Parliamentary Union of the OIC Member States and OIC Youth Forum" resolution, which once again called Khojaly tragedy "a genocidal act and crime against humanity" (63). On 27-28 May 2015, the Council of Foreign Ministers of the Organization of Islamic Cooperation once again recognized Khojaly tragedy as a genocidal act. At the Council's 42nd session in Kuwait, a delegation of the Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation introduced a special resolution, calling on member states and OIC institutions to be actively involved in "Justice for Khojaly" campaign and stressing the necessity of bringing the perpetrators of Khojaly tragedy to justice (65).

At its 11th conference held on 25 January 2016, the Parliamentary Union of the OIC Member States adopted "Cooperation between the Islamic Conference Youth Forum and PUIC" resolution, recognizing Khojaly tragedy as a genocidal act and crime against humanity. The resolution also urged parliaments of the OIC member states to make necessary steps to ensure that those who committed Khojaly face the full force of the law (76).

This year marks the 9th anniversary of the launch of "Justice for Khojaly" campaign. In order to realize goals set by the campaign, the Islamic Conference Youth Forum has carried out extensive work over these years. In order to achieve legal, political and moral recognition of Khojaly genocide internationally, the OIC Youth Forum defined the ensuring of the tragedy's recognition as crime against humanity and genocide in international documents as one of its key priorities under the campaign. As a result of what has

been done in recent years Khojaly tragedy was recognized as a genocidal act and crime against humanity at all levels within OIC, including the Summit Conference of the heads of state, supreme body of the organization.

Wider international recognition of Khojaly tragedy as genocide

Work to ensure recognition of Khojaly tragedy as genocide is already yielding more serious results. Thus, the 14th, 15th and 16th anniversary of Khojaly genocide was widely celebrated in Russia, Germany, USA, Turkey, Ukraine, Kazakhstan, Georgia, Kuwait and a number of other countries. Khojaly genocide was broadly discussed at special sessions of the Grand National Assembly of Turkey from 2005 to 2007 (69). A number of commemorative ceremonies and campaigns were organized under "Khojaly Week" program of events in different Turkish cities from 19 to 26 February 2011. These events continue to be held on a yearly basis, also gathering pace in a number of cities across the world (53).

The first step towards achieving recognition of Khojaly genocide in the USA was taken on 25 February 2010. On that day the House of Representatives of the state of Massachusetts adopted a resolution recognizing Khojaly massacre (106). On 11 June 2011, the State of Texas passed a resolution recognizing and commemorating victims of Khojaly massacre. The resolution HR 535, adopted by the House of Representatives, condemned the massacre of civilian population of Khojaly by the Armenian armed forces (107).

As continuation of this process, on 22 February 2012, the states of New Jersey and Georgia passed resolutions on Khojaly massacre (108; 109). The resolution 1594 adopted by the House of Representatives of the state of Georgia was a result of large-scale efforts of the Azerbaijani and Turkish diasporas. On 23 March 2012, the House of Representatives of the State of Maine passed a resolution on the 20th anniversary of Khojaly genocide (110).

International recognition of Khojaly genocide gathered pace in 2013. Thus, on 28 January, the Senate and later the House of Representatives of the State of New Mexico passed resolutions recognizing Khojaly massacre (111). Following this the House of Representatives and the Senate of the State of Arkansas passed resolutions on Khojaly massacre on 8 and 11 February respectively, while the State of Mississippi passed a resolution on 25 February (112-113). Then on 4 March, the State of Oklahoma, on 8 March the State of Indiana, on 18 March the Pennsylvania General Assembly and the House of Representatives of the State of Tennessee, on 3 April the House of Representatives of the State of West Virginia passed resolutions on the 21st anniversary of Khojaly massacre. On 3 May, the Connecticut General Assembly recognized Khojaly massacre (114-119).

In February 2015, the Senate (upper chamber) of the State of Arizona passed a resolution recognizing Khojaly massacre, then in March, the governor of Utah signed a resolution recognizing Khojaly massacre (120-121). In 2016, the US states of Nebraska, Hawaii, Montana and Idaho signed a special proclamation recognizing Khojaly massacre. Thus, the number of US states condemning and

recognizing Khojaly massacre grew to 21 (122-125).

On 20 December 2011, the Chamber of Deputies of the Mexican Congress passed a resolution sharply condemning the occupation of Azerbaijan's lands and the massacre in Khojaly by the Armenian armed forces (71; 126). On 1 February 2012, the Senate of Pakistan adopted a resolution recognizing Khojaly genocide. In the resolution, the Foreign Relations Committee condemned genocide against civilians (73; 127). Colombia was the second Latin American country after Mexico to recognize Khojaly genocide, when its Senate adopted a resolution on 23 April 2012 (56; 128). On 28 May, the Senate of Jordan made a statement on Khojaly genocide (129), on 13 June the parliament of Peru (130), and on 30 July the House of Representatives of the Colombian Congress passed resolutions on the Armenia-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict and Khojaly genocide (74; 60).

On 13 August, the National Assembly of Panama adopted resolution No 4 "On the occupation of the Azerbaijani territories by the Armenian armed forces". The resolution strongly condemned the massacre committed by the aggressor in Khojaly. It also called on Armenia to fulfill the four relevant resolutions of the UN Security Council (61; 131).

On 17 January 2014, the National Congress of Honduras adopted resolution No 333-2013 recognizing occupation of the Azerbaijani lands and Khojaly genocide (132). It was approved by the president and secretaries of the National Congress. The resolution came into force and became a law after its approval by the President and Foreign Minister of Honduras on 24 January 2014, and after its

publication in the official The Gazette newspaper on 13 February 2014 (63).

On 1 September 2014, the Committee of Foreign Relations of Sudan's National Assembly adopted a resolution, recognizing the bloody events happened in Azerbaijan's Khojaly town in 1992 as an act of genocide and crime against humanity (75; 133). The resolution condemns the aggression of the Armenians against Azerbaijan and referring to the United Nations Security Council Resolutions No 822, 853, 874 and 884, the document calls for "immediate, full and unconditional" withdrawal of the armed forces of Armenia from occupied territories of Azerbaijan. The resolution also recognizes the rights of the Khojaly victims and their relatives to receive a just and judicious compensation commensurating with the material and moral loss incurred on them.

Work to ensure global recognition of Khojaly genocide has continued ever since, with the issue raised and political documents adopted at parliaments of European countries. On 12 February 2013, Romanian Democratic Liberal Party group presented a political statement "The Nagorno-Karabakh conflict" (58). MP Lucian Militaru read out the text of the statement at the parliament's session and stressed that the brutal killing of civilians by the Armenian armed forces in the town of Khojaly should be recognized by the international community as crime against humanity.

The Czech Republic was the first member state of the European Union to officially condemn Armenia for killing civilians in Khojaly and recognize these events as crime against humanity. On 7 February 2013, the Foreign

Relations Committee of the Chamber of Deputies of the country's Parliament unanimously adopted a resolution condemning the brutal killing by the Armenian military units of 613 defenseless civilians in the occupied town of Khojaly 21 years ago (58; 134). In this resolution, the Czech Republic once again officially recognized the Nagorno-Karabakh region as an integral part of the Republic of Azerbaijan, and accused Armenia of occupying this territory and committing the most horrific crime in Khojaly.

On 26 February 2013, the House of Peoples (upper chamber) of the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina passed – by an overwhelming majority – a resolution "On recognition and respect for sovereignty and territorial integrity of the Republic of Azerbaijan", condemning Armenia's aggression against Azerbaijan and Khojaly genocide (59; 135). On 29 January 2015, President of Israel Reuven Rivlin mentioned Khojaly genocide along with other genocides and massacres as he addressed the UN General Assembly marking the International Day of Commemoration in Memory of the Victims of the Holocaust (64).

The National Assembly of the Republic of Djibouti and the Standing Committee on Foreign Affairs of Pakistan's National Assembly passed resolutions, on 11 January and 2 February respectively, condemning the occupation of Azerbaijani territories by Armenia and genocide committed by the Armenian armed forces against civilian population in the Azerbaijani town of Khojaly on 26 February 1992 (138; 139). The resolutions recognized Khojaly massacre as an act of genocide and crime against humanity and declared that those responsible must be punished according to relevant

international instruments. The resolutions demanded the implementation of the resolutions adopted by the UN General Assembly, Security Council as well as other international organizations urging the immediate, complete and unconditional withdrawal of the Armenian armed forces from the occupied territories of Azerbaijan, and called on the international community and international organizations to put pressure on Armenia to implement these resolutions.

Thus, work to ensure promotion and recognition of Khojaly genocide has been yielding tangible results, and the process is gathering pace. This is certainly the result of outstanding policy conducted by the Azerbaijani government, which is of crucial importance in increasing the international community's awareness of Armenia's military aggression against Azerbaijan.

The aggressor country has been conducting its policy of occupation in front of the eyes of the world community for 25 years. Having created a mono-ethnic state, the leadership of Armenia occupied Nagorno-Karabakh (4,4000 square km), and Lachin, Kalbajar, Agdam, Fuzuli, Jabrayil, Qubadli and Zangilan districts located beyond the border of and measuring four times bigger than the Nagorno-Karabakh region itself (41, p.4-6; 8, p.91). The Armenians conducted ethnic cleansing in all these regions. Armenia is trying to present its territorial claims to the Nagorno-Karabakh as an attempt of the Armenian community in this region "to determine its fate". This resulted in the expulsion of over million people (15 per cent of the total population) from Azerbaijan's occupied lands, who became refugees and IDPs.

At all stages of history the Armenians' policy of

occupation has been accompanied by mass political killings. Thus, more than 20,000 Azerbaijanis were killed, more than 100,000 were wounded, 50,000 became disabled as a result of Armenia's military aggression from 1988 to 1993 (8, p. 92). 373 terrorist acts were committed by Armenia, which pursues the policy of state terrorism and genocide, and the separatist regime in the occupied territories of Azerbaijan (in passenger buses, passenger and freight trains, Baku subway, air transport, passenger ferry, residential areas, civil and public facilities), killing 1,200 people and injuring 1,705 others (32. p. 158-159).

Twenty per cent of Azerbaijan's territory is now under occupation. As a result of occupation nearly 900 residential areas, 22 museums and four art galleries, nine historically important palaces, 40,000 museums, 44 temples and nine mosques were destroyed, plundered and burnt. In addition, 927 libraries, 4.6 million books and valuable historic manuscripts were annihilated. According to estimations, apart from moral and psychological damage, Azerbaijan's economy suffered around \$320 billion loss (8, p. 92-93).

The aforementioned facts shed light on Armenia's policy of aggression. One of the facts testifying to continuity of Armenia's criminal policy is that in the 20th century alone the Armenian nationalists committed genocide and ethnic cleansing against the Azerbaijanis four times – in 1905-1906, 1918-1920, 1948-1953 and 1988-1993. Under international law, genocide is an act against peace and humanity, and is considered the most serious crime. On 9 December 1948, the United Nations General Assembly adopted a resolution No 260 (III) on the Prevention and

Punishment of the Crime of Genocide. The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, which came into effect in 1961, defined the legal aspects of the crime of genocide (49). By conducting military aggression against Azerbaijan, Armenia violated all clauses of this convention.

In an executive order commemorating the 20th anniversary of Khojaly genocide, President Ilham Aliyev said: "The truth behind Khojaly genocide, which was part of the ethnic cleansing policy that the Armenian chauvinist circles pursued against the Azerbaijanis stage-by-stage in the 19th-20th centuries, must be made known to the world community, parliaments of foreign countries, and this serious military crime committed against the Azerbaijani people and entire humanity must be internationally recognized (54)."

**Le génocide de Khodjaly:
Ses causes, ses conséquences et sa
reconnaissance à l'échelle internationale**

La politique d'épuration ethnique et génocidaire des Arméniens contre les Azerbaïdjanais au début du XXe siècle

Les faits historiques montrent que le transfert d'un grand nombre d'Arméniens d'Iran et de Turquie vers la partie montagneuse de la région azerbaïdjanaise du Karabagh, d'une importance stratégique cruciale, a été lancé depuis le début du XIXe siècle. L'immigration artificielle des Arméniens dans cette région a causé, depuis le début du XXe siècle, des revendications territoriales et une politique d'agression contre l'Azerbaïdjan.

Donc, les Azerbaïdjanais, ayant systématiquement subi au cours des 200 dernières années la politique d'épuration ethnique et génocidaire des nationalistes arméniens, ont été expulsés de leurs terres ancestrales, sont devenus des réfugiés et des déplacés. Au début du XXe siècle, les nationalistes arméniens ont lancé la mise en œuvre de leur politique d'épuration ethnique et génocidaire par l'expulsion planifiée des Azerbaïdjanais de leurs terres historiques, en élargissant leurs activités pour réaliser leur idée de la « Grande Arménie », mise en avant dans le programme du parti Dachnaktsoutioun.

En 1905-1906, les Arméniens ont commis des massacres contre les Azerbaïdjanais à Bakou, à Gandja, au Karabagh, à Irévan, au Nakhtchivan, à Ordoubad, à Cherour-Dereleyez, à Tiflis, au Zanguézour, à Gazakh et dans d'autres localités où la population civile a été tuée de manière particulièrement cruelle, les villes et les villages

incendiés et détruits. Les troupes arméniennes ont dévasté plus de 200 localités peuplées d'Azerbaïdjanais, dans les districts de Choucha, Zanguézour et Djabraïl, dans les gouvernements d'Irévan et Gandja, des dizaines de milliers d'Azerbaïdjanais sont devenus des réfugiés et des déplacés internes (2, p.14). Les Arméniens ont mené un nettoyage ethnique en exterminant plus de 200.000 Azerbaïdjanais sans distinction d'âge ni de sexe (dont les enfants, les femmes et les personnes âgées) pour construire dans ces territoires « l'Etat d'Arménie », promis par la Russie tsariste.

Pendant la période allant du début 1917 au mars 1918, les troupes arméniennes ont détruit 197 villages dans le gouvernement d'Irévan, 109 villages dans le district de Zanguézour, 157 villages au Karabagh, ont incendié et dévasté 60 localités dans les autres régions. Le 31 mars et pendant les premiers jours du mois d'avril 1918, les troupes bolchéviques arméniennes ont massacré 12.000 Azerbaïdjanais innocents à Bakou. Pendant ces événements sanglants, les gens ont été brûlés vifs, ainsi que tués dans leurs foyers après avoir subi de nombreuses tortures et de manière particulièrement cruelle (3, p.176). Pendant les cinq premiers mois de l'année 1918, à la suite de l'attaque armée des Arméniens contre le district de Gouba, plus de 16.000 personnes ont été tuées avec une cruauté particulière, 167 villages incendiés, dont 35 n'existent pas de nos jours (19, p.47).

En général, la poursuite des massacres perpétrés par les Arméniens dans les années 1918-1920 à Bakou, Gouba, Chamakhy, Kurdemir, Lenkoran, ainsi qu'à Choucha, dans le gouvernement d'Irévan, au Zanguézour, au Nakhtchivan,

à Cherour, Ordoubad, Kars et dans les autres régions a causé l'extermination par les moyens les plus cruels des centaines de milliers d'Azerbaïdjanais et l'expulsion de plus d'un million de personnes de leurs terres natales. En commettant ces sauvageries dans les terres historiques azerbaïdjanaises, les Arméniens ont brûlé des écoles et des mosquées, ont détruit des éléments culturels matériels.

Profitant de la soviétisation du Caucase pour la réalisation de leurs propres objectifs, les Arméniens ont réussi, en 1920, à faire entrer le Zanguézour et certaines terres azerbaïdjanaises au sein de la République soviétique socialiste d'Arménie. Ainsi, le Nakhtchivan s'est vu coupé de l'ensemble de l'Azerbaïdjan, ses communications terrestres avec le reste du pays ont été interrompues. En plus, dans les années suivantes, les Arméniens ont élargi encore plus la politique de déportation de la population azerbaïdjanaise au Zanguézour et dans d'autres régions où les Azerbaïdjanais vivaient depuis les temps les plus anciens. Comme suite à cette politique, la date du 7 juillet 1923 a été marquée par l'attribution du statut de province autonome aux Arméniens transférés au XIXe siècle dans la partie montagnaise du Karabagh de l'Azerbaïdjan (22, p.152-153). Cette décision s'est réalisée sous les auspices et avec la participation de la Russie soviétique. Néanmoins, les autres républiques de l'ancienne URSS comptaient plus d'Arméniens que le Karabagh. De plus, bien que les Azerbaïdjanais vivant depuis les temps les plus reculés en Arménie aient été quelques fois plus nombreux que les Arméniens du Karabagh, l'Azerbaïdjan n'avait jamais revendiqué à l'Arménie la fondation d'une entité étatique pour eux.

En conséquence, le Karabagh, partie intégrante de l'Azerbaïdjan, a été divisé en deux parties, celles d'Aran et montagneuse, et le gouvernement azerbaïdjanais a été contraint d'accorder le statut d'autonomie aux Arméniens installés plus tard dans la partie montagneuse du Karabagh. Dans le même temps, ce statut d'autonomie s'est réalisé sans prendre en considération l'opinion des Azerbaïdjanais vivant depuis les temps les plus anciens dans le Haut-Karabagh et au détriment de leurs droits.

Ça a été non seulement la violation de la division territoriale administrative de l'Azerbaïdjan, mais aussi un moyen pour les prochaines revendications territoriales des Arméniens contre l'Azerbaïdjan, d'où est apparu le terme le Haut-Karabagh. Bien que dans le décret adopté en matière d'établissement de l'autonomie il ait été indiqué que Khankendi était le chef-lieu de la province, un peu plus tard, le 18 septembre 1923, conformément à la décision du comité de parti de la province du Haut-Karabagh, Khankendi a été rebaptisé Stepanakert en l'honneur de S. Chaoumian (22, p.187-188).

Bien que la population arménienne, vivant dans la partie montagneuse du Karabagh de l'Azerbaïdjan, disposasse d'une autonomie politique, économique, sociale et culturelle sous l'époque soviétique, l'Arménie a mis en avant quelques fois ses prétentions territoriales, mais elle n'a pas réussi à atteindre son intention. En revanche, dans les années 1948-1953, environ 150.000 Azerbaïdjanais ont forcément été déplacés dans les districts d'Aran de l'Azerbaïdjan, dans le cadre du transfert massif des Azerbaïdjanais depuis leurs terres ancestrales, notamment depuis Irévan et les districts

adjacents, conformément au décret du 23 décembre 1947 du Conseil des ministres de l'URSS sur « le transfert des kolkhoziens et des autres Azerbaïdjanais depuis la République socialiste soviétique d'Arménie vers la plaine des fleuves Koura et Araxe de la République socialiste soviétique d'Azerbaïdjan (30, 31).

Les revendications territoriales et l'agression militaire de l'Arménie contre l'Azerbaïdjan à la fin du XXe siècle

Dans la seconde moitié des années 80 du XXe siècle, les Arméniens ont de nouveau mis en avant les revendications territoriales contre l'Azerbaïdjan, en profitant de la situation pour réaliser leur rêve de la «Grande Arménie» à l'aide de leurs protecteurs étrangers proches et lointains. Chaque fois, ces revendications territoriales avaient été mises en avant depuis l'extérieur avec la promotion, à l'instigation et sous la pression de l'Arménie.

Au début des événements de 1988, des grèves régulières et des rassemblements massifs étaient organisés, l'activité des entreprises était interrompue à Khankendi et Erevan conformément à un plan élaboré depuis longtemps pour l'annexion du Haut-Karabagh à l'Arménie sous le couvert du retard économique de la région par des politiciens arméniens et leurs protecteurs, qui tentaient, au début, d'aggraver extrêmement la situation et de gagner l'opinion publique. Mais les événements ultérieurs ont démontré que cette fausse thèse sur le retard socio-économique de la Province autonome du Haut-Karabagh (PAHK), avancée par

les politiciens arméniens et leurs protecteurs haut placés au pouvoir central, n'était qu'un prétexte, tandis que l'objectif prioritaire était la revendication territoriale de l'Arménie contre l'Azerbaïdjan.

Dans la deuxième moitié de l'année, la situation est devenue si compliquée qu'une agression armée a été lancée contre la population azerbaïdjanaise de la PAHK. Les Arméniens ont entamé une offensive massive contre Kerkidjahan et Khodjaly fin août et début septembre. Le 18 septembre, les Arméniens ont expulsé environ 15.000 Azerbaïdjanais vivant à Khankendi, leurs maisons ont été incendiées (6, p.57).

De plus, le 1er décembre 1989, le Soviet suprême de la RSS d'Arménie a pris, en violant gravement la souveraineté de l'Azerbaïdjan, une décision contradictoire avec la Constitution sur l'annexion de la PAHK à la RSS d'Arménie (8, p.45). Les erreurs très sérieuses et impardonnables, la politique pro-arménienne du pouvoir soviétique ont conduit à l'aggravation de la situation fin 1990 et début 1991, l'agression arménienne a pris de l'envergure dans les régions frontalières de la PAHK et de l'Azerbaïdjan avec l'Arménie.

Au cours de ces années, des centaines d'Azerbaïdjanais ont été tués à la suite des attentats terroristes perpétrés dans les trains Moscou-Bakou, contre les automobiles sur les routes Tbilissi-Bakou, Tbilissi-Aghdam, Aghdam-Choucha, Aghdam-Khodjaly. Des milliers d'Azerbaïdjanais ont été victimes de la politique d'agression des Arméniens soutenus par les milieux dirigeants de Moscou. Malheureusement, comme les Arméniens n'ont pas été empêchés au début de ces événements, la situation s'aggravait de plus en plus. En

conséquence, à l'aide des groupes armés et des équipements militaires envoyés depuis l'Arménie, les Arméniens ont commis des crimes encore plus sanglants contre les Azerbaïdjanais dans la région qui n'était plus contrôlée par le gouvernement azerbaïdjanais, ce qui a abouti à une guerre à grande échelle.

Depuis 1991, la tension des événements dans la partie montagneuse du Karabagh montait progressivement. La même année, entre juin et décembre, 12 personnes ont été tuées et 15 autres blessées suite à une attaque des forces armées arméniennes contre le village de Garadaghly de Khodjavend et le village de Mechali de la région d'Asgueran (6, p 87). En août et septembre 1991, 17 personnes ont perdu la vie et environ 90 Azerbaïdjanais ont été blessés suite aux tirs des groupes armés arméniens visant les bus Choucha-Djamilli, Aghdam-Khodjavend et Aghdam-Garadaghly (6, p. 77-78). Plus de 30 localités dans la partie montagneuse du Karabagh, dont les villages de Tough, Imaret-Guervend, Syrkhavend, Mechali, Djamilli, Oumoudlou, Garadaghly, Kerkidjahan, etc., qui revêtaient une importance stratégique, ont été incendiés, détruits et pillés par les Arméniens fin octobre et en novembre 1991.

Depuis le début de l'année 1992, l'armée arménienne a occupé les derniers villages peuplés d'Azerbaïdjanais dans le Haut-Karabagh l'un après l'autre. Ainsi, le 12 février, les villages de Malybeyli et Gouchtchoular de Choucha ont été envahis par les forces armées arméniennes. Du 13 au 17 février, dans l'attaque armée contre le village de Garadaghly du district de Khodjavend, 118 personnes (enfants, femmes et personnes âgées) ont été prises en otages, 33 personnes

tuées par les Arméniens, dans le même temps, les morts et les blessés ont été enterrés dans une même fosse ménagère. 68 personnes prises en otage ont été atrocement assassinées, tandis que 50 autres ont été sauvées de la captivité avec grande difficulté, dont 18 sont mortes de leurs blessures incurables. Les actes de cruauté et de vandalisme sur les captifs, la décapitation, l'enterrement vivant, l'arrachement forcé de leurs dents, la sous-alimentation et l'assassinat sous la torture étaient le crime le plus grave commis contre l'humanité. Quatre membres de chacune des 2 familles ont été tués, 42 familles ont perdu leurs chefs de famille, environ 140 enfants sont devenus orphelins dans le village de Garadaghly. En général, 91 personnes ont été tuées, soit un habitant sur 10, dans ce village dont la population a subi un véritable génocide par les Arméniens (6, p.93).

**Le génocide de Khodjaly, le crime le plus violent
réalisé par les Arméniens contre les Azerbaïdjanais
à la fin du XXe siècle**

Le génocide commis par les Arméniens à Khodjaly à la fin du XXe siècle est évalué comme l'un des crimes les plus violents perpétrés contre l'humanité jusqu'à présent. La tragédie de Khodjaly ne se distingue guère de celles de Katyn, Lidice, Oradour, Holocauste, Songmi, Rwanda et Srebrenica, qui resteront à jamais gravés dans les mémoires. Les massacres susmentionnés sont entrés dans l'histoire de guerres en tant que génocide de la population civile et ont suscité un grand écho dans le monde entier.

La ville de Khodjaly, dont la situation géographique

était stratégiquement importante dans la région du Haut-Karabagh, empêchant les plans d'occupation des Arméniens. Car Khodjaly était situé à une douzaine de km au nord-est de Khankendi, au carrefour des routes Aghdam-Choucha et Asguerán-Khankendi (5, p.10). L'une des raisons multipliant l'importance de la ville consistait à ce qu'elle possédait le seul aéroport du Haut-Karabagh. Alors, l'objectif primordial des forces armées arméniennes était de prendre le contrôle de la route Asguerán-Khankendi traversant Khodjaly et de s'emparer de l'aéroport de Khodjaly.

En outre, lors de la mise en œuvre du massacre de Khodjaly, commis avec une cruauté particulière, les Arméniens ont eu pour objectif d'effacer cette localité ancienne de l'Azerbaïdjan de la surface de la Terre, parce que Khodjaly, comme une des agglomérations azerbaïdjanaises datant des époques anciennes, se distinguait par ses monuments historiques et culturels. Khodjaly (superficie: 926 km²), dont la population était composée de plus de 7.000 Azerbaïdjanais, a été une localité très grande et ancienne, entourée des villages peuplés d'Arméniens (5, p.10). La ville comptait de nombreux vestiges de monuments historiques jusqu'à l'époque contemporaine.

Il est évident que dans les environs de Khodjaly se dressaient les monuments de la culture de Khodjaly-Guedebeý, remontant à l'époque des XIV-VIIe siècles av. J.-C. En 1992, lorsque les forces armées arméniennes, épaulées par le 366e régiment d'infanterie motorisée de l'ancienne armée soviétique, exterminaient sauvagement la population de Khodjaly, elles ont fait recours à des actes odieux comme effacer les traces, la phase la plus abjecte du génocide, et ont

détruit les monuments de Khodjaly, échantillons de monuments uniques pour le peuple azerbaïdjanais ainsi que pour l'humanité.

Encore 4 mois avant la tragédie, c'est-à-dire depuis fin octobre 1991, toutes les routes menant à la ville avaient été coupées et la ville de Khodjaly, en fait, était encerclée. D'ailleurs, dès le 2 janvier la distribution de l'énergie électrique avait été interrompue à Khodjaly. Donc, Khodjaly n'avait aucune communication avec les autres régions de l'Azerbaïdjan, l'hélicoptère était le seul moyen de transport qui existait. Mais, quelques mois plus tard Khodjaly a été privé de son seul moyen de transport. C'est-à-dire, le 28 janvier 1992, l'hélicoptère MI-8 parti d'Aghdam vers Choucha a été abattu sur le village de Khalfali par une roquette tirée depuis Khankendi. 3 membres de l'équipage et 41 passagers à bord de l'hélicoptère ont trouvé la mort (32, p.282). Par la suite, l'armée arménienne a également occupé les dernières localités peuplées d'Azerbaïdjanais dans la partie montagneuse du Karabagh l'une après l'autre. A la fin de 1991, plus de 30 localités situées dans la partie montagneuse du Karabagh, dont Tough, Imaret-Guervend, Syrkhavend, Mechali, Djamilli, Oumoudlou, Kerkidjahan et d'autres villages peuplés d'Azerbaïdjanais, revêtant une importance stratégique, ont été incendiées, détruites et pillées par les Arméniens (8, p.63).

Dans la nuit du 25 au 26 février 1992, les forces militaires de l'Arménie, avec le soutien des 10 chars, des 16 transporteurs blindés, des 9 véhicules de combat d'infanterie, des 180 experts militaires et de nombreux soldats du 366e régiment motorisé de l'armée de l'ancienne URSS, stationné

à Khankendi, ont assiégé Khodjaly (32, p.284-286). Munis des armes les plus modernes, les Arméniens ont attaqué la ville de Khodjaly et l'ont rasée. La ville a été entièrement détruite et incendiée par de nombreux engins militaires, ses habitants tués de façon particulièrement cruelle (38, p.8). Plusieurs ont été décapités, scalpés, brûlés vifs, les yeux leur ont été arrachés.

Ce génocide a coûté la vie, selon les chiffres officiels, à 613 personnes, dont 63 enfants, 106 femmes et 70 personnes âgées. Parmi eux

- 8 familles ont entièrement disparues;
- 56 personnes ont été tuées de façon particulièrement cruelle;
- 27 familles n'ont qu'un seul membre vivant;
- 25 enfants ont perdu leurs deux parents;
- 130 enfants ont perdu un de leurs parents;
- 230 familles ont perdu leur chef de famille;
- 487 personnes en ont gardé des infirmités de différents degrés (dont 76 n'ayant pas atteint l'âge de la puberté);
- 1275 civils ont été faits prisonniers;
- 1165 personnes prises en otage ont été libérées;
- Il manque encore toute trace de 150 personnes (8, p.67-68).

A la suite des combats lors desquels il y avait un rapport de force totalement déséquilibré entre les parties, les forces de défense présentes à Khodjaly ont combattu avec acharnement pour résister à l'ennemi, ce qui constituait le plus grand exemple d'héroïsme dont ont fait preuve les gens qui défendaient la ville à l'époque. Pendant l'attaque contre

la ville de Khodjaly, entourée par des villages arméniens, environ 3000 civils à mains nues ont fui la ville pour se sauver. Il est bien regrettable que presque la plupart d'entre eux n'aient pas pu se sauver de la sauvagerie arménienne par manque de soutien à Khodjaly.

Il ressort des données de l'enquête que plus de 50 militaires arméniens supplémentaires ont été présents au sein de l'équipe de Seyran Ohanian, ancien ministre de la Défense, qui dirigeait l'attaque, ainsi que de celle d'Evgeniy Nabokikh, commandant du 3e bataillon du 366e régiment (10, p.144-145).

De plus, la cruauté inhumaine et sans pareil des forces armées unies arméno-russes à l'encontre de la population azerbaïdjanaise à Khodjaly a été reflétée, peu après le drame, dans les pages des organes de presse les plus réputés du monde. Le magazine « Valeurs actuelles », publié en France où le lobby arménien est très actif, a donné, dans son numéro du 14 mars 1992, des informations sur l'équipement militaire le plus moderne et les troupes de mercenaires de l'Arménie. « Dans cette « région autonome », les forces armées arméniennes et les populations du Proche-Orient possèdent les équipements militaires les plus modernes, y compris les hélicoptères. L'ASALA possédait des bases militaires et des dépôts de munitions au Liban et en Syrie. Les Arméniens ont massacré les Azerbaïdjanais du Karabagh, en orchestrant des attaques sanglantes dans plus de 100 villages musulmans » (88), écrivait le magazine.

D'ailleurs, le journal français « Le Monde » écrivait dans son numéro du 14 mars 1992: « Des correspondants étrangers à Aghdam ont pu se convaincre que les femmes et

les enfants fuyant Khodjaly et mitraillés, puis abattus à bout portant, les trois têtes scalpées ou les doigts coupés, ne sont pas un produit de la « propagande azérie », mais la triste réalité d'un conflit » (82).

Le journal britannique « The Sunday Times » a publié les témoignages des habitants de Khodjaly ayant survécu à ce drame. Dans son numéro du 1er mars 1992, il écrivait: « Les soldats arméniens ont tué ou passé à baïonnette plus de 450 Azerbaïdjanais, dont beaucoup étaient des femmes et des enfants. Des centaines, peut-être un millier de personnes ont disparu. Raziya Aslanova qui, avec d'autres femmes et enfants, a réussi à se frayer un chemin jusqu'à Aghdam entre lignes arméniennes raconte que les soldats arméniens n'arrêtaient pas de tirer. Les gens étaient brûlés vifs, scalpées. Son mari, son beau-frère et un de ses gendres ont été tués et sa fille a disparu » (83). De surcroît, le numéro du 28 février 1992 du journal « The Washington Post » (Etats-Unis), celui du 8 mars 1992 du journal « The Sunday Times » (Londres), celui du 25 mars 1992 du magazine « La Croix-L'Événement » (Paris) et une série de publications périodiques contiennent eux aussi des faits probants sur l'attaque à grande échelle des troupes arméniennes avec des équipements militaires modernes contre Khodjaly, ainsi que le massacre des dizaines de familles azerbaïdjanaises (87, 86, 89).

Même, dans la presse russe aussi ont été publiés des articles confirmant la cruauté arménienne. Ainsi, le numéro du 13 mars 1992 du journal « Izvestia » contenait les témoignages des soldats russes: « Le major Leonid Kravets: J'ai personnellement vu environ cent personnes mortes sur le sommet. J'ai vu un petit garçon décapité, il y avait partout

des femmes, des enfants et des vieux tués de façon particulièrement cruelle » (79). Le rapport du Centre russe des droits de l'homme « Memorial » contenait même des faits sur le transport à Aghdam des corps des 200 Azerbaïdjanais tués à Khodjaly pendant quatre jours, des dizaines de cadavres présentaient des marques évidentes de profanation. A Aghdam, 181 cadavres (130 hommes et 51 femmes, dont 13 enfants) ont été soumis à une expertise médicale judiciaire. Lors de l'expertise, il s'est révélé que 151 personnes étaient mortes de blessures par balle, 20 personnes tuées des éclats d'obus et 10 autres par des coups violents portés avec des instruments contondants (38, p.8). En outre, dans son numéro du 14 mars 1992, le journal britannique « The Financial Times » écrivait sur la présence des Arméniens dans les rangs de l'armée russe: « Le général Poliakov a fait savoir que 103 militaires arméniens du 366e régiment sont restés dans le Haut-Karabagh » (81).

En outre, pendant le transfert du 366e régiment motorisé de l'ancienne URSS de Khankendi, 25 chars, 87 engins blindés, 28 véhicules de combat d'infanterie, 45 systèmes d'artillerie ont été offerts illégalement aux Arméniens (8, p.72). Ainsi, la présence des dizaines d'officiers et d'adjudants-chefs arméniens dans le 3e bataillon du 366e régiment, lors de l'assaut contre Khodjaly, a été prouvée même par une enquête. Pour effacer les traces lors du génocide de Khodjaly, le 366e régiment de l'ancienne armée soviétique a été déplacé le 2 mars 1992 à Vaziani, en Géorgie, où il a été supprimé le 10 mars, son personnel et son équipement militaire étant distribués aux autres unités militaires (10, p.145).

En commettant le génocide contre la population de Khodjaly, les mêmes troupes armées y ont tué 111 personnes, en persécutant les habitants de Khodjaly ayant réussi à fuir, elles ont tué 16 personnes dans la forêt de Ketik, 130 personnes sur la route de Nakhtchivanik, 23 personnes aux alentours de Garagaïa, 23 personnes à proximité du village de Dehraz, 8 personnes en direction de Chelli, 6 personnes au 86e kilomètres de la route d'Asgueran et dans d'autres endroits, 18 des personnes prises en otage ont été assassinées de façon particulièrement cruelle dans la Direction régionale de la Police d'Asgueran (8, p.68-69). L'autopsie des corps, les opinions des expertises médicales judiciaires, les témoignages des habitants de Khodjaly ayant réussi à échapper à l'ennemi ont confirmé les tortures incroyables et la sauvagerie perpétrées par les Arméniens et les militaires du 366e régiment contre la population azerbaïdjanaise.

Les prisonniers de guerre et les otages azerbaïdjanais gardés pendant cette agression dans le Haut-Karabagh et les autres territoires occupés de l'Azerbaïdjan, ainsi qu'en Arménie, avaient subi des tortures insupportables, certains d'entre eux ont été tués et mutilés. Le parquet et les autres organes d'application de la loi ont mené des enquêtes criminelles sur l'assassinat et la mutilation par les troupes arméniennes d'un certain nombre de prisonniers de guerre et d'otages azerbaïdjanais gardés dans le Haut-Karabagh et les autres territoires occupés de l'Azerbaïdjan, ainsi qu'en Arménie, la réalisation des actes provocateurs et terroristes, le transfert forcé de la population, la destruction des biens matériels, des monuments culturels dans les localités, de

même que les autres crimes lourds perpétrés depuis 1988 par les forces armées arméniennes (4).

L'enquête a révélé que ces actes commis par les forces armées de l'Arménie, épaulées par les militaires du 366e régiment motorisé de l'ex-URSS, sont constitutifs du crime de génocide, prévu dans la Convention internationale pour la prévention et la répression du crime de génocide du 9 décembre 1948 de l'Assemblée générale des Nations Unies et dans l'article 103 du Code pénal de la République d'Azerbaïdjan (13, p.34).

Cette enquête a également mis en évidence que les unités militaires arméniennes, celles qui étaient présentes dans le Haut-Karabagh et les militaires du 366e régiment motorisé de l'ex-armée soviétique, stationné à Khankendi, n'avaient pas respecté non plus les normes du droit international. Notamment, les exigences concernant l'interdiction des actes tels que porter atteinte à la vie des personnes civiles lors des opérations militaires, ainsi que les tuer, mutiler, prendre en otage, soumettre à la maltraitance cruelle, à la torture et à l'humiliation, de même qu'au traitement dégradant, humiliant et avilissant, prévues par les dispositions appropriées de la Convention de Genève pour l'amélioration du sort des blessés et des malades dans les forces armées en campagne, ou par celle de Genève relative au traitement des prisonniers de guerre, ou par celle de Genève relative à la protection des personnes civiles en temps de guerre du 12 août 1949, ont été brutalement violées (8, p.69).

Les tribunaux ont émis des mandats d'arrêt à l'encontre de 38 personnes, militaires du 366e régiment et d'autres, dont la participation au génocide de Khodjaly est complètement

prouvée, selon l'article 103 du Code pénal de la République d'Azerbaïdjan prévoyant une responsabilité pénale pour le génocide, ainsi que selon l'article 107 (la déportation ou le transfert forcé de la population) du Code pénal prévoyant une responsabilité pénale pour les crimes contre la paix et l'humanité, les crimes de guerre, d'après l'article 113 (la torture) et l'article 115.4 (la violation des règles et les coutumes de guerre), sur lesquels des documents pertinents ont été adressés au Bureau central national d'Interpol pour l'Azerbaïdjan en vue de la réalisation de leur recherche à l'échelle internationale (4).

2.213 personnes ont été interrogées en tant que témoins et personnes touchées, plus de 800 expertises ont été effectuées au cours de l'enquête. Des demandes ont été adressées aux parquets généraux de la Fédération de Russie, de la République d'Ouzbékistan et de la République du Kazakhstan en vue d'obtenir des informations sur la présentation de la liste des militaires morts et blessés du 366e régiment, la mainmise arménienne sur son équipement militaire ou son attribution aux Arméniens, ainsi que le bombardement des localités peuplées d'Azerbaïdjanais au moyen des équipements militaires appartenant au 366e régiment et d'autres questions (4).

L'enquête est poursuivie pour la collecte des faits prouvant la participation du major Seyran Ohanian qui a été le commandant du 2e bataillon du 366e régiment ayant participé à la réalisation du génocide de Khodjaly (ministre de la Défense de la République d'Arménie jusqu'au mois d'octobre 2016), celle d'Evgueniy Nabokikh, qui a été le commandant du 3e bataillon du 366e régiment, et celle des

autres, leur condamnation en tant que personnes inculpées d'avoir commis des crimes prévus par les articles pertinents du Code pénal de la République d'Azerbaïdjan, ainsi que pour la détermination des personnes ayant commis des crimes particulièrement lourds en tuant les prisonniers de guerre et les personnes prises en otages en les soumettant à la maltraitance brutale et à la torture cruelle, de même qu'en perpétrant des actes génocidaires à Mechali, Garadaghly, Baganis-Ayrim et dans d'autres localités, aussi en déportant forcément la population azerbaïdjanaise autochtone titulaire de leurs lieux de résidence (4).

La transmission des vérités sur le génocide de Khodjaly à la communauté internationale

La vraie essence de ce génocide terrible commis sous les yeux du monde entier n'a été divulguée qu'après le retour du leader national Heydar Aliyev au pouvoir politique en 1993. En février 1994, le Milli Medjlis de la République d'Azerbaïdjan a évalué politiquement et juridiquement le génocide de Khodjaly. En plus, avec le décret du leader national Heydar Aliyev, en date du 26 mars 1998, concernant les génocides perpétrés de temps en temps contre les Azerbaïdjanais, le 31 mars a été proclamé Jour du génocide des Azerbaïdjanais (1;2, p.8).

Dans son appel adressé, le 25 février 2002, au peuple azerbaïdjanais à l'occasion du 10e anniversaire du génocide de Khodjaly, le leader national Heydar Aliyev a révélé l'essence historique et politique de ce massacre impitoyable: «La tragédie de Khodjaly est la suite et la page la plus

sanglante de la politique d'épuration ethnique et génocidaire que les nationalistes chauvins arméniens ont menée contre les Azerbaïdjanais pendant environ 200 ans» (13, p.21 ; 50).

La révélation des auteurs de ce génocide et la sensibilisation de la communauté internationale ont été déterminées comme un des principaux axes de la politique étrangère de l'Azerbaïdjan. Des mesures ont été prises pour transmettre au monde les vérités de Khodjaly, les diffuser dans l'arène internationale et parvenir à une évaluation juste de ce génocide.

De ce point de vue, les travaux effectués par la Fondation Heydar Aliyev, notamment par sa présidente Mehriban Aliyeva, ambassadrice de bonne volonté de l'UNESCO et l'ISESCO sont assez louables. Car, la Fondation œuvre de manière systématique et cohérente pour faire connaître à la communauté internationale les faits sur le génocide de Khodjaly, une des plus grandes tragédies de l'humanité.

L'exposition de photos et de dessins d'enfants «Les victimes d'une agression», organisée à l'initiative de la Fondation Heydar Aliyev à Bruxelles le 26 février 2007, est la suite de l'activité visant à transmettre ces vérités à la communauté internationale. La Fondation a organisé, du 19 au 26 février de la même année, à Istanbul et dans 25 autres provinces de la Turquie, des cérémonies commémoratives dans le cadre du programme d'actions «La semaine de Khodjaly» afin de transmettre les réalités sur le génocide à la communauté internationale (51). En outre, la conférence scientifique intitulée «Le génocide de Khodjaly et les réalités des événements de 1915», tenue à Berlin le 14 février 2008, a été extrêmement importante pour faire

reconnaître la tragédie de Khodjaly dans l'arène internationale (52).

Avec le soutien de la Fondation Heydar Aliyev, le 20e anniversaire de la tragédie de Khodjaly a été commémoré dans plus de 100 contrées du monde en 2012. Les événements consacrés au génocide de Khodjaly sont organisés sur la base des moyens de promotion préparés par la Fondation. À présent, les cérémonies commémoratives organisées par la Fondation Heydar Aliyev dans différents pays et visant à diffuser les vérités sur la tragédie sont poursuivies avec succès par la représentation de la Fondation en Russie, dirigée par Mme Leyla Aliyeva, dans le cadre du Forum de la Jeunesse de la Conférence islamique pour le Dialogue et la Coopération (ICYF-DC) de l'Organisation de la Coopération Islamique (OCI).

**L'Organisation de la coopération islamique
est une organisation internationale reconnaissant
la tragédie de Khodjaly comme génocide**

Le 8 mai 2008, jour de l'anniversaire de l'occupation de la ville de Choucha par les forces armées arméniennes, a été instituée la campagne «La justice pour Khojaly» à l'initiative de Leyla Aliyeva, coordinatrice principale pour le dialogue interculturel du Forum de la Jeunesse de l'Organisation de la coopération islamique, et cette campagne a été lancée en février 2009 (8, p.119-120).

L'objectif primordial de la campagne internationale de sensibilisation et de promotion «La justice pour Khodjaly» consiste à informer la communauté internationale sur le

génocide de Khodjaly, parvenir à une évaluation morale et politique internationale du massacre et commémorer les victimes de ce crime sanglant.

En outre, suite à une entente signée entre le Forum de la Jeunesse de l'OCI et l'ISESCO en juillet 2009, un accord a été conclu en matière d'introduction de l'information sur la tragédie de Khodjaly dans les manuels d'histoire des pays membres de l'Organisation de la coopération islamique (68).

À l'initiative du Forum, une résolution «Sur la coopération entre le Forum de la Jeunesse de l'Organisation de la coopération islamique et l'Union parlementaire de l'Organisation de la coopération islamique» a été signée lors de la VIe session de l'Union parlementaire des pays membres de l'Organisation de la coopération islamique, organisée le 31 janvier 2010 dans la ville de Kampala, la capitale ougandaise, et ayant réuni les chefs des délégations parlementaires de 51 pays (70). Dans la résolution adoptée dans le cadre de la campagne internationale «La justice pour Khodjaly», la tragédie de Khodjaly a été évaluée comme massacre de la population civile par les forces armées arméniennes et crime contre l'humanité. La résolution comporte également un article appelant à apporter un plein soutien à cette campagne au niveau national et international. C'est le premier instrument des organisations internationales à avoir reconnu la tragédie de Khodjaly comme crime contre l'humanité.

Lors de la XIIIe session du Conseil de l'UP de l'OCI tenue le 19 janvier 2011 à Abou Dhabi, la capitale des Emirats arabes unis, a été adoptée la déclaration d'Abou Dhabi exhortant à reconnaître la tragédie de Khodjaly en tant que crime de masse perpétré contre l'humanité (77). La

VIIe session des pays membres de l'UP de l'OCI qui s'est tenue le 31 janvier 2012 dans la ville de Palembang, en Indonésie, a réaffirmé qu'elle soutenait la campagne internationale «La justice pour Khodjaly». A l'initiative du Forum, un article spécial a été introduit dans la résolution «L'agression de la République d'Arménie contre la République d'Azerbaïdjan», régulièrement adoptée au cours de ces dernières années. Il est indiqué dans le paragraphe consacré à la tragédie de Khodjaly:

«Depuis 2012 (le 20e anniversaire de la tragédie), la conférence appelle les parlements des pays membres à reconnaître le massacre à caractère génocidaire commis par les forces armées arméniennes contre la population civile azerbaïdjanaise le 26 février 1992 et demande de traduire en justice les auteurs du massacre de Khodjaly» (73).

Cette reconnaissance a été le résultat logique de l'activité de la campagne internationale «La justice pour Khodjaly», lancée depuis 2009. Il est à noter que c'est dans cette résolution, parmi les documents internationaux adoptés sur le conflit, que la tragédie de Khodjaly a été évaluée, pour la première fois, politiquement et juridiquement comme acte de génocide. Compte tenu que l'Union parlementaire de l'OCI comprend un quart de parlements du monde entier et constitue une des plus grandes institutions interparlementaires, on peut alors considérer cette résolution comme un document très important pour faire reconnaître au niveau international la tragédie de Khodjaly en tant que partie intégrante de la politique génocidaire que les nationalistes arméniens mènent contre le peuple azerbaïdjanais et traduire en justice ceux qui ont commis ce crime.

Lors de la 39e session du Conseil des Ministres des Affaires étrangères de l'Organisation de la coopération islamique (CMAE de l'OCI), tenue du 15 au 17 novembre 2012 à Djibouti, le CMAE de l'OCI a pour la première fois reconnu la tragédie de Khodjaly en tant qu'acte génocidaire (57). L'OCI a exhorté les Etats membres du CMAE et ses institutions à déployer des efforts pour participer dans l'activité de la campagne et la soutenir, ainsi que faire reconnaître cet acte génocidaire comme crime contre l'humanité au niveau national et international.

La tragédie de Khodjaly a été reconnue comme acte de génocide et crime contre l'humanité lors du 12e Sommet de l'OCI qui s'est tenu en présence des chefs d'Etat et de gouvernement au Caire, la capitale égyptienne, les 6-7 février 2013 (58). La 40e session du CMAE de l'OCI qui compte 57 pays, tenue à Conakry, la capitale de la République de Guinée, du 9 au 11 décembre 2013, a déclaré une fois de plus qu'elle reconnaissait la tragédie de Khodjaly comme acte de génocide. Il y a un article spécial sur la campagne de «La justice pour Khodjaly» dans le projet de résolution. Cet article dispose: «Le CMAE de l'OCI salue la campagne internationale de sensibilisation «La justice pour Khodjaly» et appelle les Etats membres à participer activement dans la campagne et faire des efforts nécessaires pour la reconnaissance de cet acte de génocide comme crime contre l'humanité au niveau national et international» (62).

La tragédie de Khodjaly a de nouveau été évaluée comme acte génocidaire et crime perpétré contre l'humanité dans une résolution intitulée «La coopération entre l'Union parlementaire de l'OCI et le FJ de l'OCI» adoptée lors de la

9e session de la Conférence de l'UP de l'OCI à Téhéran, la capitale iranienne, les 18-19 février 2014 (63). Les 27-28 mai 2015, le CMAE de l'OCI a réaffirmé que la tragédie de Khodjaly était un acte de génocide. Dans la résolution adoptée lors de la 42e session du Conseil au Koweït, les pays membres et les institutions de l'OCI sont invités à prendre une part active dans la campagne, la nécessité de traduire en justice les auteurs de la tragédie de Khodjaly est mise en valeur (65).

Dans la résolution «La coopération entre le Forum de la Jeunesse de l'Organisation de la coopération islamique et l'UP de l'OCI» adoptée à l'unanimité lors de la 11e conférence de l'UP de l'OCI, le 25 janvier 2016, la tragédie de Khodjaly a été reconnue comme acte génocidaire et crime contre l'humanité. La résolution contient également une disposition appelant les parlements des pays membres de l'OCI à prendre des mesures nécessaires pour punir les criminels ayant perpétré le génocide de Khodjaly (76).

Cette année marque le 9e anniversaire de la campagne «La justice pour Khodjaly». Pendant ce temps, le Forum de la Jeunesse de la Conférence islamique (FJCI) a accompli un travail important aux différents niveaux afin d'atteindre les objectifs de la campagne. De ce point de vue, afin de parvenir à l'évaluation juridique, politique et morale du génocide de Khodjaly au niveau international, le Forum de la Jeunesse a identifié comme une priorité la reconnaissance de cette tragédie comme crime contre l'humanité et génocide dans des instruments internationaux. Grâce au travail accompli au fil des années, la tragédie de Khodjaly a été reconnue comme acte de génocide et crime contre

l'humanité à tous les niveaux en marge de l'OCI, y compris le sommet des chefs d'Etat, organe suprême de l'OCI.

La reconnaissance plus large de la tragédie de Khodjaly comme un génocide dans l'arène internationale

Les mesures prises pour la reconnaissance du génocide et l'évaluation politique du massacre sont en train de donner des résultats plus sérieux. Donc, les 14e, 15e et 16e anniversaires du génocide de Khodjaly ont été commémorés en Russie, en Allemagne, aux Etats-Unis, en Turquie, en Ukraine, au Kazakhstan, en Géorgie, au Koweït et dans plusieurs autres pays. En février 2005-2007, une question concernant le génocide de Khodjaly a été largement débattue lors des réunions spéciales de la Grande Assemblée Nationale de Turquie (69). Des cérémonies commémoratives, des rassemblements ont été organisés en marge du plan d'actions intitulé «La semaine de Khodjaly» dans les différentes villes turques du 19 au 26 février 2011 et ces événements ont lieu chaque année. Ces actions ont pris beaucoup d'ampleur dans un certain nombre de villes dans le monde (53).

La première étape en matière de reconnaissance du génocide de Khodjaly aux Etats-Unis a été atteinte le 25 février 2010. Ce jour-là, la Chambre des Représentants de l'Etat du Massachusetts a adopté une résolution sur la reconnaissance du fait qu'un massacre avait été commis à Khodjaly (106). Le 11 juin 2011, l'Etat du Texas des Etats-Unis a reconnu qu'un crime grave avait été perpétré par l'Arménie à Khodjaly. La résolution №535 adoptée par la Chambre des Représentants de cet Etat condamne le

massacre des civils de la ville azerbaïdjanaise de Khodjaly par les forces armées arméniennes (107).

Dans le cadre de ce processus, l'Etat du New Jersey (le 22 février 2012), puis l'Etat de Géorgie ont adopté des résolutions concernant le massacre de Khodjaly (108 ; 109). La Chambre des Représentants de l'Etat de Géorgie a adoptée la résolution № 1594 suite à la campagne menée par les diasporas azerbaïdjanaise et turque. Le 23 mars 2012, la Chambre des Représentants d'un autre Etat américain, celle du Maine a adopté une résolution concernant le 20e anniversaire du génocide de Khodjaly (110).

La reconnaissance du génocide de Khodjaly dans l'arène internationale a gagné du terrain en 2013. Car, une résolution sur la reconnaissance du génocide de Khodjaly a été adoptée le 28 janvier au Sénat, puis à la Chambre des Représentants de l'Etat du Nouveau-Mexique (111). Par la suite, des résolutions sur le génocide de Khodjaly ont été adoptées le 8 février par la Chambre des Représentants, le 11 février par le Sénat de l'Etat de l'Arkansas et le 25 février par l'Etat du Mississippi des Etats-Unis (112-113). Des proclamations sur le 23e anniversaire de la tragédie de Khodjaly ont été adoptées le 4 mars par l'Etat de l'Oklahoma, le 8 mars par l'Etat de l'Indiana, le 18 mars à l'Assemblée générale de l'Etat de Pennsylvanie et à la Chambre des Représentants de l'Etat du Tennessee et le 3 avril à la Chambre des Représentants de l'Etat de Virginie-Occidentale. L'Assemblée générale de l'Etat du Connecticut a reconnu officiellement le massacre de Khodjaly le 3 mai (114-119).

En février 2015, le Sénat de l'Etat d'Arizona a adopté une résolution reconnaissant la tragédie de Khodjaly en tant que

génocide et un autre document reconnaissant le massacre de Khodjaly a été signé en mars de la même année par le gouverneur de l'Etat de l'Utah (120-121). En 2016, le Nebraska, Hawaï, le Montana et l'Idaho ont signé des proclamations spéciales relatives à la reconnaissance du génocide de Khodjaly, ce qui a porté à 21 le nombre des Etats américains ayant reconnu le génocide de Khodjaly (122-125).

La Chambre des Députés du Congrès mexicain a adopté, le 20 décembre 2011, une décision condamnant fermement l'occupation des territoires de l'Azerbaïdjan par les forces armées arméniennes, notamment le génocide commis à Khodjaly (71 ; 126). Le 1er février 2012, le Sénat pakistanais a signé une résolution reconnaissant le génocide de Khodjaly. Dans cette résolution, le Comité des Relations Etrangères a dénoncé le génocide perpétré par les Arméniens contre la population civile (73 ; 127).

Parmi les pays de l'Amérique latine, c'est le Sénat colombien, après le Mexique, qui a considéré, le 23 avril 2012, comme génocide les événements survenus à Khodjaly (56 ; 128). En outre, le Sénat jordanien a adopté le 28 mai une proclamation sur le génocide de Khodjaly (129). Le parlement péruvien (130) et le Comité des Représentants du Congrès colombien ont pris eux aussi, respectivement le 13 juin et le 30 juillet, des décisions sur le conflit arméno-azerbaïdjanais du Haut-Karabagh et le génocide de Khodjaly (74 ; 60).

Le 13 août de la même année, l'Assemblée nationale du Panama a adopté la résolution N° 4 sur «L'occupation des territoires azerbaïdjanais par les forces armées arméniennes». Dans le document, le génocide commis par le pays agresseur

contre les Azerbaïdjanais à Khodjaly a été fermement condamné, le gouvernement de la République d'Arménie a été exhorté à respecter les quatre résolutions du Conseil de sécurité de l'ONU (61 ; 131).

Le 17 janvier 2014, le Congrès national du Honduras a adopté la décision №333-2013 reconnaissant l'occupation des territoires de l'Azerbaïdjan et le génocide de Khodjaly (132). Cette décision du Congrès national du Honduras a été approuvée par le président et les secrétaires du Congrès. Après avoir été entérinée par le président et le ministre des Affaires étrangères de la République du Honduras, la décision a été publiée par le journal « The Gazette », organe de presse officiel, le 13 février 2014 et a obtenu le statut légal du pays (63).

Dans un document adopté par la commission des Affaires étrangères de l'Assemblée nationale de la République du Soudan le 1er septembre 2014, le massacre commis par les forces armées arméniennes contre la population civile azerbaïdjanaise dans la ville de Khodjaly en février 1992 a été reconnu comme génocide et crime contre l'humanité (75 ; 133). Le massacre des civils à Khodjaly et l'agression de l'Arménie contre l'Azerbaïdjan sont condamnés, le retrait immédiat, complet et inconditionnel des forces armées arméniennes des territoires occupés de l'Azerbaïdjan est revendiqué en citant les résolutions №822, 853, 874 et 884 du Conseil de sécurité de l'ONU dans le document. Dans le même temps, le document prévoit que les victimes du génocide de Khodjaly et leurs parents ont le droit à une indemnisation pour les préjudices moraux et matériels.

L'activité pour la reconnaissance mondiale du génocide

de Khodjaly a continué et cette question a fait l'objet de discussions et des documents officiels ont été adoptés dans les parlements des pays européens. Le 12 février 2013, le Parti démocrate-libéral a fait une déclaration politique dite «Le conflit du Haut-Karabagh» au parlement roumain (58). Le député du Parti démocrate-libéral Lucian Militaru a lu ladite déclaration à la tribune du parlement et donné des informations sur les victimes du génocide, en soulignant qu'un massacre avait commis avec une cruauté particulière contre les Azerbaïdjanais, a insisté sur la nécessité de la reconnaissance de cet acte comme crime contre l'humanité par la communauté internationale.

La République tchèque est le premier pays parmi les membres de l'Union européenne à avoir condamné officiellement l'Arménie pour le massacre de la population civile de Khodjaly et à avoir reconnu ces actes comme crime contre l'humanité. Le 7 février 2013, la Commission des relations internationales de la Chambre des Députés du parlement de ce pays a adopté à l'unanimité la résolution intitulée «Pour le massacre causant la mort de 613 civils dans la ville azerbaïdjanaise de Khodjaly occupée par les unités militaires arméniennes» il y a 21 ans (58 ; 134). Avec cette résolution, la République tchèque a réaffirmé qu'elle reconnaissait la région du Haut-Karabagh comme partie intégrante de la République d'Azerbaïdjan et l'Arménie comme Etat ayant occupé ce territoire et coupable du crime le plus grave à Khodjaly.

Puis lors d'une réunion de la Chambre des Peuples de l'Assemblée parlementaire de la Bosnie-Herzégovine tenue le 26 février 2013, a été adopté un document officiel sur

l'agression de l'Arménie contre l'Azerbaïdjan et le génocide de Khodjaly, une résolution intitulée «La reconnaissance et le respect de la souveraineté et l'intégrité territoriale de la République d'Azerbaïdjan» (59 ; 135). En plus, pendant son discours lors d'une cérémonie organisée à l'Assemblée générale de l'ONU pour la Journée internationale dédiée à la mémoire des victimes de l'Holocauste, le président israélien Reuven Rivlin a évoqué le génocide de Khodjaly en parlant des génocides et des massacres commis dans le monde entier (64).

Les résolutions adoptées le 11 janvier 2017 par l'Assemblée nationale de la République de Djibouti et le 2 février de la même année par la commission permanente des relations étrangères de l'Assemblée nationale de la République islamique du Pakistan dénoncent l'occupation des terres azerbaïdjanaises par l'Arménie (138 ; 139) et reconnaissent le massacre commis par les forces armées arméniennes contre la population civile dans la ville azerbaïdjanaise de Khodjaly, le 26 février 1992, comme acte génocidaire et crime contre l'humanité, de même qu'elles stipulent que les auteurs de ces actes doivent être punis conformément aux instruments pertinents. Les documents adoptés exigent la mise en œuvre des résolutions de l'Assemblée générale et du Conseil de sécurité des Nations Unies, ainsi que d'autres organisations internationales revendiquant le retrait immédiat, complet et sans réserve des territoires occupés de l'Azerbaïdjan, dans le même temps, elles exhortent la communauté internationale et les organisations internationales à exercer des pressions sur l'Arménie pour qu'elle mette en œuvre ces décisions.

Ainsi, les mesures prises pour la reconnaissance et

l'évaluation politique du génocide de Khodjaly ont déjà donné de bons résultats et ce processus continue de s'étendre. Sans aucun doute, ce sont les résultats des travaux effectués par l'Etat d'Azerbaïdjan et ils revêtent une grande importance en vue de transmettre l'agression de l'Arménie contre lui à la communauté internationale.

Depuis déjà 25 ans, l'Etat arménien mène une politique d'agression sous les yeux de la communauté internationale. Les dirigeants arméniens, qui ont réussi à créer un Etat mono-ethnique, ont occupé par la force le Haut-Karabagh (4,4 mille km²) et les districts de Latchine, Kelbedjer, Aghdam, Fuzouli, Djabraïl, Goubadly et Zenguilan, situés hors de ses frontières (41, p.4-6; 8, p.91). Tous ces territoires ont subi une épuration ethnique par les Arméniens. Donc, ce processus que la communauté arménienne du Haut-Karabagh, objet des revendications territoriales de l'Arménie, présentait comme la tentative d'assurer son droit à l'autodétermination, a conduit à l'expulsion de plus d'un million de personnes (15% de la population totale) des territoires occupés de l'Azerbaïdjan.

Cette politique menée par les Arméniens a été accompagnée de massacres comme à toutes les époques. Car, plus de 20.000 Azerbaïdjanais ont perdu la vie, plus de 100.000 personnes ont été blessées et 50.000 autres sont devenues handicapées suite à l'agression militaire de l'Arménie en 1988-1993 (8, p.92).

Dans le même temps, au total 373 attentats terroristes (dans les bus, les trains de voyageurs et de marchandises, le Métropolitain de Bakou, le transport aérien, le ferry à passagers, les localités, les installations civiles et publiques)

ont été perpétrés par l'Arménie, qui menait la politique de terrorisme d'Etat et génocidaire, et le régime séparatiste établi dans les territoires occupés. Au moins 1.200 personnes ont été tuées et 1.705 blessées à la suite de ces actes terroristes (32, p.158-159).

Plus de 20% du territoire de l'Azerbaïdjan sont actuellement sous l'occupation des forces armées arméniennes. Environ 900 localités, 22 musées et 4 galeries de peinture, 9 palais et 40.000 objets muséaux d'importance historique, 44 temples et 9 mosquées ont été dévastés, pillés et incendiés. En plus, 4,6 millions de livres et de manuscrits historiques précieux abrités dans 927 bibliothèques ont été détruits. Selon les chiffres précis, outre l'impact moral et psychologique, plus de 320 milliards de dollars américains de dommages ont été infligés à l'économie azerbaïdjanaise (8, p.92-93).

Les faits susmentionnés dénoncent la politique d'agression de l'Arménie. L'un des faits confirmant le caractère durable de cette politique criminelle de l'Arménie est que seulement au XXe siècle, les Azerbaïdjanais ont subi quatre fois, en 1905-1906, 1918-1920, 1948-1953 et finalement en 1988-1993, des génocides et des nettoyages ethniques perpétrés par les nationalistes arméniens.

En vertu du droit international, le génocide est un acte contre la paix et l'humanité et il est considéré comme le crime le plus grave. À cet égard, l'Assemblée générale de l'ONU a adopté la résolution №260 (III) en date du 9 décembre 1948 et la base juridique du crime de génocide a été définie dans la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide, entrée en vigueur depuis le 12 janvier 1951 (49). Tous les actes constituant le crime de

génocide définis dans cette Convention ont été commis contre les Azerbaïdjanais durant l'agression de l'Arménie contre l'Azerbaïdjan.

Il est noté dans une ordonnance signée par le président azerbaïdjanais Ilham Aliyev pour le 20e anniversaire du génocide de Khodjaly que «les vérités sur le génocide de Khodjaly, qui fait partie de la politique d'épuration ethnique que les milieux chauvins arméniens ont menée, étape par étape, contre les Azerbaïdjanais aux XIXe et XXe siècles, doivent être transmises à la communauté internationale, aux parlements des pays étrangers, ce crime de guerre extrêmement grave visant le peuple azerbaïdjanais et en général, toute l'humanité doivent être évalué politiquement et juridiquement à l'échelle internationale».

**Völkermord von Chodschali:
Ursachen, Folgen und seine
internationale Anerkennung**

Ethnische Säuberungs- und Genozid-Politik gegen Aserbaidshaner zu Beginn des 20. Jahrhunderts

Die historischen Fakten zeigen, dass die Ansiedlung zahlreicher Armenier aus dem Iran und der Türkei im gebirgigen Teil der strategisch wichtigen Region Karabach von Aserbaidshan zu Beginn des 19. Jahrhunderts begann. Die gekünstelte Massenansiedlung der Armenier in der Region hatte dazu geführt, dass sie seit Beginn des 20. Jahrhunderts begannen, gegen Aserbaidshan territoriale Ansprüche zu erheben und eine Annexionspolitik zu betreiben.

Die armenischen Nationalisten verfolgten im Laufe von letzten 200 Jahren eine ethnische Säuberungs-, Genozid- und Annexionspolitik gegen das aserbaidshanische Volk. Zahlreiche Aserbaidshaner wurden aus ihren historischen Gebieten systematisch vertrieben. Sie wurden zu Flüchtlingen und Binnenvertriebenen. Zu Beginn des 20. Jahrhunderts fingen die armenischen Nationalisten an, ihre Aktivitäten in Richtung der Umsetzung der Idee "Großes Armenien", die auch im Programm der Partei "Daschnaktsutyun" vorgesehen ist, zu verstärken, eine ethnische Säuberungspolitik gegen Aserbaidshan zu betreiben, um die Aserbaidshaner aus ihren historischen Gebieten systematisch zu vertreiben.

Die Armenier richteten in den Jahren 1905 und 1906 in Baku, Ganja, Karabach, Iravan, Nachitschewan, Ordubad, Sharur-Daralagezsky, Tiflis, Sangesur, Gazakh und an anderen Orten grausame Blutbäder an den friedlichen Aserbaidshanern an. In jenen Gebieten wurden friedliche Menschen mit unglaublicher Brutalität getötet, die Städte

und Dörfer wurden zerstört, geplündert und in Brand gesteckt. Die armenischen bewaffneten Einheiten machten mehr als 200 aserbaidische Dörfer in den Ujesden Schusha, Jabrayil und Sangesur, in den Gouvernements Iravan und Ganja dem Erdboden gleich. Zehntausende von Aserbaidischern wurden aus ihren historischen Gebieten vertrieben (2, S. 14). Die Armenier töteten mehr als 200 Tausend Aserbaidischer, einschließlich Kinder, Frauen, alte Menschen, führte ethnische Säuberungspolitik, um in diesen Gebieten von dem zaristischen Russland ihnen versprochenen "armenischen Staat" zu gründen.

Als Fortsetzung dieser Politik wurden von armenischen bewaffneten Einheiten in einem Zeitraum, also von Beginn des Jahres 1917 bis März 1918 etwa 197 Dörfer im Gouvernement Iravan, 109 Dörfer im Ujesd Sangesur, 157 Siedlungen in Karabach und weitere 60 Dörfer in anderen Regionen zerstört, geplündert und niedergebrannt. Zu Beginn des Jahres 1918 und in den ersten Tagen des Aprils töteten die armenisch-bolschewistischen Einheiten ca. 12 Tausend Aserbaidischer allein in der Stadt Baku. Bei diesen blutigen Ereignissen wurden zahlreiche Menschen in ihren Häusern bei lebendigem Leibe verbrannt und mit besonderer Brutalität getötet (3, S. 176). Beim bewaffneten Angriff der Armenier auf den Ujesd Guba wurden in den ersten fünf Monaten des Jahres 1918 an diesem Ort mehr als 16 Tausend Menschen brutal getötet. Darüber hinaus wurden 167 Dörfer geplündert, von denen 35 nicht mehr existieren (19, S. 47).

Die Massenausrottung der Aserbaidischer durch Armenier setzte sich auch in den Jahren 1918 und 1920 fort. Bei

diesen Massenmorden in Baku, Guba, Schamachi, Lenkoran und Kurdamir, in Schuscha sowie im Gouvernement Iravan, Sangesur, Nachitschewan, Scharur, Ordubad, Kars und in anderen Regionen kamen Zehntausende von Aserbajdschanern ums Leben, mehr als eine Million Aserbajdschaner wurden aus ihrer Heimat vertrieben. Armenische Vandalen legten in jenen historischen aserbajdschanischen Gebieten die Schulen und Moscheen in Schutt und Asche, zerstörten zahlreiche Kulturdenkmäler sowie Funde aus der Vorzeit.

Im Jahr 1920 gelang es den Armeniern, die die Sowjetisierung des Südkaukasus für ihre eigenen Zwecke ausnutzten, Sangesur und eine Reihe von anderen aserbajdschanischen Gebieten an die armenische SSR anzuschließen. So wurde Nachitschewan von Aserbajdschan durch Grenzen räumlich abgetrennt. Damit war die Verbindung jener Region Aserbajdschans zum Festland unterbrochen. Und in der Folgezeit erweiterten die Armenier ihre Deportationspolitik gegen Aserbajdschaner in Sangesur und anderen von Aserbajdschanern bewohnten Gebieten, die als Teile Armeniens anerkannt wurden. Im Zuge dieser Politik wurde am 7. Juli 1923 den Armeniern, die im 19. Jahrhundert im gebirgigen Teil von Karabach angesiedelt wurden, der Status einer Autonomen Oblast verliehen, obwohl zu jener Zeit in anderen Republiken der UdSSR mehr Armenier als in Karabach lebten (22, S. 152-153). Dieser Beschluss wurde unter Schirmherrschaft und mit Teilnahme von Russland gefasst. Aserbajdschan hat von Armenien die Gründung einer national-staatlichen Einrichtung für sie nie gefordert, obwohl die Zahl der in Armenien gelebten Aserbajdschaner um Mehrfache größer als in Karabach lebende Armenier war.

Auf diese Art und Weise wurde Bergkarabach-der integrale Bestandteil Aserbajdschans auf gekünstelte Weise in gebirgige und tiefliegende Teile aufgeteilt und die aserbajdschanische Führung sah sich in solch einer Sachlage veranlaßt, im gebirgigen Teil von Karabach angesiedelten Armeniern einen Autonomie-Status zu verleihen. Als dieser Autonomie-Status verliehen worden war, wurde die Stellungnahme der historisch in Berg-Karabach lebenden Aserbajdschaner gar nicht berücksichtigt. Damit wurden ihre Rechte wieder grob verletzt.

Dieses Ereignis war nicht nur eine Verletzung der administrativ-territorialen Gliederung Aserbajdschans, sondern auch wurde als Mittel für die künftigen territorialen Ansprüche der Armenier gegen Aserbajdschan instrumentalisiert. Seit dieser Zeit entstand der Begriff Berg-Karabach. Obwohl Khankendi im Dekret über die Bildung der Autonomen Oblast als ein Gebietszentrum gezeigt worden war, wurde sein Name kurz danach am 18. September 1923 auf Beschluss des Parteikomitees der Oblast Berg-Karabach umbenannt und nach S. Schahumjan Stepanakert benannt (22, S. 187-188). Auf diese Weise begann der Prozess der Umbenennung von historischen aserbajdschanischen Orten, Ujesden, Bezirken und Dörfern in Karabach.

Obwohl die im gebirgigen Teil der Region Karabach Aserbajdschans lebende armenische Gemeinde in der Sowjetzeit weitgehende Autonomie genoss und alle gleichen Rechte für Politik, Wirtschaft, Soziales und Kultur hatte, erhob sie mehrmals territoriale Ansprüche an Aserbajdschan. Jedoch konnten die Armenier dieses Ziel nicht erreichen. Stattdessen

fasste der Ministerrat der UdSSR am 23. Dezember 1947 einen Beschluss über die "Umsiedlung eines großen Teils der aserbaidischen Kolchosbauern und Bevölkerung aus der armenischen SSR in das Talgebiet Kura-Araz" der aserbaidischen SSR. Nach diesem Erlass wurden in den Jahren von 1948 bis 1953 ca.150 Tausend Aserbaidischer aus ihren historischen Gebieten, vor allem aus Iravan und den umliegenden Bezirken in tiefliegende Gelände von Aserbaidischland deportiert (30, 31).

Gebietsansprüche und militärische Aggression Armeniens an Aserbaidischland Ende des 20. Jahrhunderts

In der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts nutzten die Armenier mit Hilfe ihrer Unterstützer im nahen und fernen Ausland die Gelegenheit für die Verwirklichung ihrer Idee "Großes Armenien" aus und erhoben Gebietsansprüche auf die Region Berg-Karabach Aserbaidischlands. Jedes Mal wurden die Gebietsansprüche in Bezug auf Karabach von außen, auf Propaganda, Hetze und Druck von Armenien auf die Tagesordnung gebracht.

Als die Ereignisse von 1988 begonnen hatten, wurden anfangs durch armenische Politiker und ihre Gönner, die an der Eskalation interessiert waren und öffentliche Meinung auf ihre Seite locken wollten, unter dem Vorwand der wirtschaftlichen Rückständigkeit der Oblast (Verwaltungsgebiet) zwecks des Anschlusses von Berg-Karabach an Armenien in Khankendi und Jerewan dauerhaft gestreikt, Betriebe stillgelegt und Massenkundgebungen organisiert. Aber spätere Ereignisse

zeigten deutlich, dass die gefälschte Thesen armenischer Politiker und ihrer Unterstützer in der Machtzentrale der Union über die Rückständigkeit der Autonomen Oblast Bergkarabach (AOBK) nur eine Farce war und das eigentliche Ziel dabei aus Gebietsansprüchen Armeniens gegenüber Aserbaidschan bestanden hatte.

Schon in der zweiten Hälfte des Jahres 1988 eskalierte die Lage dermaßen, dass bereits bewaffneter Angriff auf aserbaidische Bevölkerung der AOBK stattfand. So unternahmen Armenier Ende August – Anfang September massenhaft Angriffe auf Karkijahan und Chodschali. Am 18. September vertrieben die Armenier 15.000 in Khankendi lebende Aserbaidschaner aus ihren Häusern und steckten die Häuser in Brand (6, S. 57).

In so einer gespannten Situation in Bergkarabach fasste das Oberste Sowjet der Armenischen SSR am 1. Dezember 1989 unter grober Verletzung der Souveränität von Aserbaidschan einen verfassungswidrigen Beschluss über den Anschluss der AOBK an die Armenische SSR (8, S.45). Ernsthafte und unverzeihbare Fehler der sowjetischen Führung und auch ihre armenienfreundliche Politik verschärfte die Lage Ende 1990 – Anfang 1991 noch stärker, armenische Aggression in der AOBK und in Grenzregionen zwischen Aserbaidschan und Armenien nahm zu.

In diesen Jahren kamen Hunderte von Menschen bei Terroranschlägen, die auf Personenzüge Moskau-Baku, Automobile zwischen Tbilissi-Baku, Tbilissi-Aghdam, Aghdam-Schuscha, Aghdam-Chodschali verübt wurden, ums Leben. Hunderte Aserbaidschaner fielen der armenischen Politik zum

Opfer, die durch die Unterstützung der Staatsführung in Moskau aserbajdschanische Gebiete zu okkupieren beabsichtigte.

Bedauerlicherweise verschärfte sich die Lage immer mehr, nachdem armenische Separatisten am Anfang der Ereignisse an ihren Aktivitäten nicht verhindert wurden. Als Ergebnis dieser Tatenlosigkeit führten die Armenier in der Region, die nicht mehr von der aserbajdschanischen Regierung kontrolliert werden konnte, mithilfe von bewaffneten Truppen und militärischer Technik aus Armenien blutige Verbrechen aus. Diese zunehmenden Verbrechen veränderten den Lauf der Ereignisse, ein Konflikt artete sich zu einem Krieg im großen Maßstab aus.

Ab dem Jahr 1991 nahm die Eskalation der Ereignisse im gebirgigen Teil Karabachs immer mehr zu. In den Monaten Juni-Dezember desselben Jahres kamen infolge der Angriffe armenischer bewaffneter Truppen auf das Dorf Garadaghly in Khojavand und das Dorf Mesheli im Bezirk Askeran 12 Personen um, 15 Personen wurden verwundet (6, S. 87). In den Monaten August-September desselben Jahres waren bei Anschlägen von bewaffneten armenieschen Einheiten auf Busse Schusha-Jamilli, Agdam-Khojavand und Agdam- Garadaghly 17 Aserbajdschaner getötet und 90 weitere Personen verletzt worden (6, S. 77-78).

Ende Oktober und im Laufe November des Jahres 1991 wurden mehr als 30 Wohnorte im gebirgigen Teil Karabachs sowie Tugh, Imaret-Garvand, Sirkhavend, Mesheli, Jamilli, Umudlu, Garadaghly, Kerkicahan und weitere strategisch wichtige Dörfer durch Armenier in Brand gesteckt, zerstört und geplündert.

Ab Anfang 1992 okkupierte die Armee von Armenien nacheinander die letzten von Aserbaidshanern bewohnten Dörfer in Bergkarabach. So wurden am 12. Februar die Dörfer Malibeyli und Gushchular im Rayon Schusha von armenischen Truppen besetzt. Vom 13. bis 17. Februar wurden 118 Personen (Kinder, Frauen, alte Menschen) bei bewaffneten Angriffen auf das Dorf Garadaghly im Bezirk Khojavand Geisel genommen, 33 Personen durch Armenier umgebracht, gleichzeitig wurden die Verwundeten gemeinsam mit den Toten in einen Brunnen hineingeworfen und mit Erde verschüttet. 50 Menschen wurden mit großen Schwierigkeiten von der armenischen Gefangenschaft befreit. Später starben 18 von diesen befreiten Personen an ihren tödlichen Wunden.

Bestialischer, tierischer und brutaler Umgang mit friedlichen Zivilisten, die in Gefangenschaft gehalten werden, war das schwerste Verbrechen gegen die Menschlichkeit. Sie wurden enthauptet, lebendig begraben, mit besonderer Grausamkeit und Folter getötet, verbrannt, skalpiert, ausgehungert und die Augen wurden ihnen ausgestochen, die Zähne wurden ihnen gewaltsam gezogen. Im Dorf Garadaghly haben die beiden betroffenen Familien jeweils 4 Mitglieder verloren. Darüber hinaus haben 42 Familien ihre Familienoberhäupter verloren. Ca. 140 Kinder blieben als Waisen zurück. Beim Massaker wurden in diesem Dorf von armenischen bewaffneten Einheiten insgesamt 91 Menschen umgebracht, das heißt, dass jeder zehnte Mann der Dorfbevölkerung getötet wurde (6, S. 93).

Völkermord von Chodschali ist das schwerste Verbrechen, das Armenier Ende des XX. Jahrhunderts gegen Aserbajdschaner verübt haben

Der Völkermord, der von den Armeniern Ende des XX. Jahrhunderts in der aserbajdschanischen Stadt Chodschali verübt wurde, wird als eines der schwersten Verbrechen gegen die Menschlichkeit und Zivilisation bewertet. Die Chodschaliner Tragödie steht in einer Reihe mit den schrecklichen Tragödien wie Chatyn, Hiroshima, Nagasaki, Ruanda, Srebrenica und Holocaust, die in der Geschichte nicht vergessen werden. Sie sind als Völkermorde an den friedlichen Zivilisten in die Geschichte der Kriege eingegangen und haben große Resonanz in der Welt gefunden.

Als ein militärisch-strategisch bedeutender Punkt der Berg-Karabach Region Aserbajdschans verhinderte Chodschali die Eroberungspläne der Armenier, weil Chodschali 12 Kilometer nordöstlich von Khankendi-am Kreuzweg zwischen den Städten Aghdam-Schuscha, Askeran-Khankendi lag (5, S. 10). Darüber hinaus besaß Goodschali den einzigen Flughafen in Berg-Karabach. Das Ziel der armenischen Streitkräfte war, den Korridor, der Askeran und Khankendi zur Stadt hinüber verband, zu öffnen und den einzigen Flughafen, der unter aserbajdschanischer Kontrolle war, unter eigene Kontrolle zu bringen. Armenien hat sich bei der Verübung des Völkermords von Chodschali ein Ziel gesetzt, diesen uralten Ort völlig auszuradiieren, weil Chodschali (Fläche: 926 km²) mit einer Einwohnerzahl von mehr als 7.000 Menschen ein historischer Ort ist. Die Stadt Chodschali, die von armenischen Dörfer umgeben ist, war durch Überreste alter historischer Denkmäler

der Chodschali-Gadabay-Kultur aus dem 14. bis 7. Jahrhundert v. Chr. berühmt. So wurden hier Grabmäler-die Steingräber, Grabhügel und Gräbelfelder des späten Bronzezeitalters und des frühen Eisenzeitalters-gefunden wie auch Architekturdenkmalen. Hier gab es bis zum gegenwärtigen Zeitpunkt alte historische Denkmäler. (5, S.10).

Als die armenischen Streitkräfte im Februar 1992 mit Hilfe von Einheiten des alt-sowjetischen 366. Motorschützenregiments den Völkermord gegen die friedlichen Einwohner von Chodschali verübten, begingen sie auch abscheuliche Taten und zerstörten sogar seltene historische Denkmäler von Chodschali, die nicht nur für das aserbajdschanische Volk, sondern auch für die Menschheit von großer Bedeutung waren. Das war der scheusslichste Grad des Genozids, um keine Spuren zu hinterlassen.

Noch vier Monate vor der Tragödie, also vom Ende Oktober 1991 war Chodschali durch die Militäreinsätze Armeniens faktisch belagert, alle Automobilstraßen waren unterbrochen. Seit dem 2. Januar gab es in der Stadt auch keinen elektrischen Strom. Als einziges Transportmittel war nur Hubschrauber denkbar. Nach einigen Monaten war auch der Luftverkehr mit Chodschali unterbrochen, nachdem ein Zivilhubschrauber vom Typ MI-8 am 28. Januar 1992 aus Richtung Khankendi über Khalafli, der von Aghdam nach Schuscha flog, mit Raketen abgeschossen worden war. Beim Abschuss kamen 3 Besatzungsmitglieder, darunter 41 Menschen ums Leben (32, S. 282).

Später okkupierten die Streitkräfte Armeniens nacheinander die letzten von Aserbajdschanern bewohnten Dörfer in Bergkarabach. Ende 1991 wurden mehr als 30

Wohnorte im gebirgigen Teil Karabachs sowie Tugh, Imaret-Garvand, Sirkhavend, Mesheli, Jamilli, Umudlu, Kerkicahan und weitere strategisch wichtige Dörfer durch die Armenier in Brand gesteckt, zerstört und geplündert. (8, S. 63).

In der Nacht vom 25. zum 26. Februar 1992 griffen die Streitkräfte von Armenien mit direkter Teilnahme von Einheiten und 180 Militärs des zu jener Zeit in Khankendi der Region Berg-Karabach der Republik Aserbaidschan stationierten alt-sowjetischen 366. Motorschützenregiments, das der 23. Infanteriedivision der 4. Armee der Ex-UdSSR angehörte, die Stadt Chodschali an. Bei dieser blutigen Operation wurden 10 Panzer, 16 Schützenpanzer und 9 Schützenpanzerwagen dieses Regiments eingesetzt (32, S. 284-286).

Mit Hilfe der zu jener Zeit dem 366. Regiment zur Verfügung stehenden schweren Militärtechnik machten die armenischen Einheiten die Stadt Chodschali dem Erdboden gleich. Die Stadt wurde völlig zerstört und niedergebrannt. In Chodschali wurde ein grausames Massaker des 20. Jahrhunderts angerichtet-Kinder, Frauen, alte Menschen, Kranke wurden mit unglaublicher Brutalität und Erbarmungslosigkeit getötet (38, S. 8).

Die meisten friedlichen Einwohner wurden entahauptet, verbrannt, skalpiert und die Augen wurden ihnen ausgestochen.

Während dieses Blutbads wurden nach offiziellen Angaben insgesamt 613 Personen getötet, von denen 63 - Kinder, 106 -Frauen, 70 -alte Menschen waren. Darunter:

- 8 Familien sind völlig liquidiert worden;
- 56 Menschen sind mit besonderer Grausamkeit getötet worden;

- aus den 27 Familien ist nur ein Mitglied am Leben geblieben;
- 25 Kinder haben beide Eltern verloren;
- 130 Kinder haben ein Elternteil verloren;
- 487 friedliche Einwohner sind verschiedenen Grades behindert worden, von denen 76 minderjährig waren;
- 1.275 friedliche Zivilisten wurden gefangen genommen;
- 1165 Menschen sind mit Schwierigkeiten aus der Gefangenschaft entlassen worden;
- von 150 dieser Gefangenen fehlt bis heute jede Spur (8, S. 67-68).

Nach den Gefechten, bei denen es ein Ungleichgewicht der Kräfte gab, kämpften die Selbstverteidigungskräfte der Stadt Chodschali bis zum letzten Mann und leisteten heldenhaften Widerstand gegen die feindlichen Einheiten. Beim Angriff auf die Stadt Chodschali, die sich zu diesem Zeitpunkt in einem Blockadezustand befand, verließen ca. 3000 Zivilisten ohne Hab und Gut in dieser kalten, schneeigen Nacht die Stadt, um in die Berge und Wälder zu flüchten in der Hoffnung, den Weg zu dem nächsten geeigneten Ort zu finden. Aber diese Pläne scheiterten...Die Streitkräfte Armeniens feuerten auf die friedlichen, wehrlosen Zivilisten von allen Seiten und verhöhnten sie auf das grausamste.

Wie aus den Untersuchungsmaterialien hervorgeht, haben sich am Sturm auf Chodschali an der Ausrottung der Stadt neben dem ehemaligen armenischen Verteidigungsminister Seyran Ohanyan und dem Kommandeuer des 3. Bataillons des 366. Motorschützenregiments Yevgeniy Nabokikhi auch mehr

als 50 Offizier und Unteroffizier armenischer Nationalität beteiligt (10, S.144-145).

Kurz nach dem Vorfall wurden in den angesehensten Presseorganen der Welt viele Berichte über diese brutalen, inhumanen und in der Geschichte noch nie gesehenen Handlungen der vereinten armenisch-russischen Streitkräfte in Chodschali gegen Aserbajdschaner veröffentlicht.

Journal "Valer Aktuell" (Paris), 14. März 1992: Die bewaffneten armenischen Einheiten in dieser autonomen Region, darunter auch aus dem Nahen Osten hier gekommene Söldner verfügen moderne Techniken sowie Hubschrauber. ASALA hat in Syrien und im Libanon Militärlager und Waffenlager. Armenier haben in mehr als hundert muslimischen Dörfern gegen Aserbajdschaner die Gemetzel verübt, in Berg-Karabach zahlreiche Aserbajdschaner grausam getötet (88).

Zeitung "Le Monde", Paris, 14. März 1992: Ausländische Journalisten, die in Aghdam waren, sahen unter in Chodschali getöteten Kindern und Frauen drei skalpierte Menschen, deren Nägel von Fingern und Zehen gezogen wurden. Das ist nicht Propaganda der Aserbajdschaner, es ist eine Realität (82).

Zeitung "The Sunday Times", London, 1. März 1992: Armenische Soldaten haben Hunderte von Familien liquidiert. Überlebende berichteten, dass armenische Soldaten mehr als 450 Aserbajdschaner erschossen oder bajonettierten, viele von ihnen waren Frauen und Kinder. Hundert, möglicherweise tausend wurden vermisst. "Die Armenier schossen und schossen und schossen", sagte Rasia Aslanova, welche mit anderen Frauen und Kindern, die

ihren Weg durch die armenischen Linien machten, in Aghdam angekommen war. Sie skalpierten, verbrannten die Leute bei lebendigem Leibe. Sie sagte, ihr Gatte, Schwäger und Schwiegersohn wurden vor ihren Augen massakriert, ihre Tochter wurde vermisst (83).

Darüber hinaus wurden beweisende Tatsachen über diesen groß angelegten Angriff der Streitkräfte von Armenien auf Chodschali und die Liquidierung von Dutzenden von Familien auch in der Zeitung "Washington Post" (USA, 28. Februar 1992), in der Ausgabe vom 8. März der Zeitung "The Sunday Times" sowie im Journal "Krua I Eveneman" (Paris, 25. Februar 1992) veröffentlicht (87, 86, 89).

Sogar in der russischen Presse waren mehrere Artikel über die armenische Bestialität veröffentlicht. Die Zeitung "Iswestija" schrieb in ihrer Ausgabe vom 4. März 1992: Major Leonid Kravec: "Ich sah auch selbst ungefähr 100 Getötete, die hinter den abhang geworfen waren. Bei einem Kind war der Kopf abgeschlagen. Überall habe ich grausam verstümmelte Körper von Frauen, Kindern und Alten gesehen" (79).

Es gibt zahlreiche Beweismaterialien über unvorstellbare Gewalttaten gegen die friedlichen Einwohner der Stadt Chodschali durch die armenischen Streitkräfte auch im russischen Menschenrechtszentrum "Memorial". Das Zentrum stellt fest, dass innerhalb von vier Tagen etwa 200 Leichen von Aserbajdschanern aus Chodschali in die Stadt Aghdam gebracht wurden. Es stellte sich heraus, dass Dutzende Leichen geschändet wurden. Im Leichenschauhaus in Aghdam wurden 181 Leichen ärztlich von der gerichtsmedizinischen Behörde der Republik untersucht. Von

diesen 181 Menschen waren 130 Männer, 51 Frauen und 13 Kinder unter 14 Jahren. Die Untersuchung hatte ergeben, dass Gewehrschüsse 151 Personen töteten, Schrapnelle 20 Personen töteten. Darüber hinaus wurden 10 Personen durch Beile oder stumpfe Instrumente getötet (38, S. 8).

Die britische Zeitung "Financial Times" schrieb in ihrer Ausgabe vom 14. März 1992 über die Beteiligung der armenischen Militär am Völkermord von Chodschali im Bestande der russischen Armee: "General Poljakow sagte, dass 103 armenische Soldaten, die dem 366. Motorschützenregiment angehörten, in Berg-Karabach blieben" (81).

Darüber hinaus wurden 25 Panzer, 87 Schützenpanzerwagen, 28 Kampffahrzeuge der Infanterie, 45 Fliegerabwehrkanonen illegal der armenischen Seite überlassen, als das 366. Motorschützenregiment der ehemaligen UdSSR aus Khankendi nach Russland disloziert worden war (8, S. 72).

Am Sturm auf Chodschali haben sich im Bestande des 3. Bataillons des 366. Motorschützenregiments Dutzende von Offizieren und Unteroffizieren armenischer Nationalität beteiligt. Um keine Spuren des Völkermords von Chodschali zu hinterlassen, wurde das 366. Motorschützenregiment, das den Truppen der Ex-UdSSR angehörte, am 2. März 1992 nach Wasiani (Georgien) disloziert. Am 10. März wurde das Regiment aufgelöst, das Personal und die Militärtechnik des Regiments wurden an andere militärische Einheiten verteilt (10, S. 145).

Bei einer Massentötung von Aserbajdschanern wurden 111 Menschen in Chodschali, darunter 16 flüchtende Einwohner im Wald Ketik, 130 Personen auf dem Weg

Nachtschewanik, 23 Menschen um Garagaya, 23 Personen in der Nähe des Dorfes Dahraz, 8 Einwohner in Richtung Shelli, 6 Menschen im 86 Kilometer langen Abschnitt der Asphaltstraße Askeran und an anderen Orten niedergeschossen. Darüber hinaus wurden 18 Gefangenen in der Abteilung für innere Angelegenheiten des Askeran Bezirks gefoltert und getötet (8, S. 68-69). Die äußere Besichtigung von Leichen, die gerichtsmedizinische Untersuchung und die Aussagen von Überlebenden zeigen, dass die Armenier und die Militärs des 366. Regiments die aserbajdschanischen Zivilisten bestialisch gefoltert und mit besonderer Grausamkeit getötet haben.

Im Zuge dieser Aggression wurden aserbajdschanische Gefangenen und Geiseln, die in Berg-Karabach und anderen armenisch besetzten Gebieten Aserbajdschans sowie in Armenien gehalten werden, brutal gefoltert. Sie wurden teilweise getötet oder teilweise verstümmelt.

Im Zusammenhang mit bestialischer Folterung, grausamer Tötung und Verstümmelung von Aserbajdschanern, die seit dem 1988 in Berg-Karabach und anderen besetzten Gebieten Aserbajdschans sowie in Armenien in Gefangenschaft gehalten werden, sowie den Tatasachen anderer schwerer Straftaten, die von den Armeniern begangen worden waren, wurde von der Staatsanwaltschaft und anderen Strafverfolgungsbehörden der Republik ein Strafverfahren in obenerwähnten Straffällen eingeleitet. Darüber hinaus wurden Ermittlungen in den Strafsachen der Zwangsumsiedlung, Verübung der Terroranschläge, Durchführung von Provokationen, Plünderung materieller Reichtümer, Zerstörung von

historischen und kulturellen durchgeführt 4).

Bei den Ermittlungen wurde festgestellt, dass es sich bei diesem Kriegsverbrechen um einen Völkermord handelt, der im Artikel II der "Konvention vom 9. Dezember 1948 über die Verhütung und Bestrafung des Völkermordes" der Generalversammlung der Vereinten Nationen und im Artikel 103 des Strafgesetzbuches der Republik Aserbaidschan definiert ist. Es stellte sich auch heraus, dass die Streitkräfte Armeniens den Völkermord von Chodschali zusammen mit Einheiten des zu jenem Zeitpunkt in der Stadt Khankendi der Berg-Karabach Region stationierten alt-sowjetischen 366. Motorschützenregiments begangen haben (13, S. 34).

Darüber hinaus wurde festgestellt, dass die Streitkräfte Armeniens, die bewaffneten Einheiten in Berg-Karabach sowie die Militärs des 366. Regiments auch gegen die Normen des Völkerrechts verstießen, als sie den Völkermord von Chodschali verübten. Grob verletzt wurden insbesondere die Forderungen, die in den Bestimmungen der Genfer Abkommen vom 12. August 1949 über die "Verbesserung des Loses der Verwundeten und Kranken der bewaffneten Kräfte im Felde", die "Behandlung der Kriegsgefangenen" und den "Schutz von Zivilpersonen in Kriegszeiten" definiert wurden. Zu diesem Zwecke sind und bleiben in Bezug auf Personen, die nicht direkt an den Feindseligkeiten teilnehmen, jederzeit und jedenorts verboten: Angriffe auf Leib und Leben, namentlich Mord jeglicher Art, Verstümmelung, grausame Behandlung und Folterung; die Gefangennahme von Geiseln; Beeinträchtigung der persönlichen Würde, namentlich erniedrigende und entwürdigende Behandlung (8, S. 69).

Es wurde vollständig bewiesen, dass sich 38 Personen-Militärangehörigen und andere Personen des 366. Regiments an der Verübung des Völkermords von Chodschali direkt beteiligt haben. Sie werden als Personen der Verübung eines Kriegsverbrechens beschuldigt, das im Artikel 103 (Verantwortung für den Völkermord und das Kriegsverbrechen gegen den Frieden und die Menschlichkeit), im Artikel 107 (Deportation oder Zwangsumsiedlung), im Artikel 113 (Folterung), im Artikel 115.4 (Verantwortung für die Verletzung der Kriegsgesetze- und Gebräuche) des Strafgesetzbuches der Republik Aserbaidschan definiert ist. Die Gerichte faßten Beschlüsse zur strafrechtlichen Verfolgung von jenen Personen sowie der Einleitung von geeigneten Maßnahmen zu ihrer Verhaftung. Darüber hinaus wurden an das nationale Büro der Interpol einschlägige Dokumente über die Einleitung ihrer internationalen Fahndung gesendet (4).

Zum Völkermord von Chodschali wurden bei der Ermittlung 2213 als Augenzeugen und Betroffenen vernommen, mehr als 800 Expertisen angefertigt. Man richtete mit Ersuchen um eine Rechtshilfe an die Generalstaatsanwaltschaften der Russischen Föderation, Republiken Usbekistan und Kasachstan, um die Liste von getöteten und verletzten Militärangehörigen des 366. Regiments vorzulegen sowie über gewaltsame Aneignung der Militärtechnik dieses Regiments durch die Armenier oder Überlassung an sie, den Beschuss aserbaidischer Wohngebiete durch schwere Militärtechnik und andere Fragen Auskünfte zu geben (4).

Man sammelt derzeit weitere Untersuchungsmaterialien, um die direkte Teilnahme von Kommandeur des 2. Bataillons des 366. Regiments Major Seyran Ohanyan, der bis Oktober

2016 Ministers für Verteidigung der Republik Armenien war, sowie dem Führer des 3. Bataillons des 366. Regiments Yevgeni Nabokikhin und andere Personen am Massaker zu beweisen. Darüber hinaus werden weitere Ermittlungen durchgeführt, um die Identität von weiteren Personen festzustellen, die der Verübung schwerer Straftaten, eines bestialischen Umgangs mit Gefangenen und Geiseln, ihrer bestialischen Folterung, des Massenmords an den Aserbaidtschanern in den Dörfern Mesheli, Garadaghly, Baghanis-Ayrim und brutaler Vertreibung und Deportation der Stammbevölkerung aus ihren Heimatländern, der Begehung besonders schwerer Verbrechen beschuldigt werden (4).

Vermittlung von Wahrheiten über den Völkermord von Chodschali an die Weltöffentlichkeit

Nachdem Nationalleader Heydar Aliyev im Jahr 1993 in Aserbaidtschan wieder an die Macht gekommen war, erhielt dieser fürchterliche Genozid, das sich vor den Augen der ganzen Welt ereignete, seine rechtspolitische Bewertung. Im Februar 1994 gab die Milli Mejlis (Nationalversammlung) eine rechtspolitische Beurteilung über den Völkermord von Chodschali ab. Darüber hinaus wurde der 31. März nach dem Erlass vom 26. März 1998 des Nationalleaders Heydar Aliyev im Zusammenhang mit grauenhaften Massakern, die von Zeit zu Zeit von den Armeniern an den Aserbaidtschanern angerichtet wurden, zum Tag des Völkermords an den Aserbaidtschanern erklärt (1; 2, S. 8).

Nationalleader Heydar Aliyev zeigte in seiner Ansprache am 25. Februar 2002 zum 10. Jahrestag des

Völkermords von Chodschali an den Aserbajdschanern historisches und politisches Wesen dieses fürchterlichen Genozids und sagte: "Die Chodschali-Tragödie ist Fortsetzung und die blutigste Seite einer ethnischen Säuberungs- und Genozidpolitik, die innerhalb von ungefähr 200 Jahren von armenischen Nationalisten gegen Aserbajdschaner verfolgt wird" (13, S. 21; 50).

Die Feststellung der Identität von Personen, die der Verübung dieses Völkermords beschuldigt werden, sowie die Informierung der internationalen Öffentlichkeit sind eine der hohen Prioritäten der aserbajdschanischen Außenpolitik. Darüber hinaus sind im verflossenen Zeitraum sehr wichtige Schritte für die Verbreitung von Informationen in der Welt und die Vermittlung von Wahrheiten über den Völkermord von Chodschali an die internationale Gemeinschaft sowie für eine objektive Beurteilung und eine internationale Anerkennung des Massakers unternommen worden.

In dieser Hinsicht ist der große Beitrag von Heydar Aliyev Stiftung, insbesondere ihrer Präsidentin, der UNESCO und ISESCO- Botschafterin des guten Willens Mehriban Aliyeva bemerkenswert. Die Stiftung führt heute eine systematische und konsequente Arbeit in Richtung einer weltweiten Vermittlung von Fakten und Realitäten über die Chodschaliner-Tragödie, die eine der schrecklichsten Tragödien der Menschheit ist.

Am 26. Februar 2007 wurde auf Initiative der Heydar Aliyev Stiftung in Brüssel eine Foto- und Kindergemäldeausstellung unter dem Titel "Opfer der Aggression" veranstaltet. Diese Ausstellung kann als Fortsetzung der Arbeit in Richtung der Vermittlung dieser Wahrheiten an die internationale Gemeinschaft bezeichnet

werden. Um die Wahrheiten über den Völkermord an die Weltöffentlichkeit zu vermitteln, fanden am 19./26. Februar desselben Jahres im türkischen Istanbul und weiteren 25 Provinzen des Bruderlandes im Rahmen des Programms “Chodschali-Woche” die Gedenkveranstaltungen statt (51). Darüber hinaus fand am 14. Februar 2008 in Berlin eine wissenschaftliche Konferenz unter dem Titel “Völkermord von Chodschali und Realien über Ereignisse des Jahres 1915” statt. Auch Berliner Konferenz war in Hinsicht auf eine internationale Anerkennung der Chodschaliner-Tragödie von großer Bedeutung (52).

Mit Unterstützung der Heydar Aliyev Stiftung fanden im Jahr 2012 an mehr als 100 Orten der Welt die Gedenkveranstaltungen zum 20. Jahrestag der Chodschaliner-Tragödie statt (55). Diese Veranstaltungen werden anhand von Propagandamaterialien der Stiftung abgewickelt. Derzeit führt die Vertretung der Heydar Aliyev Stiftung in der Russischen Föderation unter der Leitung von Leyla Aliyeva im Rahmen der Organisation des Jugendforums der Islamischen Konferenz für Dialog und Zusammenarbeit in einzelnen Ländern zahlreiche Gedenkveranstaltungen zur Verbreitung von Wahrheiten über die Tragödie in der Welt erfolgreich weiter durch.

**Organisation für Islamische Zusammenarbeit ist
internationale Organisation, die die Chodschaliner-
Tragödie als Völkermord anerkannt hat**

Auf Initiative von Leyla Aliyeva, der Generalkoordinatorin für interkulturellen Dialog des Jugendforums der Organisation für Islamische Zusammenarbeit (OIC) wurde am 8. Mai 2008, dem Jahrestag der Besetzung der Stadt Schusha durch die

Streitkräfte Armeniens Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" ins Leben gerufen. Die Kampagne wurde seit Februar 2009 gestartet (8, S.119-120).

Ziel der internationalen Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" ist es, die Weltgemeinschaft über den Völkermord von Chodschali zu informieren, der Opfer dieser blutigen Tragödie zu gedenken. Eines der ersten Ziele dieser Kampagne besteht derzeit darin, eine völkerrechtliche, moralische und rechtspolitische Anerkennung des Massakers zu erreichen. Die Kampagne wird in vielen Ländern erfolgreich durchgeführt. Im Juli 2009 wurde zwischen dem OIC-Jugendforum und der ISESCO vereinbart, die Angaben über die Chodschaliner-Tragödie in die Geschichtsbücher von OIC-Mitgliedsländern einzutragen (68).

Am 31. Januar 2010 fand in der ugandischen Hauptstadt Kampala die sechste Tagung der Parlamentarischen Union der OIC-Mitgliedstaaten (PUIC) statt. Bei der Tagung, an der parlamentarische Delegationsleiter aus 51 Ländern teilnahmen, wurde auf Initiative des Forums zwischen dem OIC-Jugendforum und der OIC-Parlamentarischen Union eine Resolution über die "Zusammenarbeit unterzeichnet. (70). In der Resolution wurde die Chodschali-Tragödie im Rahmen der internationalen Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" als "Massaker an friedlichen Zivilisten" und "Verbrechen gegen die Menschlichkeit" durch die armenischen Truppen bewertet. In der Resolution gibt es auch einen Punkt, in dem die internationale Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" sowohl auf nationaler, als auch auf internationaler Ebene voll unterstützt wird. Das war erstes Dokument, in dem der Völkermord von Chodschali

von internationalen Organisationen als "Verbrechen gegen die Menschlichkeit" anerkannt wurde.

Am 19. Januar 2011 wurde bei der XIII. Tagung des Rates der OIC-Parlamentarischen Union in der Hauptstadt der Vereinigten Arabischen Emirate Abu Dhabi zur Unterstützung für die "internationale Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" ein gemeinsames Kommuniqué herausgegeben. Im Kommuniqué wurde dazu aufgerufen, die Chodschali-Tragödie als ein "Verbrechen der Massenvernichtung gegen die Menschlichkeit" anzuerkennen (77). Auch die am 31. Januar 2012 in der indonesischen Stadt Palembang abgehaltene VII. Sitzung der Parlamentarischen Union der OIC-Mitgliedstaaten hatte ihre Unterstützung für die internationale Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" erneut bestätigt. Auf Initiative des Jugendforums der Organisation für Islamische Zusammenarbeit wurde der Resolution unter dem Titel „Armeniens Aggression gegen Aserbaidshan“, die in den letzten Jahren stetig verabschiedet wird, ein besonderer Punkt hinzugefügt. In diesem Abschnitt gewidmet der Chodschali-Tragödie heißt es: "Die unterzeichnenden Mitglieder der Konferenz appellierten an alle Parlamente der Mitgliedsstaaten, notwendige Maßnahmen zu ergreifen, um den Völkermord, der am 26. Februar 1992 durch die Armenier gegen die aserbaidshianische Bevölkerung verübt wurde, anzuerkennen (73).

Diese Anerkennung ist ein logisches Ergebnis der Tätigkeit der seit dem 2009 gestarteten internationalen Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali". Es muss auch betont werden, dass die Chodschali-Tragödie in dieser Resolution zum ersten Mal unter bisher angenommenen Dokumenten als ein Genozidakt ihre rechtpolitische

Anerkennung gefunden hat. In Anbetracht der Tatsache, dass die OIC-Parlamentarische Union in sich ein Viertel der Parlamente der Welt vereinigt und eine der größten interparlamentarischen Institutionen der Welt ist, so kann diese Resolution im Hinblick auf eine internationale Anerkennung der Chodschali-Tragödie als Völkermord, der durch die Streitkräfte Armeniens gegen die aserbajdschanische Bevölkerung verübt wurde, als ein sehr wichtiges Dokument bewertet werden. Außerdem hat dieses Dokument sehr große Bedeutung auch in Hinsicht auf die Entlarvung einer durch die armenischen Nationalisten gegen das aserbajdschanische Volk verfolgten Genozidpolitik und die Feststellung der Identität von Personen, die der Verübung dieses Kriegsverbrechens beschuldigt werden, und die Heranziehung jener Personen zur strafrechtlichen Verfolgung.

Am 15./17. November 2012 fand in Dschibuti die 39. Tagung des OIC-Außenministerrates statt. Bei der Tagung wurde die Chodschali-Tragödie zum ersten Mal als Völkermord anerkannt (57). Der OIC-Außenministerrat appellierte an alle OIC-Mitgliedstaaten- und Organisationen, die Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" zu unterstützen und sich aktiv für die Anerkennung dieses Genozid-Aktes auf der internationalen und nationalen Ebene als Verbrechen gegen die Menschlichkeit einzusetzen.

Und auf dem am 6. und 7. Februar 2013 in der Hauptstadt von Ägypten Kairo mit Teilnahme von Staats- und Regierungschefs der OIC-Mitgliedsländer stattgefundenen 12. Gipfeltreffen, das als oberstes Organ der Organisation gilt, wurde die Chodschali-Tragödie als ein Genozidakt und Kriegsverbrechen gegen die Menschlichkeit

anerkannt (58). Der OIC-Außenministerrat hatte bei seiner 40. Tagung am 9./11. Dezember 2013 in Conakry, der Hauptstadt von Guinea erneut bestätigt, dass er die Chodschali-Tragödie als Völkermord anerkennt. Hier sei erwähnt, dass 57 Länder Mitglieder dieses Rates sind. Der Resolutionsentwurf beinhaltet einen Sonderpunkt in Bezug auf die internationale Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschi". In diesem Punkt lautet: Der "OIC-Außenministerrat begrüßt die internationale Informations- und Agitationskampagne "Gerechtigkeit für Chodschi" und ruft die Mitgliedstaaten dazu auf, zur Anerkennung dieses Genozidaktes auf der internationalen und nationalen Ebene als Verbrechen gegen die Menschlichkeit an der Arbeit der Kampagne aktiv teilzunehmen" (62).

In einer Resolution unter dem Titel "Zusammenarbeit zwischen der OIC-Parlamentarischen Union und dem OIC-Jugendforum", die auf der am 18./19. Februar 2014 in der Hauptstadt des Iran Teheran abgehaltenen 9. Tagung der Konferenz der OIC-Parlamentarischen Union verabschiedet worden war, wurde die Chodschali-Tragödie ein weiteres Mal als "Genozidakt und Verbrechen gegen die Menschlichkeit" bewertet (63). Am 27. und 28. Mai im Jahre 2015 hatte der OIC-Außenministerrat erneut bestätigt, dass die Chodschali-Tragödie ein Akt des Völkermords ist. In der Resolution, die in der 42. Sitzung des Rates in Kuwait verabschiedet worden war, wurde an die OIC-Mitgliedsstaaten- und Institutionen appelliert, an der Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" aktiv teilzunehmen. Darüber hinaus hielt der Rat in seiner Resolution es für notwendig, Angeklagten zur strafrechtlichen Verantwortung zu ziehen (65). Darüber hinaus wurde die

Chodschali-Tragödie auch in der Resolution unter dem Titel "Zusammenarbeit zwischen der OIC-Parlamentarischen Union und dem OIC-Jugendforum", die bei der am 25. Januar 2016 abgehaltenen 11. Sitzung der OIC-Parlamentarischen Union einstimmig angenommen worden war, als ein Genozidakt und Verbrechen gegen die Menschlichkeit anerkannt. Außerdem wurden die Parlamente der OIC-Mitgliedsstaaten in der Resolution dazu aufgerufen, zur Bestrafung von Verbrechern notwendige Schritte zu unternehmen (76).

In diesem Jahr jährt sich die Aufnahme der Tätigkeit von der Kampagne "Gerechtigkeit für Chodschali" zum neunten Male. In verflorenen Jahren hat das OIC-Jugendforum eine sehr große Arbeit geleistet, um sich gesetzte Ziele zu erreichen. Das Jugendforum hatte in seiner Tätigkeit es priorisiert, damit der Völkermord von Chodschali in internationalen Dokumenten als ein schweres Verbrechen gegen die Menschlichkeit seine völkerrechtliche, rechtspolitische Anerkennung finden kann. Dank in den letzten Jahren durchgeführten Arbeiten wurde die Chodschaliner Tragödie auf allen Ebenen sowie auf dem Gipfeltreffen, das oberstes Organ der OIC ist, als ein Genozidakt und ein Verbrechen gegen die Menschlichkeit anerkannt.

Völkermord von Chodschali findet immer breitere internationale Anerkennung

Die Arbeiten, die in Richtung einer noch breiteren internationalen Anerkennung des Völkermords von Chodschali und einer politischen Beurteilung dieses Massakers durchgeführt werden, bringen bereits ihre wesentlichen

Ergebnisse. So fanden in Moskau, Deutschland, den USA, der Türkei, der Ukraine, Kasachstan, Georgien, Kuwait und in vielen anderen Ländern der Welt die Gedenkveranstaltungen zu den 14. 15. und 16. Jahrestagen des Völkermords von Chodschali statt. Im Februar der Jahre 2005-2007 wurde in einer Sondersitzung der Großen Versammlung der Türkei das Thema Völkermord von Chodschali eingehend diskutiert (69). Darüber hinaus fanden vom 19. bis 26. Februar 2011 in verschiedenen Städten der Türkei im Rahmen eines Aktionsprogramms unter dem Motto "Chodschali-Woche" verschiedene Gedenkveranstaltungen und Aktionen statt. Die Aktion findet jedes Jahr statt und wird auch in einer Reihe von anderen Städten der Welt durchgeführt.

Der erste Schritt in Richtung einer internationalen Anerkennung des Völkermords von Chodschali wurde am 25. Februar 2010 in den USA unternommen. Am selben Tag nahm das Repräsentantenhaus des Staates Massachusetts eine Resolution über die Anerkennung der Tatsache der Verübung eines Massakers in Chodschali durch die Streitkräfte Armeniens an (106). Am 11. Juni des Jahres 2011 erkannte auch der US-Bundesstaat Texas das Faktum an, dass in Chodschali von armenischen Truppen ein schweres Kriegsverbrechen begangen wurde. In der Resolution Nr. 535 angenommen durch das Repräsentantenhaus wird der Völkermord gegen die aserbajdschanische Bevölkerung in der Stadt Chodschali durch die Streitkräfte Armeniens verurteilt (107).

Darüber hinaus nahmen ebenfalls zuerst der US-Bundesstaat New Jersey dann der Staat Georgia am 22. Februar 2012 eine Resolution über den Völkermord von

Chodschali an (108; 109). Die Resolution Nr.1594 des Repräsentantenhauses des Staates Georgia wurde als Ergebnis einer durch aserbaidische und türkische Diaspora durchgeführte Kampagne verabschiedet. Am 23. März 2012 nahm ein weiterer amerikanischer Staat - das Repräsentantenhaus des Staates Maine eine Entschließung zum 20. Jahrestag des Völkermords von Chodschali an (110).

Im Jahr 2013 wies internationale Anerkennung des Völkermordes von Chodschali weite Ausdehnung in der Welt aus. So wurden am 28. Januar 2013 zuerst im Senat dann im Repräsentantenhaus des Staates New Mexico eine Resolution über die Anerkennung des Völkermordes von Chodschali verabschiedet (111). Anschließend nahmen am 8. Februar das Repräsentantenhaus des US-Bundesstaates Arkansas, am 11. Februar der Staat und am 25. Februar der Staat Mississippi eine Resolution über den Völkermord von Chodschali an (112-113). Später nahmen am 4. März der Staat Oklahoma, am 8. März der Staat Indiana, am 18. März die Generalversammlung des Staates Pennsylvanien und das Repräsentantenhaus des gesetzgebenden Organs von Tennessee und am 3. April das Repräsentantenhaus des gesetzgebenden Organs West Virginia eine Resolution zum 21. Jahrestag der Chodschali-Tragödie an. Die Generalversammlung des US-Bundesstaates Connecticut erkannte am 3. Mai den Völkermord von Chodschali offiziell an (114-119).

Im Februar 2015 verabschiedete der Senat (Oberkammer) von US-Bundesstaat Arizona eine Resolution, in der die Ereignisse in Chodschali als Völkermord anerkannt werden. Im März wurde von Gouverneur von Utah ein Dokument über die Anerkennung des Völkermords von

Chodschali unterzeichnet (120-121). Und im Jahr 2016 unterzeichneten die US-Bundesstaaten New York, Hawaii, Montana und Idaho eine Sondererklärung über die Anerkennung des Völkermords von Chodschali. Damit ist die Zahl von Staaten, die den Völkermord von Chodschali anerkannt haben, auf 21 Staaten gestiegen (122-125).

Am 20. Dezember 2011 nahm die Abgeordnetenkammer des mexikanischen Kongresses eine Resolution über die Besetzung der aserbajdschanischen Territorien durch die Streitkräfte von Armenien an. In der Resolution wurde der Völkermord von Chodschali auf Schärfste verurteilt (71; 126). Am 1. Februar 2012 verabschiedete der Senat von Pakistan eine Resolution über die Anerkennung des Völkermords von Chodschali. In der EntschlieÙung verurteilte das Auswärtige Komitee den durch die Armenier an den friedlichen Einwohnern von Chodschali verübten Völkermord (73; 127).

Unter den lateinamerikanischen Ländern hatte nach Mexiko auch der kolumbianische Senat am 23. April 2012 die Ereignisse in Chodschali als Völkermord bewertet (56; 128). Darüber hinaus gab der jordanische Senat am 28. Mai, eine Erklärung ab (129) und am 13. Juni fasste das peruanische Parlament einen Beschluss über den Völkermord von Chodschali (130). Auch der kolumbianische Ausschuss des Repräsentantenhauses nahm am 30. Juli eine Resolution über den armenisch-aserbajdschanischen Berg-Karabach-Konflikt und den Völkermord von Chodschali (74; 60).

Anschließend verabschiedete die Nationalversammlung von Panama am 13. August des gleichen Jahres eine Resolution Nr. 4 über die Okkupation der aserbajdschanischen Gebiete durch die Streitkräfte Armeniens. Im Dokument wurde

der durch das Aggressorland an den friedlichen Aserbaidschanern in Chodschali verübte Völkermord auf Schärfste verurteilt. Die Regierung der Republik Armenien wurde dazu aufgefordert, die entsprechenden vier Resolutionen des UN-Sicherheitsrates zu erfüllen (61; 131).

Am 17. Januar 2014 fasste der Nationalkongress von Honduras einen Beschluss Nr. 333-2013 über die Besetzung der aserbaidschanischen Gebiete durch die Streitkräfte Armeniens und die Anerkennung des Völkermords von Chodschali (132). Diese Resolution des Nationalkongresses von Honduras wurde durch den Präsidenten und den Sekretär des Kongresses genehmigt, und am 24. Januar 2014 wurde sie auch von dem Präsidenten der Republik Honduras und dem Minister für auswärtige Angelegenheiten dieses Landes ratifiziert. Am 13. Februar 2014 trat das Dokument in Kraft und erhielt einen Status des Gesetzes. Die Resolution wurde in der Zeitung "The Gazette", die als offizielles Presseorgan des Landes gilt, veröffentlicht (63).

Am 1. September 2014 nahm der Ausschuss für Auswärtige Angelegenheiten der Nationalversammlung der Republik Sudan ein Dokument an, in dem das im Februar 1992 in der Stadt Chodschali von armenischen Truppen an den friedlichen Menschen angerichtete Massaker als Genozidakt und Verbrechen gegen die Menschlichkeit anerkannt worden war (75; 133).

Im Dokument werden die Ermordung einer großen Anzahl von Zivilisten in Chodschali und die Aggression Armeniens gegen Aserbaidschan verurteilt. Darüber hinaus wird die Erfüllung der vier Resolutionen des UN-Sicherheitsrates Nr. 822, 853, 874 und 884 über den

sofortigen, vollständigen und bedingungslosen Rückzug von armenischen Truppen aus den besetzten aserbajdschanischen Gebieten gefordert. Im Dokument ist auch vorgesehen, dass den Opfern des Völkermords und ihren Angehörigen ein Recht auf Ausgleich für erlittenen moralischen und materiellen Schaden zusteht.

Eine konsequente Arbeit an einer internationalen Anerkennung des Völkermords von Chodschali wurde weiter fortgesetzt, und dieses Thema war in einer Reihe der Parlamente von europäischen Ländern zur Diskussion gestellt worden. Darüber hinaus wurden politische Dokumente über diese Tragödie unterzeichnet. Am 12. Februar 2013 wurde im rumänischen Parlament von der Fraktion der Partei der Demokratischen Liberalen "Berg-Karabach-Konflikt" ein politisches Statement unter dem Titel „Berg-Karabach-Konflikt“ herausgegeben (58). Die Erklärung wurde auf der Tribüne des Parlaments von Lucian Militaru, dem stellvertretenden Vorsitzenden der obenerwähnten Fraktion verlesen. Er hob hervor, dass in der Stadt Chodschali ein grausames Massaker an den friedlichen Aserbajdschanern angerichtet wurde. Lucian Militaru gab auch Informationen über die Opfer des Genozids und wies auf die Wichtigkeit der Anerkennung dieses Aktes durch die Weltgemeinschaft als Verbrechen gegen die Menschlichkeit hin.

Die Tschechische Republik war der erste Staat unter den EU-Mitgliedsländern, der Armenien wegen des Massenmords an den friedlichen Einwohnern von Chodschali tadelte und diese Gewalttaten als ein Verbrechen gegen die Menschlichkeit anerkannt hatte.

Am 7. Februar 2013 nahm der Ausschuss für

internationale Beziehungen der Abgeordnetenversammlung, die das oberste gesetzgebende Organ des Landes ist, eine Resolution unter dem Titel "Vor 21 Jahren wurde von den armenischen Truppen mit brutaler Ermordung von 613 wehrlosen Zivilisten in der aserbajdschanischen Stadt Chodschali ein Völkermord verübt" einstimmig an (58; 134). Damit hatte Tschechien erneut bestätigt, dass die Region Berg-Karabach ein Bestandteil der Republik Aserbaidschan ist. Zudem erkannte dieses Land Armenien als Staat an, der dessen beschuldigt wird, diese Region annektiert und das schwerste Verbrechen begangen zu haben.

Ein weiteres offizielles Dokument über die armenische Aggression gegen Aserbaidschan und den Völkermord von Chodschali – eine Resolution unter dem Titel "Anerkennung und Achtung der Souveränität und territorialen Integrität der Republik Aserbaidschan" wurde mit absoluter Mehrheit in der am 26. Februar 2013 abgehaltenen Sitzung des Hauses der Völker der Parlamentarischen Versammlung von Bosnien und Herzegowina verabschiedet (59; 135).

Als Israels Präsident Reuven Rivlin bei seiner Rede am 29. Januar 2015 auf der Generalversammlung der Vereinten Nationen anlässlich des Internationalen Gedenktages an die Opfer des Holocaust von Völkermorden und massiven Tötungen in der Welt sprach, erinnerte er auch an den Völkermord von Chodschali (64).

In den Resolutionen, die am 11. Januar 2017 durch die Nationalversammlung der Republik Dschibuti und am 2. Februar den Ständigen Ausschuss für Auswärtige Beziehungen der Nationalversammlung der Islamischen Republik Pakistan angenommen worden sind, wird die Besetzung der

aserbaidischen Gebiete durch Armenien erwähnt (138; 139). In den Dokumenten wird der am 26. Februar 1992 durch die armenischen Streitkräfte in der Stadt Chodschali gegen die friedliche aserbaidische Bevölkerung verübte Völkermord als Genozidakt und Verbrechen gegen die Menschlichkeit anerkannt. In den Beschlüssen wird auf die Notwendigkeit der Verfolgung und Bestrafung von Tätern hingewiesen. Darüber hinaus wird in den angenommenen Dokumenten die Erfüllung von Resolutionen der UN-Generalversammlung- und Sicherheitsrates sowie anderer internationaler Organisationen über den sofortigen, vollständigen und bedingungslosen Abzug der armenischen Streitkräfte aus den besetzten aserbaidischen Gebieten gefordert. Zugleich wird die internationale Gemeinschaft dazu aufgerufen, für die Erfüllung dieser Beschlüsse von internationalen Organisationen einen Druck auf Armenien auszuüben.

So führte eine zielgerichtete Arbeit an einer internationalen Anerkennung des Völkermordes von Chodschali und einer politischen Bewertung des Massakers noch zu wesentlicheren Ergebnissen. Dieser Prozess wird ständig erweitert. Es unterliegt keinem Zweifel, dass all diese Ergebnisse der durch die aserbaidische Regierung ausgeführten Arbeiten sind, und in Hinsicht auf die Informierung der Weltgemeinschaft über die Wahrheiten über die Aggression Armeniens gegen Aserbaidischland von großer Bedeutung sind.

Seit 25 Jahren verfolgt Armenien vor den Augen der Weltöffentlichkeit eine Annexionspolitik. Im Zuge dieser Annexionspolitik okkupierten die Streitkräfte Armeniens, die ihr Ziel erreicht haben, einen mono-ethnischen Staat zu

gründen, nacheinander die aserbajdschanischen Rayons Latschin, Kalbajar, Aghdam, Fuzuli, Jabrayil, Gubadli und Zangilan, die außerhalb der Region Bergkarabach (4.400 Quadratkilometer) liegen und um Vierfache größer als ihr Territorium sind (41, S. 4-6; 8, S. 91). In allen diesen armenisch besetzten Gebieten führten die Armenier eine ethnische Säuberungspolitik durch. Die Armenier instrumentalisierten die Berg-Karabach-Frage immer als ein politisches Mittel für ihre territorialen Ansprüche und betrachteten diesen Prozess als Versuch der Selbstbestimmung der armenischen Gemeinde von Bergkarabach. Als Ergebnis sind mehr als eine Million Aserbajdschaner (15% der Gesamtbevölkerung) zu Flüchtlingen und Binnenvertriebenen in ihrem eigenen Land geworden.

Diese Okkupationspolitik der Armenier war wie immer von Massenmord begleitet. Im Zuge dieses Okkupationskrieges von Armenien gegen Aserbajdschan kamen in den Jahren 1988-1993 mehr als 20.000 Aserbajdschaner ums Leben, mehr als 100.000 Menschen wurden verletzt, ca. 50.000 Menschen wurden verkrüppelt (8, S. 92).

Im Zuge der Einschüchterungspolitik Armeniens, das den Staatsterrorismus fördert und die Genozid-Politik betreibt, wurden in Aserbajdschan von dem separatistischen Regime in den armenisch annektierten Gebieten Aserbajdschans 373 verschiedene Terroranschläge (in Passagierbussen, Personen- und Güterzügen, der Bakuer U-Bahn, dem Luftverkehr, Passagierfähren, Siedlungen Zivilbauten und Staatsobjekten) verübt. Bei diesen Terroranschlägen starben 1200 Menschen, weitere 1705 Zivilisten wurden verletzt (32, S.158-159).

Armenische Truppen halten noch immer 20 Prozent der Gebiete Aserbaidschans besetzt. Im Zuge dieser Besetzung wurden rund 900 Siedlungen, 22 Museen und 4 Kunstgalerien und 9 historische Paläste und 40 Tausend historische Museen, 44 Tempel und 9 Moscheen völlig zerstört, geplündert und niedergebrannt. Darüber hinaus wurden etwa 4,6 Millionen Bücher und Handschriften in den 927 Bibliotheken vernichtet. Nach genauen Angaben wurde neben dem moralischen und seelischen Schaden der Wirtschaft Aserbaidschans in Höhe von mehr als 320 Milliarden Dollar Schaden zugefügt (8, S. 92-93).

Die obenerwähnten Tatsachen entlarven die Annexionspolitik Armeniens. Eine weitere Tatsache, die die Nachhaltigkeit dieser verbrecherischen Politik Armeniens beweist, ist es, dass die armenischen Nationalisten allein im 20. Jahrhundert viermal - in den Jahren 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953 und schließlich 1988-1993 die Völkermorde an den Aserbaidschanern verübt haben. Nach dem Völkerrecht ist der Völkermord eine verbrecherische Tat gegen den Frieden und die Menschlichkeit und gilt als schwerstes Verbrechen.

Als Resolution 260 A (III) wurde von der Generalversammlung der Vereinten Nationen am 9. Dezember 1948 die Konvention über die Verhütung und Bestrafung des Völkermordes wurde beschlossen. Sie trat am 12. Januar 1951 in Kraft (49). Es wurde vollständig bewiesen, dass es sich in allen Handlungen, die die Streitkräfte Armeniens im Zuge ihrer Aggression gegen die Aserbaidschaner begangen haben, um einen Völkermord handelt.

Im Dekret, das der aserbaidschanische Präsidenten İlham

Aliyev über den 20. Jahrestag des Völkermords von Chodschali unterzeichnet hatte, heißt es: "Die Wahrheiten über den Völkermord von Chodschali sollten an die Parlamente von Ländern vermittelt werden. Dieses äußerst schwere Kriegsverbrechen gegen das aserbajdschanische Volk und die Menschlichkeit muss ihre internationale, rechtspolitische Beurteilung bekommen. Der Völkermord von Chodschali gehört zum Bestandteil einer ethnischen Säuberungspolitik, die von den armenischen chauvinistischen Kreisen in den 19. und 20. Jahrhunderten gegen die Aserbajdschaner in Etappen durchgeführt worden ist" (54).

•

"

"

"

"

-

-

.(.)

( )

" "

.

.

.(.)

.(.)

-

:

.(- 22)

. (-)

-

"

.(31 30) "

"

"

:

.

.

.

.

.

.

.(. 6)

.(. .)

.

— .( )

.(-)

( )

:

.

.

.

.

.

.(.)

.

.

.

.

.(. .)

.

.

.

.

( )

.(. .)

.

-

.

.

.

.

.

:

.

.

(.)

.

.(.)

(-) .

)

.

.(

.

: .

-

---

56 -

27 -

25 -

130 -

230 -

487 -

1275 -

1165 -

150 -

.(-)

(-).

:

" "

"

"

"

" (88)

" "

"

" (82)

"

"

"

( )"

"

"

"

"

"

"

.(87)

"

"

:

"

:

"

"

( )".

( ) .

"

"

"

." (81)

:

( ) .

.

( ) .

) .

(-

.

.

.

(4)

"

( ).

:

.

( )

,

. (4)

.

(4) .

.(4)

.( )

":

:

.( )"

.

.

.

"

"

.

-

"

"

.( )

"

"

(52).

.( )

.

.

" "

.(- .)
" "

.

.

( ).

:

”

( ) .

” ”

”

”

” ”

.

”

”

.

”

”

.

”

”

”

”

.

( )

”

”

.

”

”

” :

( ) ."

"

"

.

.

.

( ) .

.

:

.( )

.

"

"

"

"

"

( )".

"

"

"

"

.( )

"

"

.( )

"

"

.

.( )

"

"

.

.

.

.

.

-

:

( ) .

"

"

.
( )

( ) .

.( )

( ) .

.( )

.( )

.(-)

.(-)

(-).

-)

.(

( ).

.

( ).

:

). .

(

( )

( )

.( )

"

"

.( )

-

( ) .

"

"

.( )

( ) .

.

.( )"

"

.

.

.

"

.( )"

.

:

"

"

.( )

.( )

( ) .

.

.

.

(-) .

" "

( ) .

(-) .

-) .

(

- -

- -

"

"

(III)

( )

.

"

( )".

霍贾雷种族大屠杀的原因、后果以及 在国际社会上得到的认可

20 世纪初亚美尼亚对阿塞拜疆人实施的民族清洗和大屠杀政策

史实证明，从 19 世纪初起，大量亚美尼亚居民就从伊朗和土耳其迁往具有重要战略意义的阿塞拜疆卡拉巴赫山区。当时，沙俄企图占有该地区丰富的自然资源。从 20 世纪初起，该地区的亚美尼亚人口大增成为亚美尼亚开始觊觎阿塞拜疆领土以及实施侵略政策的主要原因。

在近 200 年的时间里，阿塞拜疆民族遭受了亚美尼亚民族主义者实施的种族清洗、大屠杀和侵略政策，被赶出故土，成为难民或被迫移居者。20 世纪初，亚美尼亚民族主义达什纳克楚琼党为实施党纲提出的所谓“大亚美尼亚”构想，开始进一步扩大活动。为把阿塞拜疆人从故土上驱逐出去，亚美尼亚人开始对其实施种族清洗和大屠杀政策。

1905 至 1906 年，亚美尼亚在巴库、占贾、卡拉巴赫、埃里温、纳希切万、奥尔杜巴德、沙鲁尔-达拉比亚泽、季弗里斯、赞戈祖尔、哈萨克等地屠杀阿塞拜疆平民，焚烧抢掠阿塞拜疆城市和村庄。亚美尼亚武装部队对埃里温省和占贾省、舒沙县、赞戈祖尔县和杰布拉伊尔县等地的 200 多个阿塞拜疆人居民点进行破坏，致使成千上万的我国同胞成为难民或被迫流失所(2, 14 页)。亚美尼亚人滥杀无辜，包括儿童、妇女和老人在内的 20 万阿塞拜疆人被杀害。为建立沙俄许诺他们的

“大亚美尼亚”，亚美尼亚在这些地区进行了种族清洗。

1917年初至1918年3月，亚美尼亚对埃里温省的197个村庄、赞戈祖尔县的109个村庄、卡拉巴赫的157个村庄以及其他地区的60个居住点进行了烧杀抢掠。1918年3月31日至4月初几天内，亚美尼亚与布尔什维克联合部队在巴库残杀了12000名阿塞拜疆平民。他们或被活活烧死、或被以极端残忍的方式杀害，遭受了种种非人的虐待（3，176页）。

1918年1月至5月期间，亚美尼亚人的武装进攻致使库巴县16000名平民被杀害，167个村庄被毁，其中35个村庄完全被毁，不复存在（19，47页）。

总体来说，1918年至1920年，亚美尼亚武装部队制造的惨绝人寰的大屠杀导致巴库、库巴、沙马哈、丘尔达米尔、连克兰、舒沙以及埃里温省、赞戈祖尔、纳希切万、沙鲁尔、奥尔杜巴德、卡尔斯等地区的数千名阿塞拜疆人被杀害，一百多万平民被驱逐出故土。除滥杀无辜，亚美尼亚人还在历史上属于阿塞拜疆的领土上烧毁了数所学校、清真寺，破坏了当地的物质文化遗产。

1920年，利用南高加索苏维埃化以达到自己的目的，亚美尼亚宣布赞戈祖尔等系列阿塞拜疆领土为亚美尼亚苏维埃共和国的领土。由此一来，纳希切万与阿塞拜疆隔绝，陆路交通被切断。随后，亚美尼亚进一步推行了将阿塞拜疆人驱逐出赞戈祖尔等其他并入亚美尼亚领土的本属于阿塞拜疆领土的政策。1923年7月7日，

19 世纪被迁至阿塞拜疆卡拉巴赫山区的亚美尼亚人成立的地区获得了自治权（22，152-153 页）。在苏维埃俄罗斯的庇护和参与下通过了该决定。何况，前苏联其他共和国领土上居住的亚美尼亚人数量远远超过卡拉巴赫地区亚美尼亚人的数量。此外，虽然自古以来居住在亚美尼亚的阿塞拜疆人口数量超过了居住在卡拉巴赫的亚美尼亚人口数量，但阿塞拜疆从未要求在亚美尼亚境内成立民族国家机构。

最终的结果是，阿塞拜疆不可分割的一部分—卡拉巴赫被分成低地和山地两部分，而阿塞拜疆领导人被迫让居住在卡拉巴赫山地的亚美尼亚人在该地区成立自治区。而且，这一局定完全没有考虑自古以来居住在纳戈尔诺-卡拉巴赫的阿塞拜疆人的意见，公然侵犯了他们的权利。

该行为不仅违反了阿塞拜疆的行政区划原则，还成为亚美尼亚继续觊觎我国领土的工具。从那以后，开始有了“纳戈尔诺-卡拉巴赫”的名称。虽然在成立纳戈尔诺-卡拉巴赫自治区的法令中指出，自治区中心为汉肯迪，但不久之后，也就是在 1923 年 9 月 18 日，根据纳戈尔诺-卡拉巴赫共产党区域委员会的决定，为纪念斯捷潘·绍米扬，汉肯迪改名为斯捷潘纳克特（22，187-188 页）。

苏联时期，居住在属于阿塞拜疆纳戈尔诺卡拉巴赫地区的亚美尼亚社群拥有包括政治、经济、社会和文化等所有问题的自治权。然而，尽管再三要求，亚美尼亚并未达到目的。取而代之的是，根据苏维埃社会主义共

和国部长委员会于 1947 年 12 月 23 日通过的《关于阿塞拜疆集体农庄等人口从亚美尼亚苏维埃共和国迁至阿塞拜疆苏维埃共和国库拉-阿拉兹低地》的决议，1948-1953 实施了将包括埃里温以及周边地区的阿塞拜疆人驱逐出故土的政策，导致近 15 万我国同胞被迫迁至阿塞拜疆低地（30，31）。

20 世纪末亚美尼亚对阿塞拜疆领土的觊觎和军事侵略

20 世纪 80 年代后半期，亚美尼亚人仰仗其邻国和其他庇护者，利用当时的复杂局势，企图实现“大亚美尼亚”的构想，再次觊觎阿塞拜疆的纳戈尔诺—卡拉巴赫地区。每一次外界提起对卡拉巴赫的领土觊觎，都是拜亚美尼亚方宣传、教唆和压力“所赐”。

1988 年事件爆发之初，处心积虑的亚美尼亚政客伙同其在中央的庇护者试图使形势极端加剧，拉拢社会舆论，实施将纳戈尔诺—卡拉巴赫并入亚美尼亚的计划，遂以该地区经济发展落后为借口，爆发了长时间的罢工，企业停工，并组织大规模集会。

然而，接下来的系列事件表明，亚美尼亚政客及其在中央的庇护者提出来的纳戈尔诺—卡拉巴赫自治州落后只是借口，其主要目的是企图侵占阿塞拜疆的领土。

1988 年下半年，局势愈加恶化，纳戈尔诺—卡拉巴赫自治州的亚美尼亚人开始发动对阿塞拜疆的武装侵略。于是，8 月底和 9 月初，对基亚尔基贾汗和霍贾雷发动了大规模进攻。9 月 18 日，亚美尼亚人将近 1.5 万

居住在汉肯迪的阿塞拜疆人驱逐出境，并烧毁了他们的家园（6，57 页）。

与此同时，在纳戈尔诺—卡拉巴赫如此紧张的局势下，在野蛮侵犯阿塞拜疆主权之后，1989 年 12 月 1 日亚美尼亚最高苏维埃通过了不符合宪法的决议——将纳戈尔诺—卡拉巴赫自治共和国并入亚美尼亚（8，45 页）。苏维埃中央领导所犯的严重、不可原谅的错误以及采取的亲亚政策导致 1990 年末至 1991 年初形势更加恶化，纳戈尔诺—卡拉巴赫自治州和阿塞拜疆与亚美尼亚交界的其他地区遭受了亚美尼亚更大规模的侵略。

数年来，巴库—莫斯科客运列车以及第比利斯—巴库、第比利斯—阿格达姆、阿格达姆—舒沙、阿格达姆—霍贾雷等公路大巴发生的恐怖活动致数百名阿塞拜疆人死亡。数千名阿塞拜疆人成为受苏联当局庇护的亚美尼亚侵略政策的牺牲品。遗憾的是，亚美尼亚分裂份子没有在事件之初就停手，从而导致局势愈加恶化。最终，亚美尼亚武装部队和战车攻入脱离阿塞拜疆政府掌控的自治州境内，制造了更多的针对阿塞拜疆人的流血事件，从而导致冲突扩大，并演变成大规模战争。

自 1991 年起，卡拉巴赫山区的紧张局势愈演愈烈。1991 年 6 月至 12 月，亚美尼亚武装部队对阿斯克朗区的加拉达戈雷村和梅舍利村发动了进攻，致 12 人被杀害、15 人受伤（6，87 页）。同年 8 月份和 9 月份，阿塞拜疆武装部队对舒沙—贾米利、阿格达姆—霍贾温特和阿格达姆—加拉达戈雷公路线的大巴进行扫射，导致 17 人死亡、近 90 名阿塞拜疆人受伤（6，77-78 页）。

1991年10月底和11月，亚美尼亚人在卡拉巴赫山地部分的30多个居民点烧杀抢掠，其中包括具有战略意义的村庄，例如图戈、伊玛列特-格尔、希尔哈温特、梅舍利、贾米利、乌穆德鲁、加拉达戈雷、基亚尔基贾汗等。

自1992年初，亚美尼亚军队蚕食着位于卡拉巴赫山地部分的阿塞拜疆居民点。2月12日，亚美尼亚武装部队强占了舒沙的玛雷别利村和古什丘拉尔村；13日到17日，对霍贾温特区的加拉达戈雷村进行了武装进攻，俘虏了118人（包括儿童、妇女和老人），对33人进行扫射，将死伤者埋在一个坑内。被俘的人中，被68人被残忍杀害，50人艰难逃脱，18个被释放的人也因伤离世。亚美尼亚人用诸如斩首、活埋、拔牙、不给水和食物等极端残忍的方式对待被俘人员，而酷刑杀害是最灭绝人性的罪行。在加拉达戈雷村杀害了每两个家庭的4个人，42个家庭失去了主要劳动力，近140名儿童成为孤儿。亚美尼亚人在这座村庄制造了名副其实的大屠杀，杀害91人，占该村总人口的十分之一（6，93页）。

霍贾雷大屠杀是20世纪末亚美尼亚对阿塞拜疆人犯下的最严重罪行

20世纪末亚美尼亚在霍贾雷市制造的种族大屠杀是最惨绝人寰的反人类罪行之一。霍贾雷大屠杀与世界历史上的哈腾惨案、利迪策村屠杀、奥拉杜屠杀、纳粹大

屠杀、美莱村屠杀、卢旺达大屠杀、斯雷布雷尼察大屠杀等并称人类历史上著名的惨案。上述事件也是世界战争历史上的平民大屠杀，在国际社会上引起了巨大反响。

霍贾雷市是位于纳戈尔诺-卡拉巴赫区的重要战略领土，阻碍了亚美尼亚侵略计划。因为霍贾雷位于距汉肯迪东北部 12 公里、阿格达姆-舒沙以及阿斯科兰-汉肯迪公路的交汇处（5，10 页）。纳卡区唯一的机场也位于霍贾雷市，这也使得该地区的更加重要。因此，亚美尼亚武装部队的主要目的是通过侵占霍贾雷控制阿斯科兰-汉肯迪公路以及占领霍贾雷的机场。

此外，在残忍实施霍贾雷种族屠杀过程中，亚美尼亚人烧毁了这座古老的阿塞拜疆城市。霍贾雷是阿塞拜疆古城之一。这儿保存着那个时代的历史和文化遗迹。霍贾雷市人口主要以阿塞拜疆民族为主，总人口 7000 多人（总面积为 926 平方公里），是亚美尼亚人居住村庄周围最大的古老居住点（5，10 页）。这里的历史遗迹本可以保留至今。

霍贾雷市附近曾保存着公元前 14 到 7 世纪的霍贾雷-凯达贝克文化遗产。1992 年 2 月，亚美尼亚武装部队在前苏联部队第 366 摩托化步兵团的协助下，进攻了霍贾雷市，利用大屠杀最卑鄙的手段—消灭罪证，破坏了阿塞拜疆人民以及全人类绝无仅有的遗迹。

在制造大屠杀四个月之前，也就是在 1991 年 10 月底，通往霍贾雷的所有公路被封锁，实际上也就是将整座城市包围。此外，自 1 月 2 日起，切断了霍贾雷的供

电。如此一来，霍贾雷与阿塞拜疆其他地区所有联系方式都被切断。城市唯一的交通方式只剩下一架直升机。但是，几个月之后，直升机也停飞。1992年1月28日，阿格达姆飞往舒沙的Mi-8直升机还未到达，就在汉肯迪附近被火箭炮击落，造成3名乘务员以及41名乘客死亡（32，282页）。随后，亚美尼亚部队先后侵占了卡拉巴赫山区部分最后的阿塞拜疆人居住点。1991年年底，卡拉巴赫山区的30多个居住点，包括图戈、伊马列特-戈尔文德、斯尔哈文德、梅谢利、贾米利、乌木德鲁、克尔基贾汉等具有战略意义的阿塞拜疆村庄被亚美尼亚武装部队烧毁、毁灭并抢光（8，63页）。

1992年2月25日夜间到26日凌晨，亚美尼亚武装部队在部署在汉肯迪的前苏联部队第366摩托化步兵团的10辆坦克、16辆步兵装甲运输车、9辆战斗步兵车、180位军事专家的协助和重型机械的加持下，进攻了霍贾雷市（32，284-286页）。他们使用大量现代化重型机械完全毁掉了霍贾雷市，对城市居民实施了惨绝人寰的屠杀（38，8页）。其中许多人遭受了斩首、刺出眼睛、脱皮、活活烧死等非人的虐待。

据官方数据统计，大屠杀导致613人遇难，包括63名儿童、106名妇女和70名老人。其中：

- 8个家庭彻底被毁，
- 56人被虐待致死，
- 27个家庭仅剩1人，
- 25个儿童失去父母，
- 130个儿童失去父亲或母亲，

- 230 个家庭失去主要劳动力，
- 487 人受伤（包括 76 名儿童），
- 1275 人被俘，
- 116 名人质被释放，
- 150 人下落不明（8，67-68 页）。

在这场力量对比悬殊的战斗中，霍贾雷自卫队与敌人奋战到最后一刻。他们誓死捍卫城市的精神是英雄主义的光辉典范。亚美尼亚部队进攻霍贾雷时，3000 多名没有武器的平民离开了城市。遗憾的是，这并未减轻霍贾雷遭受的伤害。因为，大部分市民未能幸免于亚美尼亚人的残暴屠杀。

调查资料显示，此次进攻由亚美尼亚前任国防部长谢伊兰·奥加尼扬和第 366 摩托化步兵团第 3 特务营营长叶甫盖尼·纳博季以及 50 多个亚美尼亚军官和准尉率领（10，144-145 页）。

与此同时，世界各国很多最具影响力的媒体报道了此次亚美尼亚-俄罗斯联合武装部队对阿塞拜疆人实施的惨无人道的暴力和屠杀事件。亚美尼亚院外活动集团积极活动的法国杂志《Valer aktuel》于 1992 年 3 月 14 日刊登了亚美尼亚使用现代化机械，雇佣外来部队的消息：“该‘自治区’的亚美尼亚武装部队与来自近东的进入者拥有最现代化的机械设备和直升机。解放亚美尼亚秘密部队 (ASALA) 在黎巴嫩和叙利亚设有军营、武器和弹药库。亚美尼亚人剿杀了卡拉巴赫的阿塞拜疆人，血洗了 100 多个穆斯林村庄。”（88）

此外，1992 年 3 月 14 日，法国《世界报》(Le

Mond)也提到了亚美尼亚的残暴行为：“阿格达姆的国外记者亲眼见到了许多被残忍杀害的妇女和儿童的尸体，其中有三具被剥去头皮的、拔去指甲的尸体。这并不是阿塞拜疆的挑衅，而是事实。”（82）

英国报刊《The Sunday Times》1992年3月1日期刊载了侥幸活下来的霍贾雷居民对亚美尼亚残暴行为的回忆：“亚美尼亚兵士屠杀了一百多户家庭。活下来的市民说，亚美尼亚人对450多名阿塞拜疆人进行了扫射，其中大多数是妇女和儿童。与其他妇女和儿童一起从霍贾雷逃到阿格达姆的霍贾雷居民拉兹娅·阿斯兰诺娃说，亚美尼亚不断扫射，数十人被活活烧死，剥去头皮。她说，她的丈夫、公公和女婿被杀害，女儿失踪。”（83）

此外，美国《华盛顿邮报》1992年2月28日期指出，亚美尼亚武装部队利用现代化机械对霍贾雷进行了大规模攻击。英国《星期日泰晤士报》3月8日期、巴黎《Krua l`Eveneman》杂志3月25日期等系列报刊杂志刊登了该事件的事实（86，87，89页）。

甚至连俄罗斯媒体也发布了关于亚美尼亚残忍行为的系列报道。例如，《消息报》1992年3月13日期刊登了俄罗斯军人对于该事件的观点：“玛伊奥尔·列奥尼德·克拉维茨少校：我在小山上亲眼看到了100多具尸体，其中一个小男孩被斩首。妇女、儿童和老人的尸体随处可见。”（79）俄罗斯“纪念碑”维权中心用事实证明亚美尼亚在霍贾雷实施的残暴行为，他们甚至4天内将200具阿塞拜疆人的尸体从霍贾雷运送到阿格

达姆。并证明了亚美尼亚人虐尸这一事实。他们分别对 181 具尸体（130 具男性、51 具女性和 13 具儿童）进行了法医鉴定。鉴定结果显示，151 人因枪击致死、20 人因弹片伤致死、10 人因钝器伤致死（38，8 页）。此外，英国《金融时报》1992 年 3 月 14 日期中写道：俄罗斯部队中有亚美尼亚人，“波利亚克夫将军指出，第 366 兵团中的 103 个亚美尼亚军人留在纳戈尔诺-卡拉巴赫区。”（81）

此外，在前苏联第 366 摩托化步兵团从汉肯迪撤出时，非法转移了 25 辆坦克、87 辆装甲车、28 辆战斗步兵车以及 45 架炮兵装置（8，72 页）。调查结果表明，进攻霍贾雷的前苏联部队第 366 摩托化步兵团中有几十个亚美尼亚族军官和准尉。为掩盖霍贾雷大屠杀，1992 年 3 月 2 日，第 366 摩托化步兵团转移到格鲁吉亚瓦季安尼市。3 月 10 日，该兵团被撤销，其成员均被分派到其他部队（10，145 页）。

这些武装组织在霍贾雷实施屠杀时，追击了从霍贾雷逃跑的居民，在霍贾雷杀死了 111 人，其中，在卡季克森林杀害了 16 人，在通往纳希切万尼克的公路上杀害 130 人，在加拉加亚附近杀害 23 人，在达赫拉兹村附近杀害 23 个人，在谢利附近杀害 8 人，有 6 人在阿斯克兰公路被俘。18 人在阿斯克兰区内务局被虐待杀死（8，68-69 页）。尸体调查和法医鉴定结果证明了第 366 摩托化步兵团士兵对阿塞拜疆实施的惨无人道的屠杀和暴力这一事实。

检察院及其他执法部门提起刑事诉讼，着手调查亚

美尼亚人犯下的诸如杀害和肢解遭受非人折磨的阿塞拜疆俘虏和人质（是亚美尼亚武装部队从 1988 年起在纳戈尔诺-卡拉巴赫和其占领的阿塞拜疆其他地区抓获的），实施的挑衅行为和恐怖袭击，驱逐居民，破坏居民点以及历史文化遗迹等滔天罪行。（4）

调查结果表明，亚美尼亚部队及驻汉肯迪前苏联部队第 366 摩托化步兵团的行为触犯了联合国议会大会 1948 年 12 月 9 日通过的《防止和惩治灭绝种族罪公约》以及阿塞拜疆刑法第 103 号条文（13，34 页）

刑事调查结果还表明，制造霍贾雷大屠杀的亚美尼亚武装部队、纳卡地区的武装部队以及驻汉肯迪前苏联部队第 366 摩托化步兵团违反了国际法，严重违反了《改善战地武装部队伤者病者境遇之日内瓦公约》、《关于战俘待遇之日内瓦公约》、《关于战时保护平民之日内瓦公约》等 1949 年 8 月 12 日在日内瓦通过的系列公约（8，69 页）。

对第 366 摩托化步兵团 38 位士兵等其他参与霍贾雷大屠杀人员的判决充分证明，他们触犯了阿塞拜疆共和国刑法第 103 号条文“反和平、反人道主义战争罪”，应为大屠杀负责；同时还触犯了第 107 号条文（驱逐人口出境或强行迁移人口）、第 113 号条文（虐待）、第 115.4 号条文（违反战争法律和惯例）。相关文件递交给国际刑事警察组织驻阿塞拜疆分局以开展国际调查（4）。

调查霍贾雷大屠杀事件期间，2213 名见证人和受害者受审，进行了 800 多次鉴定。我国检察院从俄罗斯联

邦、乌兹别克斯坦共和国和哈萨克斯坦共和国总检察院得到了第 366 步兵团伤亡和受害士兵名单、亚美尼亚武器来源及第 366 步兵团武器扫射的阿塞拜疆人居民点等信息（4）。

收集的信息证明，第 366 步兵团 2 号部队队长谢伊兰·奥加尼扬（2016 年 10 月前担任亚美尼亚共和国国防部长）、第 366 步兵团 3 号部队队长叶甫盖尼·纳博季等人员参加了大屠杀。起诉其触犯阿塞拜疆共和国刑法相关条文，确定在梅沙利、加拉达戈雷、巴加尼斯-埃雷姆制造种族大屠杀以及在其他居民点实施的将当地阿塞拜疆族人驱逐出境的重大犯罪行为的人员身份等相关工作正在继续进行中（4）。

将霍贾雷种族屠杀的事实真相公之于众

1993 年，全民领袖盖达尔·阿利耶夫重新掌权之后，骇人听闻的霍贾雷惨案的本质才得以重见天日。1994 年 2 月，阿塞拜疆共和国国民议会正式作出了对霍贾雷大屠杀的政治法律评估。此外，1998 年 3 月 26 日，根据盖达尔·阿利耶夫签发的命令，宣布 3 月 31 日为阿塞拜疆大屠杀纪念日（1；2，8 页）。

2002 年 2 月 25 日，在霍贾雷种族大屠杀 10 周年前夕，全民领袖盖达尔·阿利耶夫向阿塞拜疆人民作出声明，“霍贾雷惨案是近 200 年来亚美尼亚民族主义者为实现针对阿塞拜疆人的种族清洗和种族屠杀政策而制造的血腥事件。”（13，21；50 页）

目前，揭露种族屠杀的罪魁祸首，并向国际大众广泛宣传是阿塞拜疆外交政策的主要方向之一。除此之外，还采取了系列稳步措施以将霍贾雷大屠杀的事实真相告知世界，在国际社会广泛宣传，同时对该事件作出客观的评价。

盖达尔·阿利耶夫基金会，尤其是基金会主席兼联合国教科文组织和伊斯兰教科文组织亲善大使梅赫丽班·阿利耶娃为此所做的工作值得称赞。为使国际社会了解霍贾雷大屠杀这一人类最大的惨剧之一，基金会连续实施了具有系统性和针对性的措施。

2007年2月26日，在盖达尔·阿利耶夫基金会的倡议下，在布鲁塞尔举办了名为“侵略行为的受害者”图片展和儿童画展。这也是为了继续让国际社会了解事实真相。同年2月19日至26日，名为“霍贾雷周”的项目在土耳其伊斯坦布尔等25个省举行了纪念活动（51）。此外，2008年2月14日，在柏林举行的主题为“霍贾雷大屠杀以及1915年事件事实”研讨会对国际社会了解事实真相具有十分重要的意义（52）。

在盖达尔·阿利耶夫基金会的支持下，2012年在世界100多地举办了纪念霍贾雷种族大屠杀20周年活动（55）。举办纪念霍贾雷大屠杀系列活动时，使用了基金会准备的宣传资料。目前，在莱拉·阿利耶娃领导的驻俄罗斯伊斯兰合作组织青年论坛框架内，盖达尔·阿利耶夫基金会在各国举办的纪念霍贾雷种族屠杀以及宣传惨案真相的活动通过对话和合作稳步继续。

伊斯兰合作组织承认霍贾雷事件是种族大屠杀

2008年5月8日，亚美尼亚武装部队侵占舒沙市周年，在伊斯兰合作组织青年论坛跨文化对话协调人莱拉·阿利耶娃的倡议下，通过了“为霍贾雷伸张正义”项目。2009年2月，该项目正式启动（8，119-120页）。

国际宣传运动“为霍贾雷伸张正义”的主要目的是向国际社会介绍霍贾雷种族大屠杀，让国际社会对该大屠杀作出道德和政治评估，纪念大屠杀受害者。目前，正在很多国家顺利开展活动以使霍贾雷大屠杀在精神上和政治-法律层面得到承认。此外，根据2009年7月伊斯兰合作组织青年论坛与伊斯兰教科文组织签署的协议，决定将“霍贾雷种族屠杀”编入伊斯兰合作组织成员国历史课程教材。（68）

2010年1月31日，第六届伊斯兰合作组织成员国议会联盟会议在乌干达首都坎帕拉举行。会上，在论坛倡议下，通过了《伊斯兰合作组织青年论坛与伊斯兰合作组织成员国议会联盟合作决议》。（70）

“为霍贾雷伸张正义”国际项目框架内通过的决议中，将霍贾雷惨案定性为“亚美尼亚武装力量对平民进行的危害人类的大规模屠杀”。决议中，呼吁成员国在国内外支持“为霍贾雷伸张正义”项目。这是国际组织将霍贾雷定性为“危害人类罪”的首份文件。

2011年1月19日，第13届伊斯兰合作组织成员国议会联盟会议在阿联酋首都阿布扎比召开。会上对“为霍贾雷伸张正义”国际项目予以支持，通过了《阿布扎

比宣言》，呼吁承认霍贾利惨案为“反人类大屠杀”（77）。2012年1月31日，在印度尼西亚巨港举行的第7届伊斯兰合作组织成员国议会联盟会议上再次强调支持“为霍贾雷伸张正义”国际项目。近年来，在论坛倡议下，在《亚美尼亚共和国侵略阿塞拜疆共和国决议》中专门添加了一项关于霍贾利惨案的条文。条文指出，“2012年（霍贾雷大屠杀20周年）起，会议呼吁成员国议会承认1992年2月26日亚美尼亚武装部队对阿塞拜疆人实施的种族大屠杀，要求罪魁祸首承担责任。”（73）

这是2009年开始实施的“为霍贾雷伸张正义”国际项目的必然结果。还应指出的是，就纳卡冲突通过的国际条文中，该决议首次对霍贾雷大屠杀作出了政治法律评定。伊斯兰合作组织议会联盟是最大的国际议会间机构之一，那么，该决议对于在国际层面将霍贾雷惨案认定为亚美尼亚民族主义者对阿塞拜疆人民实施的种族屠杀政策的一部分、追究犯罪者法律责任具有重要意义。

2012年11月15日至17日，第39届伊斯兰合作组织成员国外交部长理事会在吉布提召开。在此次会议上，首次承认了霍贾雷事件为种族屠杀事件（57）。伊斯兰合作组织成员国外交部长理事会呼吁伊斯兰合作组织其他机构积极参与并支持该项目的工作，为让国内外普遍承认该反人类罪行而作出努力。

2013年2月6日至7日，第12届伊斯兰合作组织成员国国家元首和政府首脑峰会在埃及首都开罗举办，峰会上承认了霍贾雷惨案是种族大屠杀和反人类罪行

(58)。2013年12月9日至11日，第40届伊斯兰合作组织成员国外交部长理事会在几内亚科纳克里举办，会上再次声明，承认霍贾雷惨案是种族屠杀。决议草案中专门列出了关于“为霍贾雷伸张正义”运动的这项内容，“伊斯兰合作组织成员国外交部长理事会对‘为霍贾雷伸张正义’国际运动的工作予以肯定，并呼吁成员国在国内外参与该项目实施的关于承认霍贾雷事件为危害人类罪行的宣传工作。”（62）

2014年2月18日至19日，在伊朗德黑兰举行的第9届伊斯兰合作组织议会联盟会议上通过了《伊斯兰合作组织议会联盟与伊斯兰合作组织青年论坛合作决议》。决议重申将霍贾雷惨案定性为种族屠杀和反人类罪行（63）。2015年3月27日至28日，伊斯兰合作组织成员国外交部长理事会再次承认霍贾雷惨案是种族屠杀。在科威特举办的第47届理事会会议上通过了决议，呼吁成员国及伊斯兰合作组织其他机构积极参与“为霍贾雷伸张正义”运动，并强调了追究霍贾雷大屠杀罪魁祸首责任的重要性（65）。

2016年1月25日，第11届伊斯兰合作组织议会联盟会议通过了《伊斯兰合作组织青年论坛与伊斯兰合作组织议会联盟合作决议》，承认霍贾雷惨案是种族屠杀行为和反人类罪行，并呼吁伊斯兰合作组织成员国议会采取必要措施惩治犯罪者（76）。

今年是“为霍贾雷伸张正义”运动实施的第9年。9年来，为达到该项目的目标，伊斯兰合作组织青年论坛大规模开展工作。为让国际社会对霍贾雷种族大屠杀作

出法律政治和道德层面的评价，在该运动框架内，青年论坛将国际文件承认霍贾雷惨案是反人类罪行和种族屠杀确定为主要工作方向。这些年所做的工作取得了一定的成果，伊斯兰合作组织的不同等级会议，包括首脑峰会，都已承认霍贾雷惨案是种族屠杀和反人类罪行。

国际社会普遍承认霍贾雷惨案是种族大屠杀

为了让国际社会普遍承认霍贾雷种族大屠杀并对其作出政治评价而进行的工作卓有成效。霍贾雷大屠杀 14 周年、15 周年和 16 周年纪念活动在俄罗斯、德国、美国、土耳其、乌克兰、哈萨克斯坦、格鲁吉亚、科威特等国举办。2005 年至 2007 年 2 月，土耳其大国民议会召开专门会议，讨论霍贾雷大屠杀（69）。2011 年 2 月 19 日至 26 日，土耳其很多城市举办了名为“霍贾雷周”的纪念活动，活动期间还举办了纪念仪式等。世界很多国家的城市也开始举办类似活动（53）。

2010 年 2 月 25 日，美国承认霍贾雷大屠杀迈出了第一步。当天，马萨诸塞州众议院通过了承认霍贾雷大屠杀的决议（106）。2011 年 6 月 11 日，美国德克萨斯州承认了亚美尼亚在霍贾雷犯下重罪这一事实，并通过了第 535 号决议。决议中谴责亚美尼亚武装部队屠杀阿塞拜疆霍贾雷市平民的行为（107）。

随后，2012 年 2 月 22 日，新泽西州和佐治亚州先后通过了与霍贾雷大屠杀相关的决议（108；109）。在阿塞拜疆和土耳其侨民的努力下，佐治亚州的众议院通

过了第 1594 号决议。2012 年 3 月 23 日，在霍贾雷大屠杀 20 周年前夕，美国缅因州众议院也通过了相关决议（110）。

2013 年，国际社会上承认霍贾雷大屠杀的愈来愈多。1 月 28 日，新墨西哥州参议院以及众议院先后通过了关于霍贾雷大屠杀的决议（111）。紧接着，阿肯色州众议院于 2 月 8 日、该州参议院 2 月 11 日、密西西比州于 2 月 25 日分别通过了相关决议（112-113）。随后，俄克拉荷马州于 3 月 4 日、印第安纳州于 3 月 8 日、宾夕法尼亚州和田纳西州众议院于 3 月 18 日、西佛吉尼亚州众议院于 4 月 3 日先后通过了霍贾雷大屠杀 21 周年相关决议。5 月 3 日，康涅狄格州议会正式承认了霍贾雷大屠杀（114-119）。

2015 年 2 月，亚利桑那州上议院承认霍贾雷事件是种族大屠杀。同年 3 月，犹他州州长签发了霍贾雷大屠杀相关文件（120-121）。2016 年美国内布拉斯加州、夏威夷州、蒙大拿州、爱达荷州签发了关于承认霍贾雷大屠杀的特别宣言。这样，美国承认霍贾雷大屠杀的州的数量达到 21 个（122-125）。

2011 年 12 月 20 日，墨西哥众议院作出声明，强烈谴责亚美尼亚武装部队对阿塞拜疆领土的侵略，尤其是霍贾雷大屠杀事件（71；126）。2012 年 2 月 1 日，巴基斯坦参议院通过了关于承认霍贾雷种族大屠杀的决议。决议中，外交委员会谴责亚美尼亚对平民所实施的种族大屠杀事件（73；127）

拉丁美洲方面，继墨西哥之后，哥伦比亚参议院于

2012年4月23日认定霍贾雷事件为种族大屠杀（56；128）。此外，约旦参议院于5月28日（129）、秘鲁议会于6月13日（130）先后通过了关于霍贾雷种族屠杀的决议。7月30日，哥伦比亚议会众议院也通过了关于亚美尼亚与阿塞拜疆纳卡冲突和霍贾雷种族大屠杀的文件（74；60）。

同年8月13日，巴拿马通过了关于亚美尼亚武装部队侵略阿塞拜疆领土的第4号决议。文件中，强烈谴责侵略国在阿塞拜疆霍贾雷制造的种族大屠杀，呼吁亚美尼亚共和国政府遵守联合国安理会的四项决议（61；131）。

2014年1月17日，洪都拉斯国民议会通过了承认阿塞拜疆领土被侵略和霍贾雷种族大屠杀的第333-2013号决议（132）。在议会议长及秘书长对该项决议予以批准后，2014年1月24日，洪都拉斯共和国总统及外交部长也对该项决议予以批准。2014年2月13日，该决议的内容刊登在洪都拉斯官方报刊《The Gazette》上，决议正式生效并具有法律效力（63）。

2014年9月1日，苏丹共和国国民议会外交委员会通过了决议，承认1992年2月份亚美尼亚武装部队屠杀霍贾雷市平民的行为是种族大屠杀和反人类罪（75；133）。该决议谴责亚美尼亚屠杀阿塞拜疆平民的行为，要求亚美尼亚遵守联合国安理会通过的第822、853、874和884号决议，从其占领的阿塞拜疆领土内撤军。与此同时，决议还强调，亚美尼亚方应对霍贾雷种族屠杀的受害者及其亲属遭受的精神和物质损失予以赔偿。

此后，继续有针对性地开展工作以让国际社会承认霍贾雷种族大屠杀。欧洲国家议会讨论并通过了相关政治文件。2013年2月12日，罗马尼亚议会自由民主党通过了名为《纳戈尔诺-卡拉巴赫冲突》的政治声明（58）。该党派党员鲁奇安·米利塔鲁在议会发表政治声明，指出霍贾雷市的阿塞拜疆人遭受了惨绝人寰的屠杀，提供了大屠杀受害者的信息，强调了国际社会承认该事件是反人类罪行的重要性。

捷克是正式作出声明谴责亚美尼亚制造的针对霍贾雷平民的种族屠杀并将其认定为反人类罪的第一个欧盟国家。2013年2月7日，捷克最高立法机构众议院国际关系委员会一致通过了《关于21年前亚美尼亚武装部队对阿塞拜疆霍贾雷市的613名手无寸铁的平民实施了惨无人道的屠杀》的决议（58；134）。在决议中，捷克承认纳戈尔诺卡-拉巴赫地区是阿塞拜疆共和国不可缺少的一部分，以及该地区被亚美尼亚侵占的事实，并再次证明了亚美尼亚在霍贾雷犯下的严重罪行。

2013年2月26日，波斯尼亚和黑塞哥维那议会召开会议，以压倒性票数通过了关于亚美尼亚侵略阿塞拜疆以及霍贾雷种族屠杀的官方文件——《承认并尊重阿塞拜疆共和国主权和领土完整》的决议（59；135）。此外，2015年1月29日，以色列总统鲁文·里夫林出席联合国大会犹太人大屠杀纪念日活动时，谈到了世界种族大屠杀事件，并指出了霍贾雷屠杀（64）。

2017年1月11日吉布提共和国国民议会、2月2日巴基斯坦伊斯兰共和国国民议会外交关系常驻委员会分

别通过了决议，认定亚美尼亚侵占阿塞拜疆领土并承认1992年2月26日亚美尼亚武装部队屠杀阿塞拜疆霍贾雷市平民的行为是种族屠杀和反人类罪，要求施暴者承担责任。决议中还要求亚美尼亚遵守联合国大会以及安理会的决议，从其占领的阿塞拜疆领土内撤军。与此同时，要求国际社会和国际组织向亚美尼亚施加压力，呼吁其执行相关决议。

由此可见，正在进行的让国际社会普遍承认霍贾雷种族大屠杀及对其作出政治评定方面的工作已取得重大成果，并不断取得发展。毫无疑问，这些结果是阿塞拜疆不懈努力所得。同时，阿塞拜疆所做的工作对于让国际社会了解亚美尼亚侵略我国这一事实具有重要意义。

25年来，全世界目睹了亚美尼亚实施的侵略政策，并达成了建立单一民族国家的目的。除纳卡地区之外，他们还侵占了拉钦区、克尔巴贾尔区、阿格达姆区、菲祖利区、杰布拉伊尔区、古巴德雷区和赞戈兰区，总面积达4.4平方公里（41，4-6页；8，91页）。亚美尼亚在上述所有地区都实施了种族清洗。纳卡地区的亚美尼亚社群为争取所谓的“自决权”导致100多万（占总人口的15%）阿塞拜疆人被驱逐出故土，成为难民。

侵略政策从来都是伴随着大屠杀。从1988年到1993年，亚美尼亚武装侵略导致2万阿塞拜疆人死亡，10万人受伤，5万人受伤致残（8，92页）。与此同时，亚美尼亚还实施了国家恐怖主义和大屠杀政策，在其占领的阿塞拜疆领土上制造了373起恐怖袭击，导致1200人遇难、1705人受伤（32，158-159页）。

目前，20%的阿塞拜疆领土被亚美尼亚武装部队占领。亚美尼亚的侵略行为破坏了900个居民点、22座博物馆以及4家画廊、9座历史宫殿，导致4万件具有非凡历史价值的博物馆展品、44座庙宇和9座清真寺被毁。此外，亚美尼亚人还毁坏了927家图书馆珍藏的460万册书籍和具有重要历史价值的手稿。据资料不完全统计，除精神损失之外，亚美尼亚还给阿塞拜疆造成了超过3200亿美元的物质损失（8，92-93页）。

上述事实证实了亚美尼亚的侵略政策。另外一个证明亚美尼亚不断实施侵略政策的事实是，仅20世纪，亚美尼亚民族主义者分别在1905-1906年、1918-1920年、1948-1953年和1988-1993年对阿塞拜疆人实施了四次大屠杀和种族清洗。根据国际法，大屠杀是反和平、反人类的行为，是最严重的犯罪。1948年12月9日，联合国议会大会通过了第260(III)号决议。1951年1月12日生效的《防止及惩治灭绝种族罪公约》是定性危害种族罪的主要法律（49）。根据该公约，亚美尼亚对阿塞拜疆实施的侵略行为触犯了危害种族罪。

纪念霍贾雷种族屠杀20周年前夕，阿塞拜疆总统伊利哈姆·阿利耶夫签署了指令。指令中指出，“霍贾雷种族屠杀是19-20世纪阿塞拜疆人遭受亚美尼亚沙文主义者分阶段实施的种族清洗政策的一部分。而这一真相必须公之于众，告知国外议会和整个国际社会。这是针对阿塞拜疆民族和反人类的重大军事犯罪，应在国际范围内得到公允的政治法律评估。”（54）

**İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT,
ARXIV MATERİALLARI VƏ
İNTERNET RESURSLARI**

- 1. Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 26 mart 1998-ci il //“Azərbaycan” qəz.- 1998.- 27 mart.**
- 2. Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında (8 dildə).- Bakı, 1998.- 120 s.**
- 3. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası: İki cilddə.- Bakı, 2004.- Cild I.- 440 s.**
- 4. Azərbaycan Respublikasının Hərbi Prokurorluğu ermənilər tərəfindən Xocalıda törədilmiş soyqırımı ilə bağlı istintaq əməliyyat tədbirlərini davam etdirir //“Azərbaycan” qəz.- 2010.- 24 fevral.**
- 5. Boran Əziz. Xocalı soyqırımı: səbəbləri, həyata keçirilmə üsulları və nəticələri.- Bakı, 2008.- 224 s.**
- 6. Əhmədov E. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü: təhlili xronika (1987-2011-ci illər).- Bakı, 2012.- 912 s.**
- 7. Əhmədov E. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü: Bakı, 2015.- Kitab I: Sənədlər və materiallar.- 324 s.**
- 8. Əhmədov E. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü: Bakı, 2013.- Kitab II: Etnik təmizləmə, soyqırım, terror, işğal.- 408 s.**
- 9. Əhmədov E. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü: Bakı, 2013.- Kitab III: Beynəlxalq təşkilatların və böyük dövlətlərin siyasəti.- 368 s.**
- 10. Hacıyev N. Dağlıq Qarabağın tarixindən sənədlər.- Bakı, 2005.- 192 s.**

11. **Həsənov Ə.M.** Azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin mərhələləri (Azərbaycan, ingilis və rus dillərində).- Bakı: Zərdabi LTD, 2016.- 80 s.
12. **Xocalı - XX əsrin soyqırımı = Khojaly- Genocide of the 20th Century = Ходжалы- геноцид XX века = Chodschali- Völkermord des XX. Jahrhunderts = Khodjaly- Génocide du XXe siècle** /layihənin rəh. Ə.Həsənov, A.Aslanov.- Bakı: Şərq-Qərb, 2012.- 131 s.- Azərbaycan, ingilis, alman, fransız və ərəb dillərində.
13. **Xocalı - 1992 = Khojaly - 1992 = Khodjaly - 1992 = Ходжалы - 1992** /Heydər Əliyev İrsini Araşdırma Mərkəzi.- Bakı: CBS, 2012.- 211 s.- Azərbaycan, ingilis, fransız və rus dillərində.
14. **Qasımlı M.** Heydər Əliyev – istiqlala gedən yol (1969-1987-ci illər).- Bakı, 2006.- 608 s.
15. **Qasımlı M.** Ermənistanın sovetləşməsindən Azərbaycan ərazilərinin işğalnadək erməni iddiaları: tarix - olduğu kimi (1920-1994-cü illər).- Bakı, 2016.- 520 s.
16. **Mahmudov Y., Şükürov K.** Qarabağ. Real tarix, faktlar, sənədlər.- Bakı, 2005.- 380 s.
17. **Mehdiyev R.** Gorus – 2010: absurd teatrı mövsümü.- Bakı, 2010.- 96 s.
18. **Mehdiyev R.Ə.** Azərbaycanlılara qarşı soyqırımı gerçəklikləri.- Bakı, 2010.- 204 s. (Azərbaycan, rus və ingilis dillərində).
19. **Məmmədov X., Məmmədov N.** Türkiyədə və Azərbaycanda erməni millətçilərinin cinayətləri.- Bakı, 2006.- 215 s.

20. **Məmmədov İ., Əsədov S.** Ermənistan azərbaycanlıları və onların acı taleyi (qısa tarixi очерк).- Bakı, 1992.- 72 s.
21. **Məmmədov N.** Dağlıq Qarabağ gerçəklikləri: soyqırımı, terror, deportasiya, işğal: XX yüzillik.- Bakı: Təhsil, 2009.- 272 s.
22. **К истории образования Нагорно-Карабахской Автономной области Азербайджанской ССР. 1918-1925: Документы и материалы.**- Баку, 1989.- 334 с.
23. **Гаибов Б.** Ходжалы – день последний: фотоальбом.- Баку, 1992.- 16 с.
24. **Гасанов А.М.** Основные этапы политики этнической чистки и геноцида против азербайджанцев //Geostrategiya: aylıq ictimai-siyasi, elmi populyar jurnal.- 2015.- № 2 (26), mart-aprel.- S.3-11.
25. **Мамедова Х.** Ходжалы: шехиды и шахиды: армянский терроризм как составная часть международного терроризма.- Баку, 2005.- 248 с.
26. **Мехтиев Р.Э.** Нагорный Карабах: история, прочитанная по источникам.- Москва: Аквариус, 2014.- 280 с.
27. **Пашаев А.** Геноцид, депортации и территориальные претензии армян к Азербайджанскому народу: XIX-XX вв.- Баку, 2013.- 152 с.
28. **Помпеев Ю.** Карабахский дневник.- Москва, 2010.- 416 с.: ил.
29. **Помпеев Ю.** Кровавый омут Карабаха.- Баку, 1992.- 208 с.
30. Постановление Совета Министров СССР № 4083 от 23 декабря 1947 года “О переселении колхозников

- и другого азербайджанского населения из Армянской ССР в Кура-Араксинскую низменность Азербайджанской ССР”.- Архив ЦСИ МИД АР.
31. Постановление Совета Министров СССР № 754 от 10 марта 1948 года “О мероприятиях по переселению колхозников и другого азербайджанского населения из Армянской ССР в Кура-Араксинскую низменность Азербайджанской ССР”.- Архив ЦСИ МИД АР.
  32. **Преступления армянских террористических и бандитских формирований против человечества (XIX-XXI вв.).**- Баку, 2002.- 395 с.
  33. **События вокруг НКАО в кривом зеркале фальсификаторов** (Сборник материалов).- Баку, 1989.- 92 с.
  34. **Томас де Ваал.** Черный сад: Армения и Азербайджан между миром и войной /пер. с англ. О.Алякринского.- Москва, 2005.- 413 с.
  35. **Файгл Э.** Правда о терроре: армянский терроризм - истоки и причины.- Баку, 2000.- 176 с.
  36. **Ходжалинский геноцид** /Фонд Гейдара Алиева: фото (Карабахские реалии).- Баку, 2006.- 12 с.
  37. **Ходжалы. Хроника геноцида.**- Баку, 1993.- 144 с.
  38. **Трагедия виновников который невозможно оправдать** /Доклад Московского правозащитного центра Мемориал о массовых нарушениях прав человека, связанных с занятием населенного пункта Ходжалы в ночь с 25 на 26 февраля 1992 г. вооруженными формированиями.- Баку, 1992.- 16 с.
  39. **Церцвадзе Ф.** Армения и Нагорный Карабах. Фор-

- мирование мифов (переведен на русский язык).- Нью-Йорк, 2005.- 25 с.
40. **Цервадзе Ф.** Забытый геноцид.- Нью-Йорк, 2005.- 132 с.
  41. **Aggression of the Republic of Armenia against the Republic of Azerbaijan.**- Baku, 1994.- 68 p.
  42. **Brief information of the history of Garabagh.** Heydar Aliyev Foundation presents. The series of “The true facts about Garabagh”.- Baku, 2005.- 12 p.
  43. **Consequences of Armenian aggression against Azerbaijan.** Heydar Aliyev Foundation presents. The series of “The true facts about Garabagh”.- Baku, 2005.- 12 p.
  44. **The beginning of the Garabagh conflict.** Heydar Aliyev Foundation presents. The series of “The true facts about Garabagh”.- Baku, 2005.-12 p.
  45. **Hasanov A.M.** Stages of ethnic cleansing and genocide against the Azerbaijanis //Law and Politology: International scientific journal.- Moldova, Chisinau, 2015.- № 31, September.- P.37-44.
  46. **Hasanov A.M.** Armenian policy of ethnic cleansing and genocide against the Azerbaijanis in the 20 century //Политика двойных стандартов в разрешении территориальных конфликтов. Материалы Международной научно-практической конференции (Кишинэу, Республика Молдава, 25 февраля 2016 г.).- Кишинэу, 2016.- С.13-24.
  47. **The Khojaly Genocide.** Heydar Aliyev Foundation presents. The series of “The true facts about Garabagh”.- Baku, 2005.- 12 p.

48. **Rau J.** The Nagorno Karabakh conflict between Armenia and Azerbaijan. A brief Historical Outline.- Berlin, 2008.- 96 p.
49. **UN General Assembly Resolution A/RES/3/260. “Prevention and Punishment of the Crime of Genocide”. 9 December 1948** - <http://www.un-documents.net/a3r260.htm>.

Dövri mətbuat

50. “Azərbaycan” qəz., 26 fevral 2002-ci il.
51. “Azərbaycan” qəz., 28 fevral 2007-ci il.
52. “Azərbaycan” qəz., 16 fevral 2008-ci il.
53. “Azərbaycan” qəz., 27 fevral 2011-ci il.
54. “Azərbaycan” qəz., 18 yanvar 2012-ci il.
55. “Azərbaycan” qəz. 24 fevral 2012-ci il.
56. “Azərbaycan” qəz., 24 aprel 2012-ci il.
57. “Azərbaycan” qəz., 21 noyabr 2012-ci il.
58. “Azərbaycan” qəz., 20 fevral 2013-cü il.
59. “Azərbaycan” qəz., 27 fevral 2013-cü il.
60. “Azərbaycan” qəz., 2 avqust 2013-cü il.
61. “Azərbaycan” qəz., 14 avqust 2013-cü il.
62. “Azərbaycan” qəz., 13 dekabr 2013-cü il.
63. “Azərbaycan” qəz., 20 fevral 2014-cü il.
64. “Azərbaycan” qəz., 30 yanvar 2015-ci il.
65. “Azərbaycan” qəz., 30 may 2015-ci il.
66. “Xalq qəzeti”, 1 fevral 2002-ci il.
67. “Xalq qəzeti”, 24 fevral 2010-cu il.
68. “Xalq qəzeti”, 25 fevral 2010-ci il.
69. “Xalq qəzeti”, 26 fevral 2010-ci il.

70. “Xalq qəzeti”, 27 fevral 2010-cu il.
71. “Xalq qəzeti”, 21 dekabr 2011-ci il.
72. “Xalq qəzeti”, 23 fevral 2011-ci il.
73. “Xalq qəzeti”, 2 fevral 2012-ci il.
74. “Xalq qəzeti”, 4 iyul 2013-cü il.
75. “Xalq qəzeti”, 9 sentyabr 2014-cü il.
76. “Xalq qəzeti”, 26 yanvar 2016-cı il.
77. “Respublika” qəz., 20 yanvar 2011-ci il.
78. “Известия”, 4 марта 1992.
79. “Известия”, 13 марта 1992.
80. “Financial Times”, 9 March 1992.
81. “Financial Times”, 14 March 1992.
82. “La Mond”, 14 March 1992.
83. “The Sunday Times”, 1 March 1992.
84. “The Times”, 3 March 1992.
85. “The Times”, 4 March 1992.
86. “The Sunday Times”, 8 March 1992.
87. “Washington Post” 28 February 1992.
88. “Valer actual” jour. , 14 March 1992.
89. “Cru l’Eveneman”, 25 March 1992.

İnternet resursları

90. <http://president.az>
91. <http://meclis.gov.az>
92. <http://mfa.gov.az>
93. <http://heydar-aliyev-foundation.org>
94. <http://aliyev-heritage.org>
95. <http://azerbaijan.az>
96. <http://justiceforkhojaly.com>

97. <http://refugees-idps-comittee.gov.az>
98. <http://preslib.az>
99. <http://khojaly.preslib.az>
100. <http://anl.az>
101. <http://anl.az/xocali>
102. <http://history.az>
103. <http://31mart.wordpress.com>
104. <http://iravan.com>
105. <http://virtualkarabakh.az>
106. <http://therealstoriesofkarabakh.com>
107. <http://azertag.com>
108. <http://mfa.gov.az/files/file/massacusetts.pdf>
109. http://mfa.gov.az/files/file/Texas_xocali_14.pdf
110. http://mfa.gov.az/files/file/New_Jersey_xocali_14.pdf
111. http://mfa.gov.az/files/file/Georgia_xocali_14.pdf
112. <http://mfa.gov.az/files/file/Maine.jpg>
113. http://mfa.gov.az/files/file/New_Mexico_2_xocali_14.pdf
114. http://mfa.gov.az/files/file/Arkansas_xocali_14.pdf
115. <http://mfa.gov.az/files/file/Mississippi.pdf>
116. <http://mfa.gov.az/files/file/Oklahoma.pdf>
117. <http://mfa.gov.az/files/file/Indiana-2014-SR0040-Amended.pdf>
118. http://mfa.gov.az/files/file/Pennsylvania_xocali_14.pdf
119. http://mfa.gov.az/files/file/Tennessee_xocali_14.pdf
120. http://mfa.gov.az/files/file/West_Virginia.pdf
121. <http://mfa.gov.az/files/file/connecticut.pdf>
122. <http://mfa.gov.az/files/file/Arizona.jpeg>
123. <http://mfa.gov.az/files/file/Utah.JPG>
124. <http://mfa.gov.az/files/file/Nebraska.jpg>
125. http://mfa.gov.az/files/file/Hawaii_Khojaly_proclamation.pdf

126. http://mfa.gov.az/files/file/Montana_Governor_on_Khojaly_.jpg.
127. http://mfa.gov.az/files/file/Idaho_Proclamation_on_Khojaly.jpg.
128. http://mfa.gov.az/files/file/Meksika_xocali_14.pdf.
129. http://mfa.gov.az/files/file/Pakistan_xocali_14.pdf.
130. http://mfa.gov.az/files/file/Kolumbiya_xocali_14.pdf.
131. http://mfa.gov.az/files/file/Iordaniya_xocali_14.pdf.
132. http://mfa.gov.az/files/file/Peru_1_xocali_14.pdf
133. <http://mfa.gov.az/files/file/elave%2020%20Honduras.pdf>.
134. http://mfa.gov.az/files/file/Panama_xocali_14.pdf.
135. <http://mfa.gov.az/files/file/Sudan.pdf>.
136. http://mfa.gov.az/files/file/Chexiya_1_xocali_14.pdf
137. http://mfa.gov.az/files/file/bosniya_ve_hersoqovina.pdf.
138. <http://www.justiceforkhojaly.org/sites/default/files/Romania.pdf>
139. <http://mfa.gov.az/files/file/Qvatemala.pdf>
140. http://mfa.gov.az/files/file/Resolution_Jibuti_Parliament.pdf
141. http://www.mfa.gov.az/files/file/Pakistan_Nat_Assembly.pdf
142. <http://www.justiceforkhojaly.org/sites/default/files/State%20of%20Connecticut.pdf>.

TÖVSIYƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT VƏ İNTERNET RESURLARI

143. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Xocalı soyqırımının onuncu ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciəti //“Azərbaycan” qəz..- 2002.- 26 fevral.
144. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciəti //“Azərbaycan” qəz..- 2012.- 24 fevral.
145. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası haqqında” Fərmanı, 18 dekabr 1997-ci il //“Azərbaycan” qəz..- 1997.- 19 dekabr.
146. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Azərbaycanlıların soyqırımı günü ilə əlaqədar bəyanatı //“Azərbaycan” qəz..- 1998.- 2 aprel.
147. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Xocalı soyqırımı (genosidi) günü haqqında qərarı //“Azərbaycan” qəz..- 1994.- 25 fevral.
148. **Azərbaycanlıların Ermənistan SSR-dən deportasiyası: 1948-1953-cü illər: sənədlər toplusu** = Депортация Азербайджанцев из Армянской ССР: 1948-1953 гг.: сборник документов /Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsi; məsul red. A.Ə.Paşayev.- Bakı, 2013.- 784 s.

149. **Azərbaycanlıların soyqırımı: tarixin qanlı salnaməsi** /Kitabın ideya rəhbəri: akademik R.Mehdiyev; redaktor: professor Ə.Həsənov; buraxılışa məsul: B.Sadıqov.- Bakı, 2012.- Cild I.- 448 s.
150. **Azərbaycanlıların soyqırımı: tarixin qanlı salnaməsi** /Kitabın ideya rəhbəri: akademik R.Mehdiyev; redaktor: professor Ə.Həsənov; buraxılışa məsul: B.Sadıqov.- Bakı, 2012.- Cild II.- 424 s.
151. **Erməni cinayətləri** (sənədlər əsasında).- Bakı, 2004.- Cild I.- 164 s.
152. **Erməni terror və quldur birləşmələrinin bəşəriyyətə qarşı cinayətləri (XIX-XXI əsrlər):** ensiklopediya. Müxtəsər xronoloji ensiklopediya.- Bakı, 2003.- 368 s.
153. **Erməni terrorizmi və cinayətləri: Azərbaycanda, Türkiyədə və dünyada** (hadisə və faktların xronikası).- Bakı. 1994.- 184 s.
154. **Erməni terroru = Armenian terror = Армянский террор.**- Bakı, 2007.- 168 s.
155. **Ermənistan azərbaycanlılarının tarixi coğrafiyası.**- Bakı, 1995.- 464 s.
156. **Xocalı soyqırımı – 1992** (sənədlərdə, faktlarda və mətbuatda).- Bakı, 2006.- 192 s.
157. **İrəvan xanlığı. Rusiya işğalı və ermənilərin Şimali Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi.**- Bakı, 2010.- 618 s.
158. **Qarabağ həqiqətləri = Karabakh Realities = Истины Карабаха.**- Bakı, 2011.- 367 s.- Azərbaycan, ingilis və rus dillərində.
159. **Qasımlı M.** “Erməni məsələsi”ndən “erməni soyqırımı”na: gerçək tarix axtarışında (1724-1920).- Bakı, 2014.- 464 s.

- 160. Müslümqızı S. Xocalıdan gələn var = Guest from Khojaly.**- Bakı, 2008.- 254 s.- Azərbaycan və ingilis dillərində.
- 161. Paşayeva Q., Məmmədova H.** Xocalı soyqırımı: şahidlərin dilindən.- Bakı, 2011.- 288 s.
- 162. Sultanov Z.** Xocalı faciəsi.- Bakı, 1993.- 104 s.
- 163. Sultanov Z.** Qarabağın qara günləri.- Bakı, 1992.- 152 s.
- 164. Süleymanova N.** Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ətrafında aparılan beynəlxalq ermənipərəst təbliğatın mahiyyəti.- Bakı, 2014.- 228 s.
- 165. Vəlişov N. (Тардığоғлу).** Ermənistanın Azərbaycana təcavüzünün faciəli nəticələri.- Bakı, 2015.- 864 s.
- 166. Vəlişov N. (Тардığоғлу).** Xocalı ensiklopediyası. Bakı, 2015.- 392 s.
- 167. Uimz A. Samuel.** Ermənistan - terrorçu “xristian” ölkənin gizlinləri. Ermənilərin böyük fırıldaq seriyaları /İngilis dilindən tərcümə edəni Zeydulla Ağayev.- Bakı, 2004.- Cild I.- 388 s.
- 168. Асадов С.** Философия реваншизма или армянская кровожадность.- Баку, 2001.- 216 с.
- 169. Асадов С., Мамедов И.** Терроризм, причина и следствие.- Баку, 2001.- 248 с.
- 170. Гаибов И., Шарифов А.** Армянский терроризм: фотоальбом.- Баку, 1991.- 48 с
- 171. Геноцид азербайджанцев в Ходжалы: история и факты /**Координационный Совет Азербайджанской Молодежи в России.- Баку, 2005.- 38 с., фот.
- 172. Деятельность армянских террористических организаций против Азербайджана /**Фонд Гейдара Алиева: фото.- (Карабахские реалии).- Баку, 2006.- 12 с.

173. **Крюгер Х.** Нагорно-Карабахский конфликт. Правовой анализ /Перевод с английского издания.- Баку, 2012.- 228 с.
174. **Кузнецов О.** История транснационального армянского терроризма в XX столетии (историко-криминологическое исследование).- Баку, 2015.- 412 с.
175. **Кузнецов О.** Правда о “мифах” Карабахского конфликта.- Москва, 2013.- 216 с.
176. **Мамедов И., Мусаев Т.** Армяно-азербайджанский конфликт: история, право и посредничество.- Тула, 2006.- 192 с.
177. **Мехтиев Р.Э.** Горис – 2010: сезон театра абсурда.- Тбилиси, 2010.- 104 с.
178. **Мехтиев Р.Э.** Реалии геноцида азербайджанцев.- Баку, 2000.- 203 с.
179. **ОИК: Армения признана агрессором:** об итогах работы Президента Азербайджана Гейдара Алиева на 7-м Исламском Саммите в Касабланке 13-17 декабря 1994 года /И.Шукуров; ред. Н.Алиев.- Баку, 1995.- 16 с.
180. **Чавчавадзе И.** Армянские учёные и вопиющие камни /Пер. с груз. Н.И.Алексеев-Месхиев.- Баку, 1990.- 124 с.
181. **Чаладзе Т.** Сострадание.- Баку, 1995.- 232 с.
182. **Чаладзе Т.** Карабах: война в лицах: фотохроника.- Баку, 1993.- Ч. 1: Октябрь 1992 - апрель 1993.- 88 с.
183. **Compilation of the UN documents on the Armenia-Azerbaijan Nagorny Karabakh conflict** //Сборник документов ООН по Армяно-Азербайджанскому, Нагорно Карабахскому конфликту /Ministry of

- Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan.- Baku, 367 p.
- 184. Feigl E.** Armenian mythomania.- Salzburg, 2007.- 169 p.
- 185. Tsertsvadze F.** The forgotten genocide /trans. N.A.Ohotin.- New York, 2005.- 128 p.
- 186. War against Azerbaijan: Targeting Cultural Heritage** /Ministry of Foreign Affairs, Republic of Azerbaijan, Heydar Aliyev Foundation; comp. K.Imranly.- Baku, 2007.- 280 p.
- 187. Weems Samuel A.** Armenia: Secrets of a “Christian” Terrorist State St. John Press, w.y.- 75 p.

İnternet resursları

- 188.** [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822(1993))
- 189.** [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853(1993))
- 190.** [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874(1993))
- 191.** [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884\(1993\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884(1993))
- 192.** [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822\(1993\)&referer=/english/&Lang=R](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822(1993)&referer=/english/&Lang=R)
- 193.** [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853\(1993\)&referer=/english/&Lang=R](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853(1993)&referer=/english/&Lang=R)
- 194.** [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874\(1993\)&referer=/english/&Lang=R](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874(1993)&referer=/english/&Lang=R)
- 195.** [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884\(1993\)&referer=/english/&Lang=R](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884(1993)&referer=/english/&Lang=R)

196. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822\(1993\)&referer=/english/&Lang=F](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822(1993)&referer=/english/&Lang=F)
197. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853\(1993\)&referer=/english/&Lang=F](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853(1993)&referer=/english/&Lang=F)
198. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874\(1993\)&referer=/english/&Lang=F](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874(1993)&referer=/english/&Lang=F)
199. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884\(1993\)&referer=/english/&Lang=F](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884(1993)&referer=/english/&Lang=F)
200. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822\(1993\)&referer=/english/&Lang=A](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822(1993)&referer=/english/&Lang=A)
201. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853\(1993\)&referer=/english/&Lang=A](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853(1993)&referer=/english/&Lang=A)
202. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874\(1993\)&referer=/english/&Lang=A](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874(1993)&referer=/english/&Lang=A)
203. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884\(1993\)&referer=/english/&Lang=A](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884(1993)&referer=/english/&Lang=A)
204. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822\(1993\)&referer=/english/&Lang=C](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/822(1993)&referer=/english/&Lang=C)
205. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853\(1993\)&referer=/english/&Lang=C](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/853(1993)&referer=/english/&Lang=C)
206. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874\(1993\)&referer=/english/&Lang=C](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/874(1993)&referer=/english/&Lang=C)
207. [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884\(1993\)&referer=/english/&Lang=C](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/884(1993)&referer=/english/&Lang=C)
208. <http://www.un-documents.net/a3r260.htm>
209. [http://www.un.org/Docs/asp/ws.asp?m=A/RES/260%20\(III\)](http://www.un.org/Docs/asp/ws.asp?m=A/RES/260%20(III))
210. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/resolution/gen/nr0/044/31/img/nr004431.pdf>
211. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/resolution/gen/nr0/046/27/img/nr004627.pdf>

212. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/resolution/gen/nr0/044/31/img/nr004431.pdf>
213. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/resolution/gen/nr0/045/29/img/nr004529.pdf>
214. <http://www.puic.org/new/index.php/sixth-session-of-the-puic-conference/1394-1340#Res26>
215. <http://www.puic.org/new/index.php/second-extraordinary-session-13th-session-of-the-council-190-conferences-meetings-3ssc/5th-meeting-of-3ssc/2284-2230#Res17>
216. <http://www.puic.org/new/index.php/eight-session-of-the-puic-conference/240-conferences-meetings-3ssc/1st-meeting-of-4ssc/2948-resolutions-on-political-affairs-and-foreign-relations-adopted-by-the-8th-session-of-the-puic-conference#Res24>
217. <http://www.puic.org/new/index.php/ninth-session-of-the-puic-conference/246-conferences-meetings-3ssc/2nd-meeting-of-4ssc/3131-resolutions-on-political-affairs-and-foreign-relations#Res24>
218. <http://www.puic.org/new/index.php/third-meeting-of-the-four-standing-specialized-committees/3416-23#R24>
219. <http://www.puic.org/new/index.php/11th-puic-conference/273-conferences-meetings-3ssc/4th-meeting-of-4ssc/3584-resolutions-on-political-affairs-and-foreign-relations-adopted-by-the-11th-session-of-the-puic-conference#R27>
220. http://www.oic-oci.org/subweb/cfm/43/en/docs/fin/43cfm_res_cs_en.pdf

**The results of aggression of Armenia
against Azerbaijan**

THE OCCUPIED TERRITORIES OF AZERBAIJAN BY ARMENIA

KHOJALY DISTRICT

1:250 000

Yuxarı Qarabağ iqtisadi rayonu Xocalı rayonu

Qədim Xocalı ərazisi e.ə. XIV-VII əsrlərə (son tunc - ilk dəmir dövrü) aid Xocalı-Gədəbəy mədəniyyəti arxeoloji abidələri ilə tanınmışdır. Xocalı şəhəri XVI-XVII əsrlərdə Qarabağ (Gəncə) bəylərbəyliyi tərkibində olmuşdur. Xocalı yaxınlığındakı Əsgəran qalası Qarabağ xanlığının banisi Pənahəli xanın dövründə inşa edilmişdir (1749). Azərbaycan Respublikasının 26 noyabr 1991-ci il tarixli, 279-XII nömrəli Qanununa əsasən Xocalı şəhəri və Əsgəran rayonunun bazası əsasında Xocalı rayonu yaradılmışdır.

Xocalı rayonu şimalda və şimal-şərqdə Ağdam rayonu, şimal-qərbdə Kəlbəcər və şərqdə Laçın rayonları, cənubda Şuşa, cənub-qərbdə isə Xocavənd rayonu ilə həmsərhəddir. Xocalı şəhəri Xankəndindən 12 km şimal-şərqdə, Ağdam-Şuşa və Əsgəran-Xankəndi yollarının arasında yerləşirdi. Şəhərin əhəmiyyətini artıran səbəblərdən biri də Dağlıq Qarabağ bölgəsinin yeganə hava limanının məhz burada yerləşməsi idi. Hazırda Xocalı şəhəri, Xocalıdan keçən Əsgəran-Xankəndi yolu və Xocalıda yerləşən hava limanı Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır.

- ❖ **İşğal olunmuşdur** – 26 fevral 1992-ci il
- ❖ **Ərazisi** – 926 km²
- ❖ **İşğal olunan zaman əhalisinin sayı (min nəfər) - 11567 (1992)**
- ❖ **Hazırda əhalisinin sayı (min nəfər) – 15800 (1 yanvar, 2017)**
- ❖ **İşğal olunmuş şəhər, qəsəbə və kəndləri** – 1 şəhər, 2 qəsəbə, 51 kənd
- ❖ **Mədəni -məişət obyektləri** – 80
- ❖ **Şəhid olmuşdur** – 850 (onlardan 613 nəfər 1992-ci il fevralın 26-da)
- ❖ **Əlil olmuşdur** – 650
- ❖ **Milli qəhrəmanlar** – 11
- ❖ **Xocalı rayonu ilə Bakı arasında olan məsafə** – 375 km

Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi Hocalı Rayonu

Tarihî bir yerleşim alanı olan Hocalı m. ö. 14-7. Yüzyılların (Geç Tunç Çağı – Erken Demir Çağı) Hocalı-Gedebey Medeniyeti'ne ait arkeoloji anıtlarıyla bilinmektedir. Hocalı kenti miladî 16-17. Yüzyıllarda Karabağ (Gence) Beylerbeyiliği içinde bulunmuştur. Hocalı yakınlarındaki Askeran Kalesi ise Karabağ Hanlığı kurucusu Penah Ali Han döneminde yapılmıştır (1749). 26 Kasım 1991 tarih ve 279-XII numaralı Azerbaycan Cumhuriyeti Yasası'na göre Hocalı kenti ve Askeran Rayonu temelinde Hocalı Rayonu oluşturulmuştur.

Kuzey ve kuzeydoğusunda Ağdam Rayonu, kuzeybatısında Kelbecer Rayonu, doğusunda Laçın Rayonu, güneyinde Şuşa Rayonu ve güneybatısında Hocavent Rayonu'yla sınır komşusudur. Hocalı kenti Hankendi'nin 12 kilometre kuzeydoğusunda, Ağdam-Şuşa ve Askeran-Hankendi ulaşım yollarının üzerinde bulunmaktaydı. Kentin önemini arttıran hususlardan bir tanesi, Dağlık Karabağ bölgesinin tek havaalanına da sahip bulunmasıydı. Hocalı kenti, Hocalı'dan geçen Askeran-Hankendi yolu ve Hocalı Havaalanı günümüzde Ermenistan Silahlı Kuvvetleri tarafından işgal altında tutulmaktadır.

- ❖ **İşgal tarihi** – 26 Şubat 1992
- ❖ **Yüzölçümü** – 926 km²
- ❖ **İşgal sırasındaki nüfusu** – 11 567 kişi (1992)
- ❖ **Günümüzdeki nüfusu** – 15 800 kişi (1 Ocak 2017)
- ❖ **İşgal altındaki kent, kasaba ve köyleri** – 1 kent, 2 kasaba, 51 köy
- ❖ **Kültür ve kamu hizmeti yapıları** – 80
- ❖ **Şehit edilenler:** – 850 kişi (bunlardan 613'ü 26 Şubat 1992 tarihinde)
- ❖ **Sakat bırakılanlar** – 650 kişi
- ❖ **Ulusal kahramanları** –11 kişi
- ❖ **Hocalı Rayonu ile Bakü arasındaki uzaklık** – 375 km

Верхний Карабахский экономический район Ходжалинский район

Территория древнего Ходжалы известна археологическими памятниками Ходжалы-Гядабейской культуры, датируемыми XIV-VII веками до н. э. (позднего бронзового - раннего железного периодов). Город Ходжалы в XVI-XVII веках находился в составе Карабахского (Гянджа) беглярбекства. Крепость Аскеран близ Ходжалы была построена в период правления основателя Карабахского ханства Панахали хана (1749). На основании Закона Азербайджанской Республики от 26 ноября 1991 года номер 279-ХП на базе города Ходжалы и Аскеранского района был создан Ходжалинский район.

Ходжалинский район граничит на севере и северо-востоке с Агдамским районом, на северо-западе – Кяльбаджарским, на востоке – Лачинским районами, на юге – с Шушой, а на юго-западе – с Ходжавендским районом. Город Ходжалы находился в 12 км северо-восточнее Ханкенди, между дорогами Агдам-Шуша и Аскеран-Ханкенди. Один из моментов, повышавших значение города, заключался в том, что именно здесь функционировал единственный в Нагорно-Карабахском регионе аэропорт. В настоящее время город Ходжалы, проходящая через Ходжалы дорога Аскеран-Ханкенди и расположенный в Ходжалы аэропорт находятся под оккупацией вооруженных сил Армении.

- ❖ **Оккупирован** – 26 февраля 1992 года
- ❖ **Территория** – 926 км²
- ❖ **Численность населения в момент оккупации (тысяч человек)** – 11567 (1992)
- ❖ **Численность населения в настоящее время (тысяч человек)** – 15800 (2017, 1 января)
- ❖ **Оккупированные города, поселки и села** – 1 город, 2 поселок, 51 села
- ❖ **Культурно-бытовые объекты** – 80
- ❖ **Лица, ставшие шехидами** – 850 (из них 613 – 26 февраля 1992 года)
- ❖ **Лица, ставшие инвалидами** – 650
- ❖ **Национальные герои** – 11
- ❖ **Расстояние между Ходжалинским районом и Баку** – 375 км

Upper Karabakh Economic District Khojaly district

The territory of the ancient Khojaly was renowned for archaeological monuments belonging to Khojaly-Gadabay culture dating back to the 14th-7th centuries BC (Late Bronze Age - Early Iron Age). The town of Khojaly was part of Karabakh (Ganja) beylerbeylik (administrative territorial unit) in the 16th-17th centuries. Asgaran castle, in the vicinity of Khojaly, was built at the time of Panahali khan, the founder of Karabakh khanate (1749). Khojaly district was founded on the basis of the town of Khojaly and Asgaran district in accordance with Law No 279-XII dated 26 November 1991 of the Republic of Azerbaijan.

Khojaly district is bordered by Aghdam district to the north and north-east, by Kalbajar district to the north-west and Lachin district to the east, Shuha to the south and Khojavand to the south-west. The town was situated 12 km north-east from Khankandi, between Agdam-Shusha and Asgaran-Khankandi highways. What added to the town's strategic importance was the fact that the only airport in the Nagorno-Karabakh region was located here. The town of Khojaly, Asgaran-Khankandi highway, which passes through Khojaly, as well as the airport located in the town are presently under Armenian occupation.

- ❖ **Date of occupation** – 26 February 1992
- ❖ **Territory** - 926 sq. km
- ❖ **Population at the time of occupation** – 11,567 (1992)
- ❖ **Population at present** – 15,800 (1 January 2017)
- ❖ **Occupied towns, settlements and villages** - 1 town, 2 settlement, 51 villages
- ❖ **Cultural and resources** – 80
- ❖ **Martyrs** – 850 (613 out of 850 persons on 26 February 1992)
- ❖ **Disabled persons** – 650
- ❖ **National Heroes** – 11
- ❖ **Distance between Baku and Khojaly district** – 375 km.

La région économique du Haut-Karabagh Le district de Khodjaly

Le territoire ancien de Khodjaly est connu pour ses monuments archéologiques de culture Khodjaly-Guedebeï datant des XIV-VIIes av. J.-C. (fin de l'âge du bronze et début de celui du fer). La ville de Khodjaly avait fait partie de la province du Karabagh (Gandja) aux XVI-XVIIes. La forteresse d'Asguerân, située non loin de Khodjaly, avait été construite sous le règne du khan Penahali, fondateur du khanat du Karabagh (1749). Le district de Khodjaly a été fondé, conformément à la Loi N° 279-XII du 26 novembre 1991 de la République d'Azerbaïdjan, sur la base de la ville de Khodjaly et du district d'Asguerân.

Le district de Khodjaly est limitrophe avec celui d'Aghdam au nord et au nord-est, avec ceux de Kelbedjer et de Latchine au sud-ouest et à l'est, avec ceux de Choucha au sud et Khodjavend au sud-ouest. La ville de Khodjaly était située à une douzaine de km au nord-est de Khankendi, au carrefour des routes Aghdam-Choucha et Asguerân-Khankendi. L'une des raisons multipliant l'importance de la ville consistait à ce qu'elle possédait le seul aéroport de la région du Haut-Karabagh. Aujourd'hui, la ville de Khodjaly, la route Asguerân-Khankendi traversant cette ville et l'aéroport de Khodjaly sont sous l'occupation des forces armées de l'Arménie.

- ❖ **Occupé** – le 26 février 1992
- ❖ **Superficie** – 926 km²
- ❖ **Population pendant l'occupation** – 11.567 personnes (1992)
- ❖ **Population actuelle** – 15.800 personnes (le 1er janvier 2017)
- ❖ **Villes, bourgs et villages occupés de Khodjaly** – 1 ville, 2 bourgs, 51 villages
- ❖ **Etablissements culturels et de services** – 80 établissements
- ❖ **Martyrs** – 850 personnes tombées martyrs (dont 613 le 26 février 1992)
- ❖ **Mutilés** – 650 personnes
- ❖ **Héros nationaux** – 11 personnes
- ❖ **Distance entre le district de Khodjaly et Bakou** – 375 km

Wirtschaftsgebiet Berg-Karabach Rayon Chodschali

Chodschali als ein historischer Ort war durch Überreste alter historischer Architekturdenkmäler der Chodschaligadabay Kultur aus dem XIV. bis VII. Jahrhundert vor unserer Zeitrechnung (späte Bronze – und Frühe Eisenzeit) bekannt. Die Stadt Chodschali war im Bestandteil des Karabach (Ganja)-Gouvernements (aserbaidschanisch Beylerbeylik) in den XVI. und XVII. Jahrhunderten. Die Festung Askeran in der Nähe von Chodschali wurde während der Herrschaft des Gründers des Karabach-Khanates Panahali Khan gebaut (1749). Chodschali ist ein Rayon und wurde laut dem Gesetz Nr. 279-XII vom 26. November 1991 der Republik Aserbaidschan auf der Basis der Stadt Chodschali und der Provinz Askeran gegründet.

Rayon Chodschali grenzt im Norden und Nordosten an die Region Aghdam, im Nordwesten an die Bezirke Kalbajar und Latschin, im Süden an Schuscha und im Südosten an die Khojavand Region. Die Stadt Chodschali lag 12 km nordöstlich von Khankendi, Hauptstadt von Berg-Karabach. Chodschali befand sich an einem bedeutenden Punkt am Kreuzweg zwischen den Städten Aghdam-Schuscha, Khankendi-Askeran und besaß den einzigen Flughafen in der Region Berg-Karabach. Stadt Chodschali, Weg Askeran-Khankendi und Flughafen in Chodschali liegen zur Zeit unter der Okkupation der Streitkräfte Armeniens.

- ❖ **Besetzt** – am 26. Februar 1992
- ❖ **Fläche** – 926 km²
- ❖ **Bevölkerungszahl während der Okkupation** – 11.567 Menschen (**1992**)
- ❖ **Aktuelle Einwohnerzahl** – 15.800 Menschen (**1. Januar 2017**)
- ❖ **Besetzte Stadt, Siedlung und Dörfer** – 1 Stadt, 2 Siedlung und 51 Dörfer
- ❖ **Kulturstätten** – 80
- ❖ **Todesopfer** – 850 (613 von ihnen wurden am 26. Februar 1992 getötet)
- ❖ **Behindert** – 650
- ❖ **Nationalhelden** – 11
- ❖ **Entfernung zwischen Baku und Rayon Chodschali** – 375 km

مقاطعة قراباغ العليا الاقتصادية محافظة خوجالي

أراضي خوجالي القديمة معروفة بالأماكن الأثرية لثقافة خوجالي-كاداباي العائد تاريخها الى الفترة ما بين القرنين الرابع عشر والسابع قبل الميلاد (العصر البرونزي الأخير والعصر الحديدي الأول). كانت مدينة خوجالي ضمن إمارة (بابالرباي) قراباغ (كنجه) في الفترة ما بين القرنين السادس عشر والسابع عشر للميلاد. اما قلعة عسكريان الواقعة قرب خوجالي فانها أنشئت في عهد مؤسس إمارة قراباغ بناه علي خان (عام ١٧٤٩). تم تأسيس محافظة خوجالي على أساس مدينة خوجالي ومحافظة عسكريان بناء على القانون رقم ١٢-٢٧٩ المؤرخ في ٢٦ نوفمبر عام ١٩٩١ م لجمهورية أذربيجان.

وتحد محافظة خوجالي محافظة أعدام شمالا وشمالا شرقيا ومحافظة كلبجار شمالا غربيا ومحافظة لانتشين شرقيا ومحافظة شوشا جنوبا ومحافظة خوجاوند جنوبا غربيا. وتقع مدينة خوجالي على بعد ١٢ كلم شمالا شرقيا عن مدينة خانكندي وبين الطريقين البريين السريعين الواصلين بين اعدام وشوشا وبين عسكريان وخانكندي. ومما يزيد من أهمية المدينة وقوع مطار جوي وحيد في منطقة قراباغ الجبلي في المدينة المنكوبة. وفي الوقت الحاضر، ما برحت مدينة خوجالي والطريق البري السريع الواصل بين عسكريان وخانكندي ومطار خوجالي تتن تحت وطأة قوات الاحتلال الأرميني.

- ❖ احتلت - في ٢٦ فبراير عام ١٩٩٢ م
- ❖ المساحة - ٩٢٦ كلم مربع
- ❖ عدد السكان أثناء الاحتلال - ١١ الفا و٥٦٧ نسمة (١٩٩٢)
- ❖ عدد السكان حاليا - ١٥ الفا و٨٠٠ نسمة (١ يناير عام ٢٠١٧)
- ❖ المناطق السكنية المحتلة في محافظة خوجالي - مدينة واحدة وبلدتان اثنتان و٥١ قرية
- ❖ المنشآت الثقافية العامة - ٨٠ وحدة
- ❖ عدد الشهداء - ٨٥٠ شهيد منهم ٦١٣ شهيد في ٢٦ فبراير عام ١٩٩٢ م
- ❖ اصبح معاقا - ٦٥٠ معوقا
- ❖ الابطال الوطنيون - ١١ بطلا وطنيا
- ❖ المسافة بين محافظة خوجالي وباكوا العاصمة - ٣٧٥ كلم

上卡拉巴赫经济区 霍贾雷区

霍贾雷市因保留着公元前 14 到 7 世纪（晚铜器时代至早铁器时代）的霍贾雷-凯达贝克文化遗产而出名。16 至 17 世纪，霍贾雷市地处萨非王朝卡拉巴赫（占贾）众贝伊之贝伊地区。卡拉巴赫可汗帕纳哈利执政时期，1749 年在霍贾雷附近建了阿斯科兰堡垒。根据阿塞拜疆共和国 1991 年 11 月 26 日颁布的 279-XII 号法律，以霍贾雷市和阿斯科朗区为基础创建了霍贾雷区。

霍贾雷区北部和东北接阿格达姆区、西北接克尔巴贾尔区、东接拉钦区、南接舒沙区、西南临霍贾文德区。霍贾雷位于距汉肯迪东北部 12 公里处，地处阿格达姆-舒沙和阿斯科兰-汉肯迪公路的交汇处。纳卡区唯一的机场也在霍贾雷市，这也使得该地区更加重要。目前，通往霍贾雷的阿斯科朗-汉肯迪公路被亚美尼亚武装部队占领。

- ❖ 1992 年 2 月 26 日被占领
- ❖ 面积 926 平方公里
- ❖ 被占领时人口为 11567 人
- ❖ 目前人口为 15800 人（截止到 2017 年 1 月）
- ❖ 霍贾雷区 1 个城市、2 个县及 51 个村镇被占领
- ❖ 文化生活设施 80 处
- ❖ 850 名烈士（其中 613 人是于 1992 年 2 月 26 日被杀害的）
- ❖ 650 人受伤致残
- ❖ 11 人被授予国家英雄称号
- ❖ 霍贾雷距巴库 375 公里

Asgaran castle, in the vicinity of Khojaly, was built at the time of Panahali khan, the founder of Karabakh khanate (1749).

Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra xalqımızın tarixi keçmişinin obyektiv mənzərəsini yaratmaq imkanı əldə edilmişdir. Uzun illər gizli saxlanılan, üzərinə qadağa qoyulmuş həqiqətlər açılır, təhrif edilmiş hadisələr özünün əsl qiymətini alır.

Azərbaycan xalqına qarşı dəfələrlə törədilmiş və uzun illərdən bəri öz siyasi-hüquqi qiymətini almamış soyqırımı da tarixin açılmamış səhifələrindən biridir.

1813-cü və 1828-ci illərdə imzalanan Gülüstan və Türkmənçay müqavilələri Azərbaycan xalqının parçalanmasının, tarixi torpaqlarımızın bölünməsinin əsasını qoydu. Azərbaycan xalqının bu milli faciəsinin davamı kimi onun torpaqlarının zəbti başlandı. Qısa bir müddətdə bu siyasət gerçəkləşdirilərək ermənilərin kütləvi surətdə Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsi həyata keçirildi. Soyqırımı Azərbaycan torpaqlarının işğalının ayrılmaz bir hissəsinə çevrildi.

İrəvan, Naxçıvan və Qarabağ xanlıqlarının ərazilərində məskunlaşdırılan ermənilər orada yaşayan azərbaycanlılarla müqayisədə azlıq təşkil etmələrinə baxmayaraq öz havadarlarının himayəsi altında “Erməni vilayəti” adlandırılan inzibati bölgünün yaradılmasına nail oldular. Belə süni ərazi bölgüsü ilə, əslində, azərbaycanlıların öz torpaqlarından qovulması və məhv edilməsi siyasətinin bünövrəsi qoyuldu. “Böyük Ermənistan” ideyaları təbliğ olunmağa başlandı. Bu uydurma dövlətin Azərbaycan torpaqlarında yaradılmasına “bəraət qazandırmaq məqsədilə” erməni xalqının tarixinin saxtalaşdırılmasına yönəlmiş geniş miqyaslı proqramlar reallaşdırıldı. Azərbaycanın və ümumən Qafqazın tarixinin təhrif olunması həmin proqramların mühüm tərkib hissəsini təşkil edirdi.

“Böyük Ermənistan” yaratmaq xülyasından ruhlanan erməni qəsbkarları 1905-1907-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı açıq şəkil-

də geniş miqyaslı qanlı aksiyalar həyata keçirildilər. Ermənilərin Bakıdan başlanan vəhşilikləri Azərbaycanı və indiki Ermənistan ərazisindəki Azərbaycan kəndlərini əhatə etdi. Yüzlərlə yaşayış məntəqəsi dağıdılıb yerlə yeksan edildi, minlərlə azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirildi. Bu hadisələrin təşkilatçıları məsələnin mahiyyətinin açılmasına, ona düzgün hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə maneçilik törədərək azərbaycanlıların mənfi obrazını yaratmış, özlərinin avantürist torpaq iddialarını pərdələmişlər.

Birinci Dünya müharibəsi, Rusiyada baş vermiş 1917-ci il fevral və oktyabr çevrilişlərindən məharətlə istifadə edən ermənilər öz iddialarını bolşevik bayrağı altında reallaşdırmağa nail oldular. 1918-ci ilin mart ayından etibarən əks-inqilabçı ünsürlərlə mübarizə şüarı altında Bakı Kommunası tərəfindən ümumən Bakı quberniyasını azərbaycanlılardan təmizləmək məqsədi güdən mənfur plan həyata keçirilməyə başlandı. Həmin günlərdə ermənilərin törətdikləri cinayətlər Azərbaycan xalqının yaddaşına əbədi həkk olunmuşdur. Minlərlə dinc azərbaycanlı əhali yalnız milli mənsubiyyətinə görə məhv edilmişdir. Ermənilər evlərə od vurmuş, insanları diri-diri yandırmışlar. Milli memarlıq incilərini, məktəbləri, xəstəxanaları, məscid və digər abidələri dağıtmış, Bakının böyük bir hissəsini xarabalığa çevirmişlər.

Azərbaycanlıların soyqırımını Bakı, Şamaxı, Quba qəzalarında, Qarabağda, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Lənkəranda və Azərbaycanın başqa bölgələrində xüsusi qəddarlıqlarla həyata keçirilmişdir. Bu ərazilərdə dinc əhali kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş, kəndlər yandırılmış, milli mədəniyyət abidələri dağıdılıb məhv edilmişdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandıqdan sonra 1918-ci ilin mart hadisələrinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Nazirlər Şurası 1918-ci il iyulun 15-də bu faciənin tədqiqi məqsədilə Fövqəladə İstintaq Komissiyasının yaradılması haqqında qərar qəbul etdi. Komissiya mart soyqırımını, ilkin mərhələdə Şamaxıdakı vəhşilikləri, İrəvan quberniyası ərazisində ermənilərin törətdikləri ağır cinayətləri araşdırdı. Dünya ictimaiyyətinə bu həqiqətləri çatdırmaq üçün Xarici İşlər Nazirliyi nəzdində xüsusi qurum yaradıldı. 1919

və 1920-ci ilin mart ayının 31-i iki dəfə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən ümummillə matəm günü kimi qeyd edilmişdir. Əslində bu, azərbaycanlılara qarşı yürüdülmən soyqırımı və bir əsrdən artıq davam edən torpaqlarımızın işğalı proseslərinə tarixdə ilk dəfə siyasi qiymət vermək cəhdi idi. Lakin, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu bu işin başa çatmasına imkan vermədi.

Zaqafqaziyanın sovetləşməsindən öz çirkin məqsədləri üçün istifadə edən ermənilər 1920-ci ildə Zəngəzuru və Azərbaycanın bir sıra digər torpaqlarını Ermənistan SSR-in ərazisi elan etdilər. Sonrakı dövrdə bu ərazilərdəki azərbaycanlıların deportasiya edilməsi siyasətini daha da genişləndirmək məqsədilə yeni vasitələrə əl atdılar. Bunun üçün onlar SSRİ Nazirlər Sovetinin 23 dekabr 1947-ci il “Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında” xüsusi qərarına və 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyasına dövlət səviyyəsində nail oldular.

Erməni millətçiləri öz havadarlarının köməyi ilə 50-ci illərdən etibarən Azərbaycan xalqına qarşı kəskin mənəvi təcavüz kampaniyasına başladılar. Keçmiş sovet məkanında müntəzəm şəkildə yayılan kitab, jurnal və qəzetlərdə milli mədəniyyətimizin, klassik irsimizin, memarlıq abidələrimizin ən nəfis nümunələrinin erməni xalqına mənsub olduğunu sübut etməyə çalışırdılar. Eyni zamanda onlar tərəfindən bütün dünyada azərbaycanlıların mənfi obrazını formalaşdırmaq cəhdləri də güclənirdi. “Yazıq, məzlum erməni xalq”ının surətini yaradaraq əsrin əvvəlində regionda baş verən hadisələr şüurlu surətdə təhrif olunur, azərbaycanlılara qarşı soyqırım törədənlər soyqırım qurbanları kimi qələmə verilirdi. Əsrin əvvəlində əksər əhalisi azərbaycanlı olan İrəvan şəhərindən və Ermənistan SSR-in digər bölgələrindən soydaşlarımız təqiblərə məruz qalaraq kütləvi surətdə qovulur. Azərbaycanlıların hüquqları ermənilər tərəfindən kobudcasına pozulur, ana dilində təhsil almasına əngəllər törədilir, onlara qarşı repressiyalar həyata keçirilir. Azərbaycan kəndlərinin tarixi adları dəyişdirilir, toponimika tarixində

misli görünməyən qədim toponimlərin müasir adlarla əvəz olunma prosesi baş verir. Saxtalaşdırılmış erməni tarixi gənc ermənilərin şovinist ruhunda böyüməsinə zəmin yaratmaq üçün dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırılır. Böyük humanist ideallara xidmət edən Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyəti ruhunda tərbiyə olunmuş yeni nəslimiz ekstremist erməni ideologiyasının təqiblərinə məruz qalır.

Azərbaycan xalqının mənəviyyatına, milli qüruruna və məhəbbətinə yönəlmiş böhtanlar siyasi və hərbi təcavüz üçün ideoloji zəmin yaradırdı. Xalqımıza qarşı aparılan soyqırım siyasəti özünün siyasi-hüquqi qiymətini tapmadığı üçün tarixi faktlar sovet mətbuatında ermənilər tərəfindən təhrif olunur və ictimai fikir çaşdırılırdı. Ermənilərin Sovet rejimindən bəhrələnmək həyata keçirdikləri və 80-ci illərin ortalarında daha da güclənən anti-azərbaycan təbliğatına Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyi vaxtında lazımi qiymət vermədi.

1988-ci ildən ortaya atılan qondarma Dağlıq Qarabağ konfliktinin ilkin mərhələsində yüz minlərlə azərbaycanlının öz tarixi torpaqlarından qovulmasına da respublikada düzgün siyasi qiymət verilmədi. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar vilayətinin Ermənistan SSR-in tərkibinə daxil edilməsi haqqında ermənilərin qeyri-konstitusion qərarını və Moskvanın əslində bu vilayəti Xüsusi İdarəetmə Komitəsi vasitəsilə Azərbaycanın tabeliyindən çıxarmasını xalqımız ciddi narazılıqla qarşıladı və mühüm siyasi aksiyalara əl atmaq məcburiyyəti qarşısında qaldı. Respublikada keçirilən mitinqlər zamanı torpaqlarımızın işğal siyasəti qətiyyətlə pislənsə də Azərbaycan rəhbərliyi öz passiv mövqeyindən əl çəkmədi. Məhz elə bunun nəticəsi olaraq 1990-cı ilin yanvar ayında getdikcə güclənən xalq hərəkatını boğmaq məqsədilə Bakıya qoşunlar yeridildi, yüzlərlə azərbaycanlı məhv və şikəst edildi, yaralandı, digər fiziki təzyiqlərə məruz qoyuldu.

1992-ci ilin fevralında ermənilər Xocalı şəhərinin əhalisinə misli görünməyən divan tutdu. Tariximizə Xocalı soyqırımını kimi həkk olunan bu qanlı faciə minlərlə azərbaycanlının məhv edilməsi, əsir alınması, şəhərin yerlə yeksan edilməsi ilə qurtardı.

Millətçi-separatçı ermənilərin Dağlıq Qarabağda başladığı avantürist hərəkətin nəticəsi olaraq bu gün bir milyondan artıq soydaşımız erməni qəsbkarları tərəfindən öz doğma yurd-yuvalarından didərgin salınmış, çadırlarda yaşamağa məhkum edilmişdir. Ərazimizin 20 faizinin erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal zamanı minlərlə vətəndaşımız şəhid olmuş, xəsarət almışdır.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırım siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir. Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermək cəhdi göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyi qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırım hadisələrinə siyasi qiymət vermək borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir.

Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırım faciələrini qeyd etmək məqsədilə qərara alıram:

1. 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımını Günü elan edilsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə tövsiyə olunsun ki, azərbaycanlıların soyqırımını ilə bağlı hadisələrə həsr olunmuş xüsusi sessiyanın keçirilməsi məsələsinə baxsın.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 26 mart 1998-ci il.

Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar Azərbaycan xalqına müraciəti

Əziz həmvətənlər!

XX əsrin ən dəhşətli və qanlı faciələrindən hesab edilən Xocalı soyqırımının 20 ili tamam olur. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni hərbi birləşmələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə aylarla mühasirədə saxlanılan Xocalıya hücum edərək, bir gecənin içində şəhəri yerlə yeksan etmişdir. Bu qanlı aksiya zamanı dinc əhaliyə amansızlıqla divan tutulmuş, 613 nəfər qətlə yetirilmiş, meyitlər təhqir olunmuş, 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Onlardan 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyil. Qətlə yetirilənlərin 63 nəfəri uşaq, 106 nəfəri qadın, 70 nəfəri ahıl və qoca idi. Hərbi təcavüz nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmişdir.

Son iki əsrdə erməni millətçiləri tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına mifik “Böyük Ermənistan” ideyasını gerçəkləşdirmək məqsədilə dəfələrlə xalqımıza qarşı terror, kütləvi qırğın, deportasiya və etnik təmizləmə kimi bəşəri cinayətlər törətmişlər. XX əsrin sonunda dünyanın gözü qarşısında baş verən, qəddarlığı və amansızlığı ilə fərqlənən Xocalı soyqırımı isə bu təcavüzkar siyasətin ən qanlı səhifəsi idi. Bu ağır cinayətə görə siyasi-hüquqi məsuliyyət birbaşa Ermənistanın o zamankı və indiki rəhbərliyinin, Dağlıq Qarabağdakı separatçı rejimin üzərinə düşür.

Azərbaycan dövləti erməni faşistlərinin törətdiyi Xocalı faciəsi haqqındakı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və beynəlxalq aləmdə soyqırımı kimi tanınması istiqamətində iyirmi ilə yaxındır ki, məqsədyönlü və sistemli iş aparır. Son illərdə “Xocalıya ədalət” beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində soydaşlarımızı təmsil edən çoxsaylı vətəndaş cəmiyyəti institutları, gənclər təşkilatları və diaspor qurumları bu sahədə hakimiyyət strukturları ilə birgə səmərəli fəaliyyət göstərirlər. Artıq yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşınının iç üzü ifşa olunur

və dünya ictimai fikri Xocalı həqiqətlərini qəbul etməyə başlayır. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Parlament İttifaqı bu faktı “insanlığa qarşı törədilmiş kütləvi cinayət” hadisəsi kimi tanımış və üzv dövlətləri həmin faciəyə müvafiq siyasi-hüquqi qiymət verməyə çağırmışdır. Pakistan və Meksikanın parlamentlərində bu qətləmin soyqırımını aktı kimi tanınması barədə qətnamə qəbul edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası hazırda dünya təhlükəsizlik sisteminə və beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə mühüm rol oynayır. Harada baş verməsindən asılı olmayaraq, biz hər cür irqi ayrı-seçkiliyi, etnik və dini zəmində düşmənçiliyi bütövlükdə bəşər cəmiyyətinə qarşı cinayət hesab edirik. Dövlətimiz bundan sonra da Xocalı soyqırımına, Azərbaycan torpaqlarının Ermənistan tərəfindən işğalına obyektiv qiymət verilməsi və tarixi-hüquqi ədalətin bərpası üçün öz fəaliyyətini davam etdirəcək, bütün siyasi və hüquqi vasitələrlə belə hallara qarşı barışmaz mübarizə aparacaqdır.

Xocalı soyqırımını törətməkdə düşmənin məqsədi Azərbaycan xalqını sarsıtmaq, suverenlik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizədən çəkəndirmək və torpaqlarımızı zorla ələ keçirmək olsa da, bu ağır faciə xalqımızı daha da mətinləşdirmiş, qəhrəman oğul və qızlarımızı müqəddəs Vətən və milli dövlətçiliyimiz naminə qətiyyətli və mütəşəkkil mübarizəyə səfərbər etmişdir.

Bu ümummilli hüzn günündə bir daha Xocalı faciəsinin günahsız qurbanlarının əziz xatirəsini ehtiramla yad edir, bütün şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləyirəm. Sizi əmin etmək istəyirəm ki, Xocalı soyqırımını həyata keçirənlər gec-tez ədalət məhkəməsi qarşısında cavab verərək layiqli cəzalarını alacaq, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaqdır.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 23 fevral 2012-ci il.

Обращение к азербайджанскому народу по случаю 20-й годовщины Ходжалинского геноцида

Дорогие соотечественники!

Исполняется 20-я годовщина Ходжалинского геноцида, считающегося одной из самых чудовищных и кровавых трагедий XX века. В ночь с 25 на 26 февраля 1992 года армянские военные формирования при участии расквартированного в городе Ханкенди 366-го мотострелкового полка бывшей советской армии напали на Ходжалы, находившийся многие месяцы в блокаде, и за одну ночь стерли город с лица земли. Во время этой кровавой акции была устроена беспощадная расправа над мирным населением, убиты 613 человек, осквернены трупы, захвачены в заложники 1275 человек. О судьбе 150 из них до сих пор ничего неизвестно. Среди убитых были 63 ребенка, 106 женщин, 70 пожилых людей и стариков. В результате военной агрессии были полностью уничтожены 8 семей.

В течение последних двух столетий армянские националисты в целях реализации своей мифической идеи о «великой Армении» за счет исторических азербайджанских земель неоднократно совершали в отношении нашего народа такие преступления против человечности, как террор, массовое истребление, депортация и этническая чистка. Но произошедший в конце XX века на глазах у всего мира Ходжалинский геноцид, отличавшийся жестокостью и беспощадностью, стал самой кровавой страницей этой агрессивной политики. Политико-правовая ответственность за это тяжкое преступление напрямую ложится на тогдашнее и нынешнее руководство Армении, сепаратистский режим Нагорного Карабаха.

Уже около двадцати лет Азербайджанское государство проводит целенаправленную и системную работу в целях донесения до мировой общественности правды об учиненной армянскими фашистами Ходжалинской трагедии и призна-

ния ее на международной арене как геноцида. В последние годы в рамках международной кампании «Справедливость к Ходжалы» представляющие наших соотечественников многочисленные институты гражданского общества, молодежные и диаспорские организации совместно со структурами власти осуществляют плодотворную деятельность в этой области. Уже разоблачается подлинный облик построенной на лжи и фальсификациях армянской пропагандистской машины, мировое общественное мнение начинает воспринимать правду о Ходжалы. Парламентский союз Организации Исламского сотрудничества признал данный факт как «массовое преступление против человечности» и призвал государства-члены дать этой трагедии соответствующую политико-правовую оценку. В парламентах Пакистана и Мексики были приняты резолюции о признании этой бойни как акт геноцида.

В настоящее время Азербайджанская Республика играет важную роль в мировой системе безопасности и борьбе с международным терроризмом. Мы считаем любую расовую дискриминацию, вражду на этнической и религиозной почве, независимо от того, где это происходит, преступлением против человечества в целом. Наше государство будет и впредь продолжать деятельность для того, чтобы Ходжалинскому геноциду, оккупации Арменией азербайджанских земель была дана объективная оценка, для восстановления историко-правовой справедливости, всеми политическими и правовыми средствами будет вести непримиримую борьбу с подобными явлениями.

Совершая Ходжалинский геноцид, враг ставил целью поколебать азербайджанский народ, заставить его отказаться от борьбы за суверенитет и территориальную целостность и насильно захватить наши земли, однако эта тяжелая трагедия сделала наш народ еще более стойким, мобилизовала наших героических сынов и дочерей на решительную и организованную борьбу во имя священной Родины и национальной государственности.

В этот общенациональный день скорби я вновь с уважением чту светлую память невинных жертв Ходжалинской трагедии, прошу Аллаха упокоить души всех наших шехидов. Хочу заверить вас в том, что рано или поздно те, кто учинил Ходжалинский геноцид, предстанут перед правосудием и понесут достойное наказание, кровь наших шехидов будет отмщена.

Ильхам Алиев
Президент Азербайджанской Республики
город Баку, 23 февраля 2012 года.

Address to the people of Azerbaijan on the occasion of the 20th anniversary of the Khojaly genocide

It has been 20 years since the Khojaly genocide, one of the most terrible and bloodiest tragedies in the 20th century. On the night of 25-26 February 1992, the Armenian armed forces, with participation of the Khankendi-based 366th motorized infantry regiment, attacked and ruined, in one night, the town of Khojaly, which had been encircled during months. In this bloody act, they brutally slaughtered civilians, murdering 613 people, abusing corpses, taking 1275 hostages. Of them, the fate of 150 remains unknown. Of the killed, 63 are children, 106 are women and 70 are elders. The military invasion completely wiped out 8 families.

For the past two centuries Armenian nationalists have repeatedly committed such outrages on humanity as terror, mass atrocities, deportation and ethnic purge in order to realize the mythic idea of “the Great Armenia” at the expense of historical Azerbaijani lands. The Khojaly genocide, which happened in the late 20th century before the eyes of the world and was marked by cruelty and brutality, was the bloodiest page of this aggressive policy. The political and legal responsibility for this grave crime directly rests with the then and present leadership of Armenia, separatist regime in Nagorno-Karabakh.

The government of Azerbaijan has carried out systematic and purposeful work for nearly 20 years in order to raise the world community`s awareness about the Khojaly tragedy perpetrated by Armenian fascists, and have the genocide recognized internationally. During recent years, numerous civil society institutions, youth organizations and Diaspora structures, which represent our compatriots, have done the effective work together with the governmental bodies in this field as part of the Justice for Khojaly campaign. The true face of the Armenian propaganda machine based on lies and falsifications is being exposed and

the international public opinion begins to comprehend the truth on Khojaly. The Parliamentary Union of the Organization of the Islamic Cooperation recognized this fact as the “mass crime against humanity” and called on the member countries to give the relevant political and legal assessment to this tragedy. The parliaments of Pakistan and Mexico adopted resolutions recognizing this massacre as an act of genocide.

The Republic of Azerbaijan is playing an important role in the world security system and in the fight against international terrorism. We consider any racial discrimination, ethnic and religious hatred a crime against the whole humanity regardless of where it takes place. Our state will continue efforts towards ensuring objective assessment of the Khojaly genocide, the occupation of Azerbaijan`s lands by Armenia, restoration of historical and legal justice, and carry out an uncompromising struggle against such phenomena with all political and legal means.

Although by committing the Khojaly genocide the enemy aimed to crush the Azerbaijani people, prevent them from their struggle for sovereignty and territorial integrity and annex our lands, this appalling tragedy made our people only stronger and mobilized our heroic sons and daughters for a resolute and organized struggle for the holy motherland and national statehood.

On this nationwide day of mourning, I once again honor the memory of the innocent victims of the Khojaly genocide. May Allah rest the souls of all our martyrs in peace! I want to assure you that sooner or later the perpetrators of the Khojaly genocide will be brought to justice and get the punishment they deserve, and the blood of our martyrs will be avenged.

**Ilham Aliyev,
President of the Republic of Azerbaijan
Baku, 23 February, 2012.**

Appel au peuple azerbaïdjanais à l'occasion du 20e anniversaire du génocide de Khodjaly

Chers compatriotes!

Vingt ans se sont écoulés depuis le génocide de Khodjaly, qui est une des tragédies les plus sanglantes et les plus effroyables du XXème siècle. Dans la nuit du 25 au 26 février 1992, après avoir assiégé pendant des mois la ville de Khodjaly, les unités militaires arméniennes, avec l'aide directe du régiment n° 366 de l'ex-armée de l'URSS, cantonnée dans la ville de Khankendi (ex Stepanakert), ont attaqué la ville et, en une nuit, l'ont anéanti totalement. Lors de l'occupation de Khodjaly qui a suivi, les civils de la ville ont été massacrés un à un. 613 civils ont été tués et leurs cadavres ont été profanés, 1275 personnes ont été prises en otages, parmi lesquelles 150 personnes sont à ce jour encore portées disparues. 63 enfants, 106 femmes et 70 vieillards furent féroce­ment exécutés sommairement. Huit familles furent entièrement exterminées.

Au cours les deux derniers siècles, les nationalistes arméniens ont commis en diverses époques des crimes répétés, usant de la terreur, des massacres, des déportations, et ont pratiqué le nettoyage ethnique contre notre peuple au nom d'une mythique «Grande Arménie», et ce par appropriations successives de terres azerbaïdjanaises. Le génocide de Khodjaly en est la dernière page la plus sanglante.

Le génocide de Khodjaly, par ses cruautés, son implacabilité et par l'ampleur des crimes perpétrés, qui se sont passés sous les yeux du monde à la fin du XXème siècle, a écrit la page la plus sanglante de cette politique d'agression. La direction politique antérieure et actuelle de l'Arménie, ainsi que le régime séparatiste du Haut-Karabagh, portent la responsabilité politique et juridique des ces atrocités criminelles.

L'Etat azerbaïdjanais s'efforce depuis environ 20 ans, par des

travaux opiniâtres et systématiques, de briser le mur du silence qui enveloppe les réalités de la tragédie de Khodjaly, perpétré par cette forme de fascisme arménien, et de les faire connaître à la communauté internationale afin qu'elles soit reconnues au niveau international comme un génocide. Au cours de ces dernières années, dans le cadre de la campagne " Justice pour Khodjaly », de nombreuses institutions de la société civile, des organisations de la jeunesse et de la diaspora travaillent énergiquement en coopération avec les organismes gouvernementaux. L'intérieur de la face hideuse de la machine de propagande arménienne fondée sur des mensonges et sur la falsification, a été dévoilé et l'opinion publique mondiale commence à accepter la vérité sur Khodjaly. L'Union parlementaire de l'Organisation de Coopération Islamique a reconnu ce fait comme "un massacre contre l'humanité » et a appelé les Etats membres à évaluer juridiquement et politiquement cette tragédie. Une résolution reconnaissant ce massacre comme un génocide, a été adoptée par les Parlements du Mexique et du Pakistan.

La République d'Azerbaïdjan joue un rôle crucial dans le dispositif de la sécurité mondiale et dans la lutte contre le terrorisme. Quel que soit l'endroit, nous estimons que la discrimination raciale, les hostilités ethniques et religieuses, sont des crimes contre l'humanité. Notre Etat poursuivra désormais son action pour que le génocide de Khodjaly et la politique d'occupation des terres azerbaïdjanaises soient évalués objectivement, et que la justice historique et juridique soit rétablie ; l'Azerbaïdjan mènera une lutte intransigeante contre des cas similaires.

En perpétrant le génocide de Khodjaly, l'ennemi avait pour but de semer l'alarme dans le peuple azerbaïdjanais, de l'effrayer, de le faire renoncer à lutter pour sa souveraineté et pour son intégrité territoriale et accepter l'occupation de ses terres, mais cette tragédie inhumaine a renforcé la résolution de notre peuple

et a mobilisé les fils et les filles héros dans la lutte définitive et ordonnée pour la Patrie et pour notre Etat national.

Je rends hommages en ce jour de deuil national à la mémoire des victimes de la tragédie de Khodjaly et je les recommande à Dieu: "Que Dieu ait leurs âmes!". Je voudrais vous assurer que les auteurs du génocide de Khodjaly, tôt ou tard, seront poursuivis et condamnés. Qu'ils paieront pour avoir versé le sang de ceux qui sont devenus nos Martyrs.

Ilham Aliyev
Président de la République d'Azerbaïdjan
Baku, 23 February, 2012.

Appell an das aserbajdschnische Volk im Zusammenhang mit dem 20. Jahrestag des Völkermords von Chodschali

Liebe Landsleute!

Der Völkermord von Chodschali ist eine der tragischsten und blutigsten Seiten der Geschichte von Aserbajdschan im zwanzigsten Jahrhundert. Diese Tragödie jährt sich dieses Jahr zum zwanzigsten Male.

In der Nacht vom 25. bis 26. Februar 1992 griffen die Streitkräfte Armeniens mit direkter Teilnahme von Einheiten des zu jenem Zeitpunkt in der Stadt Chankendi der Berg-Karabach Region der Republik Aserbajdschan stationierten alt-sowjetischen 366. Motorschützenregiments, die Stadt Chodschali in Bergkarabach an. Die Streitkräfte Armeniens machten die Stadt Chodschali dem Erdboden gleich. Die Stadt wurde völlig zerstört und niedergebrannt. Die friedliche Bevölkerung wurde dem ungeheuerlichen Massaker unterworfen. Bei diesem Kriegsverbrechen wurden 613 Personen, darunter 106 Frauen, 63 Kinder, 70 Ältere mit besonderer Grausamkeit und Folter getötet. 1275 Menschen wurden Geiseln genommen und gefoltert. Von 150 dieser Gefangenen fehlt bis heute jede Spur.

Die armenischen Nationalisten haben in den letzten zwei Jahrhunderten zwecks der Verwirklichung ihrer ausgedachten Idee „Großes Armenien“ auf Kosten der historischen Gebiete Aserbajdschans gegen Aserbajdschan ihre Annexionspolitik konsequent umgesetzt, von Zeit zu Zeit eine Reihe von Terroranschlägen und Massenmorden begangen, gegen Menschheit zahlreiche Verbrechen, Deportation und Genozidakte verübt.

Und das Gemetzel, das am Ende des zwanzigsten Jahrhunderts vor den Augen der Welt geschehen war, sich durch die Grausamkeit und Tragik auszeichnete, war die blutigste Seite der Annexionspolitik. Politische und rechtliche Verantwortung für dieses schwere Verbrechen tragen die damalige und jetzige

Führung von Armenien sowie das separatistische Regime in Berg-Karabach.

In Richtung der Vermittlung von Wahrheiten über die Chodschaliner Tragödie an die Weltöffentlichkeit und ihrer Anerkennung als Genozid auf internationaler Ebene führt Aserbaidschan fast 20 Jahre eine gezielte und systematische Politik.

In den letzten Jahren arbeiten die Institutionen der Zivilgesellschaft, Jugendorganisationen und politische Institutionen im Rahmen der internationalen Kampagne zur "Gerechtigkeit für Chodschali" mit den staatlichen Stellen in diesem Bereich effizient mit.

Die armenische Propaganda-Maschine, die auf den Lügen und Vorspiegelungen gebaut sind, werden entlarvt und die Weltöffentlichkeit beginnt, die Wahrheiten über Chodschali zu akzeptieren. Die Parlamentarische Union der Islamischen Organisation für Zusammenarbeit hat diese Tatsache als massive Gewalttaten gegen die Menschlichkeit anerkannt und die Mitgliedstaaten aufgerufen, der Tragödie eine politische und rechtliche Bewertung abzugeben. Die Parlamente von Pakistan und Mexiko haben Resolutionen verabschiedet, in denen diese Tragödie als ein Genozidakt anerkannt wird.

Die Republik Aserbaidschan spielt eine wichtige Rolle im internationalen Sicherheitssystem und im Kampf gegen den internationalen Terrorismus. Unabhängig davon, wo sie stattgefunden hat, halten wir alle Arten der Rassendiskriminierung, ethnischen und religiösen Hass für ein Verbrechen gegen die ganze Menschheit. Unser Staat wird seine Aktivitäten auch weiterhin fortsetzen, damit dem Völkermord von Chodschali, der Besetzung der aserbajdschanischen Gebiete durch Armenien eine objektive Bewertung abgegeben und die historisch-rechtliche Gerechtigkeit wiederhergestellt werden können. Wir werden mit allen politischen und rechtlichen Mitteln gegen solche Fälle einen unnachgiebigen Kampf führen.

Das Ziel des Feindes bei der Verübung dieser blutigen Straftat war, das aserbajdschanische Volk zu erschüttern, sein-

en Kampfswillen für die Souveränität und territoriale Integrität zu ersticken, unsere Gebiete zu annektieren. Aber diese schwere Tragödie hat unserem Volk neuen Mut gegeben, unsere tapferen Söhne und Töchter zum Kampf um die Freiheit unserer Heimat und Festigung unserer nationalen Staatlichkeit mobilisiert.

An diesem Volkstrauertag gedenken wir in Ehren der unschuldigen Opfer der Tragödie in Chodschali. Ich versichere Ihnen, dass die Täter des Völkermords von Chodschali früher oder später vor Gericht gebracht und nicht straffrei ausgehen werden.

Ilham Aliyev
Präsident der Republik Aserbaidshan
Baku, den 23. Februar 2012.

**Convention on the Prevention and
Punishment of the Crime of Genocide
adopted by Resolution 3/260 of the
UN General Assembly
9 December 1948**

UN Documents Gathering a body of global agreements

[Home](#) | [Sustainable Development](#) | [Education](#) | [Water](#) | [Culture of Peace](#) | [Human Rights](#) | [Keywords](#) | [Search](#)

United Nations

A/RES/3/260

General Assembly

Distr.: General
9 December 1948

Third session

Resolution adopted by the General Assembly

260 (III). Prevention and Punishment of the Crime of Genocide

A

Adoption of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide

The General Assembly

Approves the annexed Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide and proposes it for signature and ratification or accession in accordance with its article XI.

179th plenary meeting
9 December 1948

Annex

Text of the Convention

The Contracting Parties,

Having considered the declaration made by the General Assembly of the United Nations in its resolution 96 (I) dated 11 December 1946 that genocide is a crime under international law, contrary to the spirit and aims of the United Nations and condemned by the civilized world,

Recognizing that at all periods of history genocide has inflicted great losses on humanity, and

Being convinced that, in order to liberate mankind from such an odious scourge, international co-operation is required,

Hereby agree as hereinafter provided:

Article I

The Contracting Parties confirm that genocide, whether committed in time of peace or in time of war, is a crime under international law which they undertake to prevent and to punish.

Article II

In the present Convention, genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

- a. Killing members of the group;
- b. Causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- c. Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;

- d. Imposing measures intended to prevent births within the group;
- e. Forcibly transferring children of the group to another group.

Article III

The following acts shall be punishable:

- a. Genocide;
- b. Conspiracy to commit genocide;
- c. Direct and public incitement to commit genocide;
- d. Attempt to commit genocide;
- e. Complicity in genocide.

Article IV

Persons committing genocide or any of the other acts enumerated in article III shall be punished, whether they are constitutionally responsible rulers, public officials or private individuals.

Article V

The Contracting Parties undertake to enact, in accordance with their respective Constitutions, the necessary legislation to give effect to the provisions of the present Convention, and, in particular, to provide effective penalties for persons guilty of genocide or any of the other acts enumerated in article III.

Article VI

Persons charged with genocide or any of the other acts enumerated in article III shall be tried by a competent tribunal of the State in the territory of which the act was committed, or by such international penal tribunal as may have jurisdiction with respect to those Contracting Parties which shall have accepted its jurisdiction.

Article VII

Genocide and the other acts enumerated in article III shall not be considered as political crimes for the purpose of extradition.

The Contracting Parties pledge themselves in such cases to grant extradition in accordance with their laws and treaties in force.

Article VIII

Any Contracting Party may call upon the competent organs of the United Nations to take such action under the *Charter of the United Nations* as they consider appropriate for the prevention and suppression of acts of genocide or any of the other acts enumerated in article III.

Article IX

Disputes between the Contracting Parties relating to the interpretation, application or fulfilment of the present Convention, including those relating to the responsibility of a State for genocide or for any of the other acts enumerated in article III, shall be submitted to the International Court of Justice at the request of any of the parties to the dispute.

Article X

The present Convention, of which the Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall bear the date of 9 December 1948.

Article XI

The present Convention shall be open until 31 December 1949 for signature on behalf of any Member of the United Nations and of any non-member State to which an invitation to sign has been addressed by the General Assembly.

The present Convention shall be ratified, and the instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

After 1 January 1950, the present Convention may be acceded to on behalf of any Member of the United Nations and of any non-member State which has received an invitation as aforesaid. Instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article XII

Any Contracting Party may at any time, by notification addressed to the Secretary-General of the United Nations, extend the application of the present Convention to all or any of the territories for the conduct of whose foreign relations that Contracting Party is responsible.

Article XIII

On the day when the first twenty instruments of ratification or accession have been deposited, the Secretary-General shall draw up a *proces-verbal* and transmit a copy thereof to each Member of the United Nations and to each of the non-member States contemplated in article XI.

The present Convention shall come into force on the ninetieth day following the date of deposit of the twentieth instrument of ratification or accession.

Any ratification or accession effected, subsequent to the latter date shall become effective on the ninetieth day following the deposit of the instrument of ratification or accession.

Article XIV

The present Convention shall remain in effect for a period of ten years as from the date of its coming into force.

It shall thereafter remain in force for successive periods of five years for such Contracting Parties as have not denounced it at least six months before the expiration of the current period.

Denunciation shall be effected by a written notification addressed to the Secretary-General of the United Nations.

Article XV

If, as a result of denunciations, the number of Parties to the present Convention should become less than sixteen, the Convention shall cease to be in force as from the date on which the last of these denunciations shall become effective.

Article XVI

A request for the revision of the present Convention may be made at any time by any Contracting Party by means of a notification in writing addressed to the Secretary-General.

The General Assembly shall decide upon the steps, if any, to be taken in respect of such request.

Article XVII

The Secretary-General of the United Nations shall notify all Members of the United Nations and the non-member States contemplated in article XI of the following:

- a. Signatures, ratifications and accessions received in accordance with article XI;
- b. Notifications received in accordance with article XII;
- c. The date upon which the present Convention comes into force in accordance with article XIII;
- d. Denunciations received in accordance with article XIV;
- e. The abrogation of the Convention in accordance with article XV;
- f. Notifications received in accordance with article XVI.

Article XVIII

The original of the present Convention shall be deposited in the archives of the United Nations.

A certified copy of the Convention shall be transmitted to each Member of the United Nations and to each of the non-member States contemplated in article XI.

Article XIX

The present Convention shall be registered by the Secretary-General of the United Nations on the date of its coming into force.

B**Study by the International Law Commission of the Question of an International Criminal Tribunal**

The General Assembly,

Considering that the discussion of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide has raised the question of the desirability of having persons charged with genocide tried by a competent international tribunal,

Considering that, in the course of development of the international community, there will be an increasing need of an international judicial organ for the trial of certain crimes under international law,

Invites the International Law Commission to study the desirability and possibility of establishing an international judicial organ for the trial of persons charged with genocide or other crimes over which jurisdiction will be conferred upon that organ by international conventions;

Requests the International Law Commission, in carrying out this task, to pay attention to the possibility of establishing an International Court of Justice.

179th plenary meeting
9 December 1948

C**Application with respect to Dependent Territories, of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide**

The General Assembly recommends that Parties to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide which administer dependent territories should take such measures as are necessary and feasible to be extended to those territories as soon as possible.

179th plenary meeting
9 December 1948

[Home](#) | [Sustainable Development](#) | [Education](#) | [Water](#) | [Culture of Peace](#) | [Human Rights](#) | [Keywords](#) | [Search](#)

UN Documents: Gathering a Body of Global Agreements
has been compiled by the *NGO Committee on Education* of the
Conference of NGOs from United Nations web sites
and made possible through freely available information & communications technology.

ганзации, являются по своему характеру дополнением к Конвенции о привилегиях и иммунитетах Объединенных Наций, каковые акты в совокупности должны определять положение Организации Объединенных Наций в стране, где она имеет свое местопребывание,

отмечая, с другой стороны, что некоторые государства-члены Организации не присоединялись до сего времени к Конвенции о привилегиях и иммунитетах,

считая, что для возможности достижения Организацией своих целей и эффективного выполнения ею своих функций существенно необходимо, чтобы государства-члены единодушно приняли положения названной Конвенции,

констатирует с удовлетворением меры, принятые для проведения в жизнь и практического осуществления соглашений, заключенных между Организацией Объединенных Наций и Соединенными Штатами Америки в отношении месторасположения Централных учреждений Организации,

приглашает государства, состоящие членами Организации и которые еще не присоединились к Конвенции о привилегиях и иммунитетах Объединенных Наций, депонировать в возможно короткий срок у Генерального Секретаря акты о своем присоединении к таковой Конвенции.

*Сто семьдесят пятое пленарное заседание,
8 декабря 1948 г.*

260(III). ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ГЕНОЦИДА

A

УТВЕРЖДЕНИЕ КОНВЕНЦИИ О ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ГЕНОЦИДА И НАКАЗАНИИ ЗА НЕГО, И ТЕКСТ ЭТОЙ КОНВЕНЦИИ

Генеральная Ассамблея

утверждает прилагаемую Конвенцию по предупреждению и наказанию преступления геноцида и предлагает ее для подписания и ратификации или присоединения в соответствии со статьей XI.

*Сто семьдесят девятое пленарное заседание,
9 декабря 1948 г.*

ПРИЛОЖЕНИЕ ТЕКСТ КОНВЕНЦИИ

ДОГОВАРИВАЮЩИЕСЯ СТОРОНЫ,

ПРИНИМАЯ ВО ВНИМАНИЕ, что Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций в своей резолюции 96(I) от 11 декабря 1946 г. объявила, что геноцид является преступлением, нарушающим нормы международного права и противоречащим духу и целям Организации Объединенных Наций, и что цивилизованный мир осуждает его;

ПРИЗНАВАЯ, что на протяжении всей истории геноцид приносил больше потерь человечеству; и

БУДУЧИ УБЕЖДЕННЫМИ, что для избавления человечества от этого отвратительного бедствия необходимо международное сотрудничество;

СОГЛАШАЮТСЯ, КАК ЭТО ПРЕДУСМОТРЕНО НИЖЕ:

СТАТЬЯ I

Договаривающиеся стороны подтверждают, что геноцид независимо от того, совершается ли он в мирное или военное время, является преступлением, которое нарушает нормы международного права и против которого они обязуются принимать меры предупреждения и карать за его совершение.

СТАТЬЯ II

В настоящей Конвенции под геноцидом понимаются следующие действия, совершаемые с намерением уничтожить, полностью или частично, какую-либо национальную, этническую, расовую или религиозную группу, как таковую:

- a) убийство членов такой группы;
- b) причинение серьезных телесных повреждений или умственного расстройства членам такой группы;
- c) преднамеренное создание для какой-либо группы таких жизненных условий, которые рассчитаны на полное или частичное физическое уничтожение ее;
- d) меры, рассчитанные на предотвращение деторождения в среде такой группы;
- e) насильственная передача детей из одной человеческой группы в другую.

СТАТЬЯ III

Наказуемы следующие деяния:

- a) геноцид;
- b) заговор с целью совершения геноцида;
- c) прямое и публичное подстрекательство к совершению геноцида;
- d) покушение на совершение геноцида;
- e) соучастие в геноциде.

СТАТЬЯ IV

Лица, совершающие геноцид или какие-либо другие из перечисленных в статье III деяний, подлежат наказанию, независимо от того, являются ли они ответственными по конституции правителями, должностными или частными лицами.

СТАТЬЯ V

Для введения в силу положений настоящей Конвенции, договаривающиеся стороны обязуются провести необходимое законодательство, каждая в соответствии со своей конституционной процедурой, и, в частности, предусмотреть эффективные меры наказания лиц, виновных в совершении геноцида или других упомянутых в статье III преступлений.

СТАТЬЯ VI

Лица, обвиняемые в совершении геноцида или других перечисленных в статье III деяний, должны быть судимы компетентным судом того государства, на территории которого было совершено это деяние, или таким международным уголовным судом, который может иметь юрисдикцию в отношении сторон настоящей Конвенции, признавших юрисдикцию такого суда.

СТАТЬЯ VII

В отношении выдачи виновных, геноцид и другие перечисленные в статье III деяния не рассматриваются как политические преступления.

В таких случаях договаривающиеся стороны обязуются осуществлять выдачу в соответствии со своим законодательством и действующими договорами.

СТАТЬЯ VIII

Каждый участник настоящей Конвенции может обратиться к соответствующему органу Объединенных Наций с требованием принять, в соответствии с положениями Устава Организации Объединенных Наций, все необходимые по его мнению меры, в целях предупреждения и пресечения актов геноцида или одного из других перечисленных в статье III деяний.

СТАТЬЯ IX

Споры между договаривающимися сторонами по вопросам толкования, применения или выполнения настоящей Конвенции, включая споры относительно ответственности того или другого государства за совершение геноцида или одного из других перечисленных в статье III деяний, передаются на рассмотрение Международного Суда по требованию любой из сторон в споре.

СТАТЬЯ X

Настоящая Конвенция, английский, китайский, испанский, французский и русский тексты которой являются равно аутентичными, датируется 9 декабря 1948 года.

СТАТЬЯ XI

Настоящая Конвенция будет открыта для подписания ее до 31 декабря 1949 года от имени любого члена Организации Объединенных Наций и любого не состоящего членом Организации государства, получившего приглашение Генеральной Ассамблеи подписать Конвенцию.

Настоящая Конвенция подлежит ратификации и акты о ратификации депонируются у Генерального Секретаря Организации Объединенных Наций.

Начиная с 1 января 1950 г. к настоящей Конвенции могут присоединиться любой член Организации Объединенных Наций и любое не состоящее членом этой Организации государство, получившее вышеозначенное приглашение.

Акты о присоединении депонируются у Генерального Секретаря Организации Объединенных Наций.

СТАТЬЯ XII

Любая из договаривающихся сторон может в любое время путем извещения на имя Генерального Секретаря Организации Объединенных Наций распространить применение настоящей Конвенции на все или некоторые территории, за ведение внешних отношений которых она ответственна.

СТАТЬЯ XIII

В день, когда у Генерального Секретаря будут депонированы первые двадцать актов о ратификации или присоединения, Генеральный Секретарь заготавливает Протокол, который в копиях препровождается всем государствам-чле-

нам Организации Объединенных Наций и всем состоящим членами Организации государствам, предусмотренным в статье XI.

Настоящая Конвенция вступает в силу на девятнадцатый день, считая со дня депонирования двадцатого акта о ратификации или присоединения.

Акты о ратификации и присоединении, полученные после вступления в силу настоящей Конвенции, вступают в действие на девятнадцатый день, считая со дня их депонирования у Генерального Секретаря Организации Объединенных Наций.

СТАТЬЯ XIV

Настоящая Конвенция действительна в течение десяти лет, начиная со дня вступления ее в силу.

Она остается в силе на последующие пятилетия в отношении тех договаривающихся сторон, которые не деонируют ее по меньшей мере за шесть месяцев до истечения соответствующего срока ее действия.

Денонация производится путем письменного уведомления на имя Генерального Секретаря Организации Объединенных Наций.

СТАТЬЯ XV

Если в результате денонации число участников настоящей Конвенции станет менее шестидати, Конвенция прекращает свое действие в день вступления в силу последней денонации.

СТАТЬЯ XVI

Требование о пересмотре настоящей Конвенции может быть представлено в любое время любой из договаривающихся сторон путем письменного сообщения на имя Генерального Секретаря.

Генеральная Ассамблея решает о том, какие меры необходимо принять в отношении такого требования, если она признает необходимым принятие каких-либо мер.

СТАТЬЯ XVII

Генеральный Секретарь Организации Объединенных Наций извещает всех членом Организации Объединенных Наций и не состоящие членами Организации государства, предусмотренные в статье XI:

a) о всех актах о подписании, ратификации и присоединении, полученных в соответствии со статьей XI;

b) о всех заявлениях, полученных в соответствии со статьей XII;

c) о дне вступления в силу настоящей Конвенции в соответствии со статьей XIII;

d) о денонациях, полученных в соответствии со статьей XIV;

e) об отмене Конвенции в соответствии со статьей XV;

f) о заявлениях, полученных в соответствии со статьей XVI.

СТАТЬЯ XVIII

Подлинник настоящей Конвенции депонируется в архив Организации Объединенных Наций.

Заверенные копии Конвенции рассылаются всем членам Организации Объединенных Наций и не состоящим членам Организации государствам, предусмотренным в статье XI.

СТАТЬЯ XIX

Настоящая Конвенция регистрируется Генеральным Секретарем Организации Объединенных Наций в день вступления ее в силу.

В

РАССМОТРЕНИЕ КОМИССИЕЙ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА ВОПРОСА О МЕЖДУНАРОДНОЙ УГОЛОВНОЙ ЮРИСДИКЦИИ

Генеральная Ассамблея,

принимая во внимание, что обсуждение Конвенции о предупреждении преступления геноцида и наказания за него подняло вопрос о желательности и возможности рассмотрения дел лиц, обвиняемых в совершении преступления геноцида, соответствующим международным судом;

принимая во внимание, что по мере развития международного общения, необходимость в наличии международного юридического органа, на который возлагается рассмотрение некоторых преступлений против международного права, будет ощущаться все более и более;

предлагает Комиссии международного права рассмотреть вопрос о желательности и возможности создания международного юридического органа, на который возлагается рассмотрение дел лиц, обвиняемых в совершении преступления геноцида и других преступлений, которые будут относиться к компетенции этого органа на основании международных конвенций;

предлагает Комиссии международного права, когда она приступит к рассмотрению этого вопроса, обратить внимание на возможность создания уголовной камеры Международного Суда.

*Это семьдесят девятое пленарное заседание,
9 декабря 1948 г.*

С

ПРИМЕНЕНИЕ КОНВЕНЦИИ О ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ГЕНОЦИДА И НАКАЗАНИИ ЗА НЕГО В ОТНОШЕНИИ ЗАВИСИЩИХ ТЕРРИТОРИЙ

Генеральная Ассамблея рекомендует участникам Конвенции о предупреждении преступления геноцида и наказания за него, которые управляют зависимыми от них территориями, предпринять необходимые и возможные меры для того, чтобы положения Конвенции могли быть распространены в кратчайший срок на эти территории.

*Это семьдесят девятое пленарное заседание,
9 декабря 1948 г.*

261(III). УТВЕРЖДЕНИЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ СОГЛАШЕНИЙ СО СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ

Генеральная Ассамблея,
рассмотрев доклад Генерального Секретаря¹¹³
о дополнительных соглашениях, заключенных

¹¹³ Документ A/615.

им с некоторыми специализированными учреждениями о пользовании пропусками Организации Объединенных Наций,

постановляет утвердить:

1. дополнительное соглашение¹¹⁴ между Организацией Объединенных Наций и Международной организацией гражданской авиации, подписанное 10 и 31 мая 1948 года;

2. дополнительное соглашение¹¹⁴ между Организацией Объединенных Наций и Просветительной, научной и культурной организацией Объединенных Наций, подписанное 24 июня и 10 июля 1948 года;

3. дополнительное соглашение¹¹⁴ между Организацией Объединенных Наций и Продовольственной и сельскохозяйственной организацией Объединенных Наций, подписанное 14 и 21 июля 1948 года.

*Это восемьдесят шестое пленарное заседание,
11 декабря 1948 г.*

262(III). ИЗМЕНЕНИЕ ПРАВИЛ ПРОЦЕДУРЫ ГЕНЕРАЛЬНОЙ АССАМБЛЕИ¹¹⁴

Генеральная Ассамблея

постановляет внести поправки к правилам 14-48 своих правил процедуры и придать им следующую редакцию:

ПРАВИЛО 41

Официальными языками Генеральной Ассамблеи, ее комитетов и подкомитетов являются английский, испанский, китайский, русский и французский. Английский, иезавский и французский являются рабочими языками.

ПРАВИЛО 45

Речи, произнесенные на одном из рабочих языков, переводятся на другие два рабочих языка.

ПРАВИЛО 46

Речи, произнесенные на одном из двух других официальных языков, переводятся на три рабочих языка.

ПРАВИЛО 47

Каждый представитель может произносить речь и на любом другом языке, помимо официальных. В этом случае он сам принимает меры к тому, чтобы его речь была переведена на один из рабочих языков. Переводчик Секретариата при переводе на другие рабочие языки может принять за основу перевод, сделанный на первый рабочий язык.

ПРАВИЛО 48

Стенографические отчеты составляются на рабочих языках. По требованию любой делегации, делается перевод всего стенографического отчета или части его на один из двух других официальных языков.

*Это восемьдесят шестое пленарное заседание,
11 декабря 1948 г.*

¹¹⁴ Вследствие принятия резолюции 247(III) о включении иезавского языка в число рабочих языков, Генеральная Ассамблея 7 декабря 1948 г. на своем 174-м пленарном заседании передала в Шестой комитет, для рассмотрения и представления доклада, вопрос о соответствующем изменении процедуры Генеральной Ассамблеи.

260 (III). Prevention and punishment of the crime of genocide

A

ADOPTION OF THE CONVENTION ON THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE CRIME OF GENOCIDE, AND TEXT OF THE CONVENTION

The General Assembly

Approves the annexed Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide and proposes it for signature and ratification or accession in accordance with its article XI.

*Hundred and seventy-ninth plenary meeting,
9 December 1948.*

ANNEX

TEXT OF THE CONVENTION

The Contracting Parties,

Having considered the declaration made by the General Assembly of the United Nations in its resolution 96 (I) dated 11 December 1946 that genocide is a crime under international law, contrary to the spirit and aims of the United Nations and condemned by the civilized world;

Recognizing that at all periods of history genocides have inflicted great losses on humanity; and

Being convinced that, in order to liberate mankind from such an odious scourge, international co-operation is required;

Hereby agree as hereinafter provided.

ARTICLE I

The Contracting Parties confirm that genocide, whether committed in time of peace or in time of war, is a crime under international law which they undertake to prevent and to punish.

ARTICLE II

In the present Convention, genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such :

- (a) Killing members of the group;
- (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;
- (d) Imposing measures intended to prevent births within the group;
- (e) Forcibly transferring children of the group to another group.

ARTICLE III

The following acts shall be punishable :

- (a) Genocide;
- (b) Conspiracy to commit genocide;

260 (III). Prévention et répression du crime de génocide

A

ADOPTION DE LA CONVENTION POUR LA PRÉVENTION ET LA RÉPRESSION DU CRIME DE GÉNOCIDE ET TEXTE DE LA CONVENTION

L'Assemblée générale

Approuve le texte ci-annexé de la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide et soumet cette Convention à la signature et à la ratification ou à l'adhésion conformément à l'article XI de la Convention.

*Cent-soixante-dix-neuvième séance plénière,
le 9 décembre 1948.*

ANNEXE

TEXTE DE LA CONVENTION

Les Parties contractantes,

Considérant que l'Assemblée générale de l'Organisation des Nations Unies, par sa résolution 96 (I) en date du 11 décembre 1946, a déclaré que le génocide est un crime du droit des gens, en contradiction avec l'esprit et les fins des Nations Unies et que le monde civilisé condamne;

Reconnaissant qu'à toutes les périodes de l'histoire la génocide a infligé de grandes pertes à l'humanité;

Convaincues que pour libérer l'humanité d'un fléau aussi odieux, la coopération internationale est nécessaire;

Conviennent de ce qui suit :

ARTICLE PREMIER

Les Parties contractantes confirment que le génocide, qu'il soit commis en temps de paix ou en temps de guerre, est un crime du droit des gens, qu'elles s'engagent à prévenir et à punir.

ARTICLE II

Dans la présente Convention, le génocide s'entend de l'un quelconque des actes ci-après, commis dans l'intention de détruire, en tout ou en partie, un groupe national, ethnique, racial ou religieux, comme tel :

- a) Meurtre de membres du groupe;
- b) Atteinte grave à l'intégrité physique ou mentale de membres du groupe;
- c) Soumission intentionnelle du groupe à des conditions d'existence devant entraîner sa destruction physique totale ou partielle;
- d) Mesures visant à entraver les naissances au sein du groupe;
- e) Transfert forcé d'enfants du groupe à un autre groupe.

ARTICLE III

Seront punis les actes suivants :

- a) Le génocide;
- b) L'entente en vue de commettre le génocide;

- (c) Direct and public incitement to commit genocide;
- (d) Attempt to commit genocide;
- (e) Complicity in genocide.

ARTICLE IV

Persons committing genocide or any of the other acts enumerated in article III shall be punished, whether they are constitutionally responsible rulers, public officials or private individuals.

ARTICLE V

The Contracting Parties undertake to enact, in accordance with their respective Constitutions, the necessary legislation to give effect to the provisions of the present Convention and, in particular, to provide effective penalties for persons guilty of genocide or any of the other acts enumerated in article III.

ARTICLE VI

Persons charged with genocide or any of the other acts enumerated in article III shall be tried by a competent tribunal of the State in the territory of which the act was committed, or by such international penal tribunal as may have jurisdiction with respect to those Contracting Parties which shall have accepted its jurisdiction.

ARTICLE VII

Genocide and the other acts enumerated in article III shall not be considered as political crimes for the purpose of extradition.

The Contracting Parties pledge themselves in such cases to grant extradition in accordance with their laws and treaties in force.

ARTICLE VIII

Any Contracting Party may call upon the competent organs of the United Nations to take such action under the Charter of the United Nations as they consider appropriate for the prevention and suppression of acts of genocide or any of the other acts enumerated in article III.

ARTICLE IX

Disputes between the Contracting Parties relating to the interpretation, application or fulfilment of the present Convention, including those relating to the responsibility of a State for genocide or any of the other acts enumerated in article III, shall be submitted to the International Court of Justice at the request of any of the parties to the dispute.

ARTICLE X

The present Convention, of which the Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall bear the date of 9 December 1948.

ARTICLE XI

The present Convention shall be open until 31 December 1949 for signature on behalf of any Member of the United Nations and of any non-mem-

- c) L'incitation directe et publique à commettre le génocide;
- d) La tentative de génocide;
- e) La complicité dans le génocide.

ARTICLE IV

Les personnes ayant commis le génocide ou l'un quelconque des autres actes énumérés à l'article III seront punies, qu'elles soient des gouvernants, des fonctionnaires ou des particuliers.

ARTICLE V

Les Parties contractantes s'engagent à prendre, conformément à leurs constitutions respectives, les mesures législatives nécessaires pour assurer l'application des dispositions de la présente Convention, et notamment à prévoir des sanctions pénales efficaces frappant les personnes coupables de génocide ou de l'un quelconque des autres actes énumérés à l'article III.

ARTICLE VI

Les personnes accusées de génocide ou de l'un quelconque des autres actes énumérés à l'article III seront traduites devant les tribunaux compétents de l'État sur le territoire duquel l'acte a été commis, ou devant la cour criminelle internationale qui sera compétente à l'égard de celles des Parties contractantes qui en auront reconnu la juridiction.

ARTICLE VII

Le génocide et les autres actes énumérés à l'article III ne seront pas considérés comme des crimes politiques pour ce qui est de l'extradition.

Les Parties contractantes s'engagent en pareil cas à accorder l'extradition conformément à leur législation et aux traités en vigueur.

ARTICLE VIII

Toute Partie contractante peut saisir les organes compétents de l'Organisation des Nations Unies afin que ceux-ci prennent, conformément à la Charte des Nations Unies, les mesures qu'ils jugent appropriées pour la prévention et la répression des actes de génocide ou de l'un quelconque des autres actes énumérés à l'article III.

ARTICLE IX

Les différends entre les Parties contractantes relatifs à l'interprétation, l'application ou l'exécution de la présente Convention, y compris ceux relatifs à la responsabilité d'un État en matière de génocide ou de l'un quelconque des autres actes énumérés à l'article III, seront soumis à la Cour internationale de Justice, à la requête d'une partie au différend.

ARTICLE X

La présente Convention dont les textes, chinois, anglais, français, russe et espagnol, feront également foi, portera la date du 9 décembre 1948.

ARTICLE XI

La présente Convention sera ouverte jusqu'au 31 décembre 1949 à la signature au nom de tout Membre de l'Organisation des Nations Unies et de

ber State to which an invitation to sign has been addressed by the General Assembly.

The present Convention shall be ratified, and the instruments of ratification shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

After 1 January 1950, the present Convention may be acceded to on behalf of any Member of the United Nations and of any non-member State which has received an invitation as aforesaid.

Instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

ARTICLE XII

Any Contracting Party may at any time, by notification addressed to the Secretary-General of the United Nations, extend the application of the present Convention to all or any of the territories for the conduct of whose foreign relations that Contracting Party is responsible.

ARTICLE XIII

On the day when the first twenty instruments of ratification or accession have been deposited, the Secretary-General shall draw up a *procès-verbal* and transmit a copy of it to each Member of the United Nations and to each of the non-member States contemplated in article XI.

The present Convention shall come into force on the ninetieth day following the date of deposit of the twentieth instrument of ratification or accession.

Any ratification or accession effected subsequent to the latter date shall become effective on the ninetieth day following the deposit of the instrument of ratification or accession.

ARTICLE XIV

The present Convention shall remain in effect for a period of ten years as from the date of its coming into force.

It shall thereafter remain in force for successive periods of five years for such Contracting Parties as have not denounced it at least six months before the expiration of the current period.

Denunciation shall be effected by a written notification addressed to the Secretary-General of the United Nations.

ARTICLE XV

If, as a result of denunciations, the number of Parties to the present Convention should become less than sixteen, the Convention shall cease to be in force as from the date on which the last of these denunciations shall become effective.

ARTICLE XVI

A request for the revision of the present Convention may be made at any time by any Contracting Party by means of a notification in writing addressed to the Secretary-General.

The General Assembly shall decide upon the steps, if any, to be taken in respect of such request.

tout État non membre à qui l'Assemblée générale aura adressé une invitation à cet effet.

La présente Convention sera ratifiée et les instruments de ratification seront déposés auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies.

A partir du 1er janvier 1950, il pourra être adhéré à la présente Convention au nom de tout Membre de l'Organisation des Nations Unies et de tout État non membre qui aura reçu l'invitation susmentionnée.

Les instruments d'adhésion seront déposés auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies.

ARTICLE XII

Toute Partie contractante pourra, à tout moment, par notification adressée au Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies, étendre l'application de la présente Convention à tous les territoires ou à l'un quelconque des territoires dont elle dirige les relations extérieures.

ARTICLE XIII

Dès le jour où les vingt premiers instruments de ratification ou d'adhésion auront été déposés, le Secrétaire général en dressera *procès-verbal*. Il transmettra copie de ce *procès-verbal* à tous les États Membres de l'Organisation des Nations Unies et aux non membres visés par l'article XI.

La présente Convention entrera en vigueur le quatre-vingt-dixième jour qui suivra la date du dépôt du vingtième instrument de ratification ou d'adhésion.

Toute ratification ou adhésion effectuée ultérieurement à la dernière date prendra effet le quatre-vingt-dixième jour qui suivra le dépôt de l'instrument de ratification ou d'adhésion.

ARTICLE XIV

La présente Convention aura une durée de dix ans à partir de la date de son entrée en vigueur.

Elle restera par la suite en vigueur pour une période de cinq ans et ainsi de suite, vis-à-vis des Parties contractantes qui ne l'auront pas dénoncée six mois au moins avant l'expiration du terme.

La dénonciation se fera par notification écrite adressée au Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies.

ARTICLE XV

Si, par suite de dénonciations, le nombre des Parties à la présente Convention se trouve ramené à moins de seize, la Convention cessera d'être en vigueur à partir de la date à laquelle la dernière de ces dénonciations prendra effet.

ARTICLE XVI

Une demande de révision de la présente Convention pourra être formulée en tout temps par toute Partie contractante, par voie de notification écrite adressée au Secrétaire général.

L'Assemblée générale statuera sur les mesures à prendre, le cas échéant, au sujet de cette demande.

ARTICLE XVII

The Secretary-General of the United Nations shall notify all Members of the United Nations and the non-member States contemplated in article XI of the following :

- (a) Signatures, ratifications and accessions received in accordance with article XI;
- (b) Notifications received in accordance with article XII;
- (c) The date upon which the present Convention comes into force in accordance with article XIII;
- (d) Denunciations received in accordance with article XIV;
- (e) The abrogation of the Convention in accordance with article XV;
- (f) Notifications received in accordance with article XVI.

ARTICLE XVIII

The original of the present Convention shall be deposited in the archives of the United Nations.

A certified copy of the Convention shall be transmitted to all Members of the United Nations and to the non-member States contemplated in article XI.

ARTICLE XIX

The present Convention shall be registered by the Secretary-General of the United Nations on the date of its coming into force.

B

STUDY BY THE INTERNATIONAL LAW COMMISSION OF THE QUESTION OF AN INTERNATIONAL CRIMINAL JURISDICTION

The General Assembly,

Considering that the discussion of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide has raised the question of the desirability and possibility of having persons charged with genocide tried by a competent international tribunal,

Considering that, in the course of development of the international community, there will be an increasing need of an international judicial organ for the trial of certain crimes under international law,

Invites the International Law Commission to study the desirability and possibility of establishing an international judicial organ for the trial of persons charged with genocide or other crimes over which jurisdiction will be conferred upon that organ by international conventions;

Requests the International Law Commission, in carrying out this task, to pay attention to the possibility of establishing a Criminal Chamber of the International Court of Justice.

*Hundred and seventy-ninth plenary meeting,
9 December 1948.*

ARTICLE XVII

Le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies notifiera ce qui suit à tous les États Membres de l'Organisation et aux États non membres visés par l'article XI :

- a) Les signatures, ratifications et adhésions reçues en application de l'article XI;
- b) Les notifications reçues en application de l'article XII;
- c) La date à laquelle la présente Convention entre en vigueur, en application de l'article XIII;
- d) Les dénonciations reçues en application de l'article XIV;
- e) L'abrogation de la Convention en application de l'article XV;
- f) Les notifications reçues en application de l'article XVI.

ARTICLE XVIII

L'original de la présente Convention sera déposé aux archives de l'Organisation des Nations Unies.

Une copie certifiée conforme sera adressée à tous les États Membres de l'Organisation des Nations Unies et aux États non membres visés par l'article XI.

ARTICLE XIX

La présente Convention sera enregistrée par le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies à la date de son entrée en vigueur.

B

ÉTUDE PAR LA COMMISSION DU DROIT INTERNATIONAL DE LA QUESTION D'UNE JURIDICTION CRIMINELLE INTERNATIONALE

L'Assemblée générale,

Considérant que l'examen de la Convention sur la prévention et la répression du crime de génocide a soulevé la question de savoir s'il est souhaitable et possible de traduire devant un tribunal international compétent les personnes accusées d'avoir commis le crime de génocide,

Considérant qu'au cours de l'évolution de la communauté internationale, le besoin d'un organe judiciaire international chargé de juger certains crimes du droit des gens se fera de plus en plus sentir,

Invite la Commission du droit international à examiner s'il est souhaitable et possible de créer un organe judiciaire international chargé de juger les personnes accusées de crimes de génocide ou d'autres crimes qui seraient de la compétence de cet organe en vertu de conventions internationales;

Invite la Commission du droit international, lorsqu'elle procédera à cet examen, à accorder son attention à la possibilité de créer une chambre criminelle de la Cour internationale de Justice.

*Cent-voixante-dix-neuvième séance plénière,
le 9 décembre 1948.*

APPLICATION WITH RESPECT TO DEPENDENT TERRITORIES, OF THE CONVENTION ON THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE CRIME OF GENOCIDE

The General Assembly recommends that Parties to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide which administer dependent territories should take such measures as are necessary and feasible to enable the provisions of the Convention to be extended to those territories as soon as possible.

*Hundred and seventy-ninth plenary meeting,
9 December 1948.*

261 (III). Approval of supplementary agreements with specialized agencies concerning the use of the United Nations laissez-passer

The General Assembly,

Having examined the Secretary-General's report¹ on the supplementary agreements concluded by him with certain specialized agencies concerning the use of the United Nations laissez-passer,

Decides to approve :

1. The supplementary agreement¹ between the United Nations and the International Civil Aviation Organization signed on 10 and 31 May 1948;
2. The supplementary agreement¹ between the United Nations and the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization signed on 24 June and 10 July 1948;
3. The supplementary agreement¹ between the United Nations and the United Nations Food and Agriculture Organization signed on 14 and 21 July 1948.

*Hundred and eighty-sixth plenary meeting,
11 December 1948.*

262 (III). Amendments to the rules of procedure of the General Assembly²

The General Assembly

Resolves to amend rules 44 to 48 of its rules of procedure to read as follows :

RULE 44

Chinese, English, French, Russian and Spanish shall be the official languages of the General

¹ See document A/615.

² Following the adoption of resolution 247 (III) on the adoption of Spanish as one of its working languages, the General Assembly, at its 174th plenary meeting on 7 December 1948, referred to the Sixth Committee, for consideration and report, the question of consequential amendments to the Assembly's rules of procedure.

APPLICATION AUX TERRITOIRES NON AUTONOMES DE LA CONVENTION POUR LA PREVENTION ET LA REPRESSION DU CRIME DE GENOCIDE

L'Assemblée générale recommande aux parties à la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide qui administrent des territoires dépendants, de prendre les mesures nécessaires et possibles pour que les dispositions de la Convention puissent être étendues à ces territoires dans le plus bref délai.

*Cent-soixante-dix-neuvième séance plénière,
le 9 décembre 1948.*

261 (III). Approbation d'accords supplémentaires avec les institutions spécialisées relatifs à l'utilisation du laissez-passer des Nations Unies

L'Assemblée générale,

Après avoir examiné le rapport du Secrétaire général¹ sur les accords additionnels passés par lui avec certaines institutions spécialisées relativement à l'utilisation du laissez-passer des Nations Unies,

Décide d'approuver :

1. L'accord additionnel¹ entre les Nations Unies et l'Organisation de l'aviation civile internationale signé les 10 et 31 mai 1948;
2. L'accord additionnel¹ entre les Nations Unies et l'Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture signé les 24 juin et 10 juillet 1948;
3. L'accord additionnel¹ entre les Nations Unies et l'Organisation des Nations Unies pour l'alimentation et l'agriculture signé les 14 et 21 juillet 1948.

*Cent-quatre-vingt-sixième séance plénière,
le 11 décembre 1948.*

262 (III). Amendements au règlement intérieur de l'Assemblée générale²

L'Assemblée générale

Décide de modifier les articles 44 à 48 de son règlement intérieur et de les rédiger comme suit :

ARTICLE 44

Le chinois, l'anglais, le français, le russe et l'espagnol sont les langues officielles de l'Assem-

¹ Voir le document A/615.

² A la suite du vote de la résolution 247 (III) sur l'adoption de l'espagnol comme l'une de ses langues de travail, l'Assemblée générale, au cours de sa 174e séance plénière, tenue le 7 décembre 1948, avait renvoyé à la Sixième Commission, pour étude et rapport, la question des amendements au règlement intérieur de l'Assemblée générale que cette décision a rendu nécessaires.

書處在聯合國各機關會閉會期間，保持必要之聯繫，

鑒於以此情形，常駐代表團之設置必將普及全體會員國，又常駐代表證書之早遞亦應有所規定，

爰建議

一．常駐代表之證書應由國家元首，或政府首長，或外交部長頒發之，並應送達祕書長；

二．常駐代表以外之常駐代表團人員之任命及變動，應由該代表團團長書而通知祕書長；

三．常駐代表因故暫時缺職時，應將該代表團代行團長職務之人員通知祕書長；

四．會員國如派其常駐代表出席聯合國某一或若干機關時，應在送達祕書長之證書中具載各機關之名稱，

訓令祕書長關於派駐聯合國之常駐代表證書，向大會每屆常會提具報告。

一九四八年十二月三日
第一百六十九次全體會議。

乙

大會

訓令祕書長就設置常駐代表團（包括常駐聯合國歐洲辦事處之代表團在內）可能引起之一切問題，加以研究，並於必要時向大會下屆常會提具報告。

一九四八年十二月三日
第一百六十九次全體會議。

二五八(三)．聯合國人員因公所受損害之賠償

鑒於聯合國人員比來於執行職務時，屢遭不幸事故，致聯合國必須採取辦法以保證其人員將來獲得充分保護及損害賠償¹之問題，益形急迫，

復鑒於祕書長應能採取最有效之行動以獲得任何應有之賠償，而不受稽難，實屬至當，

大會

決定將下列問題徵詢國際法院之諮詢意見：

“一．倘聯合國人員於執行職務時遭受損害聯合國能否以一組織資格向負責之法律上或

¹ 見文件A/674。

事實上政府提出國際要求，俾對於下列損害取得應有之賠償：(甲)對於聯合國損害之賠償，(乙)對於被害人或其繼承人之賠償？

害，而其情形牽涉某一國家之責任問題者，

“二．倘對於第一點(乙)為肯定之答覆，則聯合國之行動與被害人隸籍國家所有之權利，應如何調整？”

訓令祕書長於法院發表意見後，準此擬具建議，向大會下屆常會提出之。

一九四八年十二月三日
第一百六十九次全體會議。

二五九(三) 聯合國之特權豁免

備悉祕書長之報告書²，其報(一)其所探之辦法以便聯合國與美利堅合眾國間所訂立之各項聯合國所協定生效施行，及(二)會員國加入聯合國特權豁免公約之情形，

認為各項聯合國所協定補充聯合國特權豁免公約，蓋上述各項文書之目的悉欲規定聯合國在會所所在國之地位，

復鑒於若干會員國尚未加入特權豁免公約，

認為如欲聯合國達成其宗旨，切實行使其職務，會員國必須一致批准上述公約之條款，

對於祕書長為使聯合國與美利堅合眾國間所訂各項聯合國所協定生效施行而探之辦法，認為滿意，

並敦請尚未加入聯合國特權豁免公約之會員國儘速將加入該公約之文書交存祕書長。

一九四八年十二月八日
第一百七十五次全體會議。

二六〇(三) 危害種族罪之防止及懲治

甲

防止及懲治危害種族罪公約之通過及公約全文

大會

核准附載之防止及懲治危害種族罪公約，並提請依照該公約第十一條之規定進行簽署及批准或加入。

一九四八年十二月九日
第一百七十九次全體會議。

² 見文件A/626。

附件 公約全文

締約國，

鑒於聯合國大會在其一九四六年十二月十一日決議案九十六(一)內曾聲明危害種族係國際法上之一種罪行，違背聯合國之精神與目的，且為文明世界所不容；

認為有史以來，危害種族行為殃禍人類至為慘烈；

深信欲免人類再遭此類慘惡之浩劫，國際合作實所必需；

茲議定條款如下：

第一條

締約國確認危害種族行為，不論發生於平時或戰時，均係國際法上之一種罪行，允防止並懲治之。

第二條

本公約內所稱危害種族係指蓄意全部或局部消滅某一民族、人種、種族或宗教團體，犯有下列行為之一者：

(甲)殺害該團體之分子；

(乙)致使該團體之分子在身體上或精神上遭受嚴重傷害；

(丙)故意使該團體處於某種生活狀況下，以毀滅其全部或局部之生命；

(丁)強制施行辦法意圖防止該團體內之生育；

(戊)強迫轉移該團體之兒童至另一團體

第三條

下列行為應予懲治：

(甲)危害種族；

(乙)預謀危害種族；

(丙)直接公然煽動危害種族；

(丁)意圖危害種族；

(戊)共謀危害種族。

第四條

凡犯危害種族罪或有第三條所列行為之一者，無論其為依憲法負責之統治者、公務員或私人，均應懲治之。

第五條

締約國承允各依照其本國憲法制定必要之法律以實施本公約各項規定，而對於犯危害種族罪或有第三條所列之行為之一者尤應規定有效之懲罰。

第六條

凡被訴犯危害種族罪或有第三條所列行為之一者，應交由行為發生地國家之主管法院，或締約國接受其管轄權之國際刑事法庭審理之。

第七條

危害種族罪及第三條所列之其他行為不得視為政治罪行，俾便引渡。

締約國承諾遇有此類案件時，各依照其本國法律及現行條約予以引渡。

第八條

任何締約國得提請聯合國之主管機關遵照聯合國憲章採取其認為適當之行動，以防止及懲治危害種族之行為或第三條所列之任何其他行為。

第九條

締約國間關於本公約之解釋、適用或實施之爭端，包括關於某一國家對於危害種族罪或第三條所列之任何其他行為之責任之爭端，經爭端一方之請求，應提交國際法院。

第十條

本公約載有下列日期：一九四八年十二月九日；其中、英、法、俄及西文各本同一作準。

第十一條

聯合國任何會員國及曾經大會邀請參加簽訂之任何非會員國得於一九四九年十二月三十一日前簽署本公約。

本公約應予批准；批准書應交存聯合國秘書長。

一九五〇年一月一日後，聯合國任何會員國及曾按上述邀請之任何非會員國得加入本公約。

加入書應交存聯合國秘書長。

第十二條

任何締約國得隨時通知聯合國秘書長將本公約適用於該締約國負責辦理外交之一切或任何領土。

第十三條

秘書長應於收存批准書或加入書滿二十份之日，擬具備忘錄一件，分送聯合國各會員國及第十一條所規定之各非會員國一份。

本公約應自第二十份批准書或加入書交存之日起九十日後發生效力。

本公約生效後之任何批准或加入，應於各該批准書或加入書交存後第九十日起發生效力。

第十四條

本公約自發生效力之日起十年內有效。

嗣後本公約對於未經聲明退約之締約國仍繼續有效，以五年為一期；退約聲明須在有效時期屆滿至少六個月前為之。

退約應以書面通知聯合國秘書長。

第十五條

如因退約結果，致本公約之締約國數目不滿十六國時，本公約應於最後之退約通知生效之日起失效。

第十六條

任何締約國得隨時以書面通知秘書長請求修改本公約。

大會對於此種請求，應決定採取何種步驟。

第十七條

聯合國秘書長應將下列事項通知聯合國各會員國及第十一條所規定之非會員國：

(甲)依照第十一條所收到之簽署、批准及加入；

(乙)依照第十二條所收到之通知；

(丙)依照第十三條本公約開始生效之日期；

(丁)依照第十四條所收到之退約通知；

(戊)依照第十五條，本公約之廢止；

(己)依照第十六條所收到之通知。

第十八條

本公約之正本應留存聯合國檔案。

本公約之正式副本應分送聯合國各會員國及第十一條所規定之非會員國。

第十九條

本公約應於生效之日由聯合國秘書長予以登記。

乙

國際法委員會對於國際刑事管轄問題之研究

大會

鑒於防止及懲治危害種族罪公約之討論，曾引起彼控犯危害種族罪者宜否及可否交由適當之國際法庭審判之問題；

鑒於在國際社會發展之過程中，設立一個國際司法機構以審判國際法上某種犯罪案件之需要，日趨顯著；

茲請國際法委員會研究宜否及可否設立國際司法機構，以審判彼控犯危害種族罪者，或彼控犯各種國際公約授權該機構管轄之他種罪行之人。

請國際法委員會於進行此項研究時，對於在國際法院內設置一刑事分庭之是否可行，特加審議。

一九四八年十二月九日
第一百七十九次全體會議。

丙

防止及懲治危害種族罪公約對於非獨立領土之適用

大會建議防止及懲治危害種族罪公約締約國之管理非獨立領土者應採取必要之適當辦法，俾本公約之各項規定得以儘速推行於各該領土。

一九四八年十二月九日
第一百七十九次全體會議。

二六一(三)核准聯合國與專門機關關於使用聯合國通行證所訂之各項附約

大會

業已審查秘書長就其與若干專門機關關於使用聯合國通行證事所訂各項附約所提之報告書¹，

決議批准：

一、聯合國與國際民用航空組織分別於一九四八年五月十日及三十一日簽訂之附約¹；

二、聯合國與聯合國教育科學文化組織分別於一九四八年六月二十四日及七月十日簽訂之附約¹；

¹ 見文件 A/615。

**Genosid cinayətinin qarşısının alınması və
cəzalandırılması haqqında
KONVENSIYA**

Razılığa gələn Tərəflər,

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş Məclisinin özünün 96(1) nömrəli 1946-cı il 11 dekabr tarixli qətnaməsində soyqırımının beynəlxalq hüquq normalarını pozan, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının ruhuna və məqsədlərinə zidd cinayət olduğunu elan etdiyini və sivil dünyanın onu pislədiyini nəzərə alaraq, soyqırımının bütün tarix boyu bəşəriyyətə böyük itkilər gətirdiyini etiraf edərək, bəşəriyyəti bu dəhşətli bəladan xilas etmək üçün beynəlxalq əməkdaşlığın zəruriliyinə əmin olaraq, aşağıdakılar barədə razılığa gəldilər:

Maddə 1

Razılığa gələn Tərəflər sülh, yaxud müharibə dövründə törədilməsindən asılı olmayaraq soyqırımının beynəlxalq hüquq normalarını pozan cinayət olduğunu təsdiq edir və onun qarşısını almaq və onun törədilməsinə görə cəzalandırmaq üçün tədbirlər görməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 2

Bu Konvensiyada “soyqırımı” dedikdə, hər hansı milli, etnik, irqi, yaxud dini qrupu tam və ya qismən məhv etmək məqsədilə törədilən aşağıdakı hərəkətlər başa düşülür:

- a) bu cür qrupun üzvlərinin öldürülməsi;
- b) bu cür qrupun üzvlərinə ağır bədən xəsarəti, yaxud əqli xətər yetirilməsi;
- c) hər hansı qrup üçün qəsdən onun tam, yaxud qismən fiziki məhvini nəzərdə tutan həyat şəraiti yaradılması;
- d) bu cür qrupda doğumun qarşısını almağa yönəldilmiş tədbirlərin görülməsi;
- e) uşaqların zorla bir insan qrupundan alınıb başqasına verilməsi.

Maddə 3

Aşağıdakı əməllər cəzalandırılır:

- a) soyqırımı;
- b) soyqırımı törətmək məqsədilə gizli sövdələşmə;
- c) soyqırımı törətməyə birbaşa və açıq təhrikçilik;
- d) soyqırımı törətməyə cəhd;
- e) soyqırımında iştirak etmək.

Maddə 4

Soyqırımı, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməllərdən hər hansı birini törətmiş şəxslər konstitusiyaya görə məsul rəhbər şəxs, vəzifəli şəxs, yaxud adi şəxs olmasından asılı olmayaraq cəzalandırılmalıdırlar.

Maddə 5

Razılığa gələn Tərəflər bu Konvensiyanın müddəalarının qüvvəyə minməsi üçün, öz konstitusiya prosedurlarına müvafiq olaraq, lazımi qanunvericilik qəbul etməyi konkret olaraq, soyqırımı, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməlləri törətməkdə müqəssir olan şəxslərin cəzalandırılması üçün təsirli tədbirlər nəzərdə tutmağı öhdələrinə götürürlər.

Maddə 6

Soyqırımında, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməllərdə ittiham olunan şəxslər həmin əməllərin törədildiyi dövlətin ərazisindəki səlahiyyətli məhkəmədə, yaxud yurisdiksiyası onun yurisdiksiyasını tanımış bu Konvensiya Tərəflərinə şamil olunan beynəlxalq cinayət məhkəməsində mühakimə edilməlidirlər.

Maddə 7

Müqəssirlərin ekstradisiyasına münasibətdə soyqırımı və 3-cü maddədə sadalanan əməllər siyasi cinayət sayılır.

Belə hallarda Razılığa gələn Tərəflər öz qanunvericiliyinə və qüvvədə olan müqavilələrə müvafiq olaraq ekstradisiyanı həyata keçirməyi öhdələrinə götürürlər.

Maddə 8

Bu Konvensiyanın hər bir iştirakçısı Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin müddəalarına uyğun olaraq, soyqırımının, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməllərdən birinin qarşısını almaq və ya kökünü kəsmək üçün, onun fikrincə, lazım olan bütün tədbirlərin görülməsi tələbi ilə Baş Məclisin müvafiq orqanına müraciət edə bilər.

Maddə 9

1. Bu Konvensiyanın təfsiri, tətbiqi, yaxud yerinə yetirilməsi məsələsində Razılığa gələn Tərəflər arasındakı mübahisələr - soyqırımında, yaxud 3-cü maddədə sadalanan əməllərdən birində bu və ya digər dövlətin məsuliyyəti barədə mübahisələr daxil olmaqla - mübahisə edən tərəflərdən hər hansı birinin tələbi ilə Beynəlxalq Məhkəməyə verilir.

Maddə 10

Çin, fransız, ingilis, ispan və rus dillərindəki mətnləri eyni qüvvəyə malik olan bu Konvensiya 1948-ci il dekabrın 9-da qəbul edilmişdir.

Maddə 11

Bu Konvensiya Birləşmiş Millətlər Təşkilatının hər bir üzvü və bu Təşkilatın üzvü olmayıb, Baş Məclisin Konvensiyanı imzalamasına dəvət etdiyi hər bir dövlət adından imzalanmaq üçün 1949-cu il dekabrın 31-dək açıq olacaqdır.

Bu Konvensiya təsdiq edilməlidir, təsdiqnamələr saxlanılmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə təhvil verilir.

1950-ci il yanvarın 1-dən başlayaraq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının hər bir üzvü və bu Təşkilatın üzvü olmayıb, yuxarıda göstərilən dəvəti almış hər bir dövlət bu Konvensiyaya qoşula bilər. Qoşulma aktları Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinə saxlanılmağa verilir.

Maddə 12

Razılığa gələn Tərəflərdən hər biri istənilən vaxt Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin adına bildiriş göndərməklə bu

Konvensiyanın tətbiqini, xarici əlaqələri üçün məsuliyyət daşdığı bütün ərazilərə, yaxud onların bir qisminə şamil edə bilər.

Maddə 13

İlk iyirminci təsdiqnamə, yaxud qoşulma aktı Baş katibə saxlanılmağa verildiyi gün Baş katib protokol tərtib edir. Protokolun surətləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvü olan bütün dövlətlərə və Təşkilatın üzvü olmayan, 11-ci maddədə nəzərdə tutulan bütün dövlətlərə göndərilir.

Bu Konvensiya iyirminci təsdiqnamənin, yaxud qoşulma aktının saxlanılmağa verildiyi gündən sonrakı doxsanıncı gün qüvvəyə minir.

Konvensiyanın qüvvəyə minməsindən sonra alınmış hər hansı təsdiqnamə və ya qoşulma aktı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə saxlanılmağa verildiyi gündən sonrakı doxsanıncı gün qüvvəyə minir.

Maddə 14

Bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi gündən başlayaraq on il ərzində qüvvədədir.

Bu Konvensiya onu müvafiq qüvvədəolma müddətinin qurtarmasına, heç olmasa altı ay qalmışadək denonsasiya etməyən Razılığa gələn Tərəflər üçün daha beş il qüvvədə qalır.

Denonsasiya Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Baş katibinin adına yazılı bildiriş göndərməklə həyata keçirilir.

Maddə 15

Denonsasiya nəticəsində bu Konvensiyanın iştirakçıları on altıdan az qaldıqda, Konvensiya sonuncu denonsasiyanın qüvvəyə mindiyi gündən öz qüvvəsini itirir.

Maddə 16

Razılığa gələn Tərəflərdən hər biri istənilən vaxt Baş katibə yazılı bildiriş göndərməklə bu Konvensiyaya yenidən baxılmasını xahiş edə bilər.

Baş Məclis, lazım bildikdə, bu xahişlə əlaqədar tədbirlərin görülməsi barədə qərar qəbul edir.

Maddə 17

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzvlərinə və Təşkilatın üzvü olmayan, 11-ci maddədə nəzərdə tutulan dövlətlərə aşağıdakılar barədə məlumat verir:

- a) 11-ci maddəyə müvafiq olaraq alınmış bütün təsdiqnamə və qoşulma aktları;
- b) 12-ci maddəyə müvafiq olaraq alınmış bütün bəyanatlar;
- c) 13-cü maddəyə müvafiq olaraq bu Konvensiyanın qüvvəyə mindiyi tarix;
- d) 14-cü maddəyə müvafiq olaraq alınmış denonsasiyalar;
- e) 15-ci maddəyə müvafiq olaraq Konvensiyanın ləğv edilməsi;
- f) 16-cı maddəyə müvafiq olaraq alınmış bəyanatlar.

Maddə 18

Bu Konvensiyanın əsli saxlanmaq üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının arxivinə verilir.

Konvensiyanın təsdiq olunmuş surətləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının bütün üzvlərinə və Təşkilatın 11-ci maddədə nəzərdə tutulan üzvü olmayan dövlətlərə göndərilir.

Maddə 19

Bu Konvensiya qüvvəyə mindiyi gün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibi tərəfindən qeydiyyatdan keçirilir.

**Azərbaycan Respublikası 1996-cı il 31 may tarixli
97-IQ nömrəli Qanunu ilə bu Konvensiyaya qoşulmuşdur**

**Genosid cinayətinin qarşısının alınması və onun
cəzalandırılması haqqında Konvensiyaya qoşulmaq barədə
Azərbaycan Respublikasının Qanunu**

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi **qərara alır:**

1. Azərbaycan Respublikası Genosid cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası tərəfindən 9 dekabr 1948-ci il tarixdə qəbul olunmuş Konvensiyaya qoşulsun.

2. Bu Qanun dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Heydər ƏLİYEV**

Bakı şəhəri, 31 may 1996-cı il
№ 97-IQ

**Documents recognizing Khojaly
tragedy as an act of genocide
and crime against humanity**

The Commonwealth of Massachusetts

The House of Representatives

Citation

We it hereby known to all that:
The Massachusetts House of Representatives
Offers its sincerest acknowledgment of:

The 18th Commemoration of Khojaly Massacre

Given this 29th day of February, 2010
At the State House, Boston, Massachusetts

by:
Robert A. DeLeo
Speaker of the House

Offered by:
Ellen Story
State Representative

Resolved by the House of Representatives of the
State of Massachusetts (25 February 2010)

ASSEMBLY RESOLUTION No. 144

STATE OF NEW JERSEY 214th LEGISLATURE

INTRODUCED FEBRUARY 22, 2011

Sponsored by:
Assemblywoman ANNETTE QUIJANO
District 20 (Union)

SYNOPSIS

Commemorates 19th anniversary of Khojaly Tragedy.

CURRENT VERSION OF TEXT

As introduced.

AN ASSEMBLY RESOLUTION commemorating the 19th anniversary of the Khojaly Tragedy in which more than 600 people were killed.

WHEREAS, The Nagorno-Karabakh War, lasting from 1988 to 1994, was a conflict between Azerbaijan and Armenia over the disputed region of Nagorno-Karabakh; and

WHEREAS, As part of that conflict, on February 26, 1992 in Khojaly, Azerbaijan, over 600 people were killed, over 1,000 disabled, and over 1,200 civilians were taken hostage by Karabakh Armenian forces; and

WHEREAS, Many civilian bodies found in Khojaly after the fight were disfigured and mutilated, making this one of the most inhumane and barbaric battles of the war; and

WHEREAS, International organizations such as Human Rights Watch documented these killings and attributed responsibility for them to Karabakh Armenian forces; and

WHEREAS, To this day the conflict between Azerbaijan and Armenia continues, with Armenian forces occupying Azerbaijan territory in the Nagorno-Karabakh region; and

WHEREAS, Resolutions against Armenian aggression towards Azerbaijan, and the occupation of the Nagorno-Karabakh region by Armenian forces have been passed by the United Nations General Assembly and by the Organization of the Islamic Conference; and

WHEREAS, At the 13th session of the Organization of the Islamic Conference Parliamentary Union, the Khojaly Tragedy was officially recognized as an act of genocide; and

WHEREAS, February 26, 2011 marks the 19th anniversary of the Khojaly Tragedy; now, therefore,

BE IT RESOLVED *by the General Assembly of the State of New Jersey:*

1. The General Assembly hereby commemorates the 19th anniversary of the Khojaly Tragedy which occurred on February 26, 1992 and resulted in the needless loss of over 600 innocent lives.

2. Duly authenticated copies of this resolution, signed by the Speaker of the General Assembly and attested by the Clerk of the General Assembly, shall be transmitted to the United States Department of State and the United States Ambassador to Azerbaijan.

STATEMENT

This resolution commemorates the Khojaly Tragedy which occurred on February 26, 1992 in Khojaly, Azerbaijan. The tragedy resulted in the death of over 600 people, the disabling of over 1,000

AR144 QUIJANO

3

civilians, and over 1,200 residents being taken hostage. Human Rights Watch has placed responsibility for the civilian deaths with Karabakh Armenian forces. While the active hostilities of the Nagorno-Karabakh War between Azerbaijan and Armenia that caused this tragedy have ended, the issues giving rise to the conflict remain in dispute and Armenia still occupies the Nagorno-Karabakh region. The United Nations and the Organization of the Islamic Conference have both passed resolutions condemning Armenian aggression in the area and calling on Armenia to respect Azerbaijan borders. The Organization of the Islamic Conference has even officially recognized the Khojaly tragedy as an act of genocide. The General Assembly commemorates the events of February 26, 1992 in recognition that this is a great tragedy for the Republic of Azerbaijan and Azeri people around the world.

Resolved by the State of New Jersey (22 February 2011)

House Resolution 1594

By: Representatives Lindsey of the 54th, Taylor of the 79th, Collins of the 27th, and Holcomb of the 82nd

A RESOLUTION

Recognizing the 20th anniversary of the Khojaly Massacre and honoring the life and memory of its victims; and for other purposes.

WHEREAS, on the night of February 25-26, 1992, Armenian forces and Russia's 366th motorized infantry division attacked the Azerbaijani town of Khojaly and brutally massacred its fleeing residents; and

WHEREAS, 613 civilians were tortured in freezing temperatures, including 106 women, 63 children, and 70 elders, while hundreds more went missing; and

WHEREAS, 1,000 people received permanent health damage, 1,275 people were taken hostage, eight families were fully destroyed, and over 150 children lost one or both of their parents; and

WHEREAS, Armenia continues to formally deny any responsibility for the tragedy while President Serzh Sargsyan depicted the massacre as an act of revenge to "break stereotypes"; and

WHEREAS, the 1992 Khojaly Massacre did not get adequate international recognition and it is only appropriate that the victims be properly recognized and remembered.

NOW, THEREFORE, BE IT RESOLVED BY THE HOUSE OF REPRESENTATIVES that the members of this body join in honoring the lives and memories of the victims of the 1992 Khojaly Massacre as this year marks its 20th anniversary and express their deepest and most sincere regret at their passing.

BE IT FURTHER RESOLVED that the Clerk of the House of Representatives is authorized and directed to transmit an appropriate copy of this resolution to the public and the press.

H. R. 1594

**Resolved by the House of Representatives of the State of
Georgia, Resolution 1594 (22 February 2012)**

Be it known to all that
We, the Members of the Senate and
House of Representatives,
join in recognizing

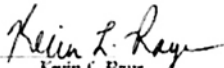
**the 20th Anniversary of the
Khojaly Massacre in Azerbaijan,**

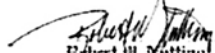
February 26, 2012. It was 20 years ago when Armenian armed forces, with the support of the armored vehicles of the Russian 366th motorized rifle regiment, attacked and occupied the besieged town of Khojaly, as part of the armed aggression and ethnic cleansing that had been taking place in that region of Azerbaijan. When residents of Khojaly attempted to flee the conflict, they were ambushed and fired on by the Armenian and Russian troops, resulting in the massacre of 613 civilians and permanent injuries to a thousand others. We join the United States Department of State in supporting the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Azerbaijan and we commemorate this important date to honor the lives and memories of those who died and suffered;

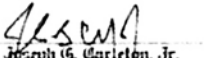
And be it ordered that this official expression of sentiment be sent forthwith on behalf of the 125th Legislature and the people of the State of Maine.

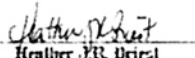
HCS 1049

Given this thirteenth day of March, 2012
at the State Capitol
Augusta, Maine

Kevin L. Ray
President of the Senate

Robert W. Rutting
Speaker of the House

Joseph G. Carleton, Jr.
Secretary of the Senate

Heather M. Driscoll
Clerk of the House

Introduced by: Rep. Anne M. Haskell
Cosponsored by: Sen. Justin L. Alford

From: Portland
From: Cumberland

**Resolved by the House of Representatives and Senate of the
State of Maine (26 February 2012)**

HOUSE MEMORIAL 3

51ST LEGISLATURE - STATE OF NEW MEXICO - FIRST SESSION, 2013

INTRODUCED BY

Debbie A. Rodella

A MEMORIAL

COMMEMORATING THE TWENTIETH ANNIVERSARY OF THE KHOJALY TRAGEDY
IN WHICH MORE THAN SIX HUNDRED PEOPLE WERE KILLED.

WHEREAS, the Nagorno-Karabakh War, lasting from 1988 to 1994, was a conflict between Armenia and Azerbaijan; and

WHEREAS, on February 25 and 26, 1992, Armenian armed forces, accompanied by Russian military troops, occupied the town of Khojaly in Azerbaijan, killing over six hundred innocent civilians, including many children, women and the elderly, wounding more than one thousand people and taking more than one thousand two hundred civilians captive; and

WHEREAS, many civilian bodies found in Khojaly after the fight were disfigured and mutilated, making this one of the most inhumane and barbaric battles of the war; and

WHEREAS, international organizations such as human rights
.191370.1

watch documented the killings in Khojaly, major United States and international news organizations reported on the horrific killings and numerous governments around the world have condemned the attack; and

WHEREAS, to this day, the conflict between Azerbaijan and Armenia continues, with Armenian forces occupying twenty percent of Azerbaijan's territory, including the Nagorno-Karabakh region and the surrounding seven districts; and

WHEREAS, resolutions condemning the occupation of Azerbaijan's territory by Armenian forces have been passed by the United Nations security council and the United Nations general assembly; and

WHEREAS, this event in Khojaly is a sobering reminder of the terrible carnage that can be inflicted in wartime and the enduring need for greater understanding, communication and tolerance among people the world over; and

WHEREAS, February 26, 2012 marks the twentieth anniversary of the Khojaly tragedy;

NOW, THEREFORE, BE IT RESOLVED BY THE HOUSE OF REPRESENTATIVES OF THE STATE OF NEW MEXICO that the twentieth anniversary of the Khojaly tragedy, which occurred on February 26, 1992 and resulted in the needless loss of more than six hundred innocent lives, be commemorated; and

BE IT FURTHER RESOLVED that copies of this memorial be transmitted to the United States congress, the United States department of state and the United States embassy in Azerbaijan.

Resolved by the House of Representatives of the State of New Mexico (28 January 2013)

By: Representatives Barnett, Hopper

HOUSE RESOLUTION

RECOGNIZING THE MANY CONTRIBUTIONS MADE BY CITIZENS
OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN AND THAT IT IS IN THE
BEST INTEREST OF THE STATE OF ARKANSAS TO PROMOTE
RELATIONSHIPS WITH THE AZERBAIJANI PEOPLE.

Subtitle

RECOGNIZING THE MANY CONTRIBUTIONS MADE
BY CITIZENS OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
AND THAT IT IS IN THE BEST INTEREST OF
THE STATE OF ARKANSAS TO PROMOTE
RELATIONSHIPS WITH THE AZERBAIJANI
PEOPLE.

BE IT RESOLVED BY THE HOUSE OF REPRESENTATIVES OF THE EIGHTY-NINTH GENERAL
ASSEMBLY OF THE STATE OF ARKANSAS:

WHEREAS, February 26, 2013, marks the 21st anniversary of the Khojaly
Massacre in Azerbaijan, and the observance of this somber date inspires
reflection by individuals across the globe; and

WHEREAS, on February 25 and 26, 1992, Armenian armed forces,
accompanied by Russian military troops, occupied the town of Khojaly as part
of the bitter warfare that had been taking place in the Nagorno-Karabakh
region since 1988; and

WHEREAS, when a large group of Azerbaijani civilians attempted to

01-31-2013 13:16:44 DLP067

evacuate the area, they were fired on by the Armenian and Russian soldiers, resulting in the largest massacre of that bloody conflict; estimates of the exact number of people killed vary from 160 to as many as 1,000, with many women and children among the dead; and

WHEREAS, the massacre was reported by major news organizations and has been viewed by the Human Rights Watch as a violation of customary law regarding the treatment of civilians in war zones, and numerous governments around the world have condemned the attack; and

WHEREAS, this tragic event is a sobering reminder of the terrible carnage that can be inflicted in wartime and the enduring need for greater understanding, communication, and tolerance among people the world over; and

WHEREAS, the Republic of Azerbaijan and the United States of America are long-standing allies, both dearly cherishing the universal values of freedom, democracy, and human rights; and

WHEREAS, the State of Arkansas and the Republic of Azerbaijan enjoy a strong, vibrant, and mutually beneficial economic relationship with the prospect of further growth; and

WHEREAS, it is the custom of the State of Arkansas to welcome all who come to our state, especially those who come in the interest of friendship and commerce; and

WHEREAS, it is the policy of the Arkansas House of Representatives to recognize the contributions of our allies and the value of maintaining beneficial relationships with the allies of the State of Arkansas, such as the contributions made by the Republic of Azerbaijan and the value of our positive relationship with this ally,

NOW THEREFORE,

BE IT RESOLVED BY THE HOUSE OF REPRESENTATIVES OF THE EIGHTY-NINTH GENERAL ASSEMBLY OF THE STATE OF ARKANSAS:

THAT the House of Representatives recognizes the many contributions made by the citizens of the Republic of Azerbaijan and that it is in the best interest of the State of Arkansas to promote relationships with Azerbaijan.

BE IT FURTHER RESOLVED that a copy of this resolution be sent to the United States Speaker of the House of Representatives, the President of the United States Senate, the Secretary of State of the United States Department of State, the Arkansas Congressional Delegation, and Richard L. Morningstar, the United States Ambassador to the Republic of Azerbaijan.

STATE OF OKLAHOMA

1st Session of the 54th Legislature (2013)

SENATE
RESOLUTION 3

By: Ivester

AS INTRODUCED

A Resolution commemorating the 21st anniversary of the Khojaly Tragedy; and directing distribution.

WHEREAS, the Nagorno-Karabakh War, lasting from 1988 to 1994, was a conflict between Armenia and Azerbaijan; and

WHEREAS, on February 25 and 26, 1992, Armenian armed forces, accompanied by Russian military troops, occupied the town of Khojaly in Azerbaijan, killing over 600 innocent civilians; and

WHEREAS, this event in Khojaly is a sobering reminder of the terrible carnage that can be inflicted in wartime and the enduring need for greater understanding, communication and tolerance among people the world over; and

WHEREAS, February 26, 2013 marks the 21st anniversary of the Khojaly tragedy.

NOW, THEREFORE, BE IT RESOLVED BY THE SENATE OF THE 1ST SESSION OF THE 54TH OKLAHOMA LEGISLATURE:

THAT the Oklahoma State Senate commemorates the 21st anniversary of the Khojaly tragedy and the senseless loss of more than 600 innocent lives.

THAT a copy of this resolution be distributed to the U.S. Congress, the U.S. Department of State and the U.S. Embassy in Azerbaijan.

54-1-1472

JB

2/20/2013 3:11:19 PM

**Resolved by the Senate of the State of Oklahoma
(20 February 2013)**

THE U.S. STATE OF MISSISSIPPI

February 25, 2013

MISSISSIPPI LEGISLATURE

REGULAR SESSION 2013

By: Representatives Zuber, Guice

To: Rules

HOUSE RESOLUTION NO. 23

A RESOLUTION RECOGNIZING TWENTY-ONE YEARS OF DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN THE UNITED STATES OF AMERICA AND THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN.

WHEREAS, on February 28, 2013, the United States of America and the Republic of Azerbaijan will mark the twenty-first anniversary of the establishment of diplomatic relations between these two great nations; and

WHEREAS, over the last 21 years, Azerbaijan has consolidated its sovereignty and political independence and has become an important strategic partner of the United States, both regionally and globally; and

WHEREAS, the United States and Azerbaijan are cooperating in counter terrorism efforts and the nonproliferation of weapons of mass destruction, which is of particular importance, given that Azerbaijan is an ally nation located between the nations of Iran and Russia; and

WHEREAS, Azerbaijan also provides a multi-faceted support for the United States troops and NATO operations currently stationed in Afghanistan; and

WHEREAS, Azerbaijan contributes to the energy security of the United States and European nations and is a critical element of the "Southern Corridor," which will further enhance diversification of energy supplies to our European allies; and

WHEREAS, bilateral trade between the United States and Azerbaijan is expanding, and as the biggest trade partner of the United States in the South Caucasus, this partnership has allowed Azerbaijan to further develop its economy and increasingly contribute to the economic growth of the United States, while simultaneously increasing Azerbaijan's ability to compete in the global market; and

WHEREAS, Azerbaijan has a tradition of peaceful coexistence, spanning centuries, between various ethnic and religious communities and is a critical relationship for the United States government in its outreach to the Muslim world, as Azerbaijan is one of the few secular countries in the Middle East with a predominately Muslim population that maintains close, friendly ties with Israel; and

WHEREAS, of noteworthy importance in supporting the continued relationship between Azerbaijan and Israel is the fact that roughly a third of the crude oil supplied to Israel, an industrious nation dependent upon this supply, comes from Azerbaijan; and

---

THE GENERAL ASSEMBLY OF PENNSYLVANIA

HOUSE RESOLUTION

No. 171 Session of
2013

INTRODUCED BY MURT, V. BROWN, CALTAGIRONE, COHEN, DENLINGER,
GINGRICH, HENNESSEY, HESS, KORTZ, MICOZZIE, MILLARD, READSHAW
AND SONNEY, MARCH 18, 2013

INTRODUCED AS NONCONTROVERSIAL RESOLUTION UNDER RULE 35,
MARCH 18, 2013

A RESOLUTION

Recognizing the 21st anniversary of the Khojaly Massacre and honoring the life and memory of the victims of this horrific tragedy.

WHEREAS, February 26, 2013, marked the 21st anniversary of the Khojaly Massacre in Azerbaijan and the observance of this tragic date inspires reflection by individuals across the globe; and

WHEREAS, On February 25 and 26, 1992, Armenian armed forces, accompanied by Russian military troops, attacked and occupied the besieged town of Khojaly as part of the armed aggression and ethnic cleansing that had been taking place in the Nagorno-Karabakh region of Azerbaijan since 1988; and

WHEREAS, When the residents of the town attempted to flee the area, they were fired on by the Armenian and Russian troops, resulting in the largest massacre of the Nagorno-Karabakh conflict; and

WHEREAS, It is estimated that 613 civilians were killed, 150

civilians went missing, 487 civilians were wounded and 1,270 civilians were taken hostage; and

WHEREAS, The massacre was reported by major news organizations and has been viewed by the Human Rights Watch/Helsinki organization as a violation of customary law regarding the treatment of civilians in war zones; and

WHEREAS, This tragic event is a sobering reminder of the terrible carnage that can be inflicted in wartime and the enduring need for greater understanding, communication and tolerance among people; and

WHEREAS, The U.S. Azeris Network coordinates with Azerbaijani-American communities to educate others about important events in the history of Azerbaijan; and

WHEREAS, The U.S. Azeris Network plays a pivotal role in preserving the memory of this terrible tragedy and through its efforts, the legacy of those who died will never be forgotten; and

WHEREAS, It is fitting to honor the lives and memories of the victims of this horrific tragedy; therefore be it

RESOLVED, That the House of Representatives recognize the 21st anniversary of the Khojaly Massacre and honor the life and memory of the victims of this horrific tragedy; and be it further

RESOLVED, That copies of this resolution be transmitted to the United States Department of State, the United States embassy in Azerbaijan and to each member of Congress from Pennsylvania.

**Resolved by the House of Representatives of the State of
Pennsylvania (18 March 2013)**

HOUSE RESOLUTION 48

By Towns

A RESOLUTION to commemorate the twenty-first anniversary of the Khojaly Tragedy.

WHEREAS, the Nagorno-Karabach War, lasting from 1988 to 1994, was a conflict between Armenia and Azerbaijan; and

WHEREAS, on February 25 and 26, 1992, Armenian armed forces, accompanied by Russian military troops, occupied the town of Khojaly in Azerbaijan; a large group of Azerbaijani people were attempting to evacuate the area when they were fired on by the Armenian and Russian soldiers; who eventually killed over six hundred innocent civilians, including many children, women, and elderly; more than an additional one thousand people were wounded and more than one thousand two hundred civilians were held captive; and

WHEREAS, numerous civilian bodies found in Khojaly after the fight were disfigured and mutilated, making this one of the most inhumane and merciless battles of the war; and

WHEREAS, international organizations such as Human Rights Watch documented the killings in Khojaly, major United States and international news organizations reported on the horrific killings, and numerous governments around the world have condemned the attack; and

WHEREAS, to this day, the conflict between Azerbaijan and Armenia continues, with Armenian forces occupying twenty percent of Azerbaijan's territory, including the Nagorno-Karabakh region and the surrounding seven districts; and

WHEREAS, resolutions condemning the occupation of Azerbaijan's territory by Armenian forces have been passed by the United Nations security council and the United Nations general assembly; and

WHEREAS, this event in Khojaly is a sobering reminder of the terrible bloodshed that can be inflicted in wartime and the enduring need for greater understanding, communication and tolerance among people the world over; now, therefore,

BE IT RESOLVED BY THE HOUSE OF REPRESENTATIVES OF THE ONE HUNDRED EIGHTH GENERAL ASSEMBLY OF THE STATE OF TENNESSEE, that we hereby commemorate the twenty-first anniversary of the Khojaly Tragedy in Azerbaijan.

BE IT FURTHER RESOLVED, that an appropriate copy of this resolution be prepared for presentation with this final clause omitted from such copy.

HR0048
004358
-2-

**Resolved by the House of Representatives of the
State of Tennessee (18 March 2013)**

HOUSE CONCURRENT RESOLUTION NO. 104

(By Delegates Walters, Ambler, Anderson, Arvon, Ashley, Barill, Border, Canterbury, Cowles, Eldridge, Ellem, Evans, D., Ferns, Hamilton, Hamrick, Hunt, Iaquina, Marcum, McCuskey, Nelson, E., Pasdon, Raines, Shott, Smith, R., Storch, Stowers and Sumner)

Recognizing the many contributions made by citizens of the Republic of Azerbaijan and that it is in the best interest of the State of West Virginia to promote relationships with the Azerbaijani people.

WHEREAS, February 26, 2013, marks the twenty-first anniversary of the Khojaly Massacre in Azerbaijan and the observance of this somber date inspires reflection by individuals across the globe; and

WHEREAS, On February 25 and February 26, 1992, Armenian armed forces, accompanied by Russian military troops, occupied the town of Khojaly as part of the bitter warfare that had been taking place in the Nagorno-Karabakh region since 1988; and

WHEREAS, When a large group of Azerbaijani civilians attempted to evacuate the area, they were fired on by the Armenian and Russian soldiers, resulting in the largest massacre of that bloody

conflict; estimates of the exact number of people killed vary from 160 to as many as 1,000, with many women and children among the dead; and

WHEREAS, The massacre was reported by major news organizations and has been viewed by the Human Rights Watch as a violation of customary law regarding the treatment of civilians in war zones and numerous governments around the world have condemned the attack; and

WHEREAS, This tragic event is a sobering reminder of the terrible carnage that can be inflicted in wartime and the enduring need for greater understanding, communication and tolerance among people the world over; and

WHEREAS, The Republic of Azerbaijan and the United States of America are long-standing allies, both dearly cherishing the universal values of freedom, democracy and human rights; and

WHEREAS, The State of West Virginia and the Republic of Azerbaijan enjoy a strong, vibrant and mutually beneficial economic relationship with the prospect of further growth; and

WHEREAS, It is the custom of the State of West Virginia to welcome all who come to our state especially those who come in the interest of friendship and commerce; and

WHEREAS, It is the policy of the West Virginia Legislature to recognize the contributions of our allies and the value of maintaining beneficial relationships with the allies of the State

of West Virginia, such as the contributions made by the Republic of Azerbaijan and the value of our positive relationship with this ally; therefore, be it

Resolved by the Legislature of West Virginia:

That the Legislature of West Virginia recognizes the many contributions made by the citizens of the Republic of Azerbaijan and that it is in the best interest of the State of West Virginia to promote relationships with Azerbaijan; and, be it

Further Resolved, That upon its adoption, a copy of this resolution be sent to the United States Speaker of the House of Representatives, the President of the United States Senate, the Secretary of State of the United States Department of State, the West Virginia Congressional Delegation, and Richard L. Morningstar, the United States Ambassador to the Republic of Azerbaijan.

State of Connecticut

General Assembly

In **M**emoriam

Be it hereby known to all that:
The Connecticut General Assembly
extends its sincerest condolences
and expressions of sympathy to:

The People Of The Town Of Khojaly
In Azerbaijan
in recognition of

The Khojaly Tragedy, Occurring On February 25 And 26, 1992, In Which More Than 800 People Were Killed. International Organizations Such As Human Rights Watch Documented These Killings. Many U.S. And International News Organizations Reported About The Killings With Horror, And Numerous Governments Around The World Have Condemned The Attack. This Tragic Event Is A Sobering Reminder Of The Terrible Carnage That Can Be Inflicted In Wartime And The Enduring Need For Greater Understanding, Communication, And Tolerance Among People The World Over.

Introduced by Representative Kevin Ryan, 139th District
Senator Andrew M. Maynard, 18th District

Given this 16th day of April 2013

Donald Williams
President Pro Tempore

John Beers
Speaker of the House

Devin W. Merrill
Secretary of the State

Resolved by the General Assembly of the State of
Connecticut (16 April 2013)

Introduced Version

SENATE RESOLUTION No. 40

DIGEST OF INTRODUCED RESOLUTION

A SENATE RESOLUTION recognizing February 26, 2014, as the 22nd Anniversary of the Khojaly Tragedy in Azerbaijan.

HERSHMAN

February 18, 2014 , read first time and referred to Committee on Public Policy.

SR 40—RR 3533/DI ji

SENATE RESOLUTION No. 40

MADAM PRESIDENT:

I offer the following resolution and move its adoption:

A SENATE RESOLUTION recognizing February 26, 2014, as the 22nd Anniversary of the Khojaly Tragedy in Azerbaijan.

Whereas, The Nagorno-Karabakh War, lasting from 1988 to 1994, was a conflict between Armenia and Azerbaijan;

Whereas, On February 25 and 26, 1992, Armenian armed forces occupied the town of Khojaly in Azerbaijan, killing more than 600 innocent civilians, many of whom were women and children;

Whereas, Non-partisan, non-governmental organizations such as Human Rights Watch have viewed these killings as a violation of customary law regarding the treatment of civilians in war zones; moreover, numerous governments around the world have condemned the attack;

Whereas, To this day, the conflict between Azerbaijan and Armenia continues, with Armenian forces occupying Azerbaijan territory in the Nagorno-Karabakh region;

Whereas, Resolutions condemning the continued occupation of Azerbaijan's territory by Armenian forces have

SR 40—RR 3533/DI ji

been passed by the United Nations Security Council and General Assembly;

Whereas, The United States Department of State has acknowledged that only a lasting and peaceful settlement can bring about stability, prosperity, and reconciliation in the region;

Whereas, This tragic event serves as a sobering reminder of the immeasurable loss caused by war and of the enduring need for greater understanding, communication, and tolerance among people the world over; and

Whereas, The Indiana Senate recognizes that foreign policy falls within the purview of the Federal Government: Therefore,

*Be it resolved by the Senate of the
General Assembly of the State of Indiana:*

SECTION 1. That the Indiana Senate hereby recognizes February 26, 2014, as the 22nd Anniversary of the Khojaly Tragedy in Azerbaijan, which resulted in the deaths of more than 600 civilians.

SECTION 2. The Secretary of the Senate is hereby directed to transmit copies of this Resolution to the President of the United States, the United States Senate, the United States House of Representatives, the United States Department of State, the United States Ambassador to the Republic of Azerbaijan, and the Ambassador of the Republic of Azerbaijan to the United States.

SR 40—RR 3533/DI ji

**Resolved by the Senate of the State of Indiana
(26 February 2014)**

The State of Texas

RESOLUTION

WHEREAS, The 23rd anniversary of the Khojaly Massacre in Azerbaijan is being observed on February 26, 2015, offering an opportunity for people around the globe to reflect on this tragic incident; and

WHEREAS, The massacre took place as part of the warfare that raged in the Nagorno-Karabakh region of Azerbaijan from 1988 until 1994; on February 25 and 26, 1992, Armenian armed forces, accompanied by Russian military troops, occupied the town of Khojaly; and

WHEREAS, During the occupation, a large group of Azerbaijani civilians attempted to flee the town, and they were fired on by the Armenian and Russian soldiers; the result was the largest massacre of the violent Nagorno-Karabakh conflict; though estimates vary, it is believed that at least 160 people perished, many of them women and children, and the number of dead may have reached as high as 1,000; and

WHEREAS, Major news outlets reported this horrific event, and groups such as Human Rights Watch/Helsinki and the Memorial Human Rights Center have condemned the event as a violation of customary law regarding the treatment of civilians in war zones; moreover, numerous national and state governments have focused attention on the violence; in 2013, the House of Representatives of the 83rd Texas Legislature commemorated the 21st anniversary of the massacre with the passage of House Resolution No. 565; and

WHEREAS, The anniversary of this terrible tragedy serves as a time to remember the victims and their families; moreover, it is a grim reminder of the devastation that can take place in wartime and the continuing need to promote dialog and tolerance as a means of avoiding violent conflict; now, therefore, be it

RESOLVED, That the 23rd anniversary of the Khojaly Massacre in Azerbaijan be commemorated.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Gene Wu".

Gene Wu
State Representative
District 137

15R331

**Resolved by the House of Representatives of the State of Texas
(17 February 2015)**

Arizona State Senate

Senate Recognition

HONORING THE VICTIMS OF THE KHOJALY TRAGEDY IN AZERBAIJAN AND RECOGNIZING FEBRUARY 26, 2015, AS THE 23rd ANNIVERSARY OF THIS TRAGEDY

WHEREAS, the Nagorno-Karabakh War was a conflict which lasted from 1988 to 1994, and

WHEREAS, on February 26, and 26, 1992, Armenian armed forces accompanied by Russian military troops occupied the town of Khojaly in Azerbaijan and killed more than six hundred civilians, wounded more than one thousand civilians, and captured more than one thousand two hundred civilians; and

WHEREAS, the Human Rights Watch called it the "largest massacre in the conflict"; major United States and international news organizations reported about the killings with horror, and numerous governments around the world as well as State Legislatures passed resolutions condemning the attack; and

WHEREAS, the perpetrators of this carnage are still at large and have not been brought to justice yet; and

WHEREAS, tensions within the Nagorno-Karabakh region are still running high because military forces continue to occupy twenty

percent of Azerbaijan's internationally recognized territory in the Nagorno-Karabakh region and the surrounding seven districts; and

WHEREAS, resolutions condemning the occupation of Azerbaijan's territory by Armenian forces have been passed by the United Nations Security Council and the General Assembly; and

WHEREAS, this tragic event in Khojaly is a sobering reminder of the terrible carnage that can be inflicted in wartime, and it overwhelms the arduous need for greater understanding, communication and tolerance among people worldwide; now, therefore,

BE IT RESOLVED by the State Senate of Arizona that the victims of the Khojaly tragedy be honored, and February 26, 2015, be recognized as the 23rd Anniversary of the Khojaly tragedy, which resulted in the deaths of more than six hundred civilians in the town of Khojaly in Azerbaijan on February 26, 1992.

Dated this 25th day of February, 2015.

State of Utah

GARY R. HERBERT
Governor

SPENCER J. COX
Lieutenant Governor

Office of the Governor

March 2, 2015

Nasimi Aghayev
Consul General
General Consulate of Azerbaijan
11766 Wilshire Boulevard, Suite 1410
Los Angeles, CA 90025

Dear Mr. Aghayev,

On behalf of the residents of Utah, I express our sympathy to the people from Azerbaijan living in Utah and around the world, as you observe the 23rd anniversary of the Khojaly massacre and honor the 600 men, women, and children who were killed.

This tragic event is a sobering reminder of the atrocities that can be committed in wartime and the enduring need for greater understanding, communication, and tolerance among people from different religious, racial, ethnic, national, and cultural backgrounds.

I commend your efforts to build bridges of understanding and relationships between people from Azerbaijan and the United States. In addition, your initiatives to promote economic, cultural, and educational exchanges between our countries, particularly with the state of Utah, are to be applauded. Best wishes for your continued success.

Sincerely,

Gary R. Herbert
Governor

Utah State Capitol, Suite 200 • P.O. Box 142220 • Salt Lake City, Utah 84114-2220 • Telephone (801) 538-1000

Resolved by the State of Utah (2 March 2015)

Proclamation

WHEREAS, *On February 25 – 26, 1992, the population of the town of Khojaly in Azerbaijan, was subjected to a massacre, resulting in the death of over 600 innocent civilians, including many children, women, and elderly; and*

WHEREAS, *The renowned international human rights organization, Human Rights Watch, called this tragedy the largest massacre in the region; and*

WHEREAS, *This event in Khojaly is a sobering reminder of the terrible damage that can be inflicted in wartime and the enduring need for greater understanding, communication, and tolerance among people over the world; and*

WHEREAS, *Azerbaijanis living in Nebraska and around the globe observe February 26th every year as a day of remembrance, honoring victims of the Khojaly massacre.*

NOW, THEREFORE, *I, Pete Ricketts, Governor of the State of Nebraska, DO HEREBY PROCLAIM the 26th day of February, 2016 as*

KHOJALY REMEMBRANCE DAY

in Nebraska, and I do hereby urge all citizens to take due note of the observance.

IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto set my hand, and cause the Great Seal of the State of Nebraska to be affixed this Third day of February, in the year of our Lord Two Thousand Sixteen.

Attorney

Secretary of State

Governor

Resolved by the State of Nebraska (10 February 2016)

OFFICE OF THE GOVERNOR
STATE OF MONTANA

Steve Bullock
GOVERNOR

Mike Cooney
LT. GOVERNOR

February 17, 2016

Dear Friends:

As Governor of the great state of Montana, it is with a solemn heart that I urge all Montanans to recognize February 26th as "Khojaly Remembrance Day," a day of remembrance for the lives lost in Khojaly, Azerbaijan in 1992. Azerbaijanis living in Montana and around the globe observe this day every year to honor the lives lost on that day.

The events in Khojaly are a sobering reminder of the damage that can be inflicted in wartime and serve as an enduring reminder of the need for greater understanding, communication, and tolerance among people all over the world.

As Montanans, we join with our Azerbaijani brothers and sisters in Montana to remember this day while also seeking to find understanding that surpasses the violence so often associated with conflict.

I encourage Montanans to acknowledge February 26, 2016 as "Khojaly Remembrance Day."

Sincerely,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "S. Bullock".

STEVE BULLOCK
Governor

Resolved by the State of Montana (17 February 2016)

*Special Message from Governor David Y. Ige
In Recognition of*

The Khojaly Memorial

February 26, 2016

On behalf of the people of Hawai'i, I wish to express my deepest sympathies for the pain, suffering and loss of life that transpired 24 years ago. As you gather to commemorate the tragedy that occurred in Khojaly, it is important to remember those who have suffered from senseless violence.

The Khojaly massacre took place on February 25 - 26, 1992, resulting in the deaths of more than 600 civilians. We honor the lives that were lost in this tragedy as we strive to ensure that similar acts of violence never happen again.

I commend those who have dedicated their time and efforts in organizing this event. May we never again see such a tragic event occur in the pages of history.

Sincerely,

DAVID Y. IGE
Governor, State of Hawai'i

Resolved by the State of Hawaii (26 February 2016)

Executive Department
State of Idaho

The Office of the Governor
Proclamation

State Capitol
Boise

WHEREAS, on February 25-26, 1992, the population of the town of Khojaly in Azerbaijan was subjected to a massacre, resulting in the deaths of more than 600 innocent civilians, including many women, children and elderly; and

WHEREAS, the events in Khojaly are a sobering reminder of the terrible damage that can be inflicted in wartime and the enduring need for greater understanding, communication and tolerance among people around the world; and

WHEREAS, Azerbaijanis living in Idaho and around the globe observe February 26 every year as a day of remembrance, honoring the victims of the Khojaly massacre;

NOW, THEREFORE, I, C.L. "BUTCH" OTTER, Governor of the State of Idaho, do hereby proclaim February 26, 2016 to be

KHOJALY REMEMBRANCE DAY

in Idaho.

IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto set my hand and caused to be affixed the Great Seal of the State of Idaho at the Capitol in Boise on this 26th day of February in the year of our Lord two thousand and sixteen and of the Independence of the United States of America the two hundred fortieth and of the Statehood of Idaho the one hundred twenty-sixth.

C.L. "BUTCH" OTTER
GOVERNOR

LAWRENCE DENNEY
SECRETARY OF STATE

Resolved by the State of Idaho (26 February 2016)

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 8, 2011

FROM THE FOREIGN RELATIONS COMMITTEE WITH POINT OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-AZERBAIJAN CONFLICT OVER NAGORNO KARABAKH

Honorable Assembly:

A resolution with point of agreement on the conflict between Armenia and Azerbaijan was referred for study and subsequent development of opinion to the Foreign Relations Committee which was introduced by Depute Marcos Pérez Esquer, member of the Parliamentary Group of the National Action Party on September 6 2011.

The Foreign Affairs Committee of the Chamber of Deputies of the Congress, LXI Legislature, based on the provisions of Articles 39 and 45, paragraph 6, subparagraphs e), n and g) of the Organic Law of the General Congress of the United Mexican States, as well as 80, 85, 176 and 182, paragraph 3, of the Rules of the House of Representatives, subjects to consideration of this assembly this determination.

OPINION

Background

1. In late 1987 began the so-called "recent period" of the Armenia-Azerbaijan conflict, which is identified with attacks by Armenians towards Azerbaijanis in Khankandi, also known as Stepanakert.

Between 1988 and 1989, constant attacks were raised in which at least 216 thousand Azerbaijanis were killed and 154 suffered serious injuries, also a mass deportation process originated of approximately 200 000 people.

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 8, 2011

2. In late 1991 and early 1992, taking advantage of the political instability caused by the dissolution of the Soviet Union the conflict between Armenia and Azerbaijan intensified shifting to a military phase which began with combat operations by Armenian forces in Nagorno Karabakh.
3. During the night of 25 to 26 of February, 1992, there was an unprecedented massacre by the Armenian armed forces against the population of Azerbaijan in Khojaly, 613 Azerbaijanis were killed, including 106 women, 63 children and 70 elderly, 275 thousand people were taken hostage, while the fate of 150 people remains unknown. In addition, 487 residents of Khojaly were maimed, including 76 minors, 26 children were orphaned and 130 lost at least one parent. The attack was fully documented by various agencies of the Republic of Azerbaijan, and numerous independent sources.

After the genocide, the Armenian forces occupied the 7 districts surrounding the Nagorno-Karabakh region, Shusha (administrative center of Azerbaijan); Kalbajar, Aghdam, Fuzuli, Yabrail, and Zangilan Gubadli.

4. On April 30 and July 29, 1993, the Security Council of the United Nations (UN) adopted resolutions numbers 822 and 853, through which:
  - a) It demanded the immediate cessation of all hostilities, with a view to establishing a lasting ceasefire and the immediate withdrawal of all forces from Aghdam and Kalbajar, and other occupied territories of Azerbaijan;
  - b) Urged the parties concerned to resume negotiations to resolve the conflict and refrain from any action to obstruct the achievement of a peaceful solution;
  - c) Requested that free access for international humanitarian relief efforts in the region were allowed to alleviate the suffering of the civilian population, reaffirming

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 8, 2011

that all parties are bound by the principles and norms of international humanitarian law, and

d) Requested the Secretary-General, in consultation with the Acting President of the Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE) and the Chairman of the Minsk Group of the Conference, assess the situation in the region and present a further report to Council.

On 14 October the same year, the Security Council adopted UN resolution number 874, by which, inter alia:

a) Called on the parties to make effective and permanent ceasefire;

b) Reiterated their full support to the peace process claimed in the framework of the OSCE;

c) Requested the immediate implementation of reciprocal and urgent steps provided by the Minsk Group of the CSCE, including the withdrawal of forces from the occupied territories;

d) Requested the early convening of the Minsk Conference of the OSCE to achieve a negotiated settlement;

e) Called on all parties to refrain from committing any violation of international humanitarian law, reiterating the call to allow access for international humanitarian relief services in the affected areas; and

f) Urged all states in the region to refrain from any hostile acts and from any interference or intervention which would lead to the escalation of the conflict and undermine peace and security in the region.

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 8, 2011

On November 11, 1993, through Resolution No. 884, the Security Council of the UN, among other things:

- a) Condemned the violation of the cease-fire established between the parties, which resulted in the resumption of hostilities and occupation of new territories of the Republic of Azerbaijan;
- b) Urged the government of Armenia to ensure that its nationals established in the region of Nagorno-Karabakh comply with resolutions 822, 853 and 874 of the Security Council;
- c) Demanded the interested parties to immediately cease hostilities and the unilateral withdrawal of armed forces from occupied territories in Azerbaijan;
- d) Urged the parties concerned to resume and permanently enforce the cease fire and continue to seek a negotiated settlement;
- e) Called back to the states in the region to refrain from any hostile acts and from any interference or intervention this would lead to the escalation of the conflict and undermine peace and security in the region;
- f) Requested the Secretary-General and relevant international organizations, to provide urgent humanitarian assistance to civilians affected and to assist refugees and displaced persons to return home safely and with dignity.

With these resolutions, the Security Council of the UN reaffirmed the respect of the principles of sovereignty, territorial integrity and inviolability of international borders.

5. The armed conflict in the territories of the Azerbaijan Republic, led to the illegal occupation of almost one fifth of the territory of that state and at least one of every eight people became IDPs or refugees. 20 000 people were killed, 50 000 more

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 8, 2011

were injured or became invalid, and it is estimated that approximately 5 000 are missing.

Economic areas of the country were severely affected; hospitals, homes, apartments, office buildings, auditoriums, schools, factories, irrigation systems, bridges, roads, water pipes and gas, and supply stations were destroyed. The damage inflicted on the Republic of Azerbaijan has been estimated at tens of billions of dollars.

6. Although on May 12, 1994, by decision taken at the OSCE summit in Budapest, a ceasefire was determined, Armenian forces have repeatedly violated the truce, most often beginning in 2003.

Considerations

The conflict between Armenia and Azerbaijan is based on the territorial dispute over the Nagorno Karabakh region of Azerbaijan. The result of this dispute has been 30 000 deaths, 20 percent of Azeri territory occupied by Armenia, and one million refugees and IDPs.

Since 1992, both countries hold negotiations on the negotiated settlement within the framework of the Minsk Group of OSCE (Organization for Security and Cooperation in Europe). The Security Council of the UN in 1993 adopted four resolutions demanding the immediate withdrawal of Armenian troops from occupied territories and supported the territorial integrity, sovereignty and internationally recognized borders of Azerbaijan. These resolutions have not been fulfilled.

The "roadmap" provides that to resolve the conflict peacefully, the Armenian forces must be withdrawn, according to the timetable set, the entire occupied territories around Nagorno-Karabakh and displaced persons within the territory should be

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 9, 2011

able to return to their land. This plan refers to the deployment of international peacekeeping forces and the implementation of confidence-building measures between the parties.

Mexico has been characterized by championing progressive causes and fight for a fairer international order. The defense of self-determination of peoples, the refuge and asylum, international condemnation of militarism and expansionism, solidarity with developing nations, the active pursuit of peace and the adoption of nuclear weapon-free zones are examples of this. It has argued that respect for international law is a prerequisite for the establishment of aid and cooperation to be effective and fair for the solution of common problems mentioned above.

It must therefore reaffirm its adherence to international law, as formally consecrated in 1988 by incorporating the principles and purposes of the United Nations to our Constitution.

Article 89. The duties and obligations of the President are as follows:

I. ...

X. To direct the foreign policy and international treaties, as well as end, denounce, suspend, modify, amend, and withdraw reservations and formulate interpretative declarations thereon, subject to the approval of the Senate. In conducting such a policy, the Executive Power shall observe the following guiding principles: self-determination of peoples, nonintervention, and the peaceful settlement of disputes, the prohibition of the threat or use of force in international relations; legal equality of states, international cooperation for development, respect, protection and promotion of human rights and the struggle for peace and international security;

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 8, 2011

These foreign policy principles are regulated by international law and are prior to its annexation to our Constitution in 1988 and should be interpreted in the light of the UN Charter, without exception, these constitutional principles derived from first principles regulated by international law and its legal system is linked to other international standards. Thus the principle of non-intervention is enshrined in the UN Charter, which provides in article 2., Paragraph 7, that: "Nothing in this Charter shall authorize the United Nations to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of states, or shall require the Members to submit such matters to settlement under the present charter, but this principle shall not prejudice the application of enforcement measures under Chapter VII".

Our country has always had a full awareness of the validity of law in the international arena and the need for the relations between states to be governed by a legal order, the source of an atmosphere of peace and security. Has been and is also aware that in all relations of coexistence which by their nature are likely to be regulated by legal principles, the conduct of states should be regulated by law and not guided by circumstantial concepts of a political order.

For the abovementioned reasons and sound arguments the Committee on Foreign Affairs, submits to the floor of the House of Representatives the following:

POINT OF AGREEMENT

First. The Chamber of Deputies of the Congress of the Union condemns the occupation of the Nagorno Karabakh territory of the Republic of Azerbaijan and the deaths, injuries and humiliation caused to residents of the Republic of Azerbaijan, particularly those that took place in the "Genocide of Khojaly "as well as those

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 8, 2011

verified that follow from the violation of the ceasefire pact established between the parties, which resumed hostilities.

Second. Regrets that the conflict between Azerbaijan and Armenia remain, has not found the solution through the different mechanisms implemented by the parties involved and international organizations, so we call to the various involved parties to strengthen the dialogue to solve the conflict, considering it as the adequate mechanism for the exchange of views and proposals that contribute to the strengthening of international relations, and at all time safeguarding the fundamental principles of peaceful coexistence among nations, such as self-determination of peoples, non-intervention, peaceful settlement of disputes, prohibition of the use of force in international relations, the legal equality of states, international cooperation for development and the struggle for peace and international security.

Third. The Chamber of Deputies of the Congress, calls on the holder of the Federal Executive Power so that through our representation in the UN, within their respective competencies, to file a report on the humanitarian crisis prevailing in the Republic of Azerbaijan, also, that based on their powers, allowing effectively protect the human rights of civilians in that country.

Fourth. The Chamber of Deputies of the Congress, within their respective jurisdictions, respectfully requests that the holder of the Federal Executive Power, to instruct the representative of Mexico to the United Nations Organization, to promote the activities it deems appropriate in order to urge the government of the Republic of Armenia to comply with resolutions 822, 853, 874 and 884 of the Security Council and issued by the Council of Europe.

Fifth. It urges the holder of the Federal Executive Power, to the extent of his competence, to present on behalf of the Mexican state to international bodies, an

FOREIGN RELATIONS COMMITTEE

POINTS OF AGREEMENT ON THE ARMENIA-
AZERBAIJAN NAGORNO KARABAKH CONFLICT
ADOPTED ON DECEMBER 8, 2011

exhortation to the Republic of Armenia to conduct an immediate cessation of hostilities and violence against Azerbaijani civilians, and the immediate withdrawal of their armed forces from the territories of the Republic of Azerbaijan, and to the interested parties to refrain from any hostile act and interference or intervention that may cause a wider conflict and undermine peace and security in the region.

Presented in the Chamber of the House of Representatives on 30th of November 2011.

Proponent: **Pérez Esquer Marcos (PAN)**, Foreign Relations Committee

EXECUTIVE BOARD

Dep. Porfirio Muñoz Ledo, Dep. Ma. del Carmen Izaguirre Francos, Dep. Francisco Herrera Jiménez, Dep. Leonardo Arturo Guillén Medina, Dep. José Luis Jaime Correa, Dep. Cantina Sáenz Vargas, Dep. Jaime Álvarez Cisneros,

MEMBERS

Dep. Eduardo Bailey Elizondo, Dep. Augusta Díaz de Rivera Hernández, Dep. Carlos Flores Rico, Dep. Martín García Avilés, Dep. Arturo García Portillo, Dep. Olivia Guillén Padilla, Dep. Ma. Dina Herrera Soto, Dep. Tereso Medina Ramírez, Dep. Beatriz Paredes Rangel, Dep. Miguel Ernesto Pompa Corella, Dep. Jesús Ramírez Rangel, Dep. Omar Rodríguez Cisneros, Dep. Wendy Rodríguez Galarza, Dep. Eric Rubio Barthell, Dep. Ricardo Sánchez Guevara, Dep. Norma Sánchez Romero, Dep. Ma. del Pilar Torre Canales, Dep. Ana Georgina Zapata Lucero.

Proposals

From Sen. Carlos Jimenez Macias, chairman of the Committee on Foreign Affairs, Asia Pacific, containing the point of agreement which urges the governments of Armenia and Azerbaijan to resume the negotiations to finish peaceful process in Nagorno-Karabakh region.

PRESENTED TO THE COMMITTEE ON FOREIGN AFFAIRS, ASIA PACIFIC

Adopted Document

POINT OF AGREEMENT PROPOSAL WHICH SEN. CARLOS JIMENEZ MACIAS, CHAIRMAN OF THE COMMITTEE ON FOREIGN AFFAIRS, ASIA PACIFIC PROPOSES. BY WHICH THE SENATE, WITH FULL RESPECT TO THE SOVEREIGNTY OF THE PEOPLE OF ARMENIA AND AZERBAIJAN, URGES THEIR GOVERNMENTS TO FOSTER IN THE MOST PROMPT AND EXPEDITE MANNER, ENCOUNTERS UNDER THE FORMAT THAT IS CONSIDERED MOST AUSPICIOUS, IN ORDER TO ACHIEVE AN AGREEMENT THAT WOULD PUT A DEFINITIVE END TO THE CONFLICT IN THE REGION OF NAGORNO-KARABAKH AND MAKES A CALL TO THE CO-CHAIRS OF THE OSCE MINSK GROUP, TO CONTINUE OFFERING BOTH GOVERNMENTS ALL THE SUPPORT NECESSARY TO FACILITATE A PEACEFUL AND LASTING SOLUTION TO THE CONFLICT.

Honorable Assembly;

he who subscribes, Carlos Jimenez Macias, Senator of the Parliamentary Group of the Institutional Revolutionary Party to the LXI Legislature of the H. Congress of the Union, based on the provisions of Articles 8, Section II and 276 of the Rules of the Senate, I submit for the consideration of this sovereignty the following proposition with a Point of Agreement, in accordance with the following:

CONSIDERATIONS

On February 26, 1992, troops from Armenia's armed forces attacked the civilian population of Khojaly, in the Nagorno-Karabakh region in Azerbaijan, in an action that international human rights organizations did not hesitate to qualify as genocide, causing the death of hundreds of people mainly for reasons of ethnicity.

According to figures that have been in use through time, 613 people died and over 1200 were taken as hostages, of which about 150 their destination is unknown, even to this day.

In 1992 within the framework of the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) the Minsk Group was established (led by Russia, USA and France) to promote a peaceful and negotiated solution to the conflict between Armenia and Azerbaijan over the Nagorno-Karabakh region.

On May 12, 1994 under the auspices of the so-called Minsk Group of OSCE and pressure from the international community, a ceasefire was determined, despite this the conflagration remains latent through the violations of that status, in which unfortunately have died not only members of the armed forces but also civilians residing in the territories adjacent to the conflict zone.

The current terms of settlement of the conflict in Nagorno-Karabakh, known as the Basic Principles for a solution between the countries of Armenia and Azerbaijan (Madrid principles) were presented to the presidents of Armenia and Azerbaijan, by the foreign ministers of France and Russia, as well as the Undersecretary of State of the United States on November 2007 in the capital of Spain. The Madrid Principles state:

- a) The recovery by the Republic of Azerbaijan of the surrounding territories of the Nagorno-Karabakh region which were occupied by Armenian forces during the conflict;
- b) The restoration of all communications and interconnected infrastructure in Nagorno Karabakh and its surrounding 7 districts;
- c) The right of residents, displaced persons and refugees to return to their former places of residence;
- d) A provisional statute for Nagorno Karabakh which provides security and self-governance guarantees;
- e) A path that communicate the Republic of Armenia with the Nagorno-Karabakh region;
- f) The determination of a future final statute of the Nagorno-Karabakh region in a manner which allows the expression of will by its population in a legally binding way; and
- g) International security guarantees, including a peacekeeping operation.

According to a statement issued following the Sochi summit in Russia, on March 5, 2010, the Minsk Group co-chairs expressed their conviction that it is time for the parties of the conflict in Nagorno-Karabakh to take a decisive step towards its settlement by peaceful means.

Although the IX Summit in Kazan on June 24, 2011 between the mandataries of Russia, Armenia and Azerbaijan ended without an agreement, in the Joint Statement issued after the meeting, the parties noted the progress in the search to find a solution to the conflict.

The people of the world committed to peace, must make an appeal that within the frame of their respective sovereignties, the governments of the countries involved in the conflict, to resume shortly, under the channels they consider most appropriate, the negotiations to conclude this tragic episode in human history, to ensure peace with lasting justice.

To reach a negotiated solution can effectively lead to stability, reconciliation and the opening of opportunities for regional development and cooperation.

Based on the principles that drive the participation of Mexico in the context of nations and according to the statement made by Mexico to the United Nations, in favor of promoting the resolution of this conflict through dialogue and the established regional channels, which has the acceptance of all parties involved, the Senate believes that both governments must reach an agreement through dialogue and negotiation.

For all the previously stated, I submit for the consideration of this Honorable Assembly, the following proposition:

Point of Agreement

First. - The Senate, with full respect for the sovereignty of the people of Armenia and Azerbaijan exhort their governments to promote in the most prompt and efficient way, encounters in the format that is considered most suitable, in order to achieve an agreement which would put a definitive end to the conflict in the Nagorno-Karabakh region, and calls on the co-chairs of the OSCE Minsk Group, to continue providing both governments with all the necessary support needed to facilitate the peaceful and lasting solution to the conflict.

Second. - Remembering that more than 19 years after the massacre of Khojaly, justice has not reached the victims, which manifests that a central element to any peace accord should be to put measures into place, as soon as possible, to contribute in healing the bonds between the people and rebuild as soon as possible the harmony between both societies.

Sen. Carlos Jimenez Macias
Chairman of the Foreign Relations Committee, Asia-Pacific

Given at the Session Hall, Mexico, D.F. on the 6th day of September two thousand and eleven.

**Resolved by the Chamber of Deputies of the Mexican
Congress (30 November 2011)**

Senate of Pakistan
Foreign Relations Committee

***

Office # 25, Senate Committees Office, Ataturk Avenue, G-5, Islamabad. Tel: 051-9223974, Fax: 051-9223975

February 1, 2012

RESOLUTION

The Foreign Relations Committee of Senate met on February 1, 2012 at 2.30 pm to discuss "Pakistan's relations with Azerbaijan". The Committee unanimously passed a resolution which is as follows:

- i) The Foreign Relations Committee condemns the occupation of Azerbaijani territories by Armenia and the genocide committed by Armenian armed forces in the Azerbaijani town of Khojaly on February 26, 1992 against civilian population.
- ii) The Committee re-affirms the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Azerbaijan within internationally recognized borders.
- iii) The Committee demands implementations of resolutions of the UN Security Council and the UN General Assembly on immediate, complete and unconditional withdrawal of all Armenian forces from all the occupied territories of Azerbaijan and calls upon the international community and international organizations to urge Armenia for implementations of these decisions. The international community may also fix responsibility for this genocide.
- iv) The Committee supports the efforts of the Republic of Azerbaijan to resolve the Armenian-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict by peaceful means.

- - - -

Resolved by the Senate of Pakistan (1 February 2012)

Parlament České republiky
POSLANECKÁ SNĚMOVNA

2013

6. volební období

219

USNESENÍ

zahraničního výboru

z 25-A. mimořádné schůze dne 7. února 2013

k 21. výročí masakru v ázerbajdžánském městě Chodžaly a vyjádření soustrastí ázerbajdžánskému lidu

---

26. února 2013 tomu bude 21 let od masakru v ázerbajdžánském městě Chodžaly, kdy arménské jednotky v tomto okupovaném městě brutálním způsobem usmrtily 613 bezbranných civilistů..

O tomto masakru informovalo mnoho světových médií a tento čin byl organizací Human Rights Watch/Helsínki prohlášen za porušení obvyklých norem týkajících se nakládání s civilisty ve válečných zónách ze strany arménských jednotek. Jednalo se o zločin proti lidskosti, který mnohé vlády země světa odsoudily.

Tento tragický případ je připomenutím toho, k jak hrozným krveprolitím může docházet ve válkách, a poukazuje na neustálou potřebu porozumění, vzájemné komunikace a tolerance mezi lidmi na světě.

Stále však nedošlo k naplnění rezolucí RB OSN 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993) a 884 (1993), které vyzývají arménské jednotky k ukončení okupace ázerbajdžánského území. Valné shromáždění OSN, Evropský parlament, Parlamentní shromáždění Rady Evropy a OBSE svými rezolucemi podpořili suverenitu a teritoriální integritu Ázerbajdžánské republiky včetně Náhorního Karabachu.

Zahraniční výbor Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR odsuzuje veškeré případy etnických čistek, masakrů a genocidy na bezbranných civilistech, a to bez ohledu na to, kdy a kde byly spáchány. Apeluje na důsledné vymáhání rezolucí přijatých a odsuzujících veškeré podobné činy. V tomto kontextu stále pokládá masakr v Chodžalech za zločin proti lidskosti, který odsuzuje a odmítá. Timto si připomíná 21. výročí této tragédie a vyjadřuje soustrast ázerbajdžánskému lidu.

Květa Matušovská, v. r.
ověřovatelka výboru

David Vodrážka, v. r.
předseda výboru

Parliament of the Czech Republic
CHAMBER OF DEPUTIES
2013
6th call

219

DECISION
Foreign Relations Committee
25th extraordinary meeting, 7th of February 2013

With regard to the 21st anniversary of the massacre in Azerbaijan town of Khojaly and offering sympathy to the people of Azerbaijan.

February 26, 2013, marks the 21st anniversary of the massacre in Azerbaijan town of Khojaly, whence Armenian military units occupied the town and brutally killed 613 defenseless civilians.

The massacre was reported by numerous news organizations and has been declared by Human Rights Watch/Helsinki to be a violation by Armenian military units of customary law regarding the treatment of civilians in war zones. It was a crime against humanity condemned by numerous governments around the world.

This tragic event is a reminder of what terrible bloodshed can the wars bring and of the enduring need for understanding, mutual communication and tolerance among people all over the world.

However, the UN Security Council resolutions 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993) and 884 (1993), which call on Armenian military units to cease the occupation of the territory of Azerbaijan, remain unfulfilled. The UN General Assembly, the European Parliament, Council of Europe and the OSCE Parliamentary Assemblies by their respective resolutions supported the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Azerbaijan, including Nagorno Karabakh.

The Foreign Relations Committee of the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic condemns all instances of ethnic cleansing, massacre and genocide against defenseless civilians, regardless of their place and time of their perpetration. We appeal to fulfill accepted resolutions which condemn all such kind of acts. In this context we still recognize the Khojaly massacre as a crime against humanity, which we condemn and repudiate. Hereby, we commemorate the 21st anniversary of this tragic event and offer our sincere sympathy to the people of Azerbaijan.

Kveta Matusovska, v.r.
Secretary

David Vodrazka, v.r.
Chairman of the Committee

**Resolved by the Chamber of Deputies of the
Parliament of the Czech Republic (7 February 2013)**

PARLAMENTUL ROMÂNIEI
CAMERA DEPUTAȚILOR

Grupul Parlamentar al Partidului Democrat Liberal

DECLARAȚIE POLITICĂ

„Conflictul Nagorno-Karabah”

Sedința din 12 februarie 2013

Domnule Președinte,

Stimați Colegi,

Vă readuc în atenție o problemă a cărei soluție nu poate veni decât prin eforturile concertate ale țărilor și ale organizațiilor internaționale: conflictul din Nagorno-Karabah.

Început în anii 1987-1988, ca urmare a unor pretenții teritoriale nefondate din partea Armeniei către Azerbaidjan, conflictul armeano-azerbaidjan a dus la ocuparea a 20% din teritoriile Republicii Azerbaidjan. În consecință, și-au pierdut viața aproximativ 30 de mii de azerbaidjeni, 50 de mii au fost răniți și aproape un milion de azerbaidjeni au fost nevoiți să preia statutul de refugiați și imigranți. La momentul actual regiunea Nagorno-Karabakh și cele 7 unități teritoriale adiacente se află sub ocupația forțelor armate ale Republicii Armenia. Printre acțiunile de deosebită cruzime întreprinse de partea armeană sunt omorurile în masă în numele naționalismului și diferențelor etnice, comise în orașul Hodjali în noaptea din 25 spre 26 februarie 1992. Ca urmare a masacrului de la Hodjali, cu deosebită cruzime au fost omorâți 613 cetățeni, din care 106 femei, 63 copii și 70 bătrâni.

Stimați colegi. Având în vedere cele expuse, cred că se impune ca statele din comunitatea internațională să susțină integritatea teritorială, inviolabilitatea hotarelor statului și suveranitatea Republicii Azerbaidjan, recunoscute la nivel internațional.

De asemenea, consider că executarea omorului în masă în numele naționalismului și diferențelor etnice, a poporului pașnic de către forțele armate ale Armeniei în orașul Hodjali din Republica Azerbaidjan trebuie considerat drept crimă împotriva umanității și comunitatea internațională ar trebui să considere acest fapt ca

fiind o amenințare pentru omenire, pentru securitatea internațională și coabitarea pașnică a popoarelor.

Nu în cele din urmă, statele democratice, care fac parte din Organizației Națiunilor Unite, ar trebui să solicite părții armene executarea tuturor deciziilor acceptate de organizațiile internaționale, privind conflictul armeano-azerbaidjan, și anume rezoluțiile 822, 853, 874, 884 ale Consiliului de Securitate ONU privind eliberarea imediată, completă și necondiționată a teritoriilor ocupate ale Republicii Azerbaidjan, în calitate de prim pas în instaurarea păcii în regiune.

Vă mulțumesc,

Deputat PDL: Lucian MILITARU

**Resolved by the Romanian Democratic Liberal Party group at
the parliament (12 February 2013)**

**The Parliament of Bosnia and Herzegovina accepted the resolution about Khojaly
Genocide and aggression of Armenia against Azerbaijan (26 February 2013)**

On Tuesday in the House of people (upper chamber) of parliament of Bosnia and Herzegovina the absolute majority of voices accepted the official document on recognition of Khojaly genocide and aggression of Armenia against Azerbaijan, Trend was reported in the embassy of Azerbaijan in Bosnia and Herzegovina.

The resolution "Recognition and respect of the sovereignty and territorial integrity of Azerbaijan" is the first document of such kind accepted by parliament of Bosnia and Herzegovina.

On Feb.25-26, 1992, Armenian occupation forces together with the 366th infantry regiment of Soviet troops stationed in Khankendi (previously Stepanakert) committed an act of genocide towards the population of the Azerbaijani town of Khojaly.

Some 613 people were killed including 63 children, 106 women and 70 old men. A total of 1000 civilians were disabled during the genocide. Eight families were killed, 130 children lost one parent and 25 lost both. Additionally, 1275 innocent residents were taken hostage, while the fate of 150 remains unknown.

- Resolved by the House of Peoples of the Parliamentary Assembly of Bosnia and Herzegovina (26 February 2013)

Congreso de la República

MOCIÓN DE ORDEN DEL DÍA

Los Congresistas de la República que suscriben, miembros de la Comisión de Relaciones Exteriores, de manera multipartidaria:

CONSIDERANDO:

I.- Que a finales de 1987 comenzó el denominado “periodo reciente” del conflicto entre Armenia y Azerbaiyán, en el que se produjeron, entre otros, los ataques en Khankandí, ciudad también conocida como Stepanakert.

II.- Que, en el marco de dicho conflicto, entre 1988 y 1989 se suscitaron constantes ataques y un proceso de deportación masiva de aproximadamente docientas mil personas.

III.- Que a fines de 1991 y principios de 1992, aprovechando la inestabilidad política ocasionada por la disolución de la Unión de Repúblicas Socialistas Soviéticas, se intensificó el conflicto, pasando a una fase militar en la región de Nagorno-Karabaj.

IV.- Que durante la noche del 25 al 26 de febrero de 1992 ocurrió una terrible masacre contra la población de Azerbaiyán en Jodyalí, pereciendo 613 personas, incluyendo niños y ancianos; tomándose como rehenes a 1,275 habitantes de la zona; desapareciendo 150 personas; quedando mutilados 487 habitantes de Jodyalí, incluyendo 76 menores de edad; resultando huérfanos 26 niños y perdiendo, otros 130, al menos a uno de sus padres. Ataque calificado de genocidio que quedó plenamente documentado y, después del cual, 7 distritos circundantes a la región de Nagorno Karabaj quedaron ocupadas por fuerzas de Armenia.

V.- Que el 30 de abril y el 29 de julio de 1993 el Consejo de Seguridad de la Organización de las Naciones Unidas (ONU) aprobó las Resoluciones números 822 y 853, a través de las cuales:

- a) Exigió el cese inmediato de todas las hostilidades, con miras a establecer un cese al fuego duradero, así como el retiro inmediato de todas las fuerzas en los territorios de Kalbajar y Agdám, y otras localidades ocupadas de Azerbaiyán;
- b) Instó a las partes interesadas a reanudar las negociaciones para la solución del conflicto y a abstenerse de cualquier acto que obstaculizara el logro de una solución pacífica;
- c) Pidió que se permitiera el acceso libre del socorro humanitario internacional en la región, a fin de aliviar los sufrimientos de la población civil, reafirmando que todas las

partes tienen la obligación de acatar los principios y normas del Derecho internacional humanitario; y

d) Pidió al Secretario General de las Naciones Unidas que, en consulta con el Presidente en funciones de la Conferencia sobre la Seguridad y la Cooperación en Europa (CSCE) y el Presidente del Grupo de Minsk de la Conferencia, evaluara la situación en la región y presentara un nuevo informe al Consejo.

VI.- Que el 14 de octubre del mismo año el Consejo de Seguridad de la ONU aprobó la Resolución número 874, mediante la cual, entre otras cuestiones:

a) Hizo un llamamiento a las partes para hacer efectiva y permanente la cesación del fuego;

b) Reiteró su pleno apoyo al proceso de paz pretendido en el marco de la CSCE;

c) Pidió la aplicación inmediata de las medidas recíprocas y urgentes previstas por el Grupo de Minsk de la CSCE, incluyendo el retiro de las fuerzas de los territorios ocupados;

d) Pidió la pronta convocatoria de la Conferencia de Minsk de la CSCE, para lograr un arreglo negociado del conflicto;

e) Pidió a todas las partes abstenerse de cometer cualquier violación del Derecho internacional humanitario, reiterando el llamamiento a permitir el acceso de los servicios internacionales de socorro humanitario en las zonas afectadas; y

f) Instó a todos los Estados de la región a abstenerse de todo acto hostil y de cualquier injerencia o intervención que pudiera llevar al agravamiento del conflicto, socavando la paz y la seguridad en la región.

VII.- Que el 11 de noviembre de 1993, a través de la Resolución número 884, el Consejo de Seguridad de la ONU, entre otros aspectos:

a) Condenó la violación al cese al fuego establecido entre las partes, que tuvo como resultado la reanudación de hostilidades y la ocupación de nuevos territorios de la República de Azerbaiyán;

b) Instó al gobierno de Armenia a lograr que sus nacionales establecidos en la región de Nagorno-Karabaj acaten las Resoluciones número 822, 853 y 874 del Consejo de Seguridad;

c) Exigió a las partes interesadas el inmediato cese de hostilidades y el retiro unilateral de fuerzas armadas de los territorios ocupados en Azerbaiyán;

d) Exhortó a las partes interesadas a reanudar y a hacer efectiva en forma permanente la cesación del fuego y a continuar buscando un arreglo negociado del conflicto;

e) Exhortó nuevamente a los Estados de la región a abstenerse de todo acto hostil y de cualquier injerencia o intervención que pudiera llevar al agravamiento del conflicto, socavando la paz y la seguridad en la región; y

f) Pidió al Secretario General de las Naciones Unidas y a los organismos internacionales competentes que proporcionen asistencia humanitaria urgente a la población civil afectada y que ayuden a los refugiados y personas desplazadas a retornar a sus hogares sin peligro y con dignidad.

VIII.- Que, con esas Resoluciones, el Consejo de Seguridad de la ONU reafirmó los principios de respeto a la soberanía, integridad territorial e inviolabilidad de las fronteras internacionales.

IX.- Que este conflicto armado, motivado por una disputa territorial, ha generado la ocupación de territorios no comprometidos inicialmente en el conflicto ; personas desplazadas y refugiadas; miles de personas muertas, heridas y desaparecidas; áreas económicas gravemente afectadas; destrucción de hospitales, casas, departamentos, escuelas, edificios de negocios, auditorios, fábricas, sistemas de irrigación, puentes, carreteras, tuberías para abastecimiento de agua y gas, así como de estaciones de suministro. Estos últimos, daños materiales estimados en decenas de miles de millones de dólares americanos.

X.- Que aunque el 12 de mayo de 1994, mediante acuerdo tomado en la cumbre de la CSCE en Budapest, se determinó el cese al fuego, se han seguido produciendo ataques, con mayor frecuencia a partir de 2003.

XI.- Que desde el 2004 se iniciaron conversaciones directas entre los ministros de Azerbaiyán y Armenia, conocidas como el “Proceso de Praga”; sin embargo, a la fecha, las partes no han podido lograr un avance sustancial que permita la solución del conflicto.

XIII.- Que, en tanto que el Perú se ha caracterizado por abanderar causas justas y progresistas, así como por buscar un orden internacional de paz basado en la solución pacífica de las controversias, este Congreso lamenta profundamente que el conflicto entre Armenia y Azerbaiyán subsista, no habiéndose encontrado una solución a través de los distintos mecanismos puestos en marcha; por ello, exhorta a los diversos actores involucrados a fortalecer las acciones tendientes a la consecución de la paz, con pleno respeto a la integridad territorial de las partes y a las normas del Derecho internacional.

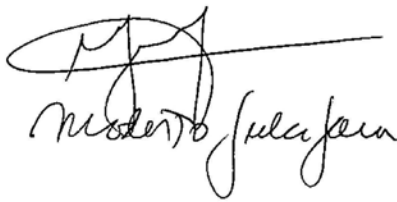
XIV.- Que la Comisión de Relaciones Exteriores del Congreso de la República del Perú, en su Décimo Sexta sesión ordinaria, celebrada el 10 de junio de 2013, acordó suscribir y promover la presente moción, por lo que, respetando las facultades constitucionales conferidas al Poder Ejecutivo

ACUERDAN PROPONER AL PLENO DEL CONGRESO:

1.- Que el Congreso de la República del Perú, con pleno respeto a la soberanía de los pueblos de Armenia y Azerbaiyán, exhorte a sus gobiernos a propiciar, de la manera más pronta y expedita, encuentros bajo el formato que se considere conveniente, a efectos de alcanzar un acuerdo que ponga fin de manera definitiva al conflicto que mantienen.

2.- Que se recuerde que la justicia no ha llegado a las víctimas de este conflicto pese a haber transcurrido muchos años, como por ejemplo más de 21 años desde la masacre de Jodyalı, por lo que se debe manifestar que un elemento central para cualquier acuerdo de paz debiera ser el poner en marcha, a la brevedad, medidas que contribuyan a sanar los vínculos entre los pueblos y a reconstruir, tan pronto como sea posible, la armonía entre ambas naciones.

Lima, 10 de junio de 2013

Fernando Belaúnde

Luis Alarcón

Resolved by the Congress of Peru (10 June 2013)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَجْلِسُ الْأَعْيَانِ

بيان صادر عن مجلس الأعيان

انسجاماً مع القرارات الصادرة عن مؤتمر اتحاد مجالس الدول الأعضاء في منظمة التعاون الإسلامي بخصوص مذبحه خوجالي، ومرور عشرين عاماً عليها، وفي ضوء زيارة وفد مجلس الأعيان إلى أذربيجان ، فإن مجلس الأعيان :

- يدين الاعتداء الذي تعرض له الشعب الأذري المسلم في خوجالي ، والذي يُعد انتهاكاً لحقوق الإنسان .
- كما ويدين الاعتداء على المساجد والأماكن الإسلامية المقدسة وما ترتب على ذلك من خسائر فادحة للتراث الإسلامي والأثري والثقافي .
- يدعو إلى حل النزاع بين أرمينيا وأذربيجان وفقاً لمبادئ القانون الدولي ، وفي إطار يحفظ سيادة وحدة الأراضي الأذرية .
- كما ويدعو إلى تنفيذ القرارات ذات الصلة الصادرة عن مجلس الأمن الدولي .
- ويؤكد المجلس على موقف الأردن الداعي دائماً ، إلى تسوية النزاعات بالطرق السلمية، وإلى ترسيخ قيم السلام والتعاون بين الشعوب بعيداً عن العنف والصدام ، الذي يجلب الويلات على الشعوب ويولد الضغائن والأحقاد بدل المحبة والتعاون في العمل على إثراء الحياة الإنسانية بأسباب التقدم والتطور .
- ويحث المجلس الدول على تقديم المساعدات الإنسانية للاجئين والنازحين الأذريين، والذين يواجهون ظروفاً معيشية صعبة لحين عودتهم إلى ديارهم .

عمان في ٢٠١٣/٦/١٩

Bismillahir-rəmanir-rəhim

**İordaniya Haşimilər Krallığı
(Gerb)**

SENAT

Senatın qəbul etdiyi bəyanat

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrin Parlamentlər İttifaqının toplantısında Xocalı qırğını ilə bağlı qəbul olunmuş qərarlara uyğun olaraq və sözügedən qırğının 20-ci ildönümü ilə əlaqədar, habelə Senat nümayəndə heyətinin Azərbaycana gerçəkləşdirdiyi səfəri fonunda Senat:

- Xocalıda müsəlman Azərbaycan xalqının məruz qaldığı və eyni zamanda insan hüquqlarına qarşı zorakılıq hesab edilən təcavüzü,
- həmçinin məscidlərə və müqəddəs islam abidələrinə qarşı törədilmiş zorakılığı, bunun nəticəsində İslam irs və mədəniyyətinə üzr vermiş ağır itkini pisləyir,
- Ermənistanla Azərbaycan arasındakı münaqişənin beynəlxalq hüququn prinsiplərinə uyğun olaraq, Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyü çərçivəsində həllinə,
- habelə BMT Təhlükəsizlik Şurasının bu barədə qəbul etdiyi qətnamələrin icrasına çağırır,
- Senat İordaniyanın münaqişələrin sülh yolu ilə həllinə, habelə xalqlar arasında məhəbbət, tərəqqi və inkişafa aparan yollarla insan həyatının zənginləşdirilməsi istiqamətində əməkdaşlıq əvəzinə kinküdurət və müsibətlər toxumu səpən zorakılıqdan və qarşıdurmadan uzaq olaraq, xalqlar arasında sülh və əməkdaşlıq dəyərlərinin möhkəmləndirilməsinə çağıran daimi mövqeyini bir daha dəstəkləyir.
- Senat dövlətləri ağır məişət şəraiti ilə üzləşən azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünlərə öz yurd-yuvalarına qayıdanadək humanitar yardımlar göstərməyə səsəyir.

Əmman, 19 iyun, 2013-cü il

Resolved by the Senate of Jordan (19 June 2013)

AQUÍ VIVE LA DEMOCRACIA

**LA SUSCRITA SECRETARIA GENERAL DE LA COMISIÓN SEGUNDA DE LA
CÁMARA DE REPRESENTANTES**

CERTIFICA:

Que la proposición adjunta en ocho (8) folios, presentada por el H.R. HERNÁN PENAGOS GIRALDO, ha sido aprobada por unanimidad por los miembros de la Comisión Segunda, en sesión del día martes 30 de julio de 2013.

Dada en Bogotá D.C, a los treinta días del mes julio de 2013.

PILAR RODRIGUEZ ARIAS

Secretaria General

Comisión Segunda de Relaciones Exteriores, Comercio Exterior, Defensa y Seguridad
Nacional

Imoncada

Carrera 7ª N° 8-68 Piso 5º Edificio Nuevo Congreso

Teléfono: 3824050 / 48 / 52 Fax: 3824046

Email: csegunda.camara@gmail.com

Bogotá - Colombia

*Aprobada
Pilar
jul 30/13*

HERNAN PENAGOS GIRALDO
Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional
CÁMARA DE REPRESENTANTES

Proposición

Honorables Representantes:

En aras de buscar la paz de los pueblos y la convivencia pacífica entre las naciones del mundo, la Honorable Cámara de Representantes como órgano legislativo de la República de Colombia, respetando las facultades constitucionales conferidas al Gobierno Nacional, reafirma su rechazo en contra de la ocupación militar del territorio de Nagorno Karabaj y los siete distritos circundantes a esta región pertenecientes a la República de Azerbaiyán y las muertes, lesiones, vejaciones y violaciones a los Derechos Humanos causadas a pobladores de la República de Azerbaiyán, particularmente, las que tuvieron lugar en el Genocidio de Jodyali, así como las que se siguen verificando a partir de la violación al pacto de cese al fuego establecido entre el pueblo de Armenia y la República de Azerbaiyán, con las cuales reanudaron las hostilidades.

La República de Colombia se ha caracterizado por abanderar causas progresistas y pugnar por un orden internacional de paz y mediación pacífica para la solución de los conflictos, por esta razón la Honorable Cámara de Representantes de la República de Colombia lamenta profundamente que el conflicto entre las Repúblicas de Azerbaiyán y Armenia subsista, y que no haya encontrado solución a través de los distintos mecanismos puestos en marcha por los interesados y los organismos internacionales; por lo que se exhorta a los diversos actores a fortalecer el diálogo para la solución del conflicto. Respetando siempre la integridad territorial de ambas Repúblicas y las fronteras internacionalmente reconocidas.

Pilar

Edificio Nuevo del Congreso Oficina 3158/3168 - 3178/3188.
hernan.penagos@camara.gov.co - Teléfonos 382 3353/ 382 3354.

*Revisión
Pilar
9:30 am
11 febrero
2013
1*

HERNAN PENAGOS GIRALDO
 Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional
 CÁMARA DE REPRESENTANTES

Finalmente, esta Honorable Cámara de Representantes de la República de Colombia hace un llamado respetuoso al gobierno de la República de Armenia para que en un acto por la paz del mundo como se establece en las Resoluciones 822, 853, 874 y 884 emitidas por el Consejo de Seguridad de la Organización de las Naciones Unidas; para que las partes interesadas, se abstengan de realizar cualquier tipo de acto hostil y de injerencia o intervención, que pueda provocar una ampliación del conflicto y socavar la paz y la seguridad en la región.

De los honorables Representantes,

albeino

HERNAN PENAGOS GIRALDO
 Representante a la Cámara
 Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional

Sanabria
Josef
Jose C. Ramirez G
ASIA
[Signature]

CÁMARA DE REPRESENTANTES
COMISIÓN SEGUNDA
 Proposición: **APROBADA**

 Edificio Nuevo del Congreso Oficina 3158/3168 - 3178/3188,
 hernan.penagos@camara.gov.co - Teléfonos 382 3353/ 382 3354.

Julio 30/2015

RODRIGUEZ ARIAS
 Secretaria General Comisión 2ª.

HERNAN PENAGOS GIRALDO
Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional
CAMARA DE REPRESENTANTES

**JUSTIFICACIÓN PROPOSICION RELATIVA AL
CONFLICTO ARMENIA-AZERBAIYÁN**

Honorable Cámara de Representantes de la República de Colombia

ANTECEDENTES

El conflicto entre Armenia y Azerbaiyán se basa en la disputa territorial por el enclave del Alto Nagorno Karabaj de Azerbaiyán. El resultado de esta disputa ha sido de 30.000 muertos, un 20% del territorio de la República de Azerbaiyán ocupado por Armenia, y aproximadamente 1,000.000 de azerbaiyanos y armenios se han convertido en refugiados o personas internamente desplazadas.

La 'hoja de ruta' establece que, para resolver el conflicto pacíficamente, las fuerzas armenias deben retirarse, según el calendario fijado, de todo el territorio ocupado en torno a Nagorno-Karabaj y que las personas desplazadas dentro del territorio deben poder volver a su tierra. Este plan hace referencia al despliegue de unas fuerzas de paz internacionales y a la aplicación de medidas que generen confianza entre las partes.

1. A finales de 1987, comienza el denominado "periodo reciente" del conflicto Armenia-Azerbaiyán, el cual se identifica con los ataques por parte de los armenios a los azerbaiyanos en Khankandi, también conocido como Stepanakert.
2. A ese evento siguió el ataque perpetrado el 22 de febrero de 1988 en contra de azerbaiyanos que protestaban pacíficamente cerca del poblado de Asarán, en contra de la decisión del Consejo Regional de la región autónoma de Nagorno-Karabaj de presentar una petición ante los Soviets Supremos de la República Socialista Soviética de Azerbaiyán y la de Armenia, para

transferir Nagorno-Karabaj de Azerbaiyán y anexarla a Armenia. En esa ocasión, perdieron la

HERNAN PENAGOS GIRALDO
Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional
CAMARA DE REPRESENTANTES

- vida dos jóvenes azerbaiyanos; y en días posteriores, veintiséis armenios y azerbaiyanos murieron como resultado de disturbios en Sumgait.
- Entre 1988 y 1989, se suscitaron constantes ataques en los que, por lo menos, 216 azerbaiyanos fueron asesinados y mil 154 sufrieron graves heridas; asimismo se originó un proceso de deportación masiva de aproximadamente 200 mil personas.
  - En septiembre de 1989, el Soviet Supremo de la República Socialista Soviética de Azerbaiyán, aprobó entre otras cosas, que la soberanía de esa república debía abarcar el territorio por completo, incluyendo la región autónoma de Najicheván y la región autónoma de Nagorno-Karabaj; asimismo dispuso que las fronteras de Azerbaiyán con otra Unión de Repúblicas sólo podían modificarse con el consentimiento mutuo de las repúblicas interesadas. Por su parte, el 1 de diciembre del mismo año, el Soviet Supremo de Armenia aprobó la resolución para la reunificación de Armenia y de Nagorno-Karabaj; decisión que fue calificada de ilegal el 10 de enero de 1990 por el Presidium del Soviet Supremo de la URSS, dado que se emitió sin el consentimiento de la república de Azerbaiyán.
  - A fines de 1991 y principios de 1992, aprovechando la inestabilidad política ocasionada por la disolución de la Unión Soviética, se intensificó el conflicto entre Armenia y Azerbaiyán al pasar a una fase militar que inició con operaciones combate por parte de fuerzas armenias en Nagorno-Karabaj.
  - Durante la noche del 25 al 26 de febrero de 1992, tuvo lugar una masacre sin precedentes por parte de fuerzas armadas armenias contra la población de Azerbaiyán en Jodyali; en ella perecieron 513 azerbaiyanos, entre ellos 106 mujeres, 63 niños y 70 ancianos; 1,275 habitantes fueron tomados como rehenes, mientras que el destino de 150 personas aún se desconoce. Además, 487 habitantes de Jodyali fueron mutilados, incluyendo 76 menores de edad. 26 niños quedaron huérfanos y otros 130 perdieron al menos a uno de sus padres. El ataque quedó plenamente documentado por diversos organismos de la República de Azerbaiyán, y numerosas fuentes independientes.

Edificio Nuevo del Congreso Oficina 3158/3168 - 3178/3188.
HERNAN.PENAGOS@CAMARA-CR.GOV.CO - Teléfonos 382 3353/ 382 3354.

HERNAN PENAGOS GIRALDO
Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional
CAMARA DE REPRESENTANTES

7. Después del genocidio, las fuerzas armenias ocuparon los 7 distritos circundantes a la región de Nagorno Karabaj.

8. El 30 de abril y el 29 de julio de 1993, el Consejo de Seguridad de la Organización de las Naciones Unidas (ONU) aprobó las Resoluciones números 822 y 853, a través de las cuales:

a) Exigió el cese inmediato de todas las hostilidades, con miras a establecer un cese al fuego duradero, así como el retiro inmediato de todas las fuerzas en los territorios de Kalbajar y Agdám, y otras localidades ocupadas de Azerbaiyán;

b) Instó a las partes interesadas a reanudar las negociaciones para la solución del conflicto, y abstenerse de cualquier acto que obstaculizara el logro de una solución pacífica;

c) Pidió se permitiera el acceso libre del socorro humanitario internacional en la región, a fin de aliviar los sufrimientos de la población civil, reafirmando que todas las partes tienen la obligación de acatar los principios y normas del derecho humanitario internacional; y

d) Pidió al Secretario General que, en consulta, con el Presidente en funciones de la Conferencia sobre la Seguridad y la Cooperación en Europa (CSCE) y el Presidente del Grupo de Minsk de la Conferencia, evaluara la situación en la región y presentara un nuevo informe al Consejo.

9. El 14 de octubre del mismo año, el Consejo de Seguridad de la ONU aprobó la resolución número 874, mediante la cual, entre otras cuestiones:

a) Hizo un llamamiento a las partes para hacer efectiva y permanente la cesación del fuego;

b) Reiteró su pleno apoyo al proceso de paz pretendido en el marco de la CSCE;

Edificio Nuevo del Congreso Oficina 3158/3168 - 3178/3188.
hernan.penagos@camara.gov.co. Teléfonos 382 3353/ 382 3354.

5

HERNAN PENAGOS GIRALDO
Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional
CAMARA DE REPRESENTANTES

- c) Pidió la aplicación inmediata de las medidas recíprocas y urgentes previstas por el Grupo de Minsk de la CSCE, incluyendo el retiro de las fuerzas de los territorios ocupados;
- d) Pidió la pronta convocatoria de la Conferencia de Minsk de la CSCE para lograr un arreglo negociado del conflicto;
- e) Pidió a todas las partes abstenerse de cometer cualquier violación del derecho humanitario internacional, reiterando el llamamiento a permitir el acceso de los servicios internacionales de socorro humanitario en las zonas afectadas; y
- f) Instó a todos los Estados de la región a abstenerse de todo acto hostil y de cualquier injerencia o intervención que pudiera llevar al agravamiento del conflicto, socavar la paz y la seguridad en la región.

10. El 11 de noviembre de 1993, a través de la Resolución número 884, el Consejo de Seguridad de la ONU, entre otros aspectos:

- a) Condenó la violación al cese al fuego establecido entre las partes, que tuvo como resultado la reanudación de hostilidades y la ocupación de nuevos territorios de la República de Azerbaiyán;
- b) Instó al gobierno de Armenia a lograr que sus nacionales establecidos en la región de Nagorno-Karabaj acaten las resoluciones 822, 853 y 874 del Consejo de Seguridad;
- c) Exigió a las partes interesadas el inmediato cese de hostilidades y el retiro unilateral de fuerzas armadas de los territorios ocupados en Azerbaiyán;
- d) Exhortó a las partes interesadas a reanudar y hacer efectiva en forma permanente la cesación al fuego y a continuar buscando un arreglo negociado del conflicto;

RESPONSABLE
Edificio Nuevo del Congreso Oficina 3158/3168 - 3178/3188,
hernan.penagos@camara.gov.co. Teléfonos 382 3353/ 382 3354.

6

HERNAN PENAGOS GIRALDO
Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional
CAMARA DE REPRESENTANTES

e) Exhortó nuevamente a los Estados de la región a abstenerse de todo acto hostil y de cualquier injerencia o intervención que pudiera llevar al agravamiento del conflicto, socavar la paz y la seguridad en la región; y

f) Pidió al secretario general y a los organismos internacionales competentes, proporcionar asistencia humanitaria urgente a la población civil afectada y ayudar a los refugiados y personas desplazadas a retornar a sus hogares sin peligro y con dignidad.

11. Con esas resoluciones, el Consejo de Seguridad de la ONU reafirmó los principios de respeto a la soberanía, integridad territorial e inviolabilidad de las fronteras internacionales.

12. El conflicto armado en los territorios de la República de Azerbaiyán, generó la ocupación ilegal de casi un quinto del territorio de ese Estado y que al menos, una de cada ocho personas se convirtieron en desplazados o refugiados. 20 mil personas fueron asesinadas, 50 mil más fueron heridas o quedaron inválidas, y se estima que aproximadamente, 5 mil se encuentran desaparecidos.

13. Las áreas económicas del país quedaron gravemente afectadas; fueron destruidos hospitales, casas, departamentos, edificios de negocios, auditorios, escuelas, fábricas, sistemas de irrigación, puentes, carreteras, tuberías para abastecimiento de agua y de gas, así como estaciones de suministro. El daño infringido a la República de Azerbaiyán se ha estimado en decenas de miles de millones de dólares.

14. Aunque el 12 de mayo de 1994, mediante acuerdo tomado en la cumbre de la CSCE en Budapest, se determinó el cese al fuego, las fuerzas armenias han violado reiteradamente esa tregua, con mayor frecuencia a partir de 2003.

7

HERNAN PENAGOS GIRALDO
 Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional
CÁMARA DE REPRESENTANTES

15. Desde el 2004, se iniciaron pláticas directas entre los ministros de Azerbaiyán y Armenia, que se han identificado como el "Proceso de Praga"; sin embargo, a la fecha, las partes no han podido lograr un avance sustancial que permita la solución de conflicto.

Por los puntos anteriormente mencionados es que esta Honorable Cámara de Representantes de la República de Colombia emite la siguiente:

HERNAN PENAGOS GIRALDO
 Representante a la Cámara
 Comisión de Relaciones Exteriores y Defensa Nacional

CÁMARA DE REPRESENTANTES
COMISION SEGUNDA
 Proposición: **APROBADA**

Edificio Nuevo del Congreso Oficina 315B/316B - 317B/318B.
 hernan.penagos@camara.gov.co . Teléfonos 382 3353/ 382 3354.

Julio 30/13
Patricia RODRIGUEZ ARIAS
 Secretaria General Comisión 2ª.

SE CUMPLE SU DESTINO

**THE UNDERSIGNED SECRETARY GENERAL OF THE SECOND COMMISSION OF THE
HOUSE OF REPRESENTATIVES**

CERTIFIES

That the attached proposal in eight (8) pages, presented by the HR HERNAN PENAGOS GUIRALDO, has been unanimously approved by the members of the Second Commission in the session of Tuesday July 30th, 2013

Given in Bogota D.C. on the thirtieth day of July, 2013

PILAR RODRIGUEZ ARIAS
Secretary General
Second Commission of Foreign Affairs

Carrera 7th no. 6-68, 5th floor New Congress Building
Telephone: 3824050 /48 /52 Fax: 3824046
Email: csegunda.camara@gmail.com
Bogota – Colombia

Unofficial translation

HERNAN PENAGOS GIRALDO
FOREIGN AFFAIRS AND NATIONAL DEFENSE COMMISSION,
REPRESENTATIVE CHAMBER

Proposition

Honorable Representatives:

In order to seek the peace of the peoples and the peaceful coexistence among the nations of the world, The Honorable Chamber of Representatives of the Republic of Colombia, as a legislative body of the Republic of Colombia, with respect to the constitutional powers vested in the National Government reaffirms its rejection against the military occupation of the territory of the Nagorno-Karabakh region and the seven surrounding districts to this region belonging to the Republic of Azerbaijan and the deaths, injuries, vexation and human rights violations caused to residents of the Republic of Azerbaijan, particularly, those that took place in Khojaly Genocide, as well as verifying that follow from the violation of the ceasefire agreement established between the parties, which resumed hostilities.

The Republic of Colombia is characterized by championing progressive causes and strive for an international order of peace and peaceful measurement for conflict resolution, for this reason the Chamber of Representatives of the Republic of Colombia deeply regrets that the conflict between the Republics of Azerbaijan and Armenia persists, and that no solution has been found through the various mechanisms put in place by the stakeholders and international organizations, because of this it exhorts the various stakeholders to strengthen the dialogue for the solution of the conflict. Always respecting the territorial integrity of both Republics and the internationally recognized borders.

New Congress Building, Office **315B/316B – 317B/318B**,
Hernan.penagos@camara.gov.co . Telephone 3823353/ 3823354.

Unofficial translation

HERNAN PENAGOS GIRALDO
FOREIGN AFFAIRS AND NATIONAL DEFENSE COMMISSION,
REPRESENTATIVE CHAMBER

Finally, this Honorable Chamber of Representatives of the Republic of Colombia respectfully calls on the government of the Republic of Armenia as an act for peace in the world as stated in Resolutions 822, 853, 874 and 884 issued by the Security Council of the United Nations, so that interested parties refrain from any hostile acts and from any interference or intervention, which can cause a widening of the conflict and undermine peace and security in the region.

Of the honorable representatives,

HERNAN PENAGOS GIRALDO
House Representative
Foreign Affairs and National Defense Commission.

New Congress Building, Office **315B/316B – 317B/318B**,
Hernan.penagos@camara.gov.co . Telephone 3823353/ 3823354.

Unofficial translation

HERNAN PENAGOS GIRALDO
FOREIGN AFFAIRS AND NATIONAL DEFENSE COMMISSION,
REPRESENTATIVE CHAMBER

**JUSTIFICATION OF PROPOSAL RELATED TO THE
ARMENIA - AZERBAIJAN CONFLICT**

Honorable Chamber of Representatives of the Republic of Colombia

BACKGROUND

The conflict between Armenia and Azerbaijan is based on the territorial dispute over the enclave of high Nagorno-Karabakh of Azerbaijan. The result of this dispute has been 30,000 deaths, 20% of the territory of the Republic of Azerbaijan occupied by Armenia, and approximately 1,000,000 Azerbaijanis have become refugees or internally displaced persons.

The 'roadmap' provides that, to resolve the conflict peacefully, the Armenian forces should be withdrawn, according to the set timetable, from the entire occupied territory around Nagorno-Karabakh and the displaced persons within the territory should be able to return to their lands. This plan refers to the deployment of international peacekeeping forces and the implementation of confidence-building measures between the parties.

1. In late 1987, begins the so-called "recent period" of the Armenia-Azerbaijan conflict, which is identified with the attacks by Armenians to Azerbaijanis in Khankandi, also known as Stepanakert.
2. To that event followed the attack perpetrated on February 22, 1988 against Azerbaijanis near the town of Askeran, peacefully protesting against the decision of the Regional Council of the autonomous region of Nagorno-Karabakh to present a petition to the Supreme Soviets of the Soviet Socialist Republic of Azerbaijan and Armenia, to transfer Nagorno-Karabakh from Azerbaijan and annex it to Armenia. On

---

New Congress Building, Office **315B/316B – 317B/318B**,
Hernan_penagos@camara.gov.co . Telephone 3823353/ 3823354.

HERNAN PENAGOS GIRALDO
FOREIGN AFFAIRS AND NATIONAL DEFENSE COMMISSION,
REPRESENTATIVE CHAMBER

- that occasion, two young Azerbaijanis were killed, and in later days, twenty-six Armenians and Azerbaijanis died as a result of disturbances in Sumgait.
3. Between 1988 and 1989, constant attacks were raised in which at least 216 Azerbaijanis were killed and a 1,154 were seriously injured, also a process of mass deportation of approximately 200,000 people originated.
  4. In September 1989, the Supreme Soviet of Azerbaijan SSR, approved among other things, that the sovereignty of the republic should completely cover the territory, including the Nakhichevan Autonomous Region and the autonomous region of Nagorno-Karabakh, also provided that the borders of Azerbaijan with other Union republics could only be changed by mutual consent of the republics concerned. Meanwhile, on 1 December of that year, the Supreme Soviet of Armenia adopted the resolution for the reunification of Armenia and Nagorno-Karabakh, a decision that was declared illegal on January 10, 1990 by the Presidium of the Supreme Soviet the USSR, as it was issued without the consent of the Republic of Azerbaijan.
  5. In late 1991 and early 1992, taking advantage of the political instability caused by the dissolution of the Soviet Union, the conflict between Armenia and Azerbaijan intensified moving to a military phase that began with combat operations by Armenian forces in Nagorno-Karabakh.
  6. During the night of 25 to February 26, 1992 an unprecedented massacre by Armenian armed forces against the people of Azerbaijan took place in Khojaly, in it 613 Azerbaijanis were killed, including 106 women, 63 children and 70 elderly; 1,275 residents were taken hostage, while the fate of 150 persons remains unknown. In addition, 487 residents of Khojaly were mutilated, including 76 minors. 26 children were orphaned and 130 lost at least one parent. The attack was fully documented by various agencies of the Republic of Azerbaijan, and numerous independent sources.

Unofficial translation

HERNAN PENAGOS GIRALDO
FOREIGN AFFAIRS AND NATIONAL DEFENSE COMMISSION.
REPRESENTATIVE CHAMBER

7. After the genocide, the Armenian forces occupied the seven districts surrounding Nagorno Karabakh region.
8. **On April 30 and July 29, 1993, the Security Council of the United Nations Organization (UN) adopted Resolutions 822 and 853 numbers, through which:**
  - a) Demanded the immediate cessation of all hostilities, with a view to establishing a lasting ceasefire and the immediate withdrawal of all forces in the territories of Kalbajar and Aghdam, and other towns of occupied Azerbaijan;
  - b) Urged the parties concerned to resume negotiations to resolve the conflict and refrain from any acts that hinder the achievement of a peaceful solution;
  - c) Requested that free access of international humanitarian relief efforts in the region were allowed, in order to alleviate the suffering of civilians, reaffirming that all parties have an obligation to abide by the principles and rules of international humanitarian law, and
  - d) Requested the Secretary-General, in consultation with the Acting President of the Conference on Security and Cooperation in Europe (CSCE) and the Chairman of the Minsk Group of the Conference, assess the situation in the region and present a further report to Council.
9. **On October 14th the same year, the Security Council of the UN adopted resolution number 874, by which, inter alia:**
  - a) He called on the parties to make the ceasefire effective and permanent;
  - b) Reiterated its full support for the peace process claimed in the framework of the CSCE;

HERNAN PENAGOS GIRALDO
FOREIGN AFFAIRS AND NATIONAL DEFENSE COMMISSION,
REPRESENTATIVE CHAMBER

- c) Requested the immediate implementation of the reciprocal and urgent steps provided by the Minsk Group of the CSCE, including the withdrawal of forces from the occupied territories;
- d) Requested the early convening of the Minsk Conference of the CSCE to achieve a negotiated settlement of the conflict;
- e) He called on all parties to refrain from committing any violation of international humanitarian law, reiterating the call to allow access for international humanitarian relief services in the affected areas, and
- f) Urged all States in the region to refrain from any hostile acts and from any interference or intervention which would lead to intensified conflict, undermine peace and security in the region.

10. On November 11th, 1993, through Resolution No. 884, the Security Council of the UN, among other things:

- a) Condemned the violation of the cease-fire established between the parties, which resulted in the resumption of hostilities and the occupation of new territories of the Republic of Azerbaijan;
- b) Urged the Armenian government to ensure that its nationals established in the region of Nagorno-Karabakh abide by resolutions 822, 853 and 874 of the Security Council;
- c) Demanded the immediate cessation of hostilities between the interested parties and the unilateral withdrawal of armed forces from the occupied territories in Azerbaijan;
- d) Urged the parties concerned to resume and permanently enforce the cease-fire and continue to seek a negotiated settlement of the conflict;

HERNAN PENAGOS GIRALDO
FOREIGN AFFAIRS AND NATIONAL DEFENSE COMMISSION,
REPRESENTATIVE CHAMBER

- e) Called back to the States in the region to refrain from any hostile acts and from any interference or intervention which would lead to intensified conflict, undermine peace and security in the region and
  - f) Requested the Secretary-General and relevant international agencies to provide urgent humanitarian assistance to the affected civilian population and assist refugees and displaced persons to return to their homes in safety and dignity.
11. With these resolutions, the Security Council of the UN reaffirmed the principles of respect for sovereignty, territorial integrity and inviolability of international borders.
12. The armed conflict in the territory of the Republic of Azerbaijan, led to the illegal occupation of almost one fifth of the territory of that State and that at least one of every eight people to become displaced or refugees. 20 thousand people were killed, 50 thousand more were wounded or became invalid, and it is estimated that approximately 5 thousand remain missing.
13. The economic areas of the country were severely affected, hospitals, houses, apartments, business buildings, auditoriums, schools, factories, irrigation systems, bridges, roads, water pipes and gas as well as supply stations were destroyed. The damage inflicted to the Republic of Azerbaijan has been estimated at tens of billions of dollars.
14. Although on May 12th, 1994, by resolution taken at the CSCE summit in Budapest, the ceasefire was determined, the Armenian forces have repeatedly violated the truce, most often from 2003.

Unofficial translation

HERNAN PENAGOS GIRALDO
FOREIGN AFFAIRS AND NATIONAL DEFENSE COMMISSION.
REPRESENTATIVE CHAMBER

15. Since 2004 began direct talks between ministers of Azerbaijan and Armenia, which have been identified as the "Prague Process", however, to date, the parties have failed to make substantial progress that allows conflict resolution .

By the above points is that this Honorable Chamber of Representatives of the Republic of Colombia issues the following:

HERNAN PENAGOS GIRALDO
Representative to the Chamber
Foreign Affairs and National Defense Commission

New Congress Building, Office **315B/316B – 317B/318B**,
Hernan.penagos@camara.gov.co . Telephone 3823353/ 3823354.

Resolved by the Senate of Colombia (30 July 2013)

RESOLUCIÓN No.4
De 7 de agosto de 2013

Sobre la ocupación de territorio de Azerbaiyán por tropas armenias

LA ASAMBLEA NACIONAL,
EN USO DE SUS FACULTADES CONSTITUCIONALES Y LEGALES,

CONSIDERANDO:

Que en 1992 se inició la ocupación militar armenia del territorio de Nagorno Karabaj y de los siete distritos circundantes a esa región perteneciente a la República de Azerbaiyán;

Que la República de Panamá se ha caracterizado por propugnar un orden internacional de paz y por la mediación pacífica para la solución de los conflictos;

Que las Resoluciones 822, 853, 874 y 884 emitidas por el Consejo de Seguridad de la Organización de las Naciones Unidas han promovido el cese de hostilidades, la atención a las víctimas y el diálogo como vía para la solución del conflicto generado por la ocupación del territorio de la República de Azerbaiyán por la República de Armenia;

Que es importante el cese inmediato de la ocupación del territorio de Nagorno Karabaj y de los siete distritos circundantes, pertenecientes a la República de Azerbaiyán, por la vecina República de Armenia.

RESUELVE:

1. Reafirmar el rechazo de la ocupación militar armenia del territorio de Nagorno Karabaj y de los siete distritos circundantes a esa región perteneciente a la República de Azerbaiyán.
2. Reafirmar nuestra condena a las graves violaciones a los derechos humanos causadas a los pobladores de la República de Azerbaiyán durante y con posterioridad a la etapa bélica del conflicto, particularmente las que tuvieron lugar en el genocidio de Jodyali de 1992.
3. Exhortar al gobierno de la República de Armenia a acatar las Resoluciones 822, 853, 874 y 884 emitidas por el Consejo de Seguridad de la Organización de las Naciones Unidas.

Fundamento de Derecho: Artículo 246 del Reglamento Orgánico del Régimen Interno de la Asamblea Nacional.

COMUNÍQUESE Y CÚMPLASE.

Aprobada en el Palacio Justo Arosemena, ciudad de Panamá, a los siete días del mes de agosto del año dos mil trece.

El Presidente,

Sergio R. Gálvez Evers

El Secretario General Encargado,

Roberto A. Núñez

RESOLUTION No.4
From August 7th 2013

On the occupation of Azerbaijani territory by Armenian troops.

**THE NATIONAL ASSEMBLY,
IN USE OF ITS CONSTITUTIONAL AND LEGAL POWERS,**

CONSIDERING:

That in 1992 began the Armenian military occupation of the territory of Nagorno-Karabakh and seven surrounding districts to that region belonging to the Republic of Azerbaijan;

The Republic of Panama is characterized for striving for an international order of peace and peaceful measurement for conflict resolution;

That the Resolutions 822, 853, 874 and 884 issued by the Security Council of the United Nations have promoted the cessation of hostilities, attention to victims and dialogue as a way to resolve the conflict generated by the occupation of the territory of the Republic of Azerbaijan by the Republic of Armenia;

That the immediate cessation of the occupation by the neighboring Republic of Armenia of the territory of Nagorno-Karabakh and seven surrounding districts belonging to the Republic of Azerbaijan, is very important.

RESOLVES:

1. To reaffirm the rejection of the Armenian military occupation of the territory of Nagorno-Karabakh and seven surrounding districts to that region belonging to the Republic of Azerbaijan.
2. To reaffirm our condemnation to the serious human rights violations caused to the residents of the Republic of Azerbaijan during and after the military phase of the conflict, particularly those that took place in the 1992 Khojaly genocide.
3. To urge the government of the Republic of Armenia to comply with the Resolutions 822, 853, 874 and 884 issued by the Security Council of the United Nations.

Legal Grounds: Article 246 of the Organic Regulation of Internal Regimen of the National Assembly.

COMUNICATE AND ENFORCE.

Adopted in the Justo Arosemena Palace, Panama City, the seventh day of August two thousand and thirteen.

The President,

Sergio R. Galvez Evers

The Acting Secretary General,

Roberto A. Proll Nunez

**Resolved by the National Assembly of
Panama (7 August 2013)**

Poder Legislativo

DECRETO No. 333-2013

EL CONGRESO NACIONAL,

CONSIDERANDO: Que la República de Honduras, además de ser parte de los Estados fundadores de la Organización de las Naciones Unidas, fue firmante del Tratado de Versalles y Estado fundador de la Sociedad de Naciones.

CONSIDERANDO: Que de conformidad con la Carta de las Naciones Unidas, los principios en que descansa el orden internacional son la igualdad soberana de todos sus Miembros, el cumplimiento de buena fe las obligaciones contraídas, el arreglo pacífico de sus controversias internacionales y la prohibición de recurrir a la amenaza o al uso de la fuerza contra la integridad territorial o la independencia política de cualquier Estado.

CONSIDERANDO: Que esos principios han sido aceptados por los Estados amantes de la paz y las organizaciones regionales en que participan, en el marco de la subordinación de sus organizaciones regionales a la Carta de las Naciones Unidas.

CONSIDERANDO: Que Honduras ha hecho "suyos los principios y prácticas del Derecho Internacional" al elevarlos a rango constitucional en su artículo 15 de la Carta Magna.

CONSIDERANDO: Que Honduras, así como la mayoría de los Estados de Hispano América han aceptado el principio del "uti possidetis juris" como determinante a los efectos de identificar la extensión territorial y los límites de cada Estado en el momento de proclamar su independencia política.

CONSIDERANDO: Que ese principio del "uti possidetis juris", que inicialmente estaba circunscrito en su aplicación a los Estados que formaron parte del Imperio Español y luego obtuvieron su indepen-

dencia, ha sido asimilado por la jurisprudencia internacional a la doctrina de la sucesión de Estados.

CONSIDERANDO: Que la República de Azerbaiyán mientras formó parte de la Unión de Repúblicas Socialistas Soviéticas tenía y continúa teniendo, al igual que las demás Repúblicas parte de ese Estado, su extensión territorial y sus límites claramente definidos y respetados por la Unión, por sus Estados miembros y la sociedad internacional en general.

CONSIDERANDO: Que la República de Azerbaiyán, al proclamar su independencia en octubre de 1991, de acuerdo a la doctrina de la sucesión de Estados goza como Estado independiente del mismo territorio y con los mismos límites con que era reconocido en el marco de la Unión de República Socialistas Soviéticas.

CONSIDERANDO: Que la República de Armenia, antes y después de proclamar su independencia, sus autoridades emprendieron una política de expansión territorial en perjuicio de su vecina Azerbaiyán, pretendiendo anexar por la vía de los hechos consumados amplios espacios terrestres pertenecientes a la soberanía de Azerbaiyán.

CONSIDERANDO: Que en los años 1991 y 1992 el Gobierno de la República de Armenia, aprovechando la inestabilidad política provocada por la disolución de la Unión Soviética, intensificó su política de expansión territorial al pasar a una fase militar mediante operaciones de combate para la ocupación de la región de Nagorno Karabaj y siete (7) distritos circundantes. En el conflicto se cometieron actos de genocidio y otros actos de lesa humanidad contra la población de Azerbaiyán en Jodyali, dando lugar durante las operaciones militares a la muerte de cerca de 30,000 personas y más de un millón de personas desplazadas.

CONSIDERANDO: Que en su política expansionista, el Gobierno de Armenia ha violado el principio fundamental del Sistema de Naciones Unidas consistente en la prohibición de recurrir a la amenaza o al uso de la fuerza contra la integridad territorial o la

independencia política de cualquier Estado, además de principios generales de derecho humanitario.

CONSIDERANDO: Que asimismo, el Gobierno de Armenia ha violado el principio del arreglo pacífico de controversias y se ha empeñado en una política de presentar hechos consumados, violentando los derechos de la población civil que ha sido desalojada de sus viviendas, posesiones, ciudades y territorios.

CONSIDERANDO: Que la invasión y ocupación militar por parte del Gobierno de Armenia de territorios soberanos de Azerbaiyán, además de violar principios fundamentales de derecho internacional, ha producido masivos desplazamientos de población de Azerbaiyán.

CONSIDERANDO: Que esos actos del Gobierno de la República de Armenia, son constitutivos de ilícitos internacionales, incluyendo el desprecio por la vida de la población civil de Azerbaiyán, que ponen en peligro la paz y la seguridad internacional.

CONSIDERANDO: Que a pesar que a lo largo de los últimos veintinueve (21) años la Asamblea General y el Consejo de Seguridad de las Naciones Unidas han emitido resoluciones números 822, 853, 874 y 884 de 1992 y 1993, respectivamente, demandando «la retirada inmediata de todas las fuerzas armenias de todos los territorios azerbaiyanos ocupados», el conflicto aún persiste.

CONSIDERANDO: Que el Gobierno de Armenia permanece desafiante ante las condenas y demandas de la Organización de las Naciones Unidas.

PORTANTO,

D E C R E T A:

DECLARACIÓN

ARTÍCULO 1.- Su más enérgica condena contra las autoridades de la República de Armenia, por su conducta agresiva de invasión, ocupación militar de territorio soberano de Azerbaiyán y de ultraje sin precedentes a su población civil.

ARTÍCULO 2.- Expresar su solidaridad con el pueblo, el Estado y el Gobierno de Azerbaiyán ante los atropellos de que han sido objeto por parte de Armenia.

ARTÍCULO 3.- Instar a los órganos responsables de velar por la paz y la seguridad internacional que adopten medidas decisivas para asegurar el retorno del territorio de Azerbaiyán al status quo ante bellum.

ARTÍCULO 4.- Instar al Gobierno de la República de Honduras para que, en el ejercicio de sus competencias en el ámbito internacional, le dé seguimiento a la situación de agresión contra Azerbaiyán y apoye las gestiones internacionales puestas en marcha para restablecer la integridad territorial, la paz y la seguridad del Estado de Azerbaiyán, así como al derecho a existir y vivir en paz en su territorio.

ARTÍCULO 5.- El presente Decreto entrará en vigencia en a partir del día de su publicación en el Diario Oficial "LAGACETA".

Dado en la ciudad de Tegucigalpa, municipio del Distrito Central, en el Salón de Sesiones del Congreso Nacional, a los diecisiete días del mes de enero de dos mil catorce.

MAURICIO OLIVA HERRERA
PRESIDENTE, POR LA LEY

RIGOBERTO CHANG CASTILLO
SECRETARIO

ELISEO NOEL MEJÍA CASTILLO
SECRETARIO

Al Poder Ejecutivo.

Por Tanto: Ejecútese.

Tegucigalpa, M.D.C., 24 de enero de 2014.

PORFIRIO LOBO SOSA
PRESIDENTE DE LA REPÚBLICA

El Secretario de Estado en el Despacho de Relaciones Exteriores.

MIREYA AGÜERO TREJO

Decrees: **DECLARATION.** Its strongest condemnation against the authorities of the Republic of Armenia, for its aggressive conduct of invasion, military occupation of the sovereign territory of Azerbaijan and unprecedented affront to its civilian population.

Legislative Power
Decree No. 333-2013

THE NATIONAL CONGRESS

CONSIDERING: That the Republic of Honduras, besides being part of the founding states of the United Nations, was a signatory of the Treaty of Versailles and founder of the League of Nations.

CONSIDERING: That in accordance with the Charter of the United Nations, the principles on which the international order rests, are the sovereign equality of all its Members, compliance in good faith of the obligations undertaken, the peaceful settlement of international disputes and the prohibition of the use or the threat of use of force against the territorial integrity or political independence of any state.

CONSIDERING: That these principles have been accepted by all peace loving states and regional organizations involved in the framework of regional organizations subordinate to the Charter of the United Nations.

CONSIDERING: That Honduras has "embraced the principles and practices of international law" by elevating them to constitutional rank in Article 15 of the Constitution.

CONSIDERING: That Honduras, as well as most of the States of Hispanic America have accepted the principle of "uti possidetis juris" as determinative for the purpose of identifying the territorial extent and limits of each state at the time of proclaiming their political independence.

CONSIDERING: That the principle of "uti possidetis juris" which was initially confined in its application to the States that were part of the Spanish Empire and then gained their independence, have been assumed by international case law to the doctrine of State succession.

CONSIDERING: That while Azerbaijan was part of the Union of Soviet Socialist Republics had and continues to have, like the other republics of the state, its territorial extent and boundaries clearly defined and respected by the Union, its Member States and international society in general.

CONSIDERING: That the Republic of Azerbaijan, when it proclaimed its independence in October 1991, according to the doctrine of the succession of States enjoys as an independent state of the same territory and the same limits that were recognized as part of the Union of Soviet Socialist Republics.

CONSIDERING: The Republic of Armenia before and after proclaiming its independence, it's authorities began a policy of territorial expansion at the expense of neighboring Azerbaijan,

seeking to annex by way of fait accompli, extensive land areas under the sovereignty of Azerbaijan.

CONSIDERING: That in 1991 and 1992, the Government of the Republic of Armenia, taking advantage of the political instability caused by the dissolution of the Soviet Union intensified its policy of territorial expansion by passing to a military phase by combat operations for the occupation of the region Nagorno-Karabakh and seven (7) surrounding districts. In the conflict, acts of genocide and other acts against humanity against the people of Azerbaijan in Khojaly were committed during the military operations that killed nearly 30,000 people and displaced over a million people.

CONSIDERING: That in its expansionist policy, the Government of Armenia has violated the fundamental principle of the United Nations system consisting of the prohibition of the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, as well as general principles of humanitarian law.

CONSIDERING: That also, the Government of Armenia has violated the principle of peaceful settlement of disputes and has engaged in a policy of presenting fait accompli, violating the rights of civilians have been displaced from their homes, possessions, cities and territories.

CONSIDERING: The invasion and military occupation by the Government of Armenia of sovereign territories of Azerbaijan, in addition to violating fundamental principles of international law, has produced massive displacement of Azerbaijani people.

CONSIDERING: Such acts of the Government of the Republic of Armenia, are constituting international crimes, including contempt for the lives of civilians in Azerbaijan, which endanger international peace and security.

CONSIDERING: That although over the last twenty one (21) years the General Assembly and the Security Council of the United Nations have issued the numerous resolutions 853, 874 and 884 of 1992 and 1993, respectively, demanding "the immediate withdrawal of all Armenian forces from all occupied Azerbaijani territories", the conflict persists.

CONSIDERING: That the Government of Armenia remains defiant to the condemnations and the demands of the United Nations Organization.

THEREFORE,

DECREES:

DECLARATION

ARTICLE 1.- Its strongest condemnation against the authorities of the Republic of Armenia, for its aggressive conduct of invasion, military occupation of the sovereign territory of Azerbaijan and unprecedented affront to its civilian population.

ARTICLE 2.- To express solidarity with the people, the State and the Government of Azerbaijan to the abuses that they have been subjected to by Armenia.

ARTICLE 3.- To Call on the organs responsible for ensuring international peace and security to take decisive action to ensure the return of the territory of Azerbaijan to the status quo ante bellum.

ARTICLE 4.- Urge the Government of the Republic of Honduras to that in the exercise of its powers in the international arena, to follow up on the situation of aggression against Azerbaijan and support any international efforts put in place to restore the territorial integrity, peace and security of the State of Azerbaijan, as well as the right to exist and live in peace in their territory.

ARTICLE 5.- This Decree shall enter into force on the day after its publication in the Official Journal "THE GAZETTE".

Given in the city of Tegucigalpa, Central District Municipality, in the meeting hall of the National Congress, on the seventeenth day of January, two thousand and fourteen.

MAURICIO OLIVA HERRERA
PRESIDENT, BY LAW

RIGOBERTO CHANG CASTILLO
SECRETARY

ELISEO NOEL MEJÍA CASTILLO
SECRETARY

To the Executive Power.

Therefore: Enact.

Tegucigalpa, M.D.C., January 24, 2014.

PORFIRIO LOBO SOSA
PRESIDENT OF THE REPUBLIC

The Secretary of State in the Ministry of Foreign
Affairs.

MIREYA AGÜERO TREJO

**Resolved by the National Congress of
Honduras (24 January 2014)**

The Republic of the Sudan
The National Assembly
The Foreign Affairs Committee
Omdurman
Tel : 0187 589119 - Fax : 0187 560950

جمهورية السودان
المجلس الوطني
لجنة الشؤون الخارجية
أم درمان
تلفون : 009119 0187 - فاكس : 0187 560950

Foreign Affairs Committee Statement on KHOJALY killings

- **Recognizing** the mass massacres of Azerbaijani civilians in the town of KHOJALY in February 1992, as an act of genocide and crime against humanity in accordance with the Cairo Final Communiqué of the twelfth session of the Islamic Summit Conference, February 2013.
- **Emanating from** the common position of the Parliamentary Union of Islamic Cooperation Organization which resulted in the formation of the Forum of Youth in support of the victims of KHOJALY citizens;
- **Taking due regard** to the decisions of the United Nations Security Council Resolutions No: 822, 853, 874, 884 considered in 1993.
- **Taking in to consideration** the decisions taken in ABUDHABI (United Arab Emirate) on 18th January 2011, by the Foreign Ministers of the Islamic Cooperation Organization.
- **And in accordance with** the Sudan National Assembly position in the regional and international parliamentary fora on KHOJALY Republic Of AZERBAIJAN during the periods 1992 -2014th the Committee On Foreign Affairs has resolved as follows:
  1. **Condemns** the arbitrary Killings Of KHOJALY town civilians. In February 1992.

The Republic of the Sudan
The National Assembly
The Foreign Affairs Committee
Omdurman
Tel : 0187 559119 - Fax : 0187 560950

جمهورية السودان
المجلس الوطني
لجنة الشؤون الخارجية
أم درمان
تلفون : 0187 559119 - فاكس : 0187 560950

2. Condemns the aggressions against the republic of AZERBAIJAN and reaffirms that acquisition of territory by use of force is inadmissible under the charter of the United Nations and the international law.
3. Urges for strict implementation of UN Security Council Resolutions No: 822, 853, 874, and 884 and calls for immediate, full and unconditional withdrawal of the armed forces of Armenia from occupied territories of the republic of Azerbaijan, including its Nagorno Karabakh region.
4. Supports the position of the relatives of the victims of KHOJALY civilians killings to receive a just fair and judicious compensation commensurating with the material and moral loss incurred on them.
5. Calls for a peaceful settlement of the dispute between AZERBAIJAN and ARMENIA .
6. Calls for honoring the territorial integrity of the republic of AZERBAIJAN. 1-9/2014

Dated: 1st September 2014

Place: Khartoum - Sudan

Resolved by the National Assembly of
Sudan (1 September 2014)

RÉPUBLIQUE DE DJIBOUTI

Unité-Egalité-Paix

ASSEMBLÉE NATIONALE

7ème Législature

Résolution n°001/AN/17/7ème L

Portant commémoration du massacre des civils azerbaïdjanais dans la ville de KHOJALY en 1992 et soutien contre agression de la République d'Arménie contre la république d'Azerbaïdjan

L'ASSEMBLÉE NATIONALE,

- VU** La Constitution du 15 septembre 1992 ;
- VU** La Loi constitutionnelle n° 92/AN/10/6ème L du 21 Avril 2010 portant révision de la Constitution ;
- VU** Les résolutions 822 (1993) du 30 avril 1993, 853 (1993) du 29 juillet 1993, 874 (1993) du 14 octobre 1993 et 884 (1993) du 12 novembre 1993 du Conseil de sécurité ;
- VU** La résolution 48/114 du 20 décembre 1993, de l'Assemblée générale des Nations unies, intitulée « Assistance internationale d'urgence aux réfugiés et personnes déplacées en Azerbaïdjan » ;
- VU** La résolution 60/285 du 17 septembre 2006, de l'Assemblée générale des Nations unies, intitulée « La situation dans les territoires azerbaïdjanais occupés » ;
- VU** L'article 35 du Règlement intérieur de l'Assemblée nationale ;
- VU** la Circulaire n°12/PAN du 08/01/2017 convoquant l'Assemblée nationale, en séance publique.

A ADOPTÉ, EN SA CINQUIEME SEANCE PUBLIQUE DU 11/01/2017, LA RESOLUTION DONT LA TENEUR SUIT :

*****

- **Considérant** les objectifs, les principes et les dispositions énoncés dans la Charte des Nations Unies,

- b- soutenant** l'inviolabilité de la souveraineté et l'intégrité territoriales de la République de l'Azerbaïdjan,
- c- Rejetant** l'agression de la République d'Arménie contre la République d'Azerbaïdjan, qui a conduit à l'occupation de près de 20 % des territoires de l'Azerbaïdjan ;
- d- Consternée** profondément par le sort et la situation critique de plus d'un million d'Azerbaïdjanais, victimes de l'agression arménienne ainsi que par l'ampleur et l'acuité des problèmes humanitaires qui en découlent;
- e- rappelant** les résolutions 822 (1993) du 30 avril 1993, 853 (1993) du 29 juillet 1993, 874 (1993) du 14 octobre 1993 et 884 (1993) du 12 novembre 1993 du Conseil de sécurité,
- f- Se référant** aux principes et aux objectifs du Statut de l'UPCI et à ceux de la Charte de l'Organisation de Coopération Islamique ;
- g- Réaffirmant** l'ensemble des résolutions pertinentes adoptées antérieurement, en particulier, la Résolution N° 10/11-P (IS), adoptée par la 11èmesession de la Conférence islamique au Sommet, tenue à Dakar, République du Sénégal, les 6 et 7 Rabiul Awal 1424h (14-15 Mars 2008), et la résolution N° 11/5- CONF, adoptée par la 5ème session de la Conférence de l'Union parlementaire des Etats membres de l'OCI (UPCI), tenue au Caire, République arabe d'Egypte, les 22 et 23 Muharram 1429 (30-31 Janvier 2008),
- h- Prenant en considération** la décision prise à ABUDHABI le 18 janvier 2011, par les ministres des Affaires étrangères de l'Organisation de coopération islamique,
- i- Reconnaissant,** conformément au communiqué final du Caire de la douzième session de la Conférence islamique au sommet de février 2013, le massacre des civils azerbaïdjanais dans la ville de KHOJALY en 1992, comme un acte de génocide et de crime contre l'humanité,
- j- Rappelant** la position commune de l'Union parlementaire de l'Organisation de coopération islamique qui a abouti à la formation du Forum de la Jeunesse à l'appui des victimes des citoyens de KHOJALY,
- k- Soulignant** la profonde inquiétude de la Communauté internationale, vis-à-vis de la pérennisation de l'occupation d'une partie importante des territoires d'Azerbaïdjan et du transfert des occupants arméniens d'une manière illégitime pour s'installer sur ses territoires.

*****

- 1- Exige le retrait immédiat, complet et inconditionnel des forces armées arméniennes des territoires occupés de la République d'Azerbaïdjan, y compris de la région du Haut-Karabakh ;**

- 2- Réaffirme qu'aucun État ne doit reconnaître comme licite la situation créée par l'occupation de territoires de la République d'Azerbaïdjan, ni prêter aide ou assistance pour maintenir la situation ainsi créée,**
- 3- Déclare que le massacre des civils azerbaïdjanais dans la ville de KHOJALY en 1992, acte de génocide et de crime contre l'humanité, se doit d'être puni conformément aux instruments internationaux compétents ;**
- 4- Condamne les agressions contre la République d'AZERBAÏDJAN et réaffirme que l'acquisition de territoire par l'usage de la force est inadmissible en vertu de la Charte des Nations Unies et du droit international ;**
- 5- Exhorte la République de l'Arménie à mettre en œuvre les résolutions n°822, 853, 874 et 884 du Conseil de sécurité des Nations unies ;**
- 6- Réaffirme le droit inaliénable de la population qui a été expulsée des territoires occupés de la République d'Azerbaïdjan de retourner chez elle, et souligne qu'il est nécessaire de créer les conditions propices à leur retour, notamment le relèvement global des territoires touchés par le conflit ;**
- 7- Exhorte les États Membres, ainsi que les organisations et groupements internationaux et régionaux, à contribuer au maximum, selon leur compétence, au règlement du conflit ;**
- 8- charge le Président de l'Assemblée nationale, de transmettre la présente résolution au Président de la République.**

**Resolved by the National Assembly of
Djibouti (11 January 2017)**

SARDAR AWAIS AHMED KHAN LEGHARI
Chairman
Standing Committee on Foreign Affairs

NATIONAL ASSEMBLY OF PAKISTAN

Islamabad, the 2nd February, 2017

RESOLUTION

The Standing Committee on Foreign Affairs of the National Assembly of Pakistan unanimously passed a resolution on Thursday the 2nd February, 2017 which is as follows:-

- i) The Standing Committee on Foreign Affairs condemns the occupation of Azerbaijani territories by Armenia and the genocide committed by Armenian armed forces in the Azerbaijani town of Khojaly on February 26, 1992 against civilian population.
- ii) The Committee re-affirms the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Azerbaijan within its internationally recognized borders.
- iii) The Committee demands implementation of resolutions of the UN Security Council and the UN General Assembly on immediate, complete and unconditional withdrawal of all Armenian forces from all the occupied territories of Azerbaijan and calls upon the international community and international organizations to urge Armenia for the implementation of these decisions.
- iv) The Committee supports the efforts of the Republic of Azerbaijan to resolve the Armenia-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict by peaceful means.

Room No. 804, State Bank Building, NADRA Headquarters, Sector G-5, Islamabad. Ph: 92-51-9217280, Fax: 92-51-9217280

**Resolved by the Standing Committee on Foreign Affairs of the
National Assembly of Pakistan (2 February 2017)**

RESOLUTION No. 26-PE/6-CONF
ON COOPERATION BETWEEN PUIC AND ICYF-DC

The Conference of the Parliamentary Union of the OIC Member States, in its 6th Session, held in Kampala, Republic of Uganda, on 14 – 15 Safar, 1431H corresponding to 30 - 31 January, 2010,

Recalling the resolution 3/32-C(a) on the “Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation” adopted by the Thirty-second Session of the Islamic Conference of Foreign Ministers held in Sana’a, Republic of Yemen, (21 - 23 Jumadi Ul Awwal 1426H / 28 - 30 June 2005) which granted the ICYF-DC with the status of institution affiliated to the OIC; as well as the resolution 8/36-C adopted by the Thirty-sixth Session of the Islamic Conference of Foreign Ministers held in Damascus, the Syrian Arab Republic, (28 Jumadi Ul Awwal - 1 Jumadi Ul Thani 1430H/23-25 May 2009) which “called upon the OIC subsidiary organs, specialized and affiliated institutions as well as other Islamic institutions to support the activities of and to coordinate, their work in the field of youth with the ICYF-DC”;

Referring to the convening of the International Youth Conference in Tunisia, mid-January 2010; and recalling the UN General Assembly’s declaration of the Year 2010 as an International Youth Year;

Aimed at establishing horizontal cooperation between the international institutions functioning within the OIC domain in particular with a view of exercising coordinated efforts for successful implementation of the OIC 10 -Year Programme of Action adopted by the Third Extraordinary Session of the Islamic Summit Conference held in Makkah Al-Mukarramah on 7-8 December 2005;

Reiterating the importance of undertaking all necessary measures in order to achieve harmonized and speedy development of youth in the OIC countries in all areas, including raising level of constructive participation of youth in development of the Member

States; enhancing the education background and technical skills of the youth in science, technology, culture, heritage, sustainable development and moral improvement; and assisting national institutions in strengthening the human resource development among the youth;

Desirous of promoting cooperation among the member parliaments in areas concerning youth issues;

1. Welcomes cooperation between PUIC and ICYF-DC;
2. Supports the OIC Memorial Day initiative launched as a result of the OIC Inter-governmental Meeting of High-Level experts organized by ICYF-DC in partnership with ISESCO on 16-17 May 2008 in Istanbul (Turkey) aimed at commemoration of human-made catastrophes perpetrated against Muslim communities throughout the Twentieth century; as well as cultural programs and joint actions under the initiative designed to raise Muslim youth in the spirit of true solidarity and raise awareness on threats and challenges to Islamic world;
3. Welcomes Justice for Khojaly international civil awareness Campaign initiated by Mrs. Leyla Aliyeva, ICYF-DC General Coordinator for Inter-Cultural Dialogue in the framework of the OIC Memorial Day Initiative and aimed at disseminating of historical truth on the mass massacre by Armenian forces of Azerbaijani civilians in the town of Khojaly (Azerbaijan); and calls upon all member parliaments to give proper recognition to this crime against humanity and support the Campaign on national and international levels;
4. Welcomes ICYF-DC proposal on raising youth awareness on the culture of parliamentarianism through project of modeling of the National Youth Parliaments/Councils and invites member parliaments and PUIC Secretariat to cooperate with ICYF-DC in implementation of this idea;

**Resolved at the 6th Session of the Conference
of the Parliamentary Union of OIC. Kampala,
Uganda (on January 30-31, 2010)**

**RESOLUTION No. 17-PE/13-CNCL
ON COOPERATION BETWEEN PUIC AND ICYF-DC**

The Council of the Parliamentary Union of the OIC Member States, in its 13th Session, held in Abu Dhabi, State of the United Arab Emirates, on 13 Safar, 1432H corresponding to 18 January, 2011,

Recalling resolution 3/32-C(a) on the “Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation” adopted by the Thirty-second Session of the Islamic Conference of Foreign Ministers held in Sana’a, Republic of Yemen, (21 - 23 Jumad Ul Awwal 1426H / 28 - 30 June 2005) which granted the ICYF-DC the status of institution affiliated to the OIC; as well as resolution 8/37-C adopted by the Thirty-seventh Session of the Islamic Conference of Foreign Ministers held in Dushanbe, Republic of Tajikistan, on 4 – 6 Jamad Ul Thani, 1431H, (18 – 21 May, 2010) which underlined the activities of this youth forum to promote the program on commemoration of human catastrophes which afflicted Muslim communities during the 20th Century, including partnership with ISESCO, and the PUIC, calling on the States of the Member Parliaments to participate affectively in this program;

Aimed at establishing horizontal cooperation between the international institutions functioning within the OIC domain in particular with a view of exercising coordinated efforts for successful implementation of the OIC 10-Year Programme of Action adopted by the Third Extraordinary Session of the Islamic Summit Conference, held in Makkah Al-Mukarramah on 7-8 December 2005;

Reiterating the importance of undertaking all necessary measures in order to achieve harmonized and speedy development of youth in the PUIC and OIC countries in all areas, including elimination of poverty among youth, creation of opportunities to realize incomes for youth, strengthening technical capabilities of youth organizations, also strengthening the educational background and technical skills of youth in science, technology, culture, heritage, sustainable development and moral improvement; and assisting national institutions in strengthening human resource development

among the youth;

Desirous of promoting cooperation among the Member Parliaments in areas concerning youth issues;

1. Welcomes cooperation between PUIC and ICYF-DC in all areas of interest as well as in the framework of the Memorandum of Understanding signed between the PUIC and ICYF-DC which reflects the various dimensions of cooperation between the two institutions.

2. Welcomes also the proposal of ICYF-DC to further youth awareness of their parliamentary culture through the project of youth national parliaments and calls on the member parliaments and the PUIC General Secretariat to cooperate with this youth forum in implementing these programs.

3. Supports the OIC Memorial Day initiative launched as a result of the OIC Inter-governmental Meeting of High-Level experts organized by ICYF-DC in partnership with ISESCO on 16-17 May 2008 in Istanbul (Turkey) aimed at commemoration of human-made catastrophes perpetrated against Muslim communities throughout the Twentieth century; as well as cultural programs and joint actions under the initiative designed to raise Muslim youth in the spirit of true solidarity and heighten awareness on threats and challenges to Islamic world;

4. Welcomes Justice for Khojaly International Civil Awareness Campaign initiated by Mrs. Leyla Aliyeva, ICYF-DC Global Coordinator for Inter-Cultural Dialogue in the framework of the OIC Memorial Day Initiative and aimed at disseminating of historical truth on the mass massacre by Armenian forces of Azerbaijani civilians in the town of Khojaly, Azerbaijan on 26th February, 1992; and calls upon all Member Parliaments to give proper recognition to this crime against humanity and support the campaign on national and international levels;

**Resolved at the 13th Session of the Council of the
Parliamentary Union of OIC. Abu Dhabi, UAE
(18 January 2011)**

**RESOLUTION No.24-PFR/8-CONF
ON PUIC – ICYF-DC COOPERATION**

The Conference of the Parliamentary Union of the OIC Member States, in its 8th Session, held in Khartoum, Republic of the Sudan on 9 – 10 Rabi ul Awwal, 1434 H corresponding to 21-22 January, 2013,

Recalling the resolution 3/32-C(a) on the “Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation” adopted by the Thirty-second Session of the Islamic Conference of Foreign Ministers, held in Sana’a, Republic of Yemen (21-23 Jumadi Ul Awwal 1426H / 28 - 30 June 2005) which granted the ICYF-DC with the status of institution affiliated to the OIC; as well as the resolution 8/39-C adopted by the Thirty-ninth Session of the Council of Foreign Ministers of the Organization of the Islamic Cooperation held in Djibouti, the Republic of Djibouti (01-03 Muharram, 1434H / 15-17 November, 2012) which “appreciates the activities of ICYF-DC in promoting the program of “The OIC Memorial Day for commemoration of humanitarian catastrophes of Muslim communities throughout the Twentieth century”, including partnership with ISESCO and Parliamentary Union of the OIC Member States to this end and calls upon the Member States to actively take part in the program”;

Aimed at establishing horizontal cooperation between the international institutions functioning within the OIC domain in particular with a view of exercising coordinated efforts for successful implementation of the OIC 10 - Year Programme of Action adopted by the Third Extraordinary Session of the Islamic Summit Conference held in Makkah Al-Mukarramah on 7-8 December 2005;

Reiterating the importance of undertaking all necessary measures in order to achieve harmonized and speedy development of youth in the OIC countries in all areas, including poverty alleviation among youth and creating income generating opportunities for them, enhancing technical capacity of youth organizations as well as developing and enhancing the education background and technical skills of the youths in science, technology, culture, heritage,

sustainable development and moral improvement; and assisting national institutions in strengthening the human resource development among the youth;

Desirous of promoting cooperation among the member parliaments in areas concerning youth issues;

1. Welcomes cooperation between PUIC and ICYF-DC in all spheres of common interest as well as the Memorandum of Understanding signed between PUIC and ICYF-DC, reflecting various dimensions of cooperation between two institutions;

2. Welcomes ICYF-DC proposal on raising youth awareness on the culture of parliamentarianism through ICYF-DC Programme of the “OIC Model” as well as modeling of National Youth Parliaments/Councils and invites member parliaments and PUIC Secretariat to actively cooperate with ICYF-DC in implementation of these programmes;

3. Supports the OIC Memorial Day initiative launched as a result of the OIC Inter-governmental Meeting of High-Level experts organized by ICYF-DC in partnership with ISESCO on 16-17 May 2008 in Istanbul (Turkey) aimed at commemoration of human-made catastrophes perpetrated against Muslim communities throughout the Twentieth century; as well as cultural programs and joint actions under the initiative designed to raise Muslim youth in the spirit of true solidarity and raise awareness on threats and challenges to Islamic world;

4. Welcomes Justice for Khojaly international civil awareness Campaign initiated by Mrs. Leyla Aliyeva, ICYF-DC General Coordinator for Inter-Cultural Dialogue in the framework of the OIC Memorial Day Initiative and aimed at disseminating of historical truth on the genocidal by Armenian forces of Azerbaijani civilians in the town of Khojaly (the Republic of Azerbaijan) on 26 February 1992.

**Resolved at the 8th Session of the Conference of the
Parliamentary Union of OIC. Khartoum, Sudan
(21-22 January 2013)**

OIC/SUM-12/F.C./ FINAL

**CAIRO FINAL COMMUNIQUÉ
OF THE TWELFTH SESSION OF
THE ISLAMIC SUMMIT CONFERENCE
"THE MUSLIM WORLD: NEW CHALLENGES &
EXPANDING OPPORTUNITIES"
CAIRO - ARAB REPUBLIC OF EGYPT**

**6-7 FEBRUARY, 2013
25-26 RABI' AL-AWWAL 1434H**

112- We commend in this regard the efforts of ISESCO and the Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA) in countering the negative stereotyping of Islam and Muslims, promoting correct knowledge of Islamic civilization and their contribution to world civilization, combating Islamophobia and fostering dialogue of cultures, civilizations and religions. We invite both organs to carry on their efforts, inside and outside the Muslim world, in association with partner regional and international organizations, and in coordination with the Secretary-General and Member States, to undertake innovative initiatives and put in place mechanisms to counter the fierce campaign targeting Islamic sanctities and symbols in coordination with national, regional and international media.

Voting at International Fora:

113- We call upon all OIC Member States to abide by previous OIC resolutions which call upon them to vote for resolutions submitted on behalf of OIC at international fora, in particular at the United Nations. And stress that failure to vote for those resolutions and the announcement of positions different from those agreed upon is a departure from the consensus imposed by the duty of Islamic solidarity between Member States.

114- We mandate the General Secretariat to follow up OIC Member States' voting patterns on resolutions relating to issues of concern to the Organization at international for a and urge Member States to vote in favour of these resolutions which had been adopted by the OIC at Ministerial and Summit levels.

Humanitarian Affairs:

115- We take note of the various initiatives of the OIC General Secretariat in the humanitarian domain to assist affected Member States, and reiterate our support for the OIC in its various humanitarian activities, despite its very limited financial resources. We urge all Member States and their philanthropic and humanitarian civil society organizations to provide the General Secretariat with all necessary means and assistance to enable it to fulfill its duties towards the needy and vulnerable populations in the face of increasing humanitarian challenges, in accordance with rules and regulations in force in each State. We mandate the Secretary General to convene an Expert Group Meeting to conclude discussions on preparing a document for the establishment of a Special Emergency Fund and present it to the next session of the Council of Foreign Ministers.

116- We affirm the need to coordinate the relief efforts and activities of relevant civil society institutions to improve the collective performance of the Organization and Member States, and to coordinate efforts, exchange experiences, and encourage the institutions to work through those coordination mechanisms.

117- We welcome the "Justice for Khojaly" international civil awareness campaign initiated in the framework of the "OIC Memorial Day Program" and aimed at disseminating of historical truth on the mass massacre of Azerbaijani civilians perpetrated by the armed forces of the Republic of Armenia in the town of Khojaly in February 1992, which constitutes the crime against humanity. We call upon Member States to support and actively participate in the events of the Campaign and exert due efforts for recognition on national and international levels of this genocidal act as a crime against humanity".

**Resolved at the Summit of the Heads of State and
Government of the Member States of the Organization of
Islamic Cooperation. Cairo, Egypt (6-7 February 2013)**

OIC/CFM-40/2013/POL/SG-REP.

**REPORT
OF THE OIC SECRETARY GENERAL
ON
POLITICAL ISSUES
SUBMITTED TO THE
40TH SESSION OF THE COUNCIL OF FOREIGN MINISTERS
CONAKRY, REPUBLIC OF GUINEA
(4-6 NOVEMBER 2013)**

59. On the occasion of the 21th anniversary of the genocide against civilians in the occupied Nagorno-Karabakh region (Azerbaijani town of Khojaly), the OIC co-organized a commemorating gathering at its Headquarters in February 2013 when I had the opportunity to renew my strong condemnation of this criminal act and to reiterate the stance of the OIC towards the conflict in Nagorno-Karabakh.

AFGHANISTAN

60. The OIC has continued to follow the developments of Afghanistan and I have pledged in different occasions, including during my meetings with the Afghan high officials; that the OIC will undoubtedly continue to fully support the country in its peace-building efforts during the crucial years ahead.
61. I would like to reconfirm the OIC's pledge to support the High Peace Council of Afghanistan and to express our readiness to work with the concerned parties and contribute to the process of national reconciliation in Afghanistan. I have been able to personally convey this message to the Afghan authorities including the Chairman of the Council, Mr. Salahuddin Rabbani.
62. In this respect and in line with the last year resolution adopted by the 39th CFM in Djibouti, I have often called on Member States and the international community to support the Afghan-led and Afghan-owned inclusive peace and reconciliation process to reach a political solution to the crisis in the country.
63. During the last year, the OIC has continued to actively contribute to the regional and international initiatives on Afghanistan. In all important gatherings on Afghanistan I reiterated our principled position in supporting the people and government of Afghanistan in their tireless efforts to address political, security and economic challenges facing their country. I have also emphasized the great importance of regional cooperation aiming at restoring peace, stability and development to Afghanistan and the region. Fortunately, during the last Ministerial Meeting of the Istanbul Process held in Almaty, Republic of Kazakhstan, in April 2013, the implementation plan for a set of Confidence-Building Measures (CBMs) in various areas of regional cooperation was approved. The OIC has actively been involved in all preparatory meetings and works for those CBMs and will spare no effort in rendering assistance on their implementation. I really hope that the successful implementation of those CBMs would be to the benefit of regional peace, stability and prosperity. I further hope that in line with the resolution 11/39-POL adopted by the 39th CFM in Djibouti, all OIC Member States would support the initiatives aimed at enhancing cooperation between Afghanistan and its neighbors.
64. Terrorism, violence and extremism are still claiming lives of innocent civilians in Afghanistan. On different occasions and events I reiterated the OIC's position condemning the terrorist and criminal activities in Afghanistan carried out by whomever and under whatever justification. I also supported initiatives taken by

**Resolved at the Session of the Organization of Islamic
Cooperation Council of Foreign Ministers. Conakry, Guinea
(4-6 November 2013)**

ON PUIC – ICYF-DC COOPERATION

The Conference of the Parliamentary Union of the OIC Member States, in its 9th Session, held in Tehran – Islamic Republic of Iran on 18 – 19 Rabi ul Thani, 1435 corresponding to 18 - 19 February, 2014,

Recalling the resolution 3/32-C(a) on the “Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation” adopted by the Thirty-second Session of the Islamic Conference of Foreign Ministers, held in Sana’a, Republic of Yemen (21-23 Jumadi Ul Awwal 1426H / 28 - 30 June 2005) which granted the ICYF-DC with the status of institution affiliated to the OIC; the resolution 8/39-C adopted by the Fortieth Session of the Council of Foreign Ministers of the Organization of the Islamic Cooperation held in Conakry, Guinea (9-11 December, 2013)) which “appreciates the activities of ICYF-DC in promoting the program of “The OIC Memorial Day for commemoration of humanitarian catastrophes of Muslim communities throughout the Twentieth century”, including partnership with ISESCO and Parliamentary Union of the OIC Member States to this end and calls upon the States of PUIC Member Parliaments to actively take part in the program”; as well as the provisions on Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation of the Final Communique adopted by the 12th Islamic Summit (6-7 February, 2013, Cairo);

Aimed at establishing horizontal cooperation between the international institutions functioning within the OIC domain in particular with a view of exercising coordinated efforts for successful implementation of the OIC 10 - Year Programme of Action adopted by the Third Extraordinary Session of the Islamic Summit Conference held in Makkah Al-Mukarramah on 7-8 December 2005;

Reiterating the importance of undertaking all necessary measures in order to achieve harmonized and speedy development of youth in the OIC countries in all areas, including poverty alleviation among youth and creating income generating opportunities for

them, enhancing technical capacity of youth organizations as well as developing and enhancing the education background and technical skills of the youths in science, technology, culture, heritage, sustainable development and moral improvement; and assisting national institutions in strengthening the human resource development among the youth;

Desirous of promoting cooperation among the Member Parliaments in areas concerning youth issues;

Welcomes cooperation between PUIC and ICYF-DC in all spheres of common interest as well as the Memorandum of Understanding signed between PUIC and ICYF-DC, reflecting various dimensions of cooperation between two institutions;

Welcomes ICYF-DC proposal on raising youth awareness on the culture of parliamentarianism through ICYF-DC Programme of the “OIC Model” as well as modeling of National Youth Parliaments/Councils and invites Member Parliaments and PUIC Secretariat to actively cooperate with ICYF-DC in implementation of these programmes;

Welcomes the activities of ICYF-DC on whole range of youth issues as a major youth institution vis-à-vis implementation of the OIC Ten-Year Programme of Action;

Supports the OIC Memorial Day initiative launched as a result of the OIC Inter-governmental Meeting of High-Level experts organized by ICYF-DC in partnership with ISESCO on 16-17 May 2008 in Istanbul (Turkey) aimed at commemoration of human-made catastrophes perpetrated against Muslim communities throughout the Twentieth century; as well as cultural programs and joint actions under the initiative designed to raise Muslim youth in the spirit of true solidarity and raise awareness on threats and challenges to Islamic world;

Welcomes the international civil awareness Campaign titled “Justice for Khojaly” initiated by Mrs. Leyla Aliyeva, ICYF-DC General Coordinator for Inter-Cultural Dialogue in the framework of

the OIC Memorial Day Initiative and aimed at disseminating of historical truth on the genocidal act by Armenian forces against Azerbaijani civilians in the town of Khojaly (The Republic of Azerbaijan) on 26 February 1992; and calls upon the Member Parliaments to give proper recognition to this crime against humanity; take other necessary measures to condemn and bring to justice perpetrators of Khojaly massacre; and support the Campaign on national and international levels;

**Resolved at the 9th Session of the Conference of
the Parliamentary Union of OIC. Tehran, Iran
(18-19 February 2014)**

ON PUIC – ICYF-DC COOPERATION

The Conference of the Parliamentary Union of the OIC Member States, in its 10th Session, held in Istanbul, Republic of Turkey on 28-29 Rabi ul Awwal, 1436 H. (21-22 January, 2015),

Recalling Resolution 3/32-C(a) on the “Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation” adopted by the Thirty-second Session of the Islamic Conference of Foreign Ministers, held in Sana’a, Republic of Yemen (21-23 Jumada Al Awwal 1426H. (28 - 30 June 2005) which granted the ICYF-DC the status of OIC affiliated institution ; Resolution 8/41-C adopted by the 41st Session of the Council of Foreign Ministers of the Organization of Islamic Cooperation held in Jeddah, Kingdom of Saudi Arabia, which “appreciates the activities of ICYF-DC in promoting the program of ‘The OIC Memorial Day for commemoration of humanitarian catastrophes of Muslim communities throughout the Twentieth century’, including partnership with ISESCO and Parliamentary Union of the OIC Member States to this end”, and calls upon the Member States to actively take part in the program”; as well as the provisions on ICYF-DC contained in the Final Communiqué of by the 12th Islamic Summit Conference (6-7 February, 2012, Cairo);

Desirous to establish horizontal cooperation between the international institutions functioning within the OIC, in particular with a view of exercising coordinated efforts for successful implementation of the OIC Ten-Year Programme of Action (TYPOA) adopted by the Third Extraordinary Session of the Islamic Summit Conference held in Makkah Al-Mukarramah on 7-8 December 2005;

Reiterating the importance of undertaking all necessary measures in order to achieve harmonized and speedy development of youth in the OIC countries in all areas, including enhancing technical capacity of youth organizations and developing and enhancing the education background and technical skills of the youth in science,

technology, culture, heritage, sustainable development and moral education; and assisting national institutions in strengthening the human resource development among the youth;

Desirous to promote cooperation among the member parliaments in areas concerning youth issues;

1. Welcomes cooperation between PUIC and ICYF-DC in all spheres of common interests well as the Memorandum of Understanding signed between PUIC and ICYF-DC, reflecting the various dimensions of cooperation between the two institutions.

2. Welcomes ICYF-DC's proposal on raising the awareness of the youth on the culture of parliamentarianism through ICYF-DC Programme of the "OIC Model", as well as modeling of National Youth Parliaments/Councils; and invites member parliaments and PUIC Secretariat to actively cooperate with the ICYF-DC for the implementation of these programmes;

3. Welcomes the activities of the ICYF-DC -as a major youth institution- on the whole range of youth issues relating to the implementation of the OIC TYPOA

4. Supports the OIC "Memorial Day" initiative launched as a result of the OIC Inter-governmental Meeting of High-Level experts organized by ICYF-DC in partnership with ISESCO on 16-17 May 2008 in Istanbul (Turkey) with a view to commemorating human-made disasters inflicted on Muslim communities throughout the Twentieth Century; as well as cultural programs and joint actions under the initiative designed to raise the awareness of Muslim youth in the spirit of true solidarity and raise awareness on threats and challenges to the Islamic world;

5. Welcomes "Justice for Khojaly" international civil awareness Campaign initiated by Mrs. Leyla Aliyeva, ICYF-DC General Coordinator for Inter-Cultural Dialogue in the framework ICYF-DC, -inspired by the OIC Memorial Day Initiative- aimed at disseminating historical facts on the genocidal act perpetrated by Arme-

nian forces against Azerbaijani civilians in the town of Khojaly (The Republic of Azerbaijan) on 26 February 1992; and calls upon the Member Parliaments to support the Campaign at the national and international levels.

**Resolved at the 10th Session of the Conference
of the Parliamentary Union of OIC. Istanbul,
Turkey (21-22 January 2015)**

ON PUIC – ICYF-DC COOPERATION

The Conference of the Parliamentary Union of the OIC Member States, in its 11th Session, held in Baghdad, Republic of Iraq 14 - 15 Rabi ul Thani 1437 corresponding to 24 - 25 January, 2016,

Recalling Resolution 3/32-C(a) on the “Islamic Conference Youth Forum for Dialogue and Cooperation” adopted by the Thirty-second Session of the Islamic Conference of Foreign Ministers, held in Sana’a, Republic of Yemen (21-23 Jumada Al Awwal 1426H. (28 - 30 June 2005) which granted the ICYF-DC the status of OIC affiliated institution ; Resolution 8/42-C adopted by the 42nd Session of the Council of Foreign Ministers of the Organization of Islamic Cooperation held in Kuwait, the State of Kuwait (27-28 May 2015) , which “appreciates the activities of ICYF-DC in promoting the program of ‘The OIC Memorial Day for commemoration of humanitarian catastrophes of Muslim communities throughout the Twentieth century’, including partnership with ISESCO and Parliamentary Union of the OIC Member States to this end”, and calls upon the Member States to actively take part in the program”; as well as the provisions on ICYF-DC contained in the Final Communiqué of by the 12th Islamic Summit Conference (6-7 February, 2013, Cairo), as well as the relevant provisions of the MOU signed between the PUIC and ICYF-DC on 21 January, 2015;

Desirous to establish horizontal cooperation between the international institutions functioning within the OIC domain, in particular with a view of exercising coordinated efforts for successful implementation of the OIC Ten-Year Programme of Action (TYPOA) adopted by the Third Extraordinary Session of the Islamic Summit Conference held in Makkah Al-Mukarramah on 7-8 December 2005;

Reiterating the importance of undertaking all necessary measures in order to achieve harmonized and speedy development of youth in the OIC countries in all areas, including enhancing technical

capacity of youth organizations and developing and enhancing the education background and technical skills of the youth in science, technology, culture, heritage, sustainable development and moral education; and assisting national institutions in strengthening the human resource development among the youth;

Desirous to promote cooperation among the member parliaments in areas concerning youth issues;

1. Welcomes cooperation between PUIC and ICYF-DC in all spheres of common interests well as the Memorandum of Understanding signed between PUIC and ICYF-DC, reflecting the various dimensions of cooperation between the two institutions.

2. Welcomes ICYF-DC proposal on raising the awareness of the youth on the culture of parliamentarianism through ICYF-DC Programme of the “OIC Model”, as well as modeling of National Youth Parliaments/Councils; and invites member parliaments and PUIC Secretariat to actively cooperate with the ICYF-DC for the implementation of these programmes;

3. Welcomes the activities of the ICYF-DC -as a major youth institution- on the whole range of youth issues relating to the implementation of the OIC TYPOA;

4. Supports the OIC “Memorial Day” initiative launched as a result of the OIC Inter-governmental Meeting of High-Level experts organized by ICYF-DC in partnership with ISESCO on 16-17 May 2008 in Istanbul (Turkey) with a view to commemorating human-made disasters inflicted on Muslim communities throughout the Twentieth Century; as well as cultural programs and joint actions under the initiative designed to raise the awareness of Muslim youth in the spirit of true solidarity and raise awareness on threats and challenges to the Islamic world;

5. Welcomes “Justice for Khojaly” international civil awareness Campaign initiated by Mrs. Leyla Aliyeva, ICYF-DC General Coordinator for Inter-Cultural Dialogue in the framework of OIC

memorial day initiative, aimed at disseminating historical facts on the genocidal act perpetrated by Armenian forces against Azerbaijani civilians in the town of Khojaly (The Republic of Azerbaijan) on 26 February 1992; and calls upon the Member Parliaments to give proper recognition to this crime against humanity; take other necessary measures to condemn and bring justice perpetrators of Khojaly tragedy; support the Campaign on the national and international levels.

**Resolved at the 11th Session of the Conference of the
Parliamentary Union of OIC. Baghdad, Iraq
(24-25 January 2016)**

ORIGINAL: ENGLISH

OIC /CFM-43/2016/CS/RES/FINAL

RESOLUTIONS

ON

CULTURAL, SOCIAL & FAMILY AFFAIRS

SUBMITTED TO THE

43RD SESSION OF THE COUNCIL OF FOREIGN MINISTERS
(*SESSION OF EDUCATION AND ENLIGHTENMENT:*
***PATH TO PEACE AND CREATIVITY*)**

TASHKENT, REPUBLIC OF UZBEKISTAN

18-19 OCTOBER 2016
(17-18 MUHARRAM 1438H)

(April 2016) and Letter of Understanding signed between ICYF-DC and ISESCO (April 2016);

7. **Welcomes** the establishment of the Global Youth Movement for the Alliance of Civilization (GYMAoC) based on the “Youth for the Alliance of Civilizations” initiative developed by the ICYF-DC and presented at the High Level Conference held in Baku, Azerbaijan, in November 2007 under the patronage of H.E. Mehriban Aliyeva, The First Lady of Azerbaijan, UNESCO/ISESCO Goodwill Ambassador; **recognizes** ICYF-DC as the OIC partner in youth related issues in OIC-UN Cooperation and **calls upon** the Member States and OIC institutions to support ICYF-DC as the representative of the OIC youth in different platforms of the UN and coordinate their relevant actions vis-à-vis UN youth programs, including further development of GYMAoC with relevant position of ICYF-DC; **welcomes** the Cooperation between ICYF-DC and different UN agencies including UNDP, UNOSSC, UNAOC, UNFPA, UNEP and UNESCO; **applauds** the joint projects implemented by ICYF-DC in the framework of cooperation between the Republic of Azerbaijan and UNAOC; **calls upon** the Members States to support ICYF-DC’s application for joining the UNAOC Group of Friends; **commends** ICYF-DC’s efforts and actions to combat Islamophobia and supports the ICYF-DC initiative to establish a platform in Europe to monitor and counter Islamophobia and violent radicalization;
8. **Appreciates** the activities of ICYF-DC in promoting the program of “The OIC Memorial Day for commemoration of humanitarian catastrophes of Muslim communities throughout the Twentieth century”, including partnership with ISESCO and Parliamentary Union of the OIC Member States to this end and calls upon the Member States to actively take part in the program; **Welcomes** “Justice for Khojaly” international civil awareness Campaign started in the framework of the ICYF-DC initiated “OIC Memorial Day Program” and aimed at disseminating of historical truth on the mass massacre of Azerbaijani civilians perpetrated by the Armenian armed forces in the town of Khojaly (the Republic of Azerbaijan) in February 1992; and **calls upon** the Member States and OIC institutions to support and actively participate in the events of the Campaign and exert due efforts for recognition on national and international levels of this genocidal act as crime against humanity as well as for bringing to justice the perpetrators; **welcomes also** ICYF-DC programme to educate European youth in true history of Muslim sufferings in Anatolia in 1915;
9. **Expresses** its deep appreciation and gratitude to H.E. Recep Tayyip Erdoğan, the President of the Republic of Turkey and H.E. Ilham Aliyev, the President of the Republic of Azerbaijan for their devotion to the cause of development of Muslim youth and personal support towards ICYF-DC activities as well as constant support the governments of Turkey and Azerbaijan extends to ICYF-DC to accomplish its mission effectively;

C) THE DESTRUCTION AND DESECRATION OF ISLAMIC HISTORICAL AND CULTURAL RELICS AND SHRINES IN THE OCCUPIED AZERBAIJAN TERRITORIES RESULTING FROM THE AGGRESSION OF THE REPUBLIC OF ARMENIA AGAINST THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Emphasizing that pieces of Azerbaijani history, culture, archaeology, and ethnography remaining in its territories occupied by Armenia are an integral part of Islamic heritage, and, therefore, must be protected;

Reaffirming United Nations Security Council (UNSC) Resolutions 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993), and 884 (1993), which call on the Armenian forces to withdraw immediately, completely and unconditionally from all the occupied Azerbaijani territories, including the Lachin and Shusha areas, and strongly urge Armenia to respect the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Azerbaijan;

Reaffirming also that the utter and barbaric destruction of mosques and other Islamic Shrines in Azerbaijani territories occupied by, for the purpose of ethnic cleansing is a war crime and a crime against humanity;

Noting the tremendous losses inflicted by the Armenian aggressors on the Islamic heritage in the Azerbaijani territories occupied by the Republic of Armenia, including total or partial demolition of rare antiquities and places of Islamic civilization, history, and architecture, such as mosques, mausoleums, graves, archaeological excavations, museums, libraries, art exhibition halls, and government theatres and conservatories, besides the destruction and smuggling out of the country of large quantities of priceless treasures and millions of books and historic manuscripts;

Stating that such actions by the Republic of Armenia constitute a

serious violation of the 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and 1954 and 1999 protocols thereto;

Fully sharing the anguish of the government and people of Azerbaijan in this regard:

1. **Strongly condemns** the barbaric acts committed by the Armenian aggressors in the Republic of Azerbaijan with the aim of total annihilation of the Islamic historic and cultural heritage in the occupied Azerbaijani territories.

2. **Vigorously demands** the strict and unconditional implementation by the Republic of Armenia of UN Security Council Resolutions 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993), and 884 (1993).

3. **Stresses** the need to ensure the protection of cultural heritage, cultural property and sacred sites in the occupied territories of Azerbaijan, including, inter alia, the prohibition and prevention of any illicit export, other removal or transfer of ownership of cultural property, any archaeological excavation, as well as any alteration to, or change of use of, cultural property which is intended to conceal or destroy cultural, historical or scientific evidence;

4. **Demands** that Armenia cease any attempts to introduce Azerbaijani historical and cultural heritage as its own, including at tourism fairs and exhibitions.

5. **Reaffirms** its support for the efforts deployed by Azerbaijan at regional and international levels and aimed at protecting and preserving Islamic cultural values and treasures in the territories occupied by Armenia.

6. **Reaffirms** also Azerbaijan's right to claim appropriate reparation for the damages it has sustained, and **affirms** Armenia's responsibility to provide such reparation.

7. **Requests** the relevant OIC subsidiary organs and specialized agencies to explore the possibility of drawing up a program to help

rebuild the mosques, educational institutions, libraries, and museums in the Azerbaijani territories liberated from occupation with the help of OIC Member States.

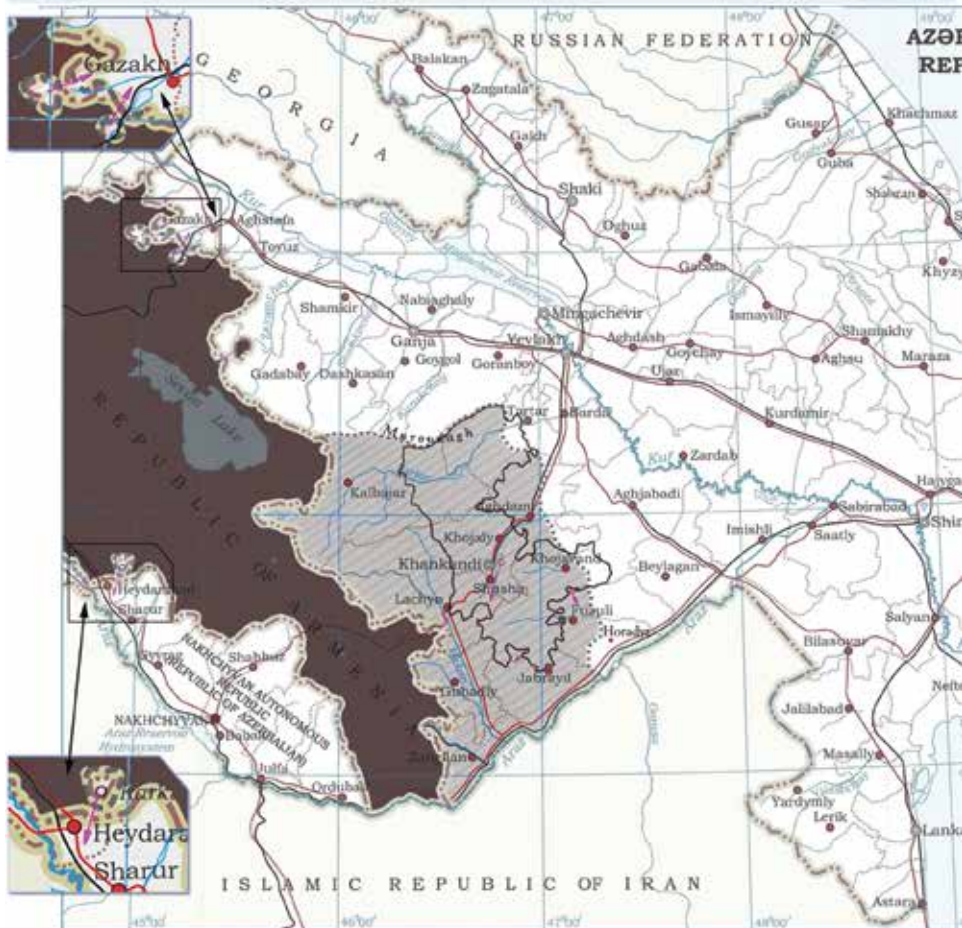
8. **Thanks** the Secretary-General for transmitting the OIC Member States' position on this issue to the United Nations, the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), UNESCO, and other international bodies, and for the coordination measures he has taken within the framework of OIC subsidiary, specialized, and affiliated organs. It also **thanks** those organs and organizations for their response, especially for the adoption by the IDB and ISESCO of programs to implement projects aimed at protecting Islamic holy places in the Republic of Azerbaijan.

Requests the Secretary-General to follow up the issues incorporated in this resolution and report thereon to the 44th Session of the Council of Foreign Ministers.

Resolved at the Session of the OIC Council of Foreign Ministers. Tashkent, Uzbekistan (18-19 October 2016)

RESULTS OF ARMENIAN

Refugees and IDPs

Refugees from Armenia	350 000
IDPs from the occupied territories	814 762
TOTAL:	1 164 762

Armenians who were legally resettled in the occupied territories (1993-2011)*

Nagorno Karabakh (Upper Karabakh)	8 500
Lachin	13 000
Kalbajar	700
Zangilan	520
Jabrayil	280
Total	23 000

*Since the exact number of the Armenians, who were resettled in the occupied territories from Armenia, Syria and other countries, remains unknown, the figures are not featured in these statistics.

Armenian Armed Forces in the occupied territories (2016)

Tanks	379
ACV	480
Artillery	570
Personnel	45 409

DESTRUCTION and DAMAGE

Settlements	900
Houses	150 000
Public buildings	7 000
Schools	693
Kindergardens	855
Healthcare facilities	695
Libraries	927
Temples	144
Mosques	62
Historical places	9
Historical monuments and museums	473
Museum exhibits	40 000
Natural monuments	215
Protected natural areas	70 388.6 ha

AGGRESSION The occupied territories of the Republic of Azerbaijan

Former Nagorno Karabakh
Autonomous Oblast - NKAO (1923-1991)

Territory: 4.388 sq. km

	date of occup.	area (in sq.km)	popul. at the time of occup.	current popul. (2017)
Khojaly	26.02.1992	970	11567	15800
Shusha	08.05.1992	289	24900	33198
Khojavand	02.10.1992	1458	9011	12283

*after administrative-territorial changes of 1992

THE OCCUPIED TERRITORIES OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN OUTSIDE FORMER NKAO

	date of occup.	area (in sq.km)	popul. at the time of occup.	current popul. (2017)
Lachin	18.05.1992	1835	60000	75147
Kalbajar	02.04.1993	1936	55000	89780
Aghdam	23.07.1993	1094	165600	194834
Fizuly	23.08.1993	1386	95940	127558
Jabrayil	23.08.1993	1050	52604	77840
Gubadly	31.08.1993	802	30323	39619
Zangilan	29.10.1993	707	32600	43406

GAZAKH district*

Baghanis Ayrym	24.03.1990
Kheyrymly	08.03.1992
Ashaghy Askipara	12.03.1992
Barkhudarly**	27.04.1992
Sofulu**	27.04.1992
Gyzylhajlyly	11.06.1992
Yukhary Askipara**	14.06.1992

*the population of the occupied territories of Gazakh dist. was purely Azerbaijanis.

**enclave villages.

Motorways	2 670 km
Railways	210 km
Bridges	160
Water pipelines	2 300 km
Gas pipelines	2 000 km
Electricity lines	15 000 km
Forests	261 000 ha
Relict lakes	7
Sowing area	1 000 000 ha
Irrigation systems	1 200 km
Industrial and agricultural enterprises	6 000
Reservoir of water	631 million m ³
Communication lines	2 561 km
Mineral deposits	163

SADARAK district, NAKHCHIVAN AR

	date of occup.	population (1989)	ethnic comp. (1989)
Karki enc.village	15.01.1990	333	100% aze

Victims of aggression

(approximately)

died:	20.000
wounded:	100.000
disabled:	50.000
missing:	6.000

MÜNDƏRİCAT

Müəllifdən.....	3
Xocalı soyqırımı: Səbəbləri, nəticələri və beynəlxalq aləmdə tanınması	5
XX əsrin əvvəllərində ermənilərin azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasəti.....	6
XX əsrin sonlarında Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları və hərbi təcavüzü	9
Xocalı soyqırımı – XX əsrin sonunda ermənilərin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdiyi ən ağır cinayətdir	12
Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünyaya çatdırılması	21
İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı faciəsini soyqırımı kimi tanıyan beynəlxalq təşkilatdır	23
Xocalı faciəsinin beynəlxalq aləmdə soyqırımı kimi daha geniş tanınması.....	27
Hocalı Soyqırımı: Nedenləri, Sonuçları ve Uluslararası Arenada Tanınması	36
20. Yüzyıl Başlarında Ermenilərin Azərbaycanlılara Karşı Etnik Arındırma ve Soyqırımı Siyaseti.....	37
20. Yüzyıl Sonlarında Ermənistan'ın Azərbaycan'a Karşı Toprak İddiaları ve Askerî Saldırganlığı	41
Hocalı Soyqırımı 20. Yüzyıl Sonunda Ermenilərin Azərbaycanlılara Karşı Gerçəkləşdirdikləri En Böyük Cinayettir.....	44
Hocalı Soyqırımı'na İlişkin Gerçəklərin Dünya Kamuoynuna İlanı.....	53

Hocalı Faciasını Soykırım Olarak Kabul Eden Uluslararası Bir Örgüt Olarak İslam İşbirliği Teşkilatı	55
Hocalı Faciasının Uluslararası Arenada Soykırım Olarak Tanınmasının Yaygınlaşması.....	60
Ходжалинский геноцид: Причины, последствия и признание на международной арене	69
Политика этнической чистки и геноцида армян против азербайджанцев в начале XX века	70
Территориальные притязания и военная агрессия Армении против Азербайджана в конце XX века	74
Ходжалинский геноцид – самое тяжкое преступление, совершенное армянами против азербайджанцев в конце XX века	77
Доведение до мира правды о Ходжалинском геноциде	87
Организация исламского сотрудничества является международной организацией, признавшей ходжалинскую трагедию как геноцид	90
Более широкое признание на международной арене ходжалинской трагедии как геноцида	95
Khojaly genocide: Causes, consequences and international recognition	105
Armenians` policy of ethnic cleansing and genocide against Azerbaijan in early 20 th century	106
Territorial claims and military aggression of Armenia against Azerbaijan in late 20 th century.....	109
Khojaly genocide: the gravest crime committed by Armenians against Azerbaijanis in late 20 th century	112
Making truth about Khojaly genocide known to the world	121

Organization of Islamic Cooperation – international organization that recognized Khojaly tragedy as genocide	122
Wider international recognition of Khojaly tragedy as genocide	127
Le génocide de Khodjaly: Ses causes, ses conséquences et sa reconnaissance à l'échelle internationale.....	135
La politique d'épuration ethnique et génocidaire des Arméniens contre les Azerbaïdjanais au début du XXe siècle	136
Les revendications territoriales et l'agression militaire de l'Arménie contre l'Azerbaïdjan à la fin du XXe siècle.....	140
Le génocide de Khodjaly, le crime le plus violent réalisé par les Arméniens contre les Azerbaïdjanais à la fin du XXe siècle.....	143
La transmission des vérités sur le génocide de Khodjaly à la communauté internationale	153
L'Organisation de la coopération islamique est une organisation internationale reconnaissant la tragédie de Khodjaly comme génocide	155
La reconnaissance plus large de la tragédie de Khodjaly comme un génocide dans l'arène internationale	160
Völkermord von Chodschali: Ursachen, Folgen und seine internationale Anerkennung.....	169
Ethnische Säuberungs-und Genozid-Politik gegen Aserbajdschaner zu Beginn des 20. Jahrhunderts.....	170
Gebietsansprüche und militärische Aggression Armeniens an Aserbajdschan Ende des 20. Jahrhunderts	174

Völkermord von Chodschali ist das schwerste Verbrechen, das Armenier Ende des XX. Jahrhunderts gegen Aserbajdschaner verübt haben	178
Vermittlung von Wahrheiten über den Völkermord von Chodschali an die Weltöffentlichkeit	188
Organisation für Islamische Zusammenarbeit ist internationale Organisation, die die Chodschaliner-Tragödie als Völkermord anerkannt hat	190
Völkermord von Chodschali findet immer breitere internationale Anerkennung.....	195
مجزرة خوجالي: أسبابها وعواقبها واعترافها الدولي سياسة الأرمن للتصفية العرقية والإبادة الجماعية	206
ضد الأذربيجانيين في أوائل القرن العشرين مزاعم الأرمن الإقليمية وعدوانهم العسكري على أذربيجان في أواخر القرن العشرين	207
مجزرة خوجالي أخطر جريمة ارتكبتها الأرمن ضد الأذربيجانيين في نهاية القرن العشرين	210
اطلاع العالم على حقائق مجزرة خوجالي منظمة التعاون الإسلامي	213
منظمة دولية تعترف مأساة خوجالي بالإبادة الجماعية زيادة نطاق اعتراف مجزرة خوجالي بواقع الإبادة الجماعية	222
霍贾雷种族大屠杀的原因、后果以及 在国际社会上得到的认可	224
20 世纪初亚美尼亚对阿塞拜疆人实施的民族清洗和大 屠杀政策	228
20 世纪末亚美尼亚对阿塞拜疆领土的觊觎和军事侵略.....	241
霍贾雷大屠杀是 20 世纪末亚美尼亚对阿塞拜疆人犯 下的最严重罪行	243
将霍贾雷种族屠杀的事实真相公之于众	250

伊斯兰合作组织承认霍贾雷事件是种族大屠杀.....	252
国际社会普遍承认霍贾雷惨案是种族大屠杀.....	255
İstifadə edilmiş ədəbiyyat, arxiv materialları və internet resursları.....	261
Tövsiyə olunan ədəbiyyat və internet resursları	270
The results of aggression of Armenia against Azerbaijan	277
Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide adopted by Resolution 3/260 of the UN General Assembly 9 December 1948	320
Documents recognizing Khojaly tragedy as an act of genocide and crime against humanity	342

**Kitabın mətnini Azərbaycan dilindən xarici dillərə
Azərbaycan Dövlət İnformasiya
Agentliyinin (AZƏRTAC) əməkdaşları tərcümə etmişlər:**

**Nazim Xidirov (rus)
Nadir İsmayılov (ingilis)
Fərəməz Bağırov (fransız)
Səlahət Yusifov (alman)
Elçin Məmmədzadə (ərəb)
Elçin Qədirov (Çin)**

Türk dilinə tərcümə edən Azad Ağaoğludur

Mətbənin direktoru: Elman Qasimov
Dizayner: Mətanət Əliqızı

Çapa imzalanmışdır: 10.02.2017. Formatı 60x90 1/16.
Həcmi 29 ç.v. Sifariş № 05. Tiraj 2000

«Zərdabi LTD» MMC Nəşriyyat Poliqrafiya müəssisəsi
Tel: (012) 514-73-73, mob. (050; 070) 344 76 01
e-poçtu: zerdabi_em@mail.ru

**XOCALI SOYQIRIMI: SƏBƏBLƏRİ, NƏTİCƏLƏRİ
VƏ BEYNƏLXALQ ALƏMDƏ TANINMASI**

**HOCALI SOYKIRIMI: NEDENLERİ, SONUÇLARI VE
ULUSLARARASI ARENADA TANINMASI**

**ХОДЖАЛИНСКИЙ ГЕНОЦИД: ПРИЧИНЫ, ПОСЛЕДСТВИЯ И
ПРИЗНАНИЕ НА МЕЖДУНАРОДНОЙ АРЕНЕ**

**KHOJALY GENOCIDE: CAUSES, CONSEQUENCES
AND INTERNATIONAL RECOGNITION**

**LE GÉNOCIDE DE KHODJALY: SES CAUSES, SES CONSÉQUENCES
ET SA RECONNAISSANCE À L'ÉCHELLE INTERNATIONALE**

**VÖLKERMORD VON CHODSCHALI: URSACHEN, FOLGEN
UND SEINE INTERNATIONALE ANERKENNUNG**

مجزرة خوجالي: أسبابها وعواقبها واعترافها الدولي

霍贾雷种族大屠杀的原因、后果以及
在国际社会上得到的认可